קובץ

גם אני אודך

בעניני חנוכה

(חלק ט"ו)

קובץ מ"ד

עזרי מעם ה'

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס גם אני אודך

ופרדס יוסף החדש על המועדים

טבת תשפ"ו

© כל הזכויות שמורות

יו"ל ע"י

מכון "גם אני אודך"

הערות והארות יתקבלו בשמחה רבה
להרב גמליאל הכהן רבינוביץ
ת.ד. 539
בני ברק
טל: 052-7128536
7128536@gmail.com
פקס: 03-5201299

תוכן עניינים

מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל
שו"ת בעניני חנוכה מכי"ק
[נערך ע"י הגאון רבי ישי מזלומיאן שליט"א] . . . . . א

הגאון רבי אפרים גרינבלט זצ"ל
הרגיל בנר . . . . . ו

הגאון רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א
שו"ת בעניני חנוכה
[שהשיב להגאון רבי בנימין וויס שליט"א] . . . . . ח

הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
פסקים נפלאים הלכה למעשה על חנוכה מגאב"ד "היכל הוראה"
הגאון הגדול רבי משה בראנדסדארפער שליט"א
ערוך ומלוקט בקצרה מתוך שבעה כרכים של שו"ת "היכל הוראה"
ונוספו עליו עוד הוראות בעל פה שנשמעו מפי מורינו שליט"א . . . . . י

הגאון רבי פייש חנון שליט"א
במנהג האדמו"ר משומרי אמונים בעל ה"חוקי חיים"
שהקפיד שגוי לא יסתכל על המנורה שלו . . . . . מב

הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א
גדר וביאור הדלקה עושה מצוה והנחה עושה מצוה . . . . . מה

הגאון רבי שמעון ויסברג שליט"א
עניני חנוכה שונים בתורת הגר"ח קניבסקי זצ"ל ועוד . . . . . מח

הגאון רבי ישעיהו ליבוביץ שליט"א
פסקי הלכות הנוהגים למעשה לימי החנוכה . . . . . קלב

הגאון רבי פינחס סאמעט שליט"א
שמן זית שיש בו ספק אם הונח תחת המטה . . . . . קס

הגאון רבי שמעון דרור שליט"א
בענין מנהג ק"ק בית אל יכב"ץ, שמברך להדליק נר חנוכה,
ומדליק הנר, ואח"כ מברך שאר ברכות. . . . . קסא

הגאון רבי דוד ברדא שליט"א
בענין לבער בערב בערב, ולהטיב בבוקר ..... קעז
הגאון רבי ישראל שלום אליהו ברדא שליט"א
ארבעה מי יודע? ארבע קושיות על הדלקת נרות חנוכה ..... קפ
הגאון רבי צבי דידי שליט"א
ההולך בלילה במקום חשוך ונתקל במנורת חנוכה
העומדת ברשות הרבים בסמוך לפתח, ושברה, האם מחוייב בנזק ..... קפא
הגאון רבי משה שפיצר שליט"א
הארות על ספר "תורת החנוכה" ..... קפז
הגאון רבי אברהם בירנהק שליט"א
מתורתו של הצפנת פענח - באיזה אופן נטמאו השמנים ע"י היוונים ..... קצ
הגאון רבי שמחה בונים לונדינסקי שליט"א
הדלקה בבית הכנסת ואם מברכים עליו ..... קצב
הגאון רבי חיים לידר שליט"א
הלכות חנוכה עם ביאורים ועיונים ..... קצח
הגאון רבי נעם לסר שליט"א
השילוב שבין על הנסים וההלל בחנוכה ..... רט
הגאון רבי יוחנן ריינר שליט"א
ענינים שונים בהלכה ובאגדה בעניני חנוכה ..... ריב

מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל
בעל דרך אמונה

שו"ת בענייני חנוכה מכי"ק
[נערך ע"י הגאון רבי ישי מזלומיאן שליט"א
מח"ס סגולות רבותינו ועו"ס]

שאלה: מרן (שליט"א) [זצ"ל] הורה (קונ' גם אני אודך אות טז) שמי שברך להדליק נ"ח ונשפך השמן, א"צ לברך שוב שלוקח שמן אחר. ע"כ. האם הוא הדין שא"צ לברך גם אליבא דהשו"ע (סי' רו סע' ו) בנטל פרי וכו'.[א]

תשובה: יתכן.

שאלה: בדין ברכות הראיה בנ"ח. האם אפשר לברך על ראיית נרות בית הכנסת בתוך חצי שעת מהדלקתם.

תשובה: צריך עיון.[ב]

א. כתב מרן בשולחן ערוך (אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רו סעיף ו) וז"ל, נטל בידו פרי לאוכלו ובירך עליו, ונפל מידו ונאבד או נמאס, צריך לחזור ולברך אף על פי שהיה מאותו מין לפניו יותר כשברך על הראשון. הגה: רק שלא היה עליו דעתו לאוכלו (הגהות מיימוני פ"ד וכל בו ואבודרהם ותשובת מהרי"ל סי' צ"ב). וצריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על שהוציא ש"ש לבטלה; ואם אמר כשנפל: ברוך אתה ה', ולא אמר אלהינו, יסיים ויאמר: למדני חוקיך (תהילים קיט, יב), שיהא נראה כקורא פסוק ואין כאן מוציא ש"ש לבטלה. אבל העומד על אמת המים מברך ושותה, אף על פי שהמים ששותה לא היו לפניו כשבירך, מפני שלכך נתכוון תחילה. הגה: ועיין לעיל סי' ר"ט סעיף א' אם ברך בטעות מה דינו.

ב. וכן דעת הגרש"ז אויערבך בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' נא בהערה) שנסתפק אם הרואה יכול לברך על נרות החנוכה שבבית הכנסת, כיון שלא נזכר בפירוש שנוהגים לברך גם על הראייה שלהם. ע"כ. וכן בספרו שלמי מועד (עמוד רכד) כתב שאין לברך על הראיה של נרות חנוכה שהודלקו בבית הכנסת. ע"ש. וכ"כ בשו"ת קנין תורה ח"ה (ס"ס עד).

וראיתי למרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל שכתב בזה בספרו חזון עובדיה הל' חנוכה (עמוד קמב סעיף ט) וז"ל, דנראה שגם הרואה נרות חנוכה שהדליקו בבית הכנסת, ואינו עתיד להדליק, וגם אין מדליקים עליו בתוך ביתו, יכול לברך על ראייתו שעשה נסים, ובלילה הראשון גם ברכת שהחיינו, שכיון שמנהג הדלקת נ"ח בבית הכנסת "בברכה" הביאו מרן בשלחן ערוך, ופסק כן לדינא, הו"ל בכלל "מנהג ישראל תורה הוא". תוס' (מנחות כ:), ורמב"ן (פסחים ז:). וממילא יש לברך על הראיה של נרות החנוכה שהודלקו בבית הכנסת. וכן מתבאר להדיא מדברי הגאון הראש"ל רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל בשו"ת משפטי עוזיאל (חאו"ח סי' ז). וכן כתב עוד

שאלה: האם צריך דין צורת הפתח בחצר כדי להדליק נ״ח בפתח החצר.

תשובה: אין להדליק בחצר בזמנינו.[ג]

שאלה: שם (עמ׳ יד) הורה מרן [שליט״א], שבית שפתחו פונה לרה״ר, ויש שביל המוביל מפתח הבית עד רה״ר, ידליק נרותיו בפתח הבית. ע״כ. ולא הבנתי אמאי לא ידליק

הרה״ג רבי מרדכי פוגלמן בשו״ת בית מרדכי (סי׳ מ). ע״ש. וכן נראה בשו״ת מנחת אלעזר ח״ב (סי׳ סח), ובשו״ת התעוררות תשובה ח״א (סי׳ קג).

ואף שראיתי באשל אברהם מבוטשאטש (סי׳ תרעו סק״ג), שנסתפק אם מברכים ברכות הראיה על נר חנוכה שהדליקו אותו בבית הכנסת, שלכאורה כיון שההדלקה בבית הכנסת היא מנהג קבוע בכל תפוצות הגולה ע״י חז״ל האחרונים כמ״ש בש״ע (סי׳ תרעא ס״ז), אף שהוא אחר חתימת הש״ס, ראוי לברך ע״ז ברכת הראיה. ומ״מ צ״ע. עכ״ד. וכן ראיתי עוד בשו״ת אגרות משה (ח״א חאו״ח סי׳ קצ בד״ה וצריך לומר), שכתב, שאין לברך על הראיה של נ״ח, כשרואה נ״ח של בית הכנסת, כיון שאינו אלא מנהג. ע״ש. וכ״כ ביומין דחנוכה (דף ריז ע״א). אולם אין דבריהם בזה מחוורים, שהרי אנו עושים מעשה לברך כל הברכות על הדלקת נרות החנוכה שבבית הכנסת, אע״פ שאנו נוהגים שלא לברך על ההלל דראש חודש, משום שאינו אלא מנהג, וכן כתב מרן בש״ע (סי׳ תכב), ואילו כאן המנהג בכל תפוצות ישראל כמו שפסק מרן בש״ע (סי׳ תרעא), שמדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת בברכה. וכתבנו בשו״ת יביע אומר (ח״ז חאו״ח סי׳ נז), ליישב הדברים. כיעו״ש. לכן אף לענין ברכות הראיה, יש לברך על ראיית נרות חנוכה שבבית הכנסת. והאגרות משה עצמו סיים, שאפשר שלפי התירוץ הראשון של התוס׳ (סוכה מו.) שתיקנו ברכה על הראייה של נרות החנוכה משום חביבות הנס, גם בראיית נרות החנוכה של בית הכנסת שייך טעם זה, הואיל והודלקו לפרסומי ניסא, וכמ״ש בבית יוסף בשם הריב״ש. ע״ש. וכמו שצידד באשל אברהם מבוטשאטש (סי׳ תרעו) הנ״ל.

וסיים בחזו״ע, ואני אומר ילמד סתום מן המפורש, ואדרבה הדלקת נרות חנוכה שבבית הכנסת עשויה במיוחד לפרסומי ניסא. ושפיר יש לברך ברכות הראיה גם על נרות חנוכה שהודלקו בבית הכנסת. וכ״כ בשו״ת אדרת תפארת ח״ב (סי׳ ל). וכן עיקר. ע״כ.

ג. וכך היה גם מנהג החזו״א זצ״ל שהדליק בחוץ סמוך לדלת, כמו שהביא בשמו רבינו הגר״ח זצ״ל בקונ׳ מענה ר״ח (עמ׳ סב שאלה 520).

והנה בדין הדלקת נ״ח בחצר, כתב השולחן ערוך (סימן תרעא סעיף ה), נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ. אם הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתחו; ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על פתח החצר ואם היה דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים; ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה, מניחו על שלחנו ודיו, וצריך נר אחר להשתמש לאורו וכו׳. ע״ש. הרי שיש להדליק על פתח החצר.

והנה האור זרוע (סי׳ שכג אות ב) תמה על המנהג בזמן הזה שאין סכנה מדוע אין מדליקים נ״ח ברשות הרבים. ובעל הדברות (דקי״ד רע״ד) כתב, שאחר שנהגו כן אחר הסכנה נשארו

בפתח השביל שהוא קרוב לרה"ר משום פרסומי ניסא יתירא.

תשובה: אם מצוי שם אנשים ידליק שם.

שאלה: בקונ' גם אני אודך (עמ' לא-קטו) הובא ממרן [שליט"א] שראוי שיהא השמן כשר לביהמ"ק. ע"ש. ונראה כוונת מרן שיהא ראוי דומיא השמן להדלקת המנורה, וק"ק דהא השמנים שלנו אינן כשרים לביה"ק להדלקת המנורה, ואף המזוקק והנקי ביותר בזמנינו, כמדומה שאינו עומד בתנאים הנדרשים להדלקת המנורה. וא"כ מה הועילו.

תשובה: מעין הכשרים.[ד]

שאלה: המתארח אצל חברו (החילוני) שאינו מדליק כלל נ"ח, ביום ב' ואילך דחנוכה, והאורח מדליק עבור בעה"ב (לאחר שהדליק וברך בביתו). האם יכול לברך כל הג' ברכות עבור בעה"ב, דהא סו"ס לא הדליק נ"ח כלל מתחילת החג.

במנהגם. ומ"מ מי שיכול להניחה מבחוץ, מניחה מבחוץ, ואם לאו על פתחו. עכ"ל. (וע' בפתח הדביר שם). וכ"כ בספר אהל מועד שעכשיו נהגו להניחה על הפתח מבפנים, אע"פ שאינה שעת הסכנה. ע"כ. ובליקוטי מהרי"ח (דף קו סע"ב) כתב, שראה לגאונים וקדושים שהקפידו להדליק בפנים, בטפח הסמוך לפתח, אע"פ שהיה להם חלון הנוטה לרשות הרבים. ע"ש. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ו (סי' סו). והנה בירושלמי (סוכה פ"ה סוף הל' א) איתא, טוריינוס הרשע נולד לו בן בתשעה באב ומת בליל חנוכה, וישראל הדליקו נרות חנוכה בחוץ כדרכם, בא טוריינוס הרשע עליהם, והקיפם לגיונות והרגם והלך הדם עד קפריס וכו'. באותה שעה נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור למקומה עד שיבא בן דוד. ע"ש. וחז"ל ראו זאת ברוח קדשם, וקבעו שבשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו. אך גזרת מלך היתה, וכמו שנאמר כי עליך הורגנו כל היום. והובא בחזו"ע (חנוכה. עמוד לז). ע"ש.

ולענין ההדלקה בחצרות בימנו מצינו מחלוקת הפוסקים, שדעת מרן החזו"א זצ"ל דמכיון שבזמנינו אין עושים רוב התשמישים בחצר, כמו שהי' בזמן חז"ל, אין לו דין חצר, וא"א להדליק שם נ"ח, כמ"ש בספרו חזו"א (או"ח סי' צ ס"ק כג) והובא פסיקתו בס' שונה הלכות (סי' תרעא סוף דין יא) ובס' דולה ומשקה (עמ' רלב). וכ"כ גם בס' זכור לדוד (עמ' שסג) שכן נהג החזו"א למעשה. ע"ש. אולם דעת מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל ס"ל שיש דין חצר גם בזמנינו, וכך נהג להדליק בפתח החצר. ע"כ. ועיין בתשובה הבאה.

ד. דעת רבינו הגר"ח זצ"ל והובא בספר דולה ומשקה (עמ' רלז) די"א לכתחילה צריך שיהא השמן ראוי לאכילה. ע"ש. ובקונ' מענה ר"ח (עמ' סא שאלה 532) כתב דיש הידור בשמן הראוי להדליק בבית המקדש. ועיין מש"כ הג"ר יהודה ברכה בשו"ת ברכת יהודה (חלק ו או"ח סימן כט) בדין הדלקת נרות בשמן "למאור".

ואמנם, כתב בנר חנוכה (פרק ה הערה יט), שיש להעדיף שמן זית מעובד על שמן זית גלמי. לפי שאורו של שמן זית מעובד זך וצלול יותר.

תשובה: אם לא עשאו שליח ואין מאמין בזה, כיצד יכול להדליק עבורו.

שאלה: המסופק היכן להדליק נ״ח בביתו, ומחמת כן מדליק בכו״כ מקומות כו״כ חנוכיות, האם הדבר נכון, או יש לחוש לאיסור בל תשחית.

תשובה: אין כאן בל תשחית אם עושה מספק.

שאלה: יש לו אפשרות להדליק נ״ח אחד בזמנו, או כל נרות ההידור מאוחר יותר לאחר כמה שעות. מתי ידליק.

תשובה: ידליק בזמנו נר א׳.[ה]

שאלה: נשאלתי, דבשלמא אשה נשואה אינה מדליקה נ״ח דהיא טפלה לבעלה (מ״ב סי׳ תרעה סק״ט). אבל בנות רווקות בבית הוריהן אמאי אינן מדליקות. (ובפרט שהנס נעשה ע״י נערה רווקה-יהודית, מ״ב סי׳ תרע ס״ק י).

תשובה: בח״ס כתב משום שמדליקין בחוץ ואין צניעות שאשה תדליק.[ו]

שאלה: נשאלתי דעיקר החיוב בנ״ח הוא נר איש וביתו. א״כ כיצד מברכין שאר בני הבית שמדליקין כ״א בפנ״ע (כמ״ש הרמ״א סי׳ תרעא-ב), הלא אין מברכין על הידור מצוה, דהא מעיקר דדינא יצאו כולם בנר דבעה״ב-איש וביתו.

תשובה: אם אין רוצה לצאת אין יוצא.[ז]

שאלה: בקונ׳ גם אני אודך (חנוכה עמ׳ ה) הביא מרן [שליט״א] בשם החזו״א זצוק״ל דלא מהני נר לישון עמו בבית יחידי, ואף נ״ח לא מהני בזה. ע״כ. אמאי לא יועיל מצד ׳שומר מצוה לא ידע דבר רע׳, דומיא לישן יחידי בסוכה.

תשובה: אין מצוה לישון שם.

ה. מסתמא סברת מרן זצ״ל, דכיון שהוא עיקר זמן ההדלקה, וכך מתקיימת המצוה עכ״פ מעיקר הדין, הכי עדיף טפי, מאשר לקיימה הידור בזמן מאוחר יותר.

ו. כן הוא בחידושי חת״ס, עמ״ס שבת (פרק ב, דף כא ע״ב). והטעם, לפי שמקום ההדלקה הוא על פתח הבית מבחוץ, ו״כל כבודה בת מלך פנימה״.

ובמשמרת שלום כתב טעם נוסף, דאין זה ממידת דרך ארץ שהבנות תדלקנה נרות בעוד שהאם אינה מדליקה. ע״ש. ולפי טעם זה עולה, שכאשר האם מדליקה, כגון אלמנה או גרושה, או כאשר האב אינו בביתו - גם הבנות מדליקות.

ז. עיין מש״כ בזה בספר חזון עובדיה (חנוכה. עמוד קנב ואילך).

שאלה: דעת מרן [שליט"א] שבחור ישיבה שנוסע לשבת לביתו, ידליק בער"ש בביתו ובמוצ"ש בישיבה, והו"ד בקונ' גם אני אודך (חנוכה עמ' יא). ע"ש. האם כוונת מרן שידליקו בישיבה אף באופן שמגיעים לישיבה לאחר כמה שעות.

תשובה: יעשה שליח שישתפנו בפרוטה בישיבה.

שאלה: בקונ' גם אני אודך (חנוכה עמ' פו) הורה מרן [שליט"א] שהגרים בעלית גג יכולים להדליק נ"ח גם בדירה עצמה, לפי שהכל בית אחד. ע"כ. ולכאורה כוונת מרן דוקא באופן שא"א להדליק בחלון בעליית הגג לכיון רה"ר, דאל"כ פרסומי ניסא דדיהו בעליית הגג, עדיף. מה דעת מרן [שליט"א].

תשובה: א"א בעליה שהיא למעלה מכ'.

הגאון רבי אפרים גרינבלט זצ"ל
מח"ס רבבות אפרים ועו"ס

הרגיל בנר

ר"ח כסלו תשנ"ח

בחנוכה. מובא לשנה אחרת קבעום בהלל ובהודאה. למה לא עשו עוד יו"ט, הלא ראו כל יום תוקף הנס, אלא שעדיין לא נתעלו במדרגתם וכאשר במשך שנה נתעלו לכן קבעום [עיין תפארת שלמה לזאת חנוכה], ולפי"ז אולי אפשר להסביר קושית הקדושת לוי מדוע נכפל נרות הללו, שאומרים הנרות הללו אנו מדליקים וכו' הנרות הללו קדש הם, והוא שקודם הדליקו נרות ולשנה הבאה שנתעלו במדרגתם ונתנו כבוד לכהנים ולתלמידי חכמים אז הנרות נעשו קדוש וזה הביאור ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד, ז"א שאין רשות להנות ולהשתמש מדבר קודש של המקדש, אבל לראות מותר כי במראה אין מעילה, ולכן אסור להשתמש כי נתעלו בקדושת התורה והנרות נתקדשו ואסור להשתמש בהם, ובזה מובן הרגיל בנר הויין ליה בנים ת"ח. ומה זה רגיל הלא רק בחנוכה פעם בשנה מדליקים. אלא ביאורו שע"י זה שמדליקים בחנוכה אז מתעלים בקדושה, ובמעלות התורה בכל השנה וע"י חנוכה כל השנה מצות שעושה הוא רגיל בנרות שזכות קדושתם לעולם. והקדושה הזאת כבר מורגלת, ובזה יהי' לו בנים ת"ח – ואם נמשיך את הקו יובן מה שכתוב מדליקין מנר לנר כל נר הוא ת"ח ות"ח עליו ללמד תורה לאחרים וזה ע"י ההתעלות ע"י נרות החנוכה הקדושה של התורה והלומדות שיש בת"ח עליו להשפיע מזה לאחרים ע"י זה שמדליק תורה, ובפרט בימינו שנתרבו בעלי תשובות ובני ישיבות מי שיש בכחו עליו להדליק את הנר של תורה וללמד לאחרים.

ובזה יובן בפ' תצוה ובהעלות אהרן את הנרות לפני ד' תמיד, בזה שמלמדים תורה לאחרים אז מעלין את הנרות את התורה לפני ד' וכמו שכתב הרמב"ם בסוף הל' שמיטה ויובל שלומד תורה הוא ככהן ולוי, ומעלה את הנרות לפני ד' בזה שלומד ומלמד לאחרים ובזה צריך ישיבות לחזק. וזה העלה חנוכה מלשון חנוך המשכן והמזבח כן חיזוק תלמידים בתורה מביא אור של תכלית חנוכה ואז המעטים של בני תורה יתגדלו על הרבים שהם לא בני תורה והמעטים ירבו את התורה למרובים וכח התורה יתרבה ברבים, וזה מכח של החנוכה נוכל לזכות לזה להרבות חיילים לתורה ועי"ז שניצחו

את היוונים אז הדליקו נרות יותר, רואים את נר התורה כשמרבים ללמד בני תורה, וזמנה עד שתכלה רגל מן השוק עד שאנשים יפסיקו ללכת בשוק בציבור וכדומה שידוע לכל, ובזה שיפסיקו ללכת בשוק ויתמידו בישיבות בזה מקיימים את מצות הדלקת נר חנוכה, ומרבים את התורה שזה אור, כולם ילמדו תורה, וזה כמעמד הר סיני שקבלו את התורה כאיש אחד ובלב אחד.

נתפלל שהרחמן יזכינו בזה ולראות אור בתורתו לכל בני ישראל אמן כי"ר.

ויסיר לב האבן מבשרינו, ואז לכל בני ישראל יהי' אור במשבתם. אור נרות חנוכה אור התורה.

ויש להוסיף דבזה דאמרינן הדלקה עושה מצוה שבזה שמדליק לב כל יהודי ובית כל יהודי בתורה ובמדות, בזה ההתלהבות של האש עושה את המצוה וזה מתחיל באש של הדלקת נר חנוכה, (ועיין בזה).

הגאון רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א
רבה של ירושלים העתיקה

שו"ת בעניני חנוכה
[שהשיב להגאון רבי בנימין וויס שליט"א מח"ס אמתחת בנימין]

י"ב כסליו תשפ"ו

לכבוד מרן הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א

א. אלו מלאכות אסורות לנשים בחנוכה, האם דוקא כשיש בהן טרחה, או גם מלאכות כמו כתיבה ובישול.

ב. האם בבית שלמעלה מעשרים אמה אפשר להדליק בחלון ולסמוך על הבתים שממול.

רבינו: כן

ג. ואם נאמר שכן, האם הוא גם באופן שיש מרחק גדול מאוד בין ביתו ובין הבית שמולו, ואם יש בזה שיעור.

רבינו: כל שהוא נראה

ד. בהנ"ל, כשאין מולו בתים עם חלונות אך עובר שם כביש ראשי, האם אפשר לסמוך על כך שהיושבים ברכבים ונשענים על גבם רואים את נרותיו שבחלון.

רבינו: כן

ה. אם יש לאדם אפשרות, או להדליק השמש ורק נר אחד בכל יום, או שיהיה מוסיף והולך בכל יום אבל אין לו לשמש, מה עדיף לעשות.

רבינו: מוסיף והולך

ו. מה גדר החיוב של בגדים יפים בחנוכה.

רבינו: אין חיוב

ז. מה העדיפות, טפח הסמוך, או יותר פרסום הנס ואין זה ע"י מזוזה.

רבינו: יותר פרסום

ח. הדלקה על גדר של מרפסת לא מקורה, האם דינה כמדליק בחלון ואפשר להדליק שם, או לא.

רבינו: אפשר

ט. חצר שגבוהה קצת מהרחוב, כגון שיש מדרגה מהרחוב ושם החצר, כך שהחנוכיה יותר מג' מהרחוב אך פחות מג' מהחצר, האם מהני.

רבינו: כן

י. אדם הנמצא במלון בחנוכה, והחלון בקומה גבוהה מאד. האם עדיף להדליק בחדר אוכל, או בפתח במסדרון (אם אפשר), או על השולחן, או סמוך לדלת בתוך החדר.

רבינו: בחדר אוכל

י"א. אדם שנוסע ליום אחד מביתו בחנוכה, האם עדיף להדליק ע"י שליח בביתו או במקומו כעת. והאם יש הבדל אם נוסע לכמה ימים שמתוכם חנוכה רק יום אחד (כגון מיום אחרון של חנוכה ועוד כמה ימים אחריו).

רבינו: ... כעת כל מקום

י"ב. האם בהנ"ל (להדליק במקום שמתארח או בביתו ע"י שליח) יש חילוק כשיכול להדליק שם (במקום שמתארח) רק על השולחן או בחדר אוכל, ובביתו יכול בפתח כרגיל.

רבינו: אין חילוק

י"ג. חימום סופגניה עם הרבה ריבת חלב בשבת, האם הריבת חלב נחשב ללח - והאם מותר לחמם בשבת.

רבינו: לא

י"ד. סופגניה עם אבקת סוכר, שיש באבקה כמות קטנה מאד של חומר מונע התגבשות (התגיישות) כ-3% שאינו מבושל, האם מותר לחממו בשבת. ומה הדין כשיש ספק אם החומר מבושל (הרבה פעמים משתמשים בעמילן מבושל כחומר מונע התגיישות).

רבינו: איני יודע

ט"ו. ליל טבילה בחנוכה, האם עדיף שהאישה תטבול מאוחר ותהיה בהדלקת בעלה בזמן, או שתטבול בתחילת הלילה סמוך לחפיפה ביום ובעלה ימתין לה (וכמו שמביאים מר' נחומק'ה שהמתין לאשתו), או שתטבול סמוך לחפיפה בתחילת הלילה, ובעלה ידליק בזמן בלא להמתין לה.

רבינו: שבעלה ימתין לה אם יש עוברים ושבים גברים

ט"ז. מדוע לא מהני אמלתרא בנר חנוכה יותר מכ' אמה.

רבינו: מה זה יעזור

י"ז. בן ספרד, שמדליק נר כל אחד מבני הבית, האם עוברים בבל תוסיף.

רבינו: לא

הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס "גם אני אודך" ועו"ס

פסקים נפלאים הלכה למעשה על חנוכה מגאב"ד "היכל הוראה" הגאון הגדול רבי משה בראנדסדארפער שליט"א ערוך ומלוקט בקצרה מתוך שבעה כרכים של שו"ת "היכל הוראה" ונוספו עליו עוד הוראות בעל פה שנשמעו מפי מורינו שליט"א

שמן הראוי להדלקת נרות חנוכה

[א] האם יש להקפיד על שמן זית הראוי למאכל

א. שמן למאור שאינו ראוי לאכילה לנרות חנוכה הנה ישנם הרבה מגדולי זמננו האומרים שאם מדליק בשמן זית שהוא רק למאור ואינו ראוי לאכילה אז אינו מן המובחר, ודעתם דכיון שכך היה בבית המקדש, וכל הדלקת נר חנוכה היא רק לזכר מה שהיה בימים ההם שנשאר שמן זית טהור בבית המקדש, ולכן סוברים שיש להדר לקחת שמן זית הראוי לאכילה כמו שהיה בבית המקדש.

ב. אך לעיקר הדין, שעצם ההדלקה בשמן זית היא מצוה מן המובחר, ואף אם הוא ראוי רק למאור ואינו ראוי לאכילה, וכן היה מורה אאמו"ר בעל הקנה בשם זצ"ל[א].

[ב] האם מותר לכהן להדליק בשמן תרומה טמאה

ג. כהן שקיבל שמן של תרומה טמאה, הרי הוא רשאי להשתמש בשמן תרומה טמאה לנר חנוכה, אך לא בערב שבת[ב].

א. שו"ת היכל הוראה חלק א' (הוראה צ"א) - והטעם לזה נראה דבאמת השמן זית שהיה במקדש גם הוא לא היה ראוי לאכילה, וכמו שמצינו שאם שותים שמן זית לבד אין מברכים עליו (עיי' שו"ע או"ח סי' רב סעי' ד' ומשנ"ב ס"ק כ"ז), נמצא דשמן זית שהדליקו בו בבית המקדש גם הוא לא היה ראוי לאכילה, ומעתה שמן שהוא ראוי רק למאור שווה לו בהידור

ב. מקור דין זה נפתח בדברי הירושלמי (שלהי תרומות סוף פי"א), מאי להדליק שמן שריפה בחנוכה, אמרי דבי ר' ינאי מדליקין בשמן שריפה בחנוכה, א"ר ניסא וכו' מי שאין לו שמן של

ד. אכן מנהג ירושלים דאף בערב שבת חנוכה מדליקין בשמן שריפה וכבר כתב מרן בעל המנחת יצחק זצ"ל[ג] ליישב מה שנהגו בירושלים שנתנו לכהנים שמן של תרומה בשביל להדליק בזה נרות שבת ונרות חנוכה[ד].

המקום הראוי להדליק בו נרות חנוכה

[ג] היוצא מביתו לשבת חנוכה היכן ידליק הנרות במוצאי שבת

ה. הנה ידוע הכלל של "מצוה בו יותר מבשלוחו", אשר מקורו בדברי הגמ'[ה], אולם היכא דאין בידו לקיימה כי אם בדרך של בדיעבד ושעת הדחק, ומאידך על ידי שליח יכול לקיימה לכתחילה כדת וכדין - הרי שיש לו לקיים המצוה דווקא על ידי שליח, דהא קיימא לן "שלוחו של אדם כמותו"[ו].

ו. לאור האמור, נראה דאלו האנשים הנוסעים לשבת חנוכה מחוץ לביתם אצל רבותיהם או הוריהם, ובמוצאי שב"ק אין חוזרים מיד לביתם להדליק נרות חנוכה, אלא שוהים במקום אכסנייתם ומדליקים שם, וסומכים על קביעותם בזה שנתארחו שם בשבת - אף דחוזרים הם במוצש"ק בשעות

חולין מדליק שמן שריפה בחנוכה עכ"ל, ופי' הפני משה שם האבעיא, וז"ל אם הישראל מותר להדליק נ"ח בשמן שריפה שלא ברשות כהן וכו' או דלמא מכיון דמצוה קעביד ומצוה לא להנות ניתנו ואפילו במצוה דרבנן לא מקרי הנאה ומותר וכו' עכ"ל, ומסיק דמותר באין לו של חולין, וכ"פ הרמב"ם (פי"א מה' תרומות הי"ח) וז"ל: ומי שאין לו חולין להדליק נרות חנוכה מדליק שמן שריפה שלא ברשות הכהן וכו' עכ"ל. והנה שמן שריפה היינו שמן תרומה טמאה ומתוך שעומד לשריפה קורין לה שמן שריפה, ומבואר א"כ בדבריו דכל הבעיא היא רק על ישראל אם מותר לו להדליק בשמן שריפה אבל לכהן מותר להדליק לכתחילה.

אולם בערב שבת חנוכה לא ידליק בשמן שריפה, כמו שכתב הרדב"ז בהלכות תרומות (פרק יא הלכה יח): ונ"ל דבשבת של חנוכה אין מדליקין בשמן של שריפה דאין שורפין קדשים בשבת דלא עדיף מנר ביתו ותנן אין מדליקין בשמן שריפה, עכ"ל. כדברי רב חסדא (שבת כג ע"ב) דאסרו להדליק נר שבת בשמן שריפה גזרה אטו ערב יום טוב שאז אסור משום שאין שורפין קדשים ביו"ט.

ג. ח"ט (סימן קיט).

ד. שו"ת היכל הוראה ח"א (הוראה צ"ד).

ה. במסכת קידושין (מא ע"א).

ו. וכן מובא בחיי אדם (סימן ס"ח), שמסתפק אפילו באופן שהמצוה לא יהיה מהודר כ"כ, אם אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, ואילו באופן שהנדון הוא אם מקיים המצוה מעיקר הדין לא הסתפק בזה כלל, ובזה משמע פשוט אצלו שעדיף על ידי שליח.

מאוחרות - הוי בדיעבד גדול, ויש לחוש דלכמה פוסקים הוי ברכתם ברכה לבטלה, ואין מקיימים מצות הדלקת נר חנוכה. ויש שמקילין לעצמם להישאר ולסעוד סעודת מלווה מלכה ו "לאטקעס נאכט", וסומכים להדליק בשעות מאוחרות בשובם לביתם, והנה בכל הני הנהגות איכא למיחש טובא לגבי קיום מצות הדלקת נר חנוכה כתיקונה.

ז. אשר על כן, העצה היעוצה היא למנות שליח להדליק בביתו[ז], ובהכי יקיים מצות הדלקה כדין וכהלכתה. ואם רוצה לקיים בעצמו המצוה כדי להביע רגשי קודש הבוערים בלבבו ולזמר הזמירות אצל הנרות, יכול גם להדליק במקום שהייתו בלא ברכה, וזה בנוסף על עיקר ההדלקה בביתו שהוא מקיים על ידי שלוחו[ח].

[ד] הדלקת נר חנוכה אצל המעקה שבמרפסת

ח. דייר שגר בקומת גג, וסביב ביתו יש שטח בנוי שמוקף במעקה במקצת הבתים, וכן מי שמתגורר בבית שיש בו מרפסת גדולה שאינה מקורה, אין מקיימים מצות הדלקת נרות חנוכה אם מדליקים אותן על מעקה של מרפסות הבתים, כיון שלא מצינו שאפשר לקיים המצוה אלא כשמדליקים אותן במקום ששמו בית, דהיינו בבית או בחלון או בפתח החצר שלפני הבית. לפיכך, ידליקו דוקא בחלון הפונה לרחוב או בפתח ביתו מבפנים [באופן שאינו יכול להדליק על פתח חצר הבית][ט].

ז. וכן הורה הלכה למעשה מרן החזון איש למרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (עיין בספר מעשה איש חלק ד' עמוד קל"ד) כאשר שהה בשבת חנוכה ונשאר כמה שעות לאחר צאת השבת אצל חמיו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

ח. גליון היכל הוראה (גליון פ"ז שבת חנוכה תשפ"ה).

ט. שו"ת היכל הוראה (ח"ד סימן ס"ט), וטעם הדבר דהנה במקום ההדלקה יש שני ענינים, חדא, שצריך שיהיה פרסומי ניסא, והשני, הוא חיוב של נר איש וביתו דהיינו שיהיה ניכר שהנרות שייכים לבית פלוני, ועל כן בנ"ד אין יכול להדליק על מעקה של מרפסת כשהמרפסת לא נקראת בית, כיון שאין הדלקתו על פתח ביתו או חלון ביתו, וגם פרסומי ניסא לבני הבית ליכא שהרי מדליק מחוץ לביתו, ומה לי בזה שבהדלקתו שם יש פרסומי ניסא לבני רשות הרבים סו"ס הרי חיוב הנר חנוכה הוא חובת הבית, דהיינו שצריך להעמידה במקום דירה או במקום שהוא משמש את הדירה אבל מרפסת זו הרי אינה משמשת את הבית.

ט. אכן מרפסת הסגורה במחיצות ואפילו אינה מקורה שבני הבית משתמשים בה תדיר (שהרי בשביל זה עשו המחיצות), אם ידליק שם הרי הוא מקיים מצוות ההדלקה, וזה אינו נקרא רחבה או מוקצה אלא בית'. - וכן ראיתי

• ● •

ומה שמצינו שמדליקים על שער החצר לא יקשה לדברינו, דהרי החצר ששנו חכמים, היינו לחצר שלפני הבית והבתים פתוחים לה ויוצאים דרך החצר לרשות הרבים או למבוי ורוב תשמישם של דרי הבית בחצר [אבל היקף שאחורי הבתים (מרפסת וכדומה) קרוי רחבה או מוקצה (עיין רש"י ב"ב ה ע"א, ועי' משנה ב"ב קא ע"א הדלת שבמוקצה, ובפהמ"ש להרמב"ם שם שנקרא כן לפי שאין רוב תשמיש שם ואין תשמישו תדיר), וזה החצר שלפני הבית תפקידו הוא לשמש לצרכיהם של בני הבית כמו שכתב רש"י בשבת (קל ע"ב ד"ה א"נ), שחצר עשויה להשתמש בה תדיר. ולכן קבעו חז"ל להדליק בפתחה של החצר דגם על זה יש חובת הדר להדליק שם, [וגם יש שם פרסומי ניסא לבני רשות הרבים].

ועל כן בנ"ד צריך להדליק על פתח ביתו מבפנים, דהנה אם ידליק במרפסת ליכא פרסומי ניסא כלל, דלבני ביתו ליכא דהא הם נמצאים בתוך הבית והנרות נמצאים במרפסת, ואף שלכאורה היא חלק מן הבית ונימא דלא גרע מחצר שלפני הבית ששם ודאי אפשר להניח הנרות, מכל מקום כיון שעיקר תשמישה אינו לצורך כניסה ויציאה מן הבית או לתשמישי הבית הוי דינה כהיקף שאחורי הבית שקרוי מוקצה או רחבה ולא בית, ובאמת כך הוא דרכם של בני אדם כשהם רוצים ליישב דעתם באויר הם יוצאים אל המרפסת להתבודד במחשבותיהם, דהיינו שתשמיש המרפסת ההיא הוא היפך מתשמיש הבית שבמקום לצאת אל הגינה הוא מתבודד במרפסת.

וכעין זה ראיתי בחזון איש (יו"ד סי' קסו אות ו) שכתב דדברי מהרי"ל הביאו הב"י בהל' מזוזה (סי' רפט) דבית שיש לו פתח לרה"ר ופתח לחצר אם החצר יש לה פתח לרה"ר הולכין אחר היכר ציר, ואם אין לחצר פתח לרה"ר קובעין את המזוזה בימין הכניסה לחצר, דמיירי דוקא בחצר שלהם שהיו משתמשין בו בטחינה ובאפיה ובשטיחת פירי ושאר צרכים ופעמים אוכלים ויושנים שם כדרך החקלאים בימים ההם אבל אצלנו אין החצרות רק לאויר, ע"כ. וזהו באמת תשמיש המרפסות שלנו שהן עשויות לאויר וכמו שכתבתי וכמו במזוזה כן הוא בנרות חנוכה, ועל כן אף אם רואים את הנרות ברשות הרבים אבל אין יוצאים בה ידי חובה דהרי הנרות אינם נמצאים בבית או על פתח בית, וכי אם יניח הנרות על מקל ארוך מאד ויוציאו מבעד החלון או מהמרפסת שכולם רואים שהנרות שייכים לבית זה יצא ידי חובתו, ודאי שלא, שהרי הנרות אינם נמצאים במקום שקורין אותו בית אלא הן מחוץ לבית וגם אינן על הפתח.

והעולה מדברינו, שאין מקיימים מצות הדלקת נרות חנוכה אם מדליקים אותן על מרפסות הבתים, דלא מצינו שאפשר לקיים המצוה אלא כשמדליקים אותן במקום ששמו בית, דהיינו בבית או בחלון או בפתח החצר שלפני הבית.

י. ועיין ברא"ש הלכות קטנות (הל' מזוזה סי' יא) שכתב, דחצר חייבת מצד עצמה ואף שאינה מקורה אין חסרון התקרה מגרע בה כיון שדרכה בלי קירוי, ועל כן הדבר פשוט לענ"ד דגם מרפסת בית כשהיא מוקפת מחיצות אף שאינה מקורה, יכולין להדליק שם כיון שנקרא בית.

מעשה רב ראיתי בביתו נאוה קודש של רבינו מרן הגאב"ד הגרי"ט ווייס זצוק"ל, שהיה מניח את המנורה על שולחן במרפסת שאינה מקורה ויש לה תריסים מכל צידיה, ובשעה שהוא מדליק מסלק את התריס לצדדים כדי שיראו אותה בני רשות הרבים, דלא גרע מחלון הבית ובזה יש פרסומי ניסא גם לבני הבית וגם לבני רשות הרבים.

[ה] הדלקת נרות חנוכה בחוץ על פתח סגור על מנעל ובריח

י. אין להדליק נרות חנוכה בפתח הסגור במנעול ובריח, ואינו נועד לפתוח כלל ועיקר, וב' טעמים לדבר, א. כל הענין שמדליקים בפתח הוא משום שיהיה מסובב במצוות וכאן שאין לו מזוזה שוב אינו מסובב במצוות. ב. כיון שאין רואים את הנרות ברשות הרבים אין כאן פרסומי ניסא[יא]. [ובכלל יש כאן שאלה אחרת דמאחר שהפתח הזה סגור ומסוגר עד כדי כך שאף מזוזה לא הניחו שם, נכנסנו לספק אם יש לו בכלל שם פתח לחייבו במזוזה[יב], אכן יתכן כי אף שאין משתמשים בפתח זה ואין לו כלל שם פתח מכל מקום אפשר שחייב לקבוע שם מזוזה][יג].

[ו] הדלקת נרות חנוכה לבחורים בפתחי הישיבות

יא. יש לפקפק ולדון על מה שאנו רואים היום על הפתח הראשי של בנין הישיבה יש הרבה בחורים שמדליקים שם, וכמובן שהמהלך שם אינו יודע כל מנורה מי הדליקה, וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם להדליק על הפתח שהרי כל מה שאמרו חז"ל להדליק על הפתח מיירי בחצר שבזמניהם שכל אחד יודע שמנורה זו שייכת לבית זה, ובחצרות שבזמניהם היו לכל היותר שני דיירים, אחד לימין החצר ואחד לשמאל החצר או ארבעה דיירים שהיו דרים בעליות, ועל כן כשמדליקים על פתח החצר יודעים כל מנורה

יא. שו"ת היכל הוראה ח"ב (הוראה ק"ב) והשאלה שם נשאלה ע"י בחור אחד שדר ביחד עם חבריו תלמידי הישיבה בדירה, והיות שכל הבחורים מדליקים בפתח הבית מבחוץ ואין שם הרבה מקום לכולם, הבחין אחד הבחורים שיש לבית עוד פתח שיכולים להדליק שם הנרות בפתח הנוסף, אך אמנם פתח זה אינו פונה לרשות הרבים וגם הוא סגור ומסוגר ואין לבחורים מפתח לפתוח הדלת ולצאת משם, וגם בעה"ב עצמו לא השתמש בפתח זה זמן מרובה ואף לא הניח שם מזוזה, ובא הבחור לשאול אם אפשר להדליק את הנרות מבחוץ על הפתח ההוא.

יב. ועיין מש"כ בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן קעז)].

יג. שו"ת היכל הוראה חלק ב' (הוראה ק"ב).

למי היא שייכת ובכך הוה פרסומי ניסא, אבל בזמנינו שכל בחורי הישיבה מדליקין באותו מקום או הדרים בבנין גבה קומות שכל אלו הדרים בקומות העליונות מדליקים למטה אצל פתח הבנין הרי אין אפשרות כלל לדעת כל מנורה מי הדליקה ולאיזה דירה שייכת.

יב. **והרי זה דומה לבני מבוי שודאי אין יכולים כל בני המבוי להדליק על פתח המבוי, ופשוט שאין נפקותא אם המבוי לאורך ורוחב החצר או לגובה, ולדוגמא בשכונות ירושלים העתיקות הבנויות בצורה שהם מסוגרות מכל צידיהן ויש להם שער שדרכו נכנסים לכל החצר כגון בתי אונגארן, מאה שערים, שערי חסד, הרובע היהודי בעיר העתיקה וכדומה, ודאי אין הוה אמינא לומר שכל בני החצר ילכו וידליקו על שער הכניסה הראשי של השכונה, שהרי זה נדון כמו ראש מבוי שודאי אין מי שיאמר שיוצאים ידי חובת הדלקת הנרות כשידליקו על שער המבוי, ועל כן ודאי עדיף שידליקו כל אחד בביתו על שולחנו או ליד החלון אם הוא פחות מעשרים אמה מן הקרקע או ליד פתח הבית[יד].**

יד. ודברינו אלה אין להם שייכות למחלוקת הידועה בין החזו"א להרב מבריסק זצ"ל אודות מה חשיב פתח החצר ששם צריך להדליק נרות חנוכה, דגם לדעת הגרי"ז מבריסק זצ"ל בנד"ד שאני דהוא מיירי בחצרות שבזמנו שהיו בהם רק כמה דיורים קומה אחת או שתי קומות, לא כן בזמנינו שמיירי בבנינים גבוהים בני ארבע חמש קומות ויותר ואפילו עשר קומות שכולם צריכים לרדת ליד פתח הבנין ולהדליק שם ויש שם עשרות דיירים שמדליקים באותו מקום ויש מקומות הן של תלמידי הישיבות והן של דיירי הבנינים שיש שם הרבה שמדליקים אצל פתח הבנין עד שגם המדליק עצמו אינו יודע היכן מונחת המנורה שלו.

וכל זה כתבתי על פי העובדא שהיתה אצל אאמו"ר זצ"ל שפעם הלכתי עמו בימי החנוכה לנחם אבלים בשכונת עזרת תורה וראה שם בכניסה הראשית לבנין עשרות מנורות של הדיירים שהדליקו שם ואמר לסובבים אותו דעו לכם שלדעתי כל אלו שהדליקו כאן לא יצאו ידי חובת הדלקת נרות חנוכה דודאי לא גרע מפתח המבוי שאין יוצאים חובת הדלקת נרות חנוכה כשמדליקים על פתח המבוי. ושאלתי אותו הרי הם עושים כן על פי דעתו הרמה של הגרי"ז מבריסק זצ"ל, ואמר לי שאין כן דעת הגרי"ז כי הוא מיירי בבית של קומה אחת שהוא דר שם לבדו ופשוט שהחצר שלו בלבד ולכן היתה לו האפשרות לקיים המצוה כהלכתה כדינא דגמרא משא"כ בבנינים גבוהים כמו שיש היום.

ולכאורה אפילו אי נימא שלדעת הגרי"ז יכול לצאת ידי חובתו בהדלקה על פתח הבנין ולא דמי לפתח המבוי כיון שלדעתו בנין מגורים כל החדר מדרגות והחצר שייך לכל אחד מבני הבית לא כן במבוי שודאי שהמבוי עצמו לא שייך לכל אחד מבני החצירות אלא שייך לכלל בני המבוי, מכל מקום הרי פסק המחבר (או"ח סימן תרעא סעיף ח') דחצר שיש לה שני פתחים משתי

יג. ואין מועיל בזה כלל שיכתוב על המנורה שהיא של פב"פ מבית פלוני הדר בקומה פלונית, כי אין דרכן של בני אדם להתבונן בפתקים המודבקים על המנורות לדעת של מי הן וגם צריך שיהיה פרסום הנס ולא שיבואו אצלו, ולכן לא יועיל הפתק שישים על המנורה[טו].

יד. עוד יש להעיר על אלו המדליקים בפתחי הישיבות שמריבוי הבחורים שמדליקים שם יוצא שאין כמעט אחד מהם שמדליק בטפח הסמוך לפתח שכן הדרך בזמנינו שמדליקים על מדפים הקבועים בקיר החצר או על

רוחות, צריך להדליק בשתיהן מפני החשד. ואם כן בנד"ד אכתי יש חשד שהרי אף אחד לא יודע של מי המנורה שהוא מדליק בה ועדיין לא יצאו המדליקין ידי חובת הדלקה שצריכים להדליק מפני החשד.

וכשדברתי עם אחד מבאי בית הגרי"ז זצ"ל וסיפרתי לו עובדא הנ"ל מאאמו"ר זצ"ל טען כנגדי שהרי בנו של הגרי"ז – הרה"ג רבי רפאל הלוי זצ"ל - היה דר בבנין של שלש קומות שהיו בו ששה דיירים וגם הוא הדליק בכניסה לחצר על פי הוראת אביו הגרי"ז ואמרתי לו שמזה אין ראיה שהרי הוא היה דר בבנין שדרו בו יהודים שלא שמרו תומ"צ רח"ל שלא הדליקו נרות חנוכה להוציא יהודי אחד שהיה חסיד והדליק הנרות בתוך ביתו ואם כן כל מי שעבר ליד הבית ידע בבירור שהמנורה הזו שייכת לרבי רפאל הלוי זצ"ל, ואפשר שזו היא סיבת ההוראה שנתן לו אביו הגרי"ז זצ"ל שידליק על פתח הבנין וראיה לזה שהרי שאר בניו של הגרי"ז הרבנים הגאונים שליט"א אינם מדליקים על פתח הבנין אלא בפתח הפונה למרפסת.

ועוד ראיה לדברינו שאין זו הוראה כללית ממה ששמענו על עוד כמה אנשים שהגרי"ז אמר להם להדליק על פתח החצר, ובכל אלו היה הגרי"ז עצמו בא לשם לראות את המקום ורק אחרי שראה הורה להם שינהגו כן, ואם נימא דזו הוראה כללית למה היה צריך לברר בכל מקרה לגופו, ובהכרח שכן היה דעתו שדבר זה אינו הוראה כללית אלא כל מקרה נדון לגופו ותלוי במיקום הבית ובאופי דיירי הבנין כדי שיהיה ניכר תמיד מי הוא המדליק במנורה זו.

טו. אכן מצאנו בהלכות בשר בחלב (סימן צז) דאין ללוש עיסה בחלב שמא יבא לאכלו עם בשר ואם לש כל הפת אסורה וכתבו שם הפוסקים (עיין בגליון מהרש"א שם) דלאחר שאפה לא יועיל לחקוק בו אותיות חלב כי כבר נאסר, ומשמע דקודם האפיה מועיל אם יחקוק בו, ומעתה בנדון דידן לכאורה ג"כ היינו יכולים לומר דכיון שקודם ההדלקה שם פתק וכתב עליו מי הוא המדליק וכו' הוה כמו שחקק בו קודם האפיה ומהני, אך זה אינו דשאני דיני חנוכה מדיני בשר בחלב דהתם הפתק הוא סימן היכר בשבילו דהיינו למי שהוא אוכל את הפת שלא יבא לאכול בשר בחלב אבל כאן בהל' חנוכה צריך שיראו הרואים ויתפרסם הנס ולא רק בשביל המדליק, והרי אין דרכן של בני אדם להתבונן בפתקים המודבקים על המנורות לדעת של מי הן וגם צריך שיהיה פרסום הנס ולא שיבואו אצלו, ולכן לא יועיל הפתק שישים על המנורה.

הגדר וכדומה אחד אחרי השני, ורק בודדים יכולים להדליק בטפח הסמוך ואילו השאר מרחיקים והולכים עד כמה וכמה אמות, והדעת נוטה שאין יוצאים בזה ידי חובה והרי זה כמדליק נרות חנוכה באמצע הרחוב[טז].

טו. **אכן אם יתקינו ארון מיוחד שיהיה בו מקום להנחת הרבה מנורות ויעמידו הארון בטפח הסמוך לפתח בכה"ג שפיר אפשר לומר [לשיטת הסוברים שאפשר להדליק במקום שיש הרבה מנורות[יז]] דכל הארון ההוא נמשך אחר הטפח הסמוך, והוא כמו אלו המדליקין נרות חנוכה בארון זכוכית מיוחד [בית מנורה] דאין מקפידין שהמנורה עצמה תהיה בטפח הסמוך אלא מקפידים שהבית מנורה יהיה בטפח הסמוך דכל הבית מנורה הוה כגוף אחד, וכמו כן נראה לומר דבית מנורה שמכיל מנורות הרבה גם הוא נחשב כגוף אחד, אולם פשוט הוא שלא יועיל אלא לארון אחד אבל אם יניחו עוד ארון אף אם יניחו אותו בסמוך לארון הראשון לא עלה בידם כלום.**

טז. ומה שכתב הרמ"א בסימן תרע"א (סעיף ז') ומיהו בזמן הזה שכולנו מדליקין בפנים ואין היכר לבני רשות הרבים כלל, אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח. ובדרכי משה (שם אות א) כתב ועוד דמאחר שמדליקין בפנים כל אחד יוכל להדליק במקום מיוחד ולא בעי להדליק בטפח הסמוך לפתח וניכר הנרות שמדליק כל אחד ואחד ואיכא הכירא כשמוסיף והולך בשאר הלילות ומבואר מדבריו דבכה"ג לא רק דאין לחוש אלא שאין צריך להדליק בטפח הסמוך לפתח.

אמנם באמת אינו ענין לנד"ד שהרי הרמ"א מיירי באלו המדליקים בתוך ביתם דכל בני הבית הרי יודעים כמה מנינם ולכך סגי באחד שמדליק בטפח הסמוך לפתח אבל מי שמדליק מחוץ לפתח ביתו והמנורה עומדת רחוק מן הבית יותר מטפח הסמוך הוי כמדליק ברחובה של עיר, שאין לברך על הדלקת מנורה זו כלל ואפילו ברכת הראיה אין לברך עליה מאחר דודאי אין יוצאים ידי חובת הדלקה בהדלקה זו שהרי הדלקת נר חנוכה היא חובת הדר ולא חובת גברא דהיינו כל אדם שיש לו בית שידליק בביתו או בפתח חצירו ולא ברחובה של עיר. ולפי זה בנ"ד נראה דרק אותם שידליקו בטפח הסמוך לפתח יוצאים ידי חובתם אבל מי שאין לו מקום בטפח הסמוך ומניחים בהמשך הקיר מנורה אחר מנורה נראה דלא יצאו ידי חובתם ועדיף שידליקו בחדרם הפרטי היכן שישנים שם משידליקו באופן זה.

יז. אך כאמור לעיל לדעת אאמו"ר זצ"ל אינם יוצאים בזה ידי חובתם כשאינו ניכר מי הוא המדליק דאינו מקיים בזה הפרסומי ניסא.

[ז] נר חנוכה שצריך להניחו בטפח הסמוך לדלת האם מועיל שהמנורה שם או שצריך את הנר הדולק

טז. המדליק נרות חנוכה באופן שמניחו ליד הדלת כלפי פנים החדר ונמצא שבנר א' דחנוכה כשמדליקין מהנר היותר ימיני הנר הדולק הוא הנר הרחוק ביותר מהדלת, אזי אה"נ דליכא חסרון שלא מכירים ששלו הוא שהרי הכל רואים שהמנורה צמודה לפתח, אבל יש לומר דאיכא חסרון שאינו מסובב במצות ולא אמרינן דכל המנורה נעשה חתיכה כגוף אחד, שסוף סוף הנר עצמו אינו סמוך לפתח רק המנורה, והמנורה אינה גוף אחד עם הנרות, ומעיקר הדין אין צריך שיהיה הנר בתוך המנורה או כלי אחר רק יש הידור מצוה שיהא בכלי כמבואר בפוסקים[יח].

יז. ואשר על כן אם אין לו מקום אחר להניח המנורה רק באופן זה כדאי שכל לילה יראה לקרב הקן שהוא מדליק בו באותו לילה אל הפתח ויהיה הנר סמוך לפתח[יט].

[ח] מקום ההדלקה בתא בית הסוהר

יח. לענין המקום הראוי להדליק נרות חנוכה בבית הסוהר עבור היהודים השוהים שם בימי החנוכה ראה בהערה[כ].

יח. וראיה גדולה לדברינו שאם הנר עצמו רחוק מהפתח ורק המנורה היא סמוכה אין זה נחשב לסמוך לפתח דהמנורה אינה נחשבת לגוף אחד עם הנרות דמצינו במשנ"ב בשם החיי"א סימן תרע"א ס"ק י"ב דצריך כל אחד להדליק נרותיו במקום מיוחד ולא ידליקו שני בני אדם בנר אחד (כשנתן בכלי אחד) אבל בנרות שלנו שיש להם ח' פיות מותר להדליק שני בנ"א זה בקצה זה וזה בקצה זה, הרי לן להדיא דאף ששניהם הדליקו במנורה אחת אין המנורה מצרפת את הנרות לומר שאחד הדליק שתי נרות ונמצא דאם הנרות עצמן רחוקות מהפתח אין זה נחשב לטפח הסמוך לפתח כן נלענ"ד.

יט. שו"ת היכל הוראה חלק א' (הוראה פ"ח).

כ. נשאל מורינו שליט"א מאחד מרבני בתי הסוהר שבבית הסוהר בו הוא משרת ישנו אגף תורני בו נמצאים יהודים שומרי תורה ומצוות ועתה לקראת ימי החנוכה הבעל"ט מתעוררת מידי שנה השאלה היכן ידליקו את נרות החנוכה.

לפי תקנון בית הסוהר אסור להדליק נרות בתוך חדרי האסירים והשאלה היא אם ידליקו את הנרות סמוך לדלת התא בו הם שוהים מבחוץ, או שיניחו את המנורה לפתחו של האגף היותר גדול של חדרי בית הסוהר כמו שיש הרבה שמניחים את המנורה על פתח חצר הבית [במבנה משותף ליד דלת הכניסה לבנין] ואמר רב בית הסוהר דבאופן זה יש גם פירסומי ניסא

[ט] מניינים המתקיימים בחצרות אם חל עליהם החיוב להדליק נר חנוכה כמו בביהכנ"ס

יט. יש לדון בענין מניני תפלה בחצרות בגלל התפשטות מגיפת הקורונה שאסרו השלטונות להתפלל בביהכנ"ס במקום סגור, והתירו להתפלל רק בחצרות, אם צריכים להדליק נר חנוכה לפני מעריב כדי לפרסם את הנס, כדאיתא בטור ובשו"ע[כא] הדין דמדליקין נר חנוכה בבית הכנסת.

כ. והנה בזמנינו עיקר ענין ההדלקה בבית הכנסת הוא רק מכח המנהג[כב] ויש מקום לומר שלא נהגו ישראל אלא כשהם בבתי כנסיות אבל לא כשהם נמצאים במקום אחר, אך זה אפשר לומר בסתם כשנמצאים ברחובה של עיר, אבל כשמתפללים במקום קבוע כמו אלו המתפללים בקביעות בחצרות

גדול יותר כי שם עוברים כל הנכנסים והיוצאים.

והורה לו מורינו שליט"א שכל אחד מהאסירים ידליק נרותיו סמוך לפתח התא בו הוא שוהה מבחוץ ולא על פתחו של האגף, והטעם להוראה זו הסביר מורינו שליט"א כי המדליקים סמוך לפתח האגף אין איש יודע למי שייכת המנורה, וכמו שכבר האריך מורינו שליט"א בנדון זה לענין אלו המדליקים בפתח הבנין שצריך שידעו הרואים למי שייכת החנוכיה.

עוד הוסיף מורינו שליט"א ואמר דאף לדעת אלו שנוהגים להדליק על פתח החצר גם לדבריהם בנדון שלנו אין להניח את הנרות על פתח האגף, שהרי כל מה שמניחים שם הוא מטעם שלכל אחד מדיירי הבית יש לו זכות שימוש בחדר מדרגות ובחצר והרי זה מניח הנרות על פתח חצירו, לא כן העצירים בבית הסוהר שאין להם שום זכויות במעברים ובפרוזדורים של בית המעצר, ובקושי הניחו להם מצד ההלכה להניח מזוזה על פתח התא, מאחר שהתא אינו שלהם ואין להם בו שום זכות וההוראה היא להניח המזוזה בלי ברכה כמבואר בפתחי תשובה (יו"ד סימן שפו).

כא. (או"ח סי' תרעא סעי' ז)

כב. שהרי הב"י שם הביא שלשה טעמים נאמרו בדבר: א) תיקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו, וכמו שתיקנו קידוש בבית הכנסת משום אורחים דאכלי ושתי בבי כנישתא (ב"י). ב.) בכדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם, לפי שיש בהם פרסום גדול לנסי השי"ת וקידוש שמו כשמברכים אותו במקהלות (כל בו סי' מד). ג) המנהג הזה להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא, כיון שאין אנו יכולים לקיים המצוה כתיקונה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד האומות תקיפה, ומברכים על זה, כמו שמברכים על הלל דר"ח אף על גב שאינו אלא מנהג (שו"ת הריב"ש סי' קיא), עכ"ד הב"י.

ומצאתי שגם המאירי במס' שבת (כג ע"ב ד"ה אף במוצאי שבת) מדבר מזה, וז"ל, וזה שנהגו להדליקם בבית הכנסת עיקר הענין משום פרסומא ניסא ולא לכוונה אחרת, והדבר נאה, עכ"ד.

שמתחילת זמן מגפת הקורונה רח"ל הם מתפללים שם, שפיר אפשר להדליק ולברך[כג]

כא. ולמעשה נראה להכריע שאם אלו המתפללים בחצרות מתפללים במקום מיוחד וקבוע יכולים להדליק ולברך, אבל אם הם משנים בכל פעם את מקום תפילתם, אזי לא ידליקו[כד].

פרטי דינים שונים באופן וסדר הדלקת נרות חנוכה

[י] הנמצא בימי חנוכה בקוטב הדרומי שאין שם לילה האיך יקיים מצות נרות חנוכה

כב. הנוסע בימי החנוכה ליבשת אנטרטיקה בקצה העולם הדרומי [הקוטב הדרומי] ששם השנה מחולקת לשנים חצי שנה כולו יום וחצי שנה כולו לילה [בדרך הטבע כל מקום שקרוב לקצה העולם הצפוני או הדרומי היום והלילה מתארכים יותר ויותר] בקוטב הדרומי כעת היא עונת הקיץ שאין

והנה בפשטות בזמנינו כאן בארה"ק כל שלשת הטעמים אינם קיימים, דבדרך כלל אין אורחים שאוכלים ושותים בביהכנ"ס כמו שהיה בימיהם, וכן הטעם של סידור הברכות לפניהם לא שייך כי רובא דעלמא יודעים סדר הברכות ובפרט שיש לנו סידורים, וכמו"כ הטעם שאין יכולים לקיים המצוה כתיקונה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד האומות תקיפה, פה בארץ ישראל כל הרוצה להדליק בחוץ יכול להדליק בחוץ כעיקר התקנה.

ואכן למרות שאין הג' טעמים, מכל מקום אחר שכך הוא מנהגן של ישראל ממשיכים לקיים את המנהג וגם מברכים עליו כמו שמברכים על ההלל.

כג. ועיין עוד מש"כ בזה בארוכה אא"ז זצוק"ל בשו"ת משנה שכיר (ח"ב סימן רב) שהורה לתלמידים שבהיותם בבית הכנסת לא הדליקו ואחר שהדליקו בביתם חזרו לבית המדרש והורה להם להדליק ולברך.

וכעין שאלה זו יש בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' כא) אודות אמירת ברכת מעין שבע במקום שקובעין שם להתפלל דכתב הט"ז (סי' רסח סק"ח) ומ"מ נראה דאותן שקובעין מקום להתפלל על איזה ימים, כמו שרגילים לעשות בירידים, זה הוי דומה לביהכ"נ קבוע, ואומרים שם ברכה זו [דהיינו ברכת מעין שבע] עכ"ל. ועיין שם מה שדן שם בארוכה עכ"ל.

העולה מדבריו דאף שאמירת מעין שבע היא תקנה בשביל המאחרים לבא לבית הכנסת מפני שביהכנ"ס היה רחוק מן העיר אעפ"כ ממשיכים במנהג זה גם בימינו שבתי הכנסת נמצאים בתוך העיר, וכמו כן בנדון דידן אף שבטל הטעם, מכל מקום המנהג במקומו עומד [ועיין בספרי שו"ת היכל הוראה (ח"א הוראה כח)].

כד. שו"ת היכל הוראה חלק ו' (הוראה נ"ו).

השמש שוקעת כלל וכל זמן הקיץ הוא יום ואין לו לילה, יש לברר מתי עליו להדליק נרות חנוכה[כה].

כג. ולמעשה נראה שבהגיעו למקום זה הוא פוטר עצמו מכל המצוות התלויות בזמני הלילה [דהיינו תפילות ערבית, הדלקת נרות חנוכה] דלא הוי אלא כיום ארוך, ורק לענין שבת ששם אינו תלוי בזמני יום ולילה אלא במדת יום דהיינו הזמן שכדור הארץ סובב על צירו היקף שלם דהיינו שהיממה מתחלפת ברגע שנמצא במקום הכי קרוב לשמש, ולפי זה יש מקומות שהלילה הוא רק רגע כמימריה ומתחלפת עין וכל כ"ד שעות מתחיל יום חדש וכשיעברו ששה מדות יום, צריך לנהוג שבת במדת היום השביעית[כו].

כד. וכמו כן ימים טובים וכן חנוכה ופורים שגם הם תלויים במדת יום ועל כן כל כ"ד שעות הן מדת יום בפני עצמו ואינו תלוי בבוקר וערב - בזריחה ובשקיעה - יכול לקיים רק המצוות התלויות ביום כגון תפילת שחרית ומנחה הלל ותפילות המוספין (בר"ח טבת שחל בחנוכה) וכל כ"ד שעות ימנה ליום חדש ויתפלל תפילת שחרית ומנחה וכו'[כז].

כה. אכן לענין ההדלקה דנרות חנוכה שזמן ההדלקה הוא בלילה מאותו רגע שהתחלף היום הנוכחי ליום הבא, והיות שאין כאן זריחה ושקיעה בהכרח שאין לו גם זמן מסויים של עד שתכלה רגל מן השוק, על כן אין לו גם חיוב הדלקה כלל[כח].

כה. גליון היכל הוראה (גליון פ"ו, וישב תשפ"ה).

כו. כמו שנפסק בהלכה (או"ח סי' שדמ ס"ב) בהולכי מדבריות שאם היה יודע מנין יום שיצא בו, כגון שיודע שהיום יום רביעי או יום חמישי ליציאתו מונה מאז כל כד שעות יום חדש דהיינו יום חמישי או יום שישי, ובהגיע יום השביעי למנינו מקדש השביעי בקידוש והבדלה. וכתב שם בשערי תשובה (סק"א) בשם מור וקציעה דאותם שנוסעים תחת קוטב שהיום מתארך חודש וב' חדשים ויש ששה חדשים יש למנות וא"ו ימים של כ"ד שעות שלנו.

כז. ועיין עוד בספר תשובות והנהגות ח"א סימן שטו ובתשובות להורות נתן חי"א סי' ח.

כח. וכמו שכתב המגן אברהם (סימן תרעב ס"ק א) דמצות הדלקת נר חנוכה הוא משתשקע החמה ואם הדליקו ביום אין נאותין ממנו ואין מברכין עליו שכך אמרו אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו עכ"ל. ולפי זה נמצא דביבשת אנטרטיקה (הקוטב הדרומי) שכולו יום ואין כלל לילה אם כן אין נאותין מן הנר כלום ואיך יברכו עליו.

כו. אמנם יש ענין להדליק הנרות והוא מעין מה שמדליקין נרות בבית הכנסת ביום אף שאין בזה פרסום הנס (שהפרסום הוא חלק מן המצוה) מכל מקום יש בזה ענין של להודיע הנס, שהודעת הנס אינה חלק מן המצוה אלא שיש מצוה להודיע שהיה נס, ועוד שהרי גם בבית המקדש היו מדליקים ביום את הנרות שכבו.

כז. ולכן בהגיע יום כה כסלו בשעה שהתחלפה היממה רגע כמימריה (שאף שאור היום משמש בהמשך אחד מכל מקום יש סימן להתחלפות היממה במיקום השמש, אם רוצה יכול להדליק הנרות בשביל להודיע הנס ובאופן זה באמת ידליק כל יום נר אחד נוסף להודיע הנס שדלקו הנרות בבית המקדש שמונה ימים וכמובן בלי ברכה.

כח. וכדי שלא ליכנס בשאלות אלו, על כן אדם שאין לו סיבה חיונית אין לו לנסוע לשם כלל, וגם אם צריך לנסוע לשם הוא מפקיע עצמו מכל המצוות התלויות בזמני יום ולילה וגם מהדלקת נר חנוכה ועל כן יש לו לעשות שאלת חכם אם הסיבה שבשבילה הוא נוסע לשם היא חיונית עד כדי כך שבשבילה יפסיד כמה וכמה מצוות

[יא] סדר הדלקת נר חנוכה לאיטר יד

כט. על אף דקיימא לן בכל דוכתא שאיטר יד הרי יד שמאלו הוא יד ימין של כל אדם, ולפיכך מחזיק את כוס הקידוש ביד שמאל, וכן מניח תפילין ביד ימין [שהוא יד כהה שלו], מכל מקום לענין הדלקת נר חנוכה נראה שגם האיטר יד ידליק את הנרות מצד שמאל לצד ימין כשאר העולם, כיון שלענין סדר הנרות אין החשיבות תלויה במדליק אלא במה שחשוב לכל העולם[כט]

כט. שו"ת היכל הוראה חלק א' (הוראה צ') והטעם שהכלל דכל פינות שאתה פונה פנה לימין, הוא בימין דעלמא ולא בתר דידיה אזלינן כמו דהמזוזה מונחת בימין דעלמא, ועיין דברי רעק"א בהגהות לשו"ע יו"ד סי' רפט ס"ב שכתב דמזוזה היא לשמירה לכל בני ביתו ולא רק לו לבדו ולכן אפילו אם הבעל הבית איטר יניח המזוזה על צד ימין דעלמא, אמנם דמדברי רע"א משמע שאיטר שאין לו בני בית או שכל בני ביתו איטרים צריך להניח המזוזה בשמאל דיליה, וצריך לומר דבזה אזלינן בתר רובא דעלמא שאינם אטרים, על כן גם האטר ידליק בנר הימין דכולי עלמא ולא בימין דידיה.

[יב] לא הדליק נר חנוכה מחמת אונס עד שעה מאוחרת - האם יברך

ל. **התאחר ולא הדליק נר חנוכה עד שעה מאוחרת מאוד; אם יש לו בני בית והם נעורים, פשוט שיש לנהוג כפסק השו"ע שיכול להדליק ולברך[ל], ואם מצא בני ביתו ישנים מן. הנכון שיקיצם וידליק ויברך[לא], אמנם אם אינו רוצה לגזול שנתם של בני ביתו, ידליק בלא ברכה כיון שחיובו הוא לפרסם את הנס בקרב בני משפחתו**

לא. **מאידך, מי שמתגורר לבדו בביתו, הרי אף אם ידליק בשעה מאוחרת מאוד, הרי עליו להדליק בברכה, כיון שאף כשמדליק בשעה מוקדמת הרי הוא מפרסם את הנס רק לעצמו בלבד, וזהו חיובו[לב].**

ל. או"ח סי' תרעב ס"ב.

לא. כמש"כ המשנ"ב שם ס"ק יא.

לב. שו"ת היכל הוראה ח"ו (הוראה נ"ז) ושורש הדברים דהנה כתב המגן אברהם (סי' תרעב סק"ו) דמי שבני ביתו ישנים אין לברך, וכן נקטו הפוסקים עיין משנ"ב (שם) ובקיצור שו"ע (סימן קלט ס"י) דלאחר שבני ביתו ישנים ליכא פרסומי ניסא וידליק בלא ברכה, וכן הוא בכף החיים (ס"ק כו), אליהו רבא (אות ג) חיי אדם (כלל קנד אות יט) ועוד, שנקטו להלכה כדברי המגן אברהם. ולפי זה יוצא לכאורה דמי שמדליק בשעה מאוחרת ואין לו משפחה כגון גלמוד וכדו', אינו רשאי לברך, שהרי אין במעשהו פרסומי ניסא לאחרים, ועוד יותר מזה דאפילו אם מדליק בתחילת הלילה לא יברך דסו"ס ליכא פרסומי ניסא בהדלקתו. ותימה, אמאי לא נזכר בפוסקים דין זה שמי שאין פרסומי ניסא בהדלקתו כגון שאין עוברים ושבים ליד ביתו דהיינו שדירתו נמצא במקום מוסתר וכן אין לו בני בית והוא דר לבדו, שלא יברך.

ולכאורה זהו מה שכתב המשנה ברורה (סי' תרעב סקי"א בשער הציון אות יז) בשם החמד משה שהקשה על דברי המג"א מדברי השלטי הגבורים בשם ריא"ז, דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק ומשמע מדכתב כן בפשיטות שידליק בברכה, אלא ודאי דאם יכול לפרסם ההדלקה בפני רבים יותר עדיף, אבל אם אין אנשים בשביל זה לא יבטל המצוה וכן נוהגים העולם, עכ"ד החמד משה, ומסיק בשער הציון שם דספק ברכות להקל, ומ"מ מי שרוצה לנהוג כוותיה אין מוחין בידו, עכ"ד השער הציון.

ובאמת דיש לדון בדברי השער הציון וכי מי שרוצה לנהוג שלא כדין אין מוחין בידו, ובפרט שבמשנה ברורה כתב להלכה דאם ישנים אין לברך, אכן נלע"ד דאולי יש לחלק בין מי שאין לו בני בית שאז חובת ההדלקה עליו הוא מדין עצם ההדלקה שנתחייב בה אף היכא שאינו מפרסם הנס לאחרים אלא לעצמו, לבין מי שנמצא בביתו ויש לו בני בית דאז יש עליו החיוב דנר איש וביתו שבהדלקתו יעשה פרסום הנס לא רק לו לבדו כי אם גם לבני ביתו, וזה חלק מהחיוב המוטל עליו בנוסף למצות הדלקה, ולכן אם בני ביתו ישנים אינו יכול לצאת ידי חובתו בהדלקה. ועל כן כשהוא גר לבדו שפיר יכול להדליק ולברך אף בשעה מאוחרת דסוף סוף מקיים חיובו,

[יג] מי שבטעות נדלקו נרות חנוכה שלו קודם שהספיק לברך עליהן

לב. מעשה באדם אחד שבשעה שאמר לשם יחוד לפני הדלקת נר חנוכה, והחזיק בידו נר דלוק להדליק בה הנרות, ובאמצע אמירת לשם יחוד, נדלק הנר חנוכה בטעות מהנר הדלוק בידו, מה יעשה כעת, אם יצא ידי חובתו בהדלקה זו ושוב לא יברך על ההדלקה, או שמא יכבה הנר הדולק וידליק ויברך, ואת"ל שאין צריך לכבות איך יברך עכשיו להדליק נר של חנוכה, אחרי שכבר יצא ידי חובתו בהדלקת הנר בטעות.

לג. ולמעשה נראה שצריך לכבות הנר ולחזור ולהדליקו כי יש לחוש שלא יצא ידי חובתו כיון שנדלק מאליו[לג], ובכה"ג יכול לברך, דאפילו אי נימא דכבר יצא ידי חובת ההדלקה מכל מקום לא גרע מהדלקת נר שבת שהאשה מברכת לאחר ההדלקה היא מכסה עיניה כדי להנות מן הנרות לאחר ההדלקה, ובנר חנוכה הרי הנרות הללו אסורים בהנאה מכל מקום יש לו

אולם אם יש לו בני בית אזי יש עליו חיוב של נר איש וביתו, ולכן כשב"ב ישנים אינו יכול לקיים המצוה המוטלת עליו, ולכן ידליק בלי ברכה. ואפשר דגם המגן אברהם יודה בזה, שהרי הוא כתב דינו כשבני ביתו ישנים משמע דדוקא בכה"ג שיש לו בני בית אז אינו רשאי להדליק ולברך, אבל אם אין לו בני בית שפיר יכול להדליק ולברך.

ולפי"ז מה שהביא החמד משה (המובא בשער הציון) ראיה מדברי הריא"ז דלא כמג"א, אין לו ענין לדברי המג"א, דהרי בכה"ג שנמצא במקום שאין אנשים אף לא מאנשי ביתו, שם גם המג"א מודה שיכול להדליק ולברך.

לג. ואף שכתב בביאור הלכה (סימן ס ד"ה וכן הלכה): ודע דמה שכתבנו במ"ב היכא שמוכח וכו' כגון בק"ש ע"י סדר התפלה ובשאר מצות ע"י הברכות או ע"י ההכנה להמצוה כגון מה שאמרו בירושלמי פ"י ה"ג גבי מצה דבין שכיון ובין שלא כיון מכיון שהיסב חזקה דכיון, ובירושלמי דר"ה גבי היה עובר אחורי ב"ה ושמע קול שופר או קול מגילה וכו' הדא דתימא בשעובר אבל בעמד חזקה כיון, ופירושו דדוקא אם עומד אחורי בהכ"נ סתמא לאו למצוה קאי אבל בעומד בתוך בהכ"נ ושומע קול שופר מסתמא עומד לשם כונה וכמו שכתב בספר ישועות יעקב בסימן זה וכל כה"ג נוכל למצוא בכל המצות, ע"כ. וא"כ לכאורה בנדון דידן כשאומר לשם יחוד הרי זה הכנה למצוה ובכה"ג מבואר בביאור הלכה דיצא ידי חובתו.

אולם אכתי יש לומר דנדון דידן שאני שהרי בביאור הלכה כתב דהטעם הוא משום דחזקה כיון, וכיון דנדלק מאליו איך אפשר לומר דחזקה כיון, בשלמא נטילת לולב או שמיעת קול שופר כשנוטל הלולב לקיים מצותו או שומע קול השופר, אף דאין כונה פרטית אמרינן כיון שעושה עכשיו ההכנות לקיים מצוה זו, מסתמא כיון לצאת בנטילת לולב או בשמיעת קול שופר, אבל בהדלקת נר חנוכה, כיון שהנר נדלק מאליו בלי שום כונה מצדו ואדרבה הוא אינו רוצה לצאת בהדלקה זו, שפיר עדיף שיכבה הנר וידליקנו שנית.

הנאה מקיום המצוה עצמה, ובפרט דבנר חנוכה הדלקה עושה מצוה[לי].

דיני הדלקת הנרות בערב שבת חנוכה

[יד] האם מותר לטלטל מנורה של חנוכה כשהוא מונח על טס שהיה עליו דבר היתר מבעוד יום

לד. יש שנוהגין היתר לטלטל בשבת את הטס (או כסא קטן) שעליה מונחת המנורה של חנוכה, כששמים על הטס דבר היתר כמו חלה מבעוד יום, (בגלל חששם שמא הילדים הקטנים יפילו את המנורה אחרי שכבו הנרות),

---

לד. וראה מה שכתב רבי עקיבא איגר בשו"ת (מהדורא תניינא סימן יג) בענין שהדליק נר חנוכה בליל ח' ושכח לברך על הדלקתה, ורק קודם שהדליק כולן נזכר דעדיין לא בירך, אם יש לו לברך או לא, וז"ל: ומ"מ לדינא נ"ל בנ"ד יש לסמוך ולברך, דיש לצדד עוד, דאף בנזכר אחר גמר הדלקתו, דיברך, כיון דצריך שיעור להדלקה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מהשוק, ועיין שולחן ערוך (סי' תרעה) אם נתן בה שמן פחות משיעור לא יצא אפילו דיעבד, א"כ כל משך הדלקתו עדיין מצותו קיימת ונמשך, ועיין הרא"ש פ"ק דפסחים (סי' י) כתב הטעם דמברך להתעטף בציצית להניח תפילין, לישב בסוכה, ולהדליק נר חנוכה [ולא על עיטוף בציצית, על הנחת תפילין, על הישיבה בסוכה, על הדלקת נר חנוכה] דיש בהם שיהוי מצוה, ולשון מורה על זה להיות עטוף בציצית ולישב בסוכה וכו' ולהדליק נר חנוכה שיהוי במצותה, כדאמרינן משתשקע וכו', שתכלה רגל מן השוק עיין שם, הרי דמדמה נר חנוכה לציצית ותפילין דיש שיהוי במצותם, א"כ י"ל כמו בציצית ותפילין מברך גם אחר הנחתם דעדיין עוסק במצותם הוי כמו קודם עשייתן, הכי נמי י"ל בנר חנוכה, ואף דאינו דומה לגמרי דשם עוסק במצוותם במה דלבוש, וכן מזוזה בפתחו ולא ברך בשעת קביעתו אף דאינו עושה מעשה, מ"מ כל רגע הוי תחלת מצוה דאלו נטלו המזוזה לא יהיה לו המצוה מכאן ולהבא, וכן בלולב דכתבו תוס' דנענוע הוא מהמצוה ומקרי עובר לעשייתן, היינו ג"כ דעכ"פ אלו לא היה מנענע היה מחוסר מצות נענוע, ומוטל עליו לנענע, משא"כ בנר חנוכה דכל שבשעת הדלקה היה בו שמן כשיעור, אף אם רגע אח"כ כבתה הנר אין מוטל עליו להדליקו ואין שום גרעון במצוה מה שאינו דולק יותר, וא"כ י"ל דמקרי עברה מצוותה, מ"מ כיון דכייל הרא"ש בחדא, לקרותם שיהוי מצוה, י"ל דמקרי עובר לעשייתן. גם דעת כמה פוסקים דבכל ברכות אם לא בירך עובר לעשייתם מברך אח"כ. עיין ש"ך יו"ד (סי' י"ט ס"ג) א"כ בנ"ד בצירוף הני סברות, א', דעת הא"ר דמברך על ההידור. ב', כיון דמקרי שיהוי מצוה משך הדלקתם י"ל דמקרי עובר לעשייתן. ג', דעת הפוסקים אם לא בירך עובר לעשייתן מברך אח"כ, מכל זה נראה לסמוך בנ"ד דיברך, עכ"ל.

מעתה לפי דברי רעק"א בנדון דידן לא גרע ממי שנזכר באמצע ההדלקה שלא בירך דשפיר יכול לברך.

אולם יש להעיר דלפי מה שחידש חתנו מרן החת"ס זי"ע בחידושיו למס' שבת (כ ע"ב), דבשבת חנוכה ליכא דין של כבתה זקוק לה, ומעיקר התקנה סגי בהדלקה לבד, ואם כן אם

וסומכין עצמם על מה דאיתא בגמ'[לה] וכן נפסק בטור ושו"ע ונו"כ[לו], שבסיס לדבר האסור ולדבר ההיתר, אם ההיתר חשוב יותר מן האיסור, מותר לטלטלו בשבת, וכן כאן החלה חשובה יותר מן המנורה, כי היא לצורך סעודת שבת.

לה. אמנם אחר העיון וההעמקה במקורות, יש לפקפק בזה הרבה כי כפי המבואר בפוסקים, נמצא שיסוד ההיתר של בסיס לאיסור ולהיתר שמותר לטלטלו הוא רק באחד משני אופנים אלו: א. כשעיקר עשיית הבסיס, או עיקר העמדת הבסיס היתה כדי לשמש את ההיתר, ובדרך אגב מונח שם גם האיסור, על זה אמרו שהבסיס בטל לגבי ההיתר ומותר לטלטלו[לו], ב. כשהבסיס כשלעצמו אין לו זיקה לצד ההיתר או לצד האיסור יותר מלחברו, וכגון הדוגמא המובאת בכל הפוסקים, בשלחן סעודת שבת שהוא מקומו של המאכלים שהם הדבר ההיתר, וכן הוא מקומו של הנרות של שבת שהוא הדבר האסור, ואין להשלחן זיקה והשתמשות יותר לאחד מן השני, אז אמרינן שהשלחן הוא בסיס לאיסור ולהיתר, ולכן מותר לטלטלו, אמנם מכל

אירע דבר זה בהדלקה של שבת חנוכה בנר ראשון אין יכול לחזור ולברך, דהרי ליכא שיהוי מצוה בהדלקה זו, ומכל מקום לדעת הפוסקים הנ"ל בסברא ג, שכתב רע"א דבכה"ג נמי מקרי עובר לעשייתן א"כ גם ביום ראשון שחל בערב שבת יכול לברך.

לה. (שבת מז.)

לו. או"ח סימן ש"ט סעי' ג', סימן ש"י סעי' ח', ומג"א סי' רע"ז סק"ח, ופמ"ג סי' רע"ז א"א סק"ט, חיי אדם כלל ס"ז סעי' א', משנה ברורה סימן רע"ז ס"ק י"ח, וסימן ש"י סקל"ג, ושאר גדולי האחרונים

לו. כמ"ש בשורש ומקור דיני הבסיס לאיסור ולהיתר בסימן ש"י סעי' ח', שמחתה שיש עליה אפר מבעוד יום מותר לטלטלה כדי לכסות בה רוק או צואה, ואפילו יש עליה גם שברי עצים שהם אסורים בטלטול מותר לטלטל המחתה יחד עם האפר, הרי שעיקר תשמיש המחתה הוא לשמש את האפר, והשברי עצים נמצאים שם שלא כדרך תשמישו ובדרך אגב בלבד, ולכן בלבד התירו לטלטלו. וכן בסימן ש"ט סעי' ג' מבואר שסל מלא פירות ואבן בתוכו מותר לטלטלו, וגם כאן מיירי בגוונא דעיקר תשמישי הסל הם בשביל הפירות, והאבן מונחת בתוכו שלא כדרך תשמישו בלבד, וכן מפורש במשנה פרק נוטל (שבת קמא:) נוטל אדם את בנו והאבן בידו, וכלכלה והאבן בתוכה ופריך ע"ז בגמ' (שם קמב.) תהוי כלכלה בסיס לדבר האסור, ומתרץ אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הכא בכלכלה מלאה פירות עסקינן, ופירש"י וז"ל: דעיקר נעשית בסיס לפירות הלכך אבן מטולטלת אגב כלי ופירות שהוא מותר עכ"ל, ועיין עוד שם בתוס' ד"ה ונשדינהו.

מקום צריך שיהא דבר ההיתר חשוב קצת יותר מדבר האיסור אצל האדם, שיכבד צד ההיתר על משקל האיסור כמבואר בכל הפוסקים הנ"ל, וכגון בדוגמא האמורה בענין השלחן, הרי האדם רוצה את הנחת המאכלים על השלחן בדוקא יותר משרוצה את הנרות, כי לצורך הארת מקום הסעודה, אינו צריך שיהיו הנרות על השלחן דוקא, וסגי אם נמצאים בחדר האוכל[לח], ולכן אף אם השיווי האמיתי לפי ערך דמיו של דבר האסור הוא הרבה יותר מערכו של דבר ההיתר, וכגון אם היה על השלחן חלת לחם אחת שערכו לפי דמיו הוא באין ערוך קטן מערך הארנקי, מכל מקום כיון שלצורך סעודת שבת הוא צריך את הלחם יותר מהארנקי, ובשבת הרי אין לו שום שימוש עם הכסף, להכי אמרינן שצד ההיתר הוא חשוב יותר, ואין השלחן בטל ובסיס הוא רק להארנקי בלבד, אלא הוא בסיס גם ובעיקר להלחם, ובכן הוה השלחן בסיס לדבר האסור ולדבר המותר ומותר לטלטלו.

לו. אבל כל זה כשהשלחן אין לו זיקה והשתמשות להארנקי יותר מהלחם, כי עומד לכל מיני השתמשות, אמנם אם הארנקי הוא במקום המתאים להחזקת כספים, ושם הניח את הלחם לא יועיל לו כלום מה שהוא צריך עכשיו את הלחם לצורך הסעודה, ואסור לטלטל את כל המגירה, כיון שמגירה זו עשויה לשמש תמיד לצורך החזקת הכספים, אמרינן שהמגירה הוא טפל ובסיס להארנקי, כי חשוב לו יותר מה שהארנקי מונחת במקום המתאים והמיוחד לו, ממה שהוא רוצה את הלחם שם, ובכן לגבי מגירה זו אין לדבר ההיתר חשיבות יותר מלדבר האסור, ואפילו שכעת עתה ביום השבת חשוב אצלו הלחם משום סעודת שבת, ולעומתו הרי הכסף שבארנקי אין לו שום שימוש, מכל מקום כיון שעיקר המגירה מיוחדת ועשויה בשביל החזקת כספים, אמרינן שזהו העיקר ונעשה בסיס וטפל לארנקי[לט], וכן איפכא,

---

לח. ויסוד זה מפורש בלשון המחבר בשו"ע (סימן ש"י סעי' ח') וז"ל: וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור, אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר, בטל אצלו ואסור לטלטלו עכ"ל. (ואפילו אם שניהם שוים כתב המשנה ברורה סקל"ג ומקורו בכמה וכמה פוסקים שאסור).

לט. וראה במג"א (סימן רעט סק"ד) ובמשנה ברורה (שם ס"ק י) שכתב: דכיון דהמנורה עיקר עשייתה בשביל השלהבת, לכן נעשית תמיד טפל ובסיס להשלהבת, ולא ללחם ושארי דברים אחרים, אף שהם חשובים יותר, [והגם ששם מיירי בנתינת הלחם על המנורה עצמה, מ"מ נראה שדבר שנעשה לעיקר האיסור נעשית תמיד טפל ובסיס להאיסור].

אם הארנקי מונח במגירה המיוחד ללחם, וגם כעת מונח בה הלחם, והיה צריך את הלחם לסעודת שבת, מותר לטלטל את המגירה[מ].

לז. ולפי זה בנידון דידן, שכל העמדת המנורה על הטס הוא לנוי המנורה וכן שלא ילכלך את הריצפה וכדו', או אלו שמניחים כסא קטן מתחת למנורה, שגם בזה עיקר המטרה היא שלא תהא המנורה על הארץ, הרי נקרא טס זה מיוחד להמנורה ולהשלהבת שעליה, ובזה כל רצונו באמת, והוה בסיס בעיקר לדבר האיסור, (דהיינו להשלהבת דהוא מוקצה מחמת איסור) ולא יהני מה שמניח עליו את הלחם, כי אין מקומו שם כלל, וכל מטרתו אינו אלא בשביל שיהא בסיס גם לדבר היתר, ובכהאי גוונא אינו נעשה בסיס להיתר כאמור, ובכן אסור לטלטל את הטס או את הכסא הקטן אף כשיש עליו דבר ההיתר, מבעוד יום[מא].

מ. כמבואר (סי' ש"ט סעי' ג') בענין כלכלה מלאה פירות ואבן בתוכו, וכן מבואר (סימן ש"י סעי' ח') שמותר לטלטל את המחתה אע"פ שיש עליה גחלים, כיון שמיוחד לאפר.

אכן אין כוונתו בכל האמור לעיל לומר שבסיס שעיקרו כדי לשמש את האיסור תמיד, אי אפשר לו לשנות שבשבת זו ישתמש בה בעיקר לצורך ההיתר, כגון אם באמת יחליט בדעתו שמחמת איזה סיבה שתהיה כגון בנדון דידן שאף שהמגירה הזו היא מיוחדת לכסף, אמנם לעת עתה בשבת שאינו יכול להשתמש בכסף על כן דבר ההיתר דהיינו הלחם הצריך לסעודת שבת חשוב לו יותר, דהיינו שלא איכפת לו באמת אם הכסף ינטל מהמגירה, רק דרך אגב מונח שם כעת, ורק הלחם הוא הדבר המתאים לו בשבת זו ובמקום זה, שאם כן בודאי שהלחם הוא אצלו חשוב יותר, והוה בסיס לדבר האסור ולדבר ההיתר, שההיתר חשוב לו יותר, ומותר לטלטל המגירה (כמובן בתנאים המותרים לטלטל בסיס לאיסור ולהיתר דהיינו כשא"א לנער האיסור מהבסיס וכן הטלטול לצורך דבר המותר עיין סי' שט ס"ג וסי' שט ס"ח רק כי בדרך כלל אין הדבר כן, שדרך בני אדם כן הוא שרוצה שכל דבר יהא מונח במקום המתאים לו, וכמובן שבאופן זה שעיקר הבסיס הוא לאיסור אם מניח דבר שאינו מתאים למקום זה, רק בדרך אגב, וכל שכן אם מניח שם רק כדי שלא יהא בסיס רק לאיסור אלא גם להיתר, בודאי שאינו נקרא שזה יותר חשוב, אפילו אם רוצה את הלחם לסעודת שבת, והוה בסיס בעיקר להאיסור ובכהאי גוונא אסור לטלטלו באין ספק.

מא. ועיין עוד בספר דברי יחזקאל השלם דף צ"ו עיין שם היטב ותראה דההיתר מבוסס על הכללים והיסודות הנ"ל.

וכמו"כ מהאי טעמא אין היתר לטלטל הטס של נרות שבת אחרי כיבוי הנרות, גם אם הניחו שם חלה מבעוד יום, ועי' פמ"ג א"א סימן רע"ט ד"ה אמר סק"ג, שאפילו בטס שלפעמים מניחים עליה דברי מאכל, ועתה יש עליה מלבד דברי המאכל גם מנורה של שבת, שמסתפק בדין הטס אם מותר לטלטלו, והניחו בצ"ע יעו"ש.

לח. ולפי"ז אותם המהדרים בדרך כלל להדליק נרות חנוכה ליד הפתח והם חוששים שבשבת הילדים או הנכדים יתקלו בנרות ובפרט פה בא"י שהדירות קטנות וב"ה המשפחות שלנו גדולות ומבורכות באושר ובשמחה, עצה טובה להם שבשבת ישנו את מקומם של הנרות וידליקו ליד החלון ובזה לא יבואו ח"ו לא לידי נזק ולא לידי מכשול.

[טו] זמן הדלקת נרות חנוכה בעש"ק לנוהגים מנהג ירושלים לקבל שבת ארבעים דקות קודם השקיעה

לט. יש לברר לפי המנהג שנהגו פעיה"ק ירושלים להדליק נרות שבת בערש"ק ארבעים דקות לפני השקיעה[מג], כיצד יש לנהוג בערב שבת

ועיין עוד בחיי אדם כלל ס"ז סעיף ד' וז"ל: על פי הכללים המבוארים נתברר, שכשהדליקו מנורה על שולחן, אסור לטלטל השולחן, שהרי השולחן הוא בסיס למנורה ונירותיה, אם לא שהיה מונח על השולחן בין השמשות לחם, דאז הוי בסיס לאיסור והיתר, וההיתר חשוב יותר מהאיסור שהרי צריך לסעודת שבת, ונראה לי דזהו הטעם שמקפידות הנשים להניח הלחם על השולחן קודם הדלקת הנרות ואם אינן נביאות, בני נביאות הן, עכ"ל.

ועיין עוד בספר דרך החיים לר' יעקב מליסא בעל הנתיבות דכתב שם בכללי דיני מוקצה סעיף לב וז"ל: אם נעשה בסיס לאיסור ולהיתר כגון שמונח על היתר דבר איסור ודבר היתר ודווקא שהדבר היתר חשוב לו עכשיו יותר מן האיסור אבל אם אין ההיתר חשוב יותר מן האיסור לא מיקרי בסיס לאיסור ולהיתר רק לאיסור לחוד, וכן בנר שהוא דולק במנורה לא מהני מה שמונח עליו לחם שיהיה בסיס לאיסור ולהיתר עכ"ל.

ומעתה העולה מכל הנ"ל וכן אני מורה הלכה למעשה שאפילו אם יניח לחם על הטס או על הכסא הקטן אסור לטלטלם לאחר כיבוי הנרות שהרי כל עיקרו של הנחת הטס או הכסא במקום זה הדבר ברור ומעשיו מוכיחים עליו שהוא לצורך הנרות, ומה שמניחים שם החלה אינו מפני שזה מקומו כלל אלא כדי שעי"ז יקרא בסיס לדבר האסור והמותר כדי שיוכל לטלטלו ולדברינו לא עלה בידם כלום שהרי סוף סוף כל מטרת הנחת הטס או הכסא היא לצורך המנורה ולא לצורך הלחם כלל.

ובנרות שבת שאני דשם ודאי השולחן עשוי גם לנרות וגם ללחם שהוא עיקר סעודה ושפיר הוה בסיס לדבר האסור והמותר, ויותר מזה נראה דגם אם יניח ספר זמירות של ש"ק מהני והוה בסיס לדבר האסור והמותר ושפיר יכול לטלטלו ממקומו. ודוקא ספר סדר זמירות ש"ק וכדומה כגון ספרים על פרשת השבוע שרגילים ללמוד בהם בשעת הסעודה מהני (ומובן שכל זה דוקא בשולחן העומד בדרך כלל רק לאכילה אבל אם במשך השבוע הוא רגיל שיהיה תלמודו שם אז גם שאר ספרים שהוא לומד בהם מהני לזה).

מב. מקור המנהג כבר כתב מרן המהרי"ץ דושינסקי זי"ע אודות אלו שרצו לפרוץ הגדר ולהקל במנהג והוא מדגיש כי "זה מאות שנים אשר ישראל קדושים נהגו וקיימו וקבלו עליהם את

חנוכה[מג], ולמעשה יש שהורו לאחר זמן הדלקת נרות שבת כדי להדליק נרות חנוכה תוך חצי שעה לשקיעה[מד], אבל למעשה יש להורות שידליקו נרות שבת

כניסת השבת בארבעים רגע לפני שקיעת החמה בעש"ק", וכך כתב הרי"מ טוקצינסקי זצ"ל בספר ארץ ישראל (עמוד כו) מנהג עתיק בא"י להכריז או לתקוע להדלקת הנרות בע"ש ארבעים דקות קודם השקיעה, וכ"כ בספרו בין השמשות. ועפ"ז קבעו בלוח שיצא לאור ע"י בנו, שזמן הדה"נ ארבעים דקות לפני השקיעה. על פי המבואר במסכת שבת (לה ע"ב) "אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אדשימשא בריש דיקלא אדליקו שרגא", וכ"פ בשו"ע (או"ח סימן רסא סעיף ג').

ואנו ודאי דיננו כאין בקיאין שמסופקין אנו בשקיעה הלכה כמי אם כר"ת או הגאונים או כהיראים, ועל כן יש לנו לנהוג הזמן שהוא שימשא אריש דיקולא, וזמן זה כבר כתבו הב"ח לענין תפילת נעילה בסימן תרכ"ג שזמנה הוא כשהחמה בראשי האילנות והוא כתב שהוא כחצי שעה לפני השקיעה, ושפיר קבעו הזמן לארבעים דקות שדבר זה תלוי בעונות השנה פעם בארוכה פעם בקצרה ועל כן קבעו לארבעים דקות שהוא הזמן היותר ארוך כדי שלא יבואו לידי חילול שבת, וכך נהגו גדולי ירושלים וכן היה אאמו"ר זצ"ל עומד על זה בכל תוקף עד שפעם כשאחד התקשר אליו ארבעים דקות לפני השקיעה, וכשהרמתי את הטלפון כי חששתי שאם מישהו מתקשר בשעה כזו כנראה ששאלתו דחופה מאד, וכן הם אמרו לי שיש להם שאלה נצרכת מאד, ואמר לי אאמו"ר זצ"ל לשאול אותם אם השאלה נוגעת לפקוח נפש שאז ישיב עליה ואם לא שימתינו עד מוצאי שבת, והגם שהשואל אמר שהיא שאלה נצרכת לו מאד אך כיון שלא היתה שאלה של פיקוח נפש לא רצה להשיב עליה. פוק חזי כמה הקפיד שלא לסטות כמלא נימא מהמנהג הקבוע בירושלים שלא יבואו לזלזל בו ח"ו.

וללמד זכות על הדרים בירושלים [שבמקורם לאו מבני ירושלים הם] שאין מקפידים כל כך על זה, נראה דאפשר שסמכו על דברי המג"א (סימן תצג סק"ו) בשם הרמזים שכתב וז"ל: ודבר התלוי במנהג המקומות שבמקום זה נהגו כך ובמקום זה נהגו כך אפי' נתקבצו בני שני המקומות במקום אחד ועשה כל אחד כמנהג מקומו לית לן בה עכ"ל, אמנם נראה דמכל זה אפשר ללמד זכות על מי שנתקבצו ובאו לדור פעיה"ק ירושלים ת"ו אמנם מי שהוא מבני ירושלים הותיקים שיש לו לנהוג כמנהג המקום לפרוש מכל מלאכה ולקבל שבת ארבעים דקות קודם שקיעת החמה, וגם אלו שלא קבלו את המנהג ודאי יש להם לפרוש מכל מלאכה כחצי שעה ולכל הפחות כעשרים דקות קודם השקיעה, אבל זה פשוט שאין נכון לעשות מלאכות בפרהסיא כגון לנסוע ברחובות העיר אחרי הארבעים דקות שדבר זה גורם לטשטוש התחומין בפרט אצל ילדי ירושלים שאינם מבינים כיצד יהודי בבגדי שבת נוסע ברחובה של עיר כשאצלו ברור שכבר נכנסה שבת.

מג. שו"ת היכל הוראה חלק ב' (סימן ק').

מד. דהנה מעיקר הדין כתב המחבר או"ח סימן תרעט (סעיף א') להקדים הדלקת נרות חנוכה לפני הדלקת נרות שבת, וכתב שם המשנ"ב (סק"א) דהטעם הוא כדי לצאת דעת הסוברים דאם ידליק של שבת תחילה כבר קיבל עליו שבת ונאסר במלאכה ושוב לא יוכל להדליק נרות חנוכה,

כמנהגינו בכל שבתות השנה, דהיינו לא יאוחר מארבעים דקות לפני השקיעה ואת נרות החנוכה ידליק קודם הדלקת הנרות שבת, וכך היה מנהגו של אאמו"ר זצ"ל.

מ. ויש להעיר דמי שמנהגו לקבל שבת בארבעים דקות קודם השקיעה אם יבוא עכשיו להדליק יותר מאוחר נראה דהוא צריך לעשות התרת נדרים כמו כל מי שנהג מנהג טוב שלש פעמים שאם רוצה לעבור על מנהגו צריך לעשות התרת נדרים[מה].

מא. ומה שנהגו קצת מאנשי ירושלים לאַחר את זמן הדלקת הנרות כדי שיהיה סמוך לשקיעה, יתכן שזה היה רק בזמנם כיון שהשמן זית היה יקר מאד וכידוע, ועוד והוא עיקר שהיו מדליקין נרות חנוכה במנורה עצמה שהיה שם מקום מצומצם ולא היה בו מקום להרבה שמן והיו חוששים תמיד שמא לא ידלק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים שהוא כשעה ושלשה רבעים[מו], אבל בזמנינו אכשר דרא שיש שמן בריוח ואינו יקר כל כך והוא

ולכן מקדימין הדלקת נר חנוכה לפני הדלקת נרות שבת, וכיון כדאי להדליק נרות חנוכה סמוך לשקיעה כמבואר בשו"ע (או"ח סימן תרעב סעיף א'). ובמשנ"ב שם (סק"א) כתב דהוא בערך רבע שעה קודם לשקיעה ואם כן בשבת חנוכה מן הראוי לאחַר הדלקת נרות חנוכה כמה שאפשר עד סמוך לשקיעה ומיד אחריהן ידליקו נרות שבת, ואפילו אנשי ירושלים שמקפידים להדליק נרות שבת בכל השנה ארבעים דקות קודם השקיעה בשבת זו לא יקפידו ויאחרו את הדלקת הנרות.

והנה מש"כ בשו"ע שם מיירי בהדלקת נרות חנוכה בימות החול אבל בערב שבת חנוכה לא נתברר לנו מתי הוא עיקר זמן הדלקת נרות חנוכה רק שכתב הרמ"א בסימן תרע"ט שמדליקין בעוד היום גדול, ובמשנ"ב שם כתב נראה שזמן ההדלקה של נרות חנוכה הוא דוקא אחר פלג המנחה מ"מ ודאי דאין כוונתו שלכתחילה ידליק מפלג המנחה דלאו כו"ע יש להם שמן מספיק שידלק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים אלא כוונתו שלא ידליק קודם זמן זה, ובודאי גם הוא יסבור שמדליקין קרוב לשקיעת החמה כמה שאפשר, ונראה לי דהיינו לכל הפחות כחצי שעה כמו שמצינו בב"ח בהל' יוה"כ (או"ח סימן תרנג) לגבי תפילת נעילה שמתפללין סמוך לשקיעה וכתב שהוא כחצי שעה, ולפי"ז היה נראה דבאמת יש לאחר זמן הדלקת נרות שבת עד קרוב לחצי שעה לפני השקיעה, ועיין מש"כ הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א במועדים וזמנים (ח"ו סימן פד) שהביא דברי הגרי"ז הלוי מבריסק שתמה על המקדימים להדליק ארבעים דקות קודם השקיעה.

מה. כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן ריד).

מו. כמבואר בביה"ל (סימן תרעב ד"ה ובלבד).

מצוי לכל וכן יש כוסיות זכוכית שבהן יש מקום לשמן שדולק כג' וד' שעות ורוב העם משתמשים בהם, על כן בודאי אין מן הראוי לאחר בהדלקת הנרות שבת וידליקם כמנהג ירושלים מקדמת דנא ארבעים דקות קודם השקיעה[מז].

[טז] איש המדליק נרות בפנ"ע מה יקדים נרות שבת או נרות חנוכה

מב. עיקר הטעם שנהגו להדליק תחילה נרות חנוכה ואחר כך נרות שבת הוא לפי שהאשה מקבלת שבת בהדלקת הנרות ושוב יהא אסור להדליק נרות חנוכה[מח], ולפי זה יש לדון באיש המדליק שניהם אולי עדיף שיקדים הדלקת נרות שבת ולא יקבל עליו שבת ואח"כ ידליק נרות חנוכה כי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, וגם הנרות חנוכה יהיה יותר סמוך לשקיעת החמה[מט].

מג. אכן למעשה נראה שלא ישנה וידליק כמו שאר האנשים, דהיינו מתחילה ידליק נרות חנוכה ואח"כ נרות שבת[נ], כמו שמצינו בספר בן איש חי[נא] דיש בזה טעם על פי סוד בדברי האר"י שידליק נרות חנוכה קודם נרות שבת, וכן שמעתי מאאמו"ר זי"ע שהוא מורה לשואלים שלא ישנו וידליקו כמו שאר האנשים דהיינו שיקדימו הדלקת נרות חנוכה קודם הדלקת נר שבת.

מז. שו"ר במועדים וזמנים (ח"ב סימן קנב) שכתב בשם ותיקי ירושלים שגם בשבת חנוכה נהגו להדליק נרות שבת כרגיל דהיינו 40 דקות לפני השקיעה.

מח. ראה בשו"ע (או"ח סימן תרעט סעיף א') דבערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת וכתב שם הט"ז בסק"א וז"ל: דאי ידליק של שבת תחלה קבלי' לשבת ואתסר עליה מלאכה כ"כ בה"ג. והתוס' חולקים וס"ל דלא תליא קבלת שבת בהדלקת הנר, ולדידן שיש מנהג פשוט שהאשה המדלקת נר שבת מקבלת שבת עליה ואסורה במלאכה רק אחרים בני הבית עדיין מותרים ע"כ איש שמדליק נר שבת ושכח להדליק של חנוכה אסור לו להדליק של חנוכה אח"כ אלא יתן לאחד מבני ביתו להדליק, ולא כלבוש שמתיר בדיעבד בזה להדליק אח"כ כיון שלא קבל בפירוש שבת, עכ"ל הט"ז. אם הוא לבד נמצא בבית אולי עדיף שיסמוך על דברי הלבוש וידליק קודם נרות שבת כמו שכתבנו.

מט. ואף דהט"ז כתב דגם איש שמדליק נר ושכח להדליק של חנוכה שאסור לו להדליק של חנוכה אח"כ, מכל מקום אפשר דהוא דוקא בכה"ג שהביא הט"ז שיש לו בני בית שידליקו עבורו אח"כ אבל אם הוא לבד נמצא בבית אולי עדיף שיסמוך על דברי הלבוש וידליק קודם נרות שבת כמו שכתבנו.

נ. שו"ת היכל הוראה חלק ב' (סימן ק"א).

נא. פרשת וישב הלכות חנוכה (סעיף כ')

[יז] ילדים שמדליקים נרות חנוכה בער"ש ונרותיהם דולקין כחצי שעה ונכבין קודם השקיעה, אם מדליקים בברכה

מד. לכאורה יש לתמוה על מה סומכים להקל בנרות חנוכה שמדליקים הילדים שבדרך כלל נרותיהם דולקים כחצי שעה, ועתה למנהג ירושלים שנוהגים להדליק נרות שבת ארבעים דקות קודם השקיעה ונר חנוכה מדליקין קודם הדלקת נר שבת, נמצא שעד השקיעה כבר כבו הנרות ואיך ידליקו הקטנים נר חנוכה בברכה.

מה. אך יש ליישב מנהג זה[נב], כי יש שסוברים שכלפי חינוך מועיל חינוך לעיקר המצוה אף שאין בזה כל הפרטים[נג]. ועוד כי לדברי החתם סופר[נד] דתקנת הדלקת הנרות בערב שבת חנוכה הדלקה עושה מצוה ואין חיוב שידלק חצי שעה דהדלקה עושה מצוה[נה], ולפי"ז שפיר יכול הקטן לברך על

נב. שו"ת היכל הוראה חלק א' (הוראה צ"ב).

נג. דהנה מה שמדליק הקטן הוא מדין חינוך, וכדמשמע מדברי הרמ"א (סי' תרעה סעי' ג) שכתב: ולדידן דכל אחד מבני הבית מדליק בפני עצמו, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק, ע"כ. ובדין חינוך מצינו להרבה פוסקים שסוברים שכשמחנכים את הקטן צריך לחנכו בכל הדינים, עיין במשנה ברורה (סימן תרנח ס"ק כח) שכתב לגבי נטילת לולב לקטן, דבכל אלו העצות שכתבו שם שיכול לצאת חובתו בלולב של חבירו לא מהני רק לגדול שיהיה יכול אח"כ לצאת בו, אבל הקטן לא יצא בנטילה כזו, שהרי אינו שלו ולא מקרי לכם ולא קיים בו אביו מצות חינוך, ויש מאחרונים שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאול דהא גם בזה מתחנך הבן למצות וכן משמע במרדכי בשם ראב"ן, עכ"ל.

ובביכורי יעקב (סי' תרנז סק"ד) דן בזה אם יוצא ידי חינוך היכי שאין הקטן מקיים המצוה כדינו רק שאין מרגיש בזה, כגון שביום ראשון יתן לו האב לולב שלו במתנה, ומבטל המתנה בלבו למען ישאר שלו, ומשום ברכה לבטלה ליכא דהא להתלמד שרי.

ואמנם באשל אברהם (מהדו"ת סי' תרעה) להגה"ק מבוטשאטש, כתב בפשיטות דאין קפידא אם נרות של הקטנים אינם דולקים כחצי שעה, כיון שהתינוק אין בו הבחנה בזה ויכול לסבור על פחות מחצי שעה שהוא חצי שעה.

ובאמת דסברא זו יש בה קצת תימא, שהרי לדעות אלו שאי אפשר לחנך קטנים בד' מינים שאולים וא"כ צריך לחנך הקטן במצוה גם עם פרטי הדינים, וא"כ צריך שיהיו הנרות כתיקונם שידלקו לכל הפחות חצי שעה. ולפי"ז לכאורה אין למצוא פתרון לקטן אלא שבערב שבת ידליק נרות אחרים שדולקים לכה"פ עד חצי שעה אחר השקיעה [והיינו למשך 70 דק'].

נד. בחידושיו ע"מ שבת (דף כ:).

נה. וז"ל: דע"כ פלוגתתם [אי הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה] היא בעיקור תקנות

הנרות אף שאינן דולקות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים ואף בשקיעה כבר לא ידלקו, דהא בנרות של שבת חנוכה ליכא חיוב שיהיו הנרות דולקים חצי שעה ובשביל לצאת סגי במה שמדליק הנרות[נו].

דיני הוקצה למצותו בנרות חנוכה

[יח] האם מותר למרוח שמן של נרות חנוכה לרפואת שושנה (רויז)

מו. בענין למרוח שמן נרות חנוכה על חולי ה"שושנה" החולה במחלה הנקראת "שושנה" (רויז) שזה מראה שהדם הוא מזוהם רח"ל, וכמקובל בשם הרה"ק מקאצק שסגולה בדוקה ומנוסית לסובל מדלקת "שושנה" (רויז) על הרגל ל"ע, שימרח על רגלו במקום השושנה מנותר שמן חנוכה, ורמז לזה מהפיוט "מעוז צור" - "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים", - הנה אף שאסור להשתמש במותר שמן נרות חנוכה מפני שנאסרו בהנאה[נז], מכל מקום

מתקנה מצות הנרות אי תיקנו שיהי' דולק כשיעור הזה ואי לא דלק לא קיים וצונו להדליק, או עיקור תקנתם רק שיהי' מדליק באופן שיהי' ראוי לדלוק כשיעור ותו לא איכפת לן אם דולק או לא, וא"כ י"ל כיון שא"א לח' ימי חנוכה בלי שבת ומעיקרא ידעו שא"א בשבת להזקק לו א"כ אפי' אי בשאר הימים לא יצא ידי חובתו אם לא יזקק לו כי תקנתם היה שיהיה דולק והולך דוקא, מ"מ בשבת חנוכה הי' תקנתם מעיקרא רק מצות הדלקה ותו לא ואינו זקוק לו וכו', אבל השתא דא"א לחנוכה בלא שבת לא הי' אפשר להם לתקן שיהיה שמנה ימים מצותן שוה דבשבת א"א וע"כ בשבת תיקנו שיהי' סגי במצות הדלקה בעלמא. ואל תתמה על זה כי כן צריכים לומר בענין זמן הדלקה דקיי"ל זמן משתשקע החמה עם צאת הכוכבים ולדעת רוב הפוסקים אי קדים ואדליק הוה ברכתו לבטלה והכי קיי"ל. ובע"ש מברך וצונו בעוד היום גדול ואי משום דא"א בענין אחר לחוד לא הי' לברך וצונו, אלא ע"כ כיון דא"א לחנוכה בלא שבת, מעיקרא הכי תיקנו זמן הדלקה. וה"נ ענין ההדלקה חילקו מעיקרא בין חול לשבת. וא"כ בשבת לא שייך כלל כבתה זקוק לה, עכ"ד.

נו. והנה לדברי החת"ס אף הגדול שהדליק נרות אלו יצא ידי חובתו ומברך עליהם בשופי דזהו עיקר מצותם. ומעתה לגבי קטנים שפיר יש לסמוך על דברי החת"ס שיכולים להדליק נרות של שבת חנוכה ולברך עליהם.

נז. יש בזה נפק"מ בין דעת המחבר לשאר אחרונים, דדעת המחבר שאיסור ההנאה הוא דוקא אם נתן רק כשיעור חצי שעה ולא דלק חצי שעה דהשמן הנותר ההוא אסור בהנאה אבל אם נתן בנר שמן שידלק יותר מחצי שעה וכבה אחר חצי שעה אין השמן הנותר אסור בהנאה. אמנם כתב שם במשנה ברורה דיש פוסקים שאפילו אם נתן בנר שמן ליותר מחצי שעה כל השמן שבנר הוקצה למצותו ונאסר בהנאה.

לצורך רפואה אין לחשוש בכך, כי לא נאסר ליהנות רק לג' עבירות חמורות[נח].

[יט] לחמם סופגניות (לאקטקעס) על בית המנורה של חנוכה

מז. אסור להניח את הלאטקעס על גג בית החנוכיה העשוי ממתכת בשביל לחממם [ושם יתחממו הלאטקעס מחום המתכת שנתחממה משלהבת הנרות], דהרי קיי"ל[נט] דאסור להשתמש בנר חנוכה הן לבדוק והן למנות מעות לאורה ואפילו ללמוד לאורה אסור, ולאו דוקא השימוש לאורה הוא שנאסר רק הוא הדין להשתמש עם החום שמפיקים הנרות שגם זה בגדר של האיסור להשתמש בנרות חנוכה[ס].

נח. שו"ת היכל הוראה ח"א (הוראה צ"א). – והמקור לזה הוא בגמ' פסחים (כה ע"א) בכל מתרפאין [פרש"י. אפי' באיסורי הנאה] חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים. וכן מבואר בשו"ע יו"ד הל' עכו"ם (סי' קנה סעי' ג) דמתרפאים במקום סכנה אף בדבר שאסור בהנאה מדאורייתא. וא"כ גם בנידון דידן שיש בזה ענין של פיקוח נפש, כי הדם מזוהם ויכול להגיע למצב של סכנה מותר לו למרוח את השמן על רגלו. ואף אם נאמר שאין למחלה זו דין של פיקוח נפש שע"ז התירו להתרפאות אף באיסורי הנאה, מכל מקום בנידון דידן שהוא רק איסור דרבנן משום דהוקצה למצותו כבר פסק ברמ"א (שם) דאיסור הנאה שאינו אלא מדרבנן מותר להתרפאות אפילו חולה שאין בו סכנה ואין פיקו"נ, ושפיר יכול למרוח על המכה מנותר השמן שבנרות, ובעז"ה יהיה לו רפואה למכתו.

ולפי"ז מה שמבואר בשו"ע או"ח סי' תרע"ז שאסור ליהנות מנותר השמן של נרות חנוכה מיירי כשאין בזה צורך רפואה.

נט. בשו"ע (סימן תרעג ס"א).

ס. דהנה כתב במשנה ברורה (סי' תרעג ס"ק ח) שני טעמים למה שאסור להשתמש בנרות חנוכה האחד והוא דעת רש"י כדי שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס. וטעם שני הוא דעת הר"ן כיון שע"י נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה ומעתה לפי דעת רש"י ודאי שאין מקום להתיר שהרי כשמניח את הלאטקעס על בית החנוכיה נראה שאין תכלית ההדלקה בשביל פרסום הנס אלא בשביל חימום הלאטקעס וזה ודאי אסור (עיין לבוש סי' תרעג ס"ב).

אולם לפי דעת הר"ן היה מקום להתיר שהרי אין כאן הנאה ישירה מן הנר אלא שבית החנוכיה הוא מתחמם ועליו מחממים את הלאטקעס וכשמניח את הלאטקעס על בית החנוכיה אינו משתמש במנורה ויש מקום לדמותו למה שאמרו חז"ל בגמ' יומא (לט ב) נשים שביריחו אין צריכין להתבשם מריח הקטורת כלה שבירושלים אין צריכה להתקשט מריח קטורת וכו'. וא"כ לכאורה הוא הדין בנדון דידן אין לאסור דאינו נהנה מאור המנורה (לדעת הר"ן).

אולם באמת יש מקום לחלק דשם בקטורת לא הותר אלא כשאינו מתקרב למקור הריח

הוראות שונות בהלכות החנוכה

[כ] מתפלל בע"פ בחנוכה ונתעורר לו ספק אם אמר "על הנסים"

מח. **המתפלל תפילת י"ח בימי החנוכה שלא מתוך הכתב, וכשהגיע לאמירת על הנסים ואינו יודע היטב הנוסח מותר לילך להביא סידור מהארון כדי להמשיך תפילתו[סא], וזה עדיף להמשיך התפילה בלי אמירת על הניסים שהדין שבדיעבד אין צריך לחזור[סב].**

אמנם לכתחילה אין לעמוד להתפלל בלי סידור ובפרט בתפילות אלו שאינם שגורים כ"כ בפי האנשים[סג].

אולם אם הוא מתקרב למקור הריח נראה דאסור דבכונתו ליהנות מן הריח, וכמו שכתבו התוס' ביומא (שם ד"ה כלה שבירושלים) וז"ל: תימה דאמר פרק כל שעה (פסחים דף כו ע"א) קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה ודייק מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא מאי לאו לאותן העומדין בפנים דלא איפשר וקא מיכוון ואביי לאותם שבחוץ א"כ לאביי היו עושין איסור בכל יום ויש לומר אינו אסור אלא שלא יקרבו עצמן לעזרה כדי להריח יותר, עכ"ל.

ועולה מדברי התוס' מפורש דאסור להקריב עצמו לעזרה כדי להריח יותר, והוא הדין בנדון שעושה שמניח הלאטקעס על גג בית החנוכיה שנתחמם על ידי שלהבת הנרות האסורות בהנאה ודאי דזה אסור, וזה דומה למי שמתקרב למקור ריח הקטורת בשביל ליהנות ממנו. ונמצא דבין לדעת רש"י ובין לדעת הר"ן אסור להניח הלאטקעס על גג בית החנוכיה שהרי ההלכה היא שאסור להשתמש בנרות חנוכה.

סא. גליון היכל הוראה (גליון ל"ד וישלח תשפ"ד).

סב. וכעין זה מבואר במשנה ברורה (סי' צו ס"ק ז): ולא עוד אלא אפילו אם נתעוררה לו שאלה בעניני תפילת י"ח כשהוא באמצע תפילת י"ח מותר לו להפסיק כדי לשאול את הרב (עיין משנ"ב סי' קד ס"ק ב).

סג. כי מבואר בשו"ע או"ח סי' ק דתפילה של מועדות צריך להסדיר תפילתו קודם שיתפלל ודעת הרמ"א דדוקא כשמתפלל בעל פה אבל כשמתפלל מתוך הסידור אינו חייב להסדיר תפילתו קודם דהא רואה מה שמתפלל וכן נוהגים, עד כאן. הרי להדיא דאפילו הרמ"א שחולק על המחבר וס"ל שאין צריך להסדיר, אבל ודאי דעתו שצריך להתפלל מתוך סידור כדי שלא יבוא לידי טעות בדבר שאינו רגיל, ועל כן לכתחילה אסור לו לעמוד להתפלל תפילה שאינה שגורה כל כך בפיו בלי סידור כגון בתפילת ר"ח חנוכה ופורים. ויעויין בפרמ"ג (שם משבצות זהב) שבחנוכה ופורים צריך להסדיר תפילתו או להתפלל מתוך הסידור (מהטעם שעל הניסים אינו שגור בפיו)

[כא] משחק דריידל - אם אין בזה משום משחק בקוביא

מט. מנהג ישראל תורה לשחק בדריידל בחג החנוכה, אמנם ישנם כאלו המשחקים בדריידל באופן שכל מי שנופל אות מסויימת לחלקו מקבל הוא כסף או שאר מיני מתיקה, וכגון שראש המשפחה בוחר אות אחת מנגה"ש הרשום על הדריידל, ומי שאצלו נופל הדריידל על האות ההיא יזכה בשקל. - ויש לדעת שלפעמים יש בזה איסור, ודבר זה תלוי בצורת המשחק, שבאופן שמניחים הכסף על השולחן, הרי שיש בזה איסור מצד משחק בקוביא, וגם עם בני הבית אסור לשחק אף על פי שודאי אינם מקפידים זה על זה. אמנם כשאין מניחים המעות על השולחן, רק שנותן האב [או אדם אחר מבני הבית] את הכסף למי שנפל האות בחלקו אין בכך איסור[סד].

נ. והוא הדין בזה השנה במשחקים אלו, דהנה כל מקום שמניחים על השולחן לפני המשחקים מעות או ממתקים וכל אחד שזוכה, לוקח לחלקו והוא שלו, זה אסור משום משחק בקוביא. ואפילו אב המניח לפני בניו שישחקו בהם, בניו נמי נכלל באיסור זה, דחיישינן שמא אתי למיסרך.

נא. אך אם לכתחילה יודעים שכל מעשיהם הוא לשם שחוק בעלמא, ואחרי המשחק הם משיבים את זכיותיהם ומניחים על השולחן לפני כולם ומתחלקים ביניהם שוה בשוה, או שכל אחד מקבל כמה שהניח בתחילת המשחק, בכה"ג ודאי אין איסור.

סד. שו"ת היכל הוראה ח"ה (הוראה קפג): ומקור הדברים דהנה מבואר בשו"ע (חו"מ סימן שע סעי' ב): המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות, ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק יקח כך וכך. וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחבירו כך וכך, וכל כיוצא בדברים אלו, הכל אסור, וגזל מדבריהם הוא, עכ"ל.

והגם דכאן דומה לבעל הבית עם בני ביתו דליכא חשש גזל, כמ"ש במשנ"ב (סימן שכב ס"ק כב) דליכא איסור גזל דהכל שלו, מכל מקום כתב שם במשנ"ב, די"א דאסור דילמא אתי לסרוכי בקוביא עם אחרים, ובאחרים בודאי אסור כמובא ברמב"ם (פכ"ג מהל' שבת הי"ז).

והנה כאן בנדון דידן שהאב נותן שקל לכל אחד שיזכה באות שאומרת מקודם, זה מותר כיון שעצם המשחק באופן כזה לא אתי למיסרך, שהרי בכל פעם שאחד זוכה בשקל הוא מוציא מכיסו ונותן לזוכה, ולא מכסף המונח על השולחן ובכה"ג ודאי לא אתי למיסרך, שהרי אין אחד יודע כמה יש בכיסו ואין אחד מקבל על חשבון השני.

נב. על כן מן הראוי דלכתחילה ישחקו עם הילדים באופן זה שהאבא או האמא יחזיקו את שקית הממתקים בידם, וכל אחד שזוכה יקבל את זכייתו, או שאחר המשחק יחזירו כל הזוכים את זכיותיהם על השולחן ויתחלקו שווה בשווה[סה].

[כב] סופגניות שבלילתן רכה שטוגנו ע"י גוי, אם נאסר משום בישול עכו"ם

נג. סופגניות דלילות שהתבשלו על ידי גוי, יש לאסור אותן משום שעולים הם על שולחן מלכים ואף נועדו ללפת בהן את הפת[סו]. אמנם לדעת המחבר[סז] אין להתיר אף אם ישראל הדליק את התנור, וכ"ה מנהג הספרדים, אמנם לדעת הרמ"א וכ"ה למנהג בני אשכנז, יש להקל כאשר ישראל הדליק

סה. והנה הגם שלשחק במעות באופן זה שיחזירו מעותיהם זה לזה לכאורה אין בו איסור, מכל מקום אינו מן הראוי לשחק גם באופן זה מכמה וכמה טעמים.

סו. כן נראה כלפי סופגניות אלו שבלילתן רכה, דהיינו שהבצק הוא רך מאוד ודליל, נראה שיש בזה בישול עכו"ם, וכמו שכתב הריב"ש בתשובה (סי' כח): סופגנים שמטגנים הגויים אותם בשמן על מחבת, כיון שבלילתם רכה, אין תורת לחם עליהם ואסורים משום בשולי גויים, ואפילו כשלוקחים אותם מן הנחתום אסור. ע"ש. וכ"כ הפרי חדש (סי' קיג סק"ז). וכן כתב בערוך השולחן (יו"ד סי' קיב סעי' לא), שבאופן שבלילתן רכה וע"י משקין יש להם דין תבשיל ולא הוי כפת. ע"כ.

אך יש לדון כאן, דאולי יש להתיר את הסופגנין מחמת שאינו בא ללפת את הפת, וכל שאינו בא ללפת את הפת מבואר בשו"ע (יו"ד שם סעיף א) וז"ל: דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, שבישלו עו"ג, אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בישולי עובדי כוכבים. ע"כ. ומעתה בסופגניות שהרי אינם באים ללפת הפת לכאורה אין בו משום בישול עכו"ם.

אך זה אינו, כי הנה להלכה נקטו הפוסקים שגם אם לא בא ללפת את הפת, אבל הוא עולה על שולחן מלכים, גם כן יש בו משום בישול עכו"ם, וכ"כ בערוך השולחן (יו"ד שם סעי' ז), דמה שאמרו חז"ל ללפת בו את הפת, לאו דווקא הוא אלא אורחא דמילתא קאמר, דדבר שאינו חשוב אין מעלין על שלחן מלכים ללפת בו את הפת, אבל העיקר תלוי בדבר של חשיבות העולה על שלחן מלכים אף על פי שנאכל בפני עצמו ולא עם הפת. ע"כ. הרי לנו סופגניות שעולים על שולחן מלכים, יש בו משום בישול עכו"ם אף שאין מלפתין בו את הפת. ולפי זה יש לאסור סופגניות אלו שבלילתן רכה, כי הן תבשיל גמור,

סז. בשו"ע (יו"ד סי' קיג סעי' ז) שרק בפת מועיל הבערת התנור ע"י ישראל, אבל בבישול אינו מועיל זה יהיה אסור גם אם ישראל ידליק את האש.

את התנור, ובמקום שיש להסתפק מי הדליק את התנור, ואי אפשר לברר הדבר יש להקל מחמת הספק[סח].

[כג] סופגניות שטיגנן בכלי בשרי שאינו בן יומו, אם מותר למלאותן במילוי ריבת חלב

נד. לכתחילה אין לטגן סופגניות בכלי בשרי אם רוצה למלאותן בריבת חלב, אמנם אם כבר טיגן סופגניות בכלי בשרי שאינו בן יומו, ורוצה למלאותן במילוי ריבת חלב ולאכלן, הרי שמאחר שכבר טיגן את הסופגניות מותר למלאותן גם במילוי חלבי כי זה נותן טעם בר נותן טעם, ומותר למלאותן בחלב, ויאכלו ענוים וישבעו[סט].

[כד] מי שנולד בשנה שכסלו חסר ונעשה בר מצוה בשנה שכסלו מלא

נה. קטן שנולד בשנה שהיה חודש כסלו חסר והוא נולד בנר ששי של חנוכה שהיה אז יום א' לחדש טבת, ובשנת הבר מצוה כשנעשה בר מצוה חודש כסלו מלא ויש בו ל' יום נמצא נר ששי ביום ל' לחודש כסלו אזי יום הבר מצוה הוא ביום ל' כסלו (אדר"ח טבת), ולא כ"ביום שנולד בו" א' טבת (שהוא

סח. שו"ת היכל הוראה ח"ה (הוראה ס"ה) - וכמבואר בשו"ע (יו"ד שם סעי' יא) וז"ל: הניח ישראל על גבי האש, והניח עובד כוכבים לשמרו, והפך בו ואין ידוע אם סלקו העובד כוכבים עד שלא הגיע למאכל בן דרוסאי, מותר. ומבאר הרמ"א דספק דבריהם להקל, וכן כל ספק בישולי עובדי כוכבים וכיוצא בו, מותר. ע"כ. וכמובן שזה יועיל רק לבני אשכנז ההולכים בשיטת הרמ"א, אבל הספרדים אין להתיר סופגניות אלו, כי גם אם ברור שישראל הדליק את האש, ג"כ אסור בבישול עכו"ם

סט. שו"ת היכל הוראה ח"ה (הוראה ס) – ומקור הדברים הוא מדברי החכמת אדם (שער או"ה כלל מח סעי' ב) דאם היה כלי שאינו בן יומו מותר לאכלו בחלב אפילו לדידן, אבל אסור לכתחלה לבשל בכלי שאינו בן יומו כדי לאכלו בחלב דנותן טעם לפגם אסור לכתחלה, עכ"ד. וציין החכ"א המקור לדבריו מדברי הרמ"א ביו"ד סימן צ"ה (סעי' ב).

ובאמת המעיין בדברי הרמ"א לא יבין היכן מצא החכמת אדם בדבריו את אשר כתב, שהרי הרמ"א כתב שם: וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם, שלא היה בן יומו, נוהגין היתר לכתחלה לאכלו עם המין השני. ע"כ. ולא חילק בין אם כבר נתבשלו או עדיין לא נתבשלו. ויש להבין איך למד החכמת אדם מדבריו דלכתחילה אסור לבשל, אלא דלשון הרמ"א לשון חכמים מרפא, ודייק לכתוב דנהגו לכתחילה לאכלו עם המין השני, דהיינו דוקא לאכלו עם המין השני אבל לא לבשלו, ואם עדיין לא נתבשלו אסור לבשל לכתחילה, וזהו כוונת החכמת אדם שציין את הרמ"א כמקור לדבריו.

בשנה זו בדר"ח טבת)ע, והוא יכול להתפלל לפני העמוד והוא כגדול לכל דבריו, וסעודת הבר מצוה יעשה ג"כ ביום חמישי ל' כסלו ולא בערש"ק א' טבתעא.

*****

"**הרגיל** בנר הויין לו בנים תלמידי חכמים" שצריך לעשותה בכל פרטיה ודקדוקיה כדי לזכות בברכת חז"ל נימא בה מילתא מה שכתבתי בהתקרב יום י"ט כסלו יומא דהילולא של אא"ז מו"ר הגה"צ המקובל רבי שלמה ב"ר יהודה טרייטל זצ"ל בראנדסדארפער בעל מחבר ספר "שבט יהודה".

מנהגו היה להדר מאוד במצוה זו של הדלקת נרות שבת קודש, וכן בנרות חנוכה היה מהדר עד מאד בזה, ודרכו הייתה להדליק בכל שבת ושבת לערך מאה ושתים עשרה נרות הן משמן זית והן מנרות הרגילים (כמספר הנרות שהיתה זוגתו ע"ה בתו של הגה"ק בעל ה"משנה שכיר" זצ"ל הי"ד מדלקת, שמנהגה היה להדליק נר לכל אחד ואחד מצאצאיה הן הבנים והן הנכדים וכשהלכה לעולמה בשנת תשל"ז היה המספר קי"ב בלעה"ר ומאז והלאה המשיך בעלה זקנינו במנהגה והיה מדליק קי"ב נרות בכל עש"ק), וכבר מיום רביעי בשבוע כבר התחיל להכין הנרות לכבוד שבת קודש ובהתלהבות גדולה הכין הנרות עד שבכל פתילה ופתילה היה אומר לכבוד שבת קודש ולא היה מרשה לאף אחד לסייע בידו אלא הוא עצמו מתחילתו ועד סופו, ודכירנא שפעם אחת שאלתי אותו מפני מה לא איכפת לו מזה שגג הבית היה שחור לגמרי מרוב הפיח העולה מן הנרות במשך השנים והיה נראה ממש כמו אחר שריפה, וברוב ענוותנותו ענה לי שאין לו כלל במה להתבייש בזה, כי הלא אמרו חז"ל הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים,

---

ע. ע"פ תשובת הב"ח סי' קמ"ה, והנה הגם שלא ביאר הטעם, ודבריו סתומים מאוד, מ"מ אחרי שכל גדולי האחרונים פסקו כמותו אין לשנות מדבריו (באו"ח סי' נה, אלי' רבה, הגהות רעק"א ובמשנ"ב שם ס"ק מה, וכ"ה בערוך השלחן שם ס"ק טו שכתב ש"כן הסכימו הגדולים"), ועל כן דינו כגדול וחייב בתפילין ובכל המצות מדאורייתא מיום חמישי שהוא ל' כסלו א' דר"ח טבת,

עא. שו"ת היכל הוראה (הוראה נ"א).

ואמר בזה"ל: איך בין רגיל אין די מצוה, אונד איך האב זוכה גיווען [-אני רגיל במצוה זו וזכיתי לזה] ואיני רוצה לצבוע הגג כי מה שהשחיר הגג הוא תוצאה מהנר והם הם כתמי התורה, אשר ב"ה יצא מנרות אלו בנים כאלו אשר כולם המה בני תורה ותלמידי חכמים, והכתמים אלו הם כתמי תורה.

גם היה נזהר מאוד שלא לזרוק כל השמנים והפתילות המשומשים ופח מיוחד היה לו ששם היה ממלא כל אלו השיריים וכן כל הצמר גפן או הנייר שבהם ניקה את הפמוטים, ובעת שהיה מתמלא הפח היה עושה מדורה גדולה ושרף את כל אלו, ובזה היה נזהר מאוד שלא יבואו לידי בזיון, ודכירנא בעת שעזרתי לו לסדר את כל שיירי הנרות ולנקות הפמוטות במוצאי שבת קודש היה עומד על ידי ומזהירני לבל אזרוק את כל אלו וכן כל השמן שטפטף היה מצווה לנקותם בצמר גפן או בנייר ולשרפו כנ"ל, וגם זכורני בעת שעמדתי לנקותם במוצאי שבת קודש, ציוה עלי לומר 'לכבוד שבת קודש' שבזה כבר מקיימים ההכנה לשבת הבאה. ובכל זאת רואים גודל קדושתו וזהירותו בקדושת נרות שבת, וכל זה הוא פירוש נכון על מאמר חז"ל הרגיל בנר הוי ליה בנים תלמידי חכמים, זה היה השגתו ומדריגתו הנשגבת של אחד משרידי דור דעה שהיה מדקדק לקיים דברי חז"ל בתמימות ללא שום התחכמויות. (גאב"ד "היכל הוראה" שליט"א בספרו שו"ת היכל הוראה חלק ב סימן ל"א)

הגאון רבי פייש חנון שליט"א
מח"ס "אורח לחיים"

במנהג האדמו"ר משומרי אמונים בעל ה"חוקי חיים" שהקפיד שגוי לא יסתכל על המנורה שלו

בשולחן ערוך אורח חיים סימן תרעג סעיף ג', כתב המחבר מרן בית יוסף, נר של חרס מדליקין בו כל לילה רק בחדשים או שהוסקו, אבל מתכת וזכוכית מותר, ובסעיף ד' כתב אין חוששין לפתילות להחליפן כל לילה, והוסיף הבאר היטיב בשם מהרש"ל אם אפשר לקנות מנורה של כסף שפיר, וכן הנרות יעשה יפה.

והארכתי במנהגי הידור מצוה שראינו בצלא דמהימנותא ציס"ע הקוה"ט ר' אברהם חיים בן אהרן זצוק"ל זיעוע"י הנקרא חוקי חיים, בספרי אורח לחיים עמוד שלט חלק ד':

א. שביקש ממני צמר גפן וכשהגשתי לפניו חבילה פתוחה שאל בנועם וברוגע, אם יש חבילה סגורה לכבוד והידור המצוה.

ב. וכן ראינו ושמענו שקנה מנורה יקרה של כסף טהור בשווי רב, עיין שם.

ג. וכן העתקנו מה שאחי א.ז. סיפר שבערב שבת חנוכה תשס"ד שאל לרבינו זצ"ל אם הגוי יכול לנקות החדר בשעה מקודמת מהרגיל כיון שהיה יום חגם, ואמר רבינו זצ"ל שימתין עד שיכסה המנורה שהגוי לא יראנה, והרי הוכחנו לראות הידור בקדושת המנורה, שהגוי הטמא לא יראה המנורה הטהורה, ועוד הידורים כאשר עיני שכלך תחזינה.

ושאל הנגיד הנכבד מוקיר רבנן ותלמידיהון ר' אברהם בנדאהן שליט"א, הרי בשולחן ערוך סימן תרע"א סעיף ה' ו' ז' ח', ראינו מעלת פירסומי ניסא שיראוהו העוברים ושבים, ולא חיישינן שמא גוי יראנה:

א. חלק מהשומעים (הרה"ח אהרן העניג והרה"ג ר' יוסף שליידער) רצו לומר, שפירסומי ניסא אינו לגויים כי אם לעם ישראל, ובפרט בזמן הגמרא והשלחן ערוך שעם ישראל היו גרים במקום מיוחד.

על זה השיב הרב דבית המדרש 'חדש' במאנצסטר, דעיין בשער הציון סעיף קטן ל' דמשמע שהפירסומי ניסא גם לרגלי דתרמודאי, וכתב רש"י שהוא שם אומה, ואם זה היה עם ישראל לא היה רש"י מתעלם מזה.

ב. ולכן השיבו רוב השומעים כל אחד נוסחא אחרת, אבל הרעיון אחד,

שגודל הקדושה השורה על הנרות הדולקות שמתגלה אז האור הגנוז כמובא בספרי חסידות ובבני יששכר, מבטל טומאת הגוי, ורבינו זצ"ל נזהר כשלא היה דולק.

ג. והרב בנימין הי"ו רצה לומר שעוברים ושבים רובם יהודים והסתכלות הגוי מתבטלת מרוב קדושת ישראלים.

ד. ור' משה קליין הי"ו מלונדון רצה לתרץ שכל הסיפור הוא חטיבה אחת, כי היות שהיה יום חגם, ומצינו בגמ' עבודה זרה שביום חגם החמירו לא להיות בקשר עמהם שמא יבואו ויודו לעבודת אלילים שלהם, לכן החמיר רבינו זצ"ל ביום חגם.

ועל זה ציין ר' חיים קופמאן מגייטסעד הע"י שלפי זה אין קשר למה שכתבתי שרבינו זצ"ל היה נזהר שגוי לא יסתכל על החלות, כי זה היה תמיד אפילו שלא ביום חגם.

ה. והרה"ח ר' שמעון גוטנטאג הי"ו מגייטסעד רצה ליתן טעם טוב בענין, דהנה מצינו בפרשת העקידה, וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק, כתב במדרש רבה ראה ענן קשור על ההר ושאל לישמעאל בנו האם רואהו וענה שלא, אז אמר אברהם סימן שפה יש השראת השכינה, ומה שאינו רואה שאינו יכול להסתכל בקדושה, וכן מצינו בזוה"ק שעפרון שמכר שדהו לאברהם מפני שלא ראה גודל הקדושה שיש בשדה הזאת.

ו. והרה"ח ר' חנוך בלייער שליט"א ממאנצסטר הע"י, תירץ דראיה ע"י מחיצת זכוכית אין לו דין ראיה, משא"כ במעשה דרבינו זצ"ל היה בלי מחיצה של זכוכית. והוסיף הרה"ג ר' עזריאל יפה שליט"א מגייטסעד, הני מילי באותן שמדליקין בפנים וזכוכית מפסיקן, אבל אלה שמדליקין בחוץ, בלי מחיצת זכוכית, נצטרך לתירוצים הנזכרים לעיל.

ובעצם דין ראיה ע"י זכוכית מקורו בגמרא ראש השנה כד. ת"ר ראינוהו במים ראינוהו בעששית ראינוהו בעבים אין מעידין עליו, ומחלוקת באחרונים מה פירושו של עששית או דרך עששית או בשפיגל של זכוכית, ולפי דעת המפרשים שזה דרך עששית, שמע מינה דדרך זכוכית לא שמיה ראיה, והם: פירוש של התוספתא ר"ה פ"א משנה טז מנחת בכורים לר' שמואל אביגדור בן מוה"ר ר' אברהם בעל תנא תוספאה, ומנחת יצחק לר' יצחק הכהן שוואדרון בן הרה"ג ר' שלום מרדכי אבד"ק בארז'ן שו"ת מהרש"ם. ולכן לא חיישינן בעת פירסומי ניסא דרך זכוכית.

ז. והרה"ח ר' נחום לדרמן שליט"א רצה לומר היות שבארץ ישראל מנהגינו להדליק בבית, ואז ליכא חשש ראיית

גויים גם בעת פירסומי ניסא, לכן הידר רבינו זצ״ל שגוי לא יראוה, משא״כ בחוץ לארץ שקשה להדר על זה ובפרט במקומות שיש גוי בבית שעושה עבודת הבית.

ח. והר״ר אפרים פרנקל הי״ו רצה לתרץ שכל מצוה לפני שיוצא לפועל משתדלין מאוד שיהא בהצנע לכת ושלא יראוה שום אדם, כי אם שיהא גלוי לפני כסא כבודו, אבל אחר שיצא לפועל, לא חיישינן להסתכלות.

ט. והר״ר חיים שפיצר שליט״א,, העיר על זה בתמיהה, וכי גוי שטבל במקוה מים טהור של ארבעים סאה, וכי מטמא כל המקוה?

וכל פולמוס היקר הזה, שרבינו זצוק״ל, זוכה ששפתותיו דובבות בקבר על ידי זה מתייחס לספר אורח לחיים חלק ד׳ עמוד **שלט** (**בגימטריה ׳נר חנוכה׳**).

הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א
מח"ס ויאמר שמואל ועו"ס

גדר וביאור הדלקה עושה מצוה והנחה עושה מצוה

א] כתב השו"ע (תרעג, ב): "הדלקה עושה מצוה. לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה", והקשו נושאי כליו מה ענין הא דהדלקה עושה מצוה לדין כבתה אין זקוק לה, והט"ז נקיט דלאו דווקא הוא, ועי' ביאור הגר"א ופרמ"ג. ואולם הבאר הגולה ציין לסוגיא דהדלקה עושה מצוה וחזי' דסבר דתליא זב"ז, וצ"ע.

ונראה דלמ"ד הנחה עושה מצוה אין 'מעשה מצוה' כלל בעצם מעשה הגברא, אלא התקנה היא שהאדם יעשה 'נר דלוק ומונח'.

ואפשר לבאר בנוסח מעט שונה, וכמבואר כעי"ז בשו"ת בית אפרים (או"ח סי' סג), דלמ"ד הדלקה עושה מצוה הטילו את מעשה ההדלקה על הגברא, ועצם ההדלקה היא פרסום הנס, ומה שדולק אח"כ אינו מעניינו של המדליק. ולמ"ד הנחה עושה מצוה, לא סיים את חובת מצוותו בעצם ההדלקה, אולם תכלית המצוה היא שהנר הדלוק ידלק כשיעור. וכ' הבית אפרים דלפי"ז למ"ד הנחה עושה מצוה, כבתה זקוק לה.

ולפי"ז מובנים שפיר ד' השו"ע דדין הדלקה עושה מצוה תליא בדין כבתה אין זקוק לה. דא"נ דהדלקה עושה מצוה א"כ מעשה המצוה נעשתה בהדלקה ועי"כ סיים מצוותו, לכן אם כבתה אין זקוק לה. אבל אם הנחה עושה מצוה, אזי אף שמעשהו משוייך להגברא, מ"מ אין רגע של 'מעשה מצוה', שהמצוה היא שיפרסם הנס בנר דלוק ומונח, א"כ כל עוד הנר הדלוק והמונח כבוי, עליו להדליקו שוב, כי לא נתקיימה מצוותו, וכבתה זקוק לה.

ב] בשבת (כב, א) דנו בגמ' אי מדליקין מנר לנר משום ביזוי או אכחושי מצוה, ואמרו שם (ע"ב): "מאי הוי עלה. אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינא אי הדלקה עושה מצוה - מדליקין מנר לנר, ואי הנחה עושה מצוה - אין מדליקין מנר לנר". והיינו דאם הדלקה עושה מצוה, יכול להדליק מנר לנר, משום ששניהם מצוה, אך אם הנחה עושה מצוה, עיקר המצוה אינה בהדלקה ונחשב שברגע ההדלקה עושה תשמיש של חול. והדבר צ"ב. נכון הוא שמיד ברגע ההדלקה אינו מקיים מצוה. אך רגע כמימרא לאחר מכן, בהנחה, מקיים מצוה. א"כ מדוע נחשב לביזוי מצוה? וצ"ע.

ולפמשנ"ת א"ש, דלנתבאר, למ"ד הנחה עושה מצוה אין המצוה בעצם ההנחה, אלא בכך שהנר יהיה דלוק בשיעור שנקבע, שיעור חצי שעה, וכבתה זקוק לה. א"כ גם אם מניח עדיין לא מקיים מצוה. נמצא שגם אם הנר מונח ודלוק, עדיין לא נתקיימה מצוותו, עד שיעבור כל זמן שיעור ההדלקה. א"כ אם ידליק מנר לנר נחשב שפיר לביזוי מצוה, משום שהמצוה אינה מתקיימת ברגע ההנחה וגם לא ברגע ההדלקה שמיד לאחריה, אלא רק במשך כל זמן השיעור.

ונראה שזוהי כוונת הריטב"א (כב, ב), שכתב: "וא"ת מ"מ הרי הוא [אינו] מבזה כלום בהנחה הראשונה אלא שמדליק מן הנר שלה ומאי בזויי מצוה איכא, וי"ל דכבוד הנחה בנרו דלוק הוא תלוי, תדע דלמאן דאמר הנחה עושה מצוה נמי אסור להשתמש לאורה, ואי לא תיפשוט מהתם דאין הנחה עושה מצוה, אלא ודאי כשמדליק ממעט כבוד הנר המונח ההוא", עכ"ל.

ג] בסוגיא דהנחה עושה מצוה (שבת כג, א) נאמר: "ששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו, למוצאי שבת מכבה ומדליקה. אי אמרת בשלמא הדלקה עושה מצוה - שפיר. אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה, האי מכבה ומדליקה? מכבה ומגביהה ומניחה ומדליקה מיבעי ליה", ומצינו ב' גרסאות בראשונים, האם מדליק ואז מניח או מניח ואז מדליק, והריטב"א כתב דלגירסת התוס' צריך להניח ואז להדליק. וצ"ב מהו הענין בזה, הרי בשעת ההנחה מניח נר כבוי, וכשמדליק לא מקיים המצוה למ"ד הנחה עושה מצוה. א"כ באיזה רגע התקיימה מצוותו?

וידידי הרה"ג רבי גבריאל מאיה שליט"א ביאר בזה, ובהקדם גדר אחר להדעה שהנחה עושה מצוה, והוא שהעמדת השמן והנר להדלקת הפרסו"נ היא מעשה המצוה (וכעין הא דא' המביא את העצים וא' המביא את האור). ואכן בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תקג) ייסד דהדלקת נ"ח נתקנה דומיא דמנורה, שהי' תחילה הנחת שמן ופתילה ואחר כך הדלקה. ומ"ד הנחה עושה מצוה סבר דתיקנו כנגד הנחת שמן ופתילה במנורה שהי' עבודה ופסולה בזר. אבל הדלקה לאו עבודה היא וכשרה בזר. ועל כן כיון דבמנורה הנחה חמורה טפי דעבודה היא. גם בנר חנוכה תיקנו עיקר מצוותה הנחה. ומאן דאמר הדלקה עושה מצוה סבר דתיקנו רק הדלקה, עי"ש ביאורו בארוכה.

ולפי"ז יובן שפיר מש"כ בגמ' דמדליק ומניח, דדבעינן 'מעשה הנחה' כהטבת הנרות במקדש.

ולדברינו הנ"ל, דאכן אין 'מעשה מצוה', אלא המצוה היא ב'נר דולק ומונח', יש לדחוק ולומר שמה שנאמר בגמ' " ששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו, למוצאי

שבת" בעינן " מכבה ומגביהה ומניחה ומדליקה" אינו משום גדר ומעשה המצוה, אלא משום היכר, דאחר שהוגבה קודם לכן ודלק כל היום כולו, בעינן מעשה היכר גדול טפי בהדלקתו וגם בהנחתו, וכפי שנתבאר כעי"ז בד' התוס' שם, שכתבו: "מכבה ומגביהה ומניחה וחוזר ומדליק מיבעי ליה - וא"ת אמאי מכבה וחוזר ומדליק בהגבהה סגי כיון דהנחה עושה מצוה דאטו מי גרע דלוקה ועומדת מהדליקה חש"ו וי"ל דמיירי שהדליקה מתחלתה לצורך שבת ולכך גרע מהדליקה חש"ו דהתם שמדליקה בעתה ניכר הדבר שהוא מדליקה לשם חנוכה".

ואף דקשה להעמיס כן בדברי התוס' (וכן בד' הרשב"א שם), דהקשו אמאי בעינן לכבות, שרק 'יגביה ויניח' ודיו, ומוכח שכבר בקושייתם סברו דבעי' להניח הנר, ומשום היכר צריך רק להדליק, מ"מ נראה לפרש כן בדברי הר"ן שם, שכתב: "וא"ת למה מכבה כיון שהנחה עושה מצוה, פי' ז"ל משום דבעי' הדלקה מוכחת שיהא נר זה לשם מצוה, וכיון שהיתה דולקת מאתמול לא מוכחא מילתא והיינו דבעי' הדלקה בתר הגבהה וגם הנחה ראשונה של נר זה למצוה". נמצא דרק בנר שדלק כבר כל השבת בעי' להיכר גדול של הדלקה והנחה מיוחדת, אך בלא זה מהני 'שיהיה מונח', גם בלא 'מעשה הנחה'.

ד] והנה האבנ"ז הנ"ל ביאר דעת מ"ד הנחה עושה מצוה דהוי דומיא דהטבת הנרות במקדש. והנה במנחות (פח, ב) איתא דבמנורת המקדש כבתה זקוק לה, וכנראה הוא משום שההנחה הבאה מדיני ההטבה היא המצוה ולכן המצוה היא שהנר ידלק ויהיה מונח כל משך זמן שיעורו, ולהכי אם כבתה זקוק לה, דאכתי לא נשלמה מצוותה. וכנ"ל, דלהכי הדגיש השו"ע שרק א"נ דהדלקה עושה מצוה, כבתה אין זקוק לה, וכמשנ"ת.

הגאון רבי שמעון ויסברג שליט"א
מח"ס שר חמישים ועו"ס

עניני חנוכה שונים בתורת הגר"ח קניבסקי זצ"ל ועוד

בעלי אסופות - הנאה מנר חנוכה

לעשות תמונה עם נר חנוכה

שאלתי את רבינו זצ"ל, במה שעושים וועדות הצדקה תמונות הרבנים שתורמים אחר הדלקת נ"ח, האם שרי לעשות תמונה עם נרות חנוכה כשיש לו מטרה שיראו הנרות דולקים, כיון שאסור להשתמש לאורה, [ואם התמונה כשעומד להדליק שפיר דמי דליכא נר דולק], והשיב רבינו, קול מראה וריח אין בו משום מעילה (פסחים כ"ו א'), ואיסורו רק מדרבנן לכן מסתבר דבנר חנוכה מותר אבל לא במנורה דבית המקדש, וכ"ה בדעת נוטה חנוכה (סי' צ"ז), אמנם שם מדרבנן אסור, וכמבואר ברמב"ם הל' מעילה (פ"ה הט"ז), ואמר לי רבינו, דלא מצינו שאסור מדרבנן רק בשל תורה אבל כאן שעיקרו רק דרבנן לא אסרו וכ"כ בשו"ת בית יהודה (או"ח סי' כ"א), ועי' כעי"ז בדעת נוטה חנוכה (סי' צ"ט), עוד כתב רבינו, דכל האיסור הוא רק בהקדש ואיסור דאורייתא ולא בנר של מצוה כמש"כ האחרונים, עי' פנ"י שבת (כ"א א'), וכ' רבינו דאם אין מתכוין להנות יתכן דגם בהקדש מותר ההנאה מקול מראה וריח אף מדרבנן, ובדעת נוטה חנוכה (סי' צ) נשאל רבינו האם מותר לצלם ילד ע"י נרות חנוכה, והשיב, מסתבר שמותר דאין זה משתמש, וכן עי' בגם אני אודך חנוכה (אות ס"ח), שהשיב רבינו שמותר להצטלם סמוך לנרות חנוכה, ועי' בשו"ת שבט הלוי (חי"א סי' קס"ד אות ב').

נהנה בקור מחום הבא מנרות חנוכה וחימום סופגניות

נשאל רבינו זצ"ל, בשו"ע או"ח (סימן תרע"ג ס"א) קיי"ל שאסור להשתמש לאור נר חנוכה, ויש לעיין האם זה דוקא שימוש ראיה שזה עיקר תשמיש נר אבל שאר תשמישים לא אסרו, או שגם אסור לחמם עצמו נגד הנרות משום שהוקצו למצותן ואסרו כל הנאות, והשיב רבינו, כל הנאות, (גם אני אודך חנוכה סי' ט' ועי' בכאיל תערג חנוכה עמוד ל"א דלדעת רש"י שבת כ"א א' ד"ה ואסור, שאיסור ההשתמשות כדי שיהיה ניכר שהדליק למצוה י"ל דהאיסור דוקא בשימוש באור ולא בשאר הנאות, אבל לדעת הר"ן שם ט' א' ד"ה הלכות, דהוא דומיא דמנורה שאין משתמשין בה כלל, אסור כל הנאות, ועי' משנ"ב סי' תרע"ג סק"ח שחשש לב' הטעמים, ובמשנ"ב

שם סקי"א נראה דגם לטעם דומיא דמנורה תשמיש ארעי שרי לולא טעם ביזוי מצוה, וכ' רבינו בדעת נוטה חנוכה סי' ק"א דעראי אינו תשמיש ועי' בראש יוסף שבת כ"ב א' ד"ה דאר"י דגם לטעם הר"ן דוקא בהנאה מרובה גזרו), ונשאל רבינו זצ"ל, שבחוץ לארץ במקומות הקרים, כשכל בני הבית מדליקים נרות חנוכה על יד החלון, החדר מתחמם היטב מחמת ריבוי הנרות [ולא מחמת השמש ובפרט בסוף ימי החנוכה שיש ריבוי נרות] האם מחמת ההנאה מהחום הבא מחמת הנרות חנוכה צריך לצאת אחרי ההדלקה מהחדר כדי שלא ליהנות מהנרות, והשיב רבינו, שלא יכוין, שברצונו להנות מאור הנרות, ובודאי שלא יכנס לחדר זה בשביל להתחמם, (דעת נוטה חנוכה סי' פ"ט בהערה) וע"ש דאסור לחמם ידיו וגופו מנרות החנוכה וכמו כן אין ראוי לחמם סופגניות ע"י נתינתם על בית המנורה שדולקים שם נרות חנוכה אא"כ היה סגי בחום הבא מנר השמש, ועי' שו"ת שבט הלוי (חי"א סי' קס"ד).

להנות מריח של נרות חנוכה

נשאל רבינו זצ"ל, היום מוכרים נרות שיש בהם ריח, וכשמדליקין אותם יש ריח טוב בכל החדר, האם מותר להשתמש בכאלו נרות לנרות חנוכה או שמא כיון דאסרו להשתמש לאורם אסור גם ליהנות מהריח של נרות חנוכה, והשיב רבינו, דבר שאינו מחכוין מותר, (גם אני אודך חנוכה סימן י') ובדעת נוטה חנוכה (סי' צ"ז) השיב רבינו, קול מראה וריח אין בהם משום מעילה (פסחים כ"ו א') ועי' בדעת נוטה חנוכה (סי' צ"ט בהערה) שהשיב רבינו, דאם עושה בשביל הריח שיפיץ בחדר ריח נעים א"כ אין כאן פרסומי ניסא.

נר מנגן אם חשיב הנאה מנר חנוכה

נשאל רבינו זצ"ל, מה שהומצא לאחרונה שיש נר שכשמתחמם הוא מנגן האם נחשב שנהנה מהנרות ואסור, והשיב רבינו, קול מראה וריח אין בהם משום מעילה (פסחים כ"ו א') וכיון שכל תכלית שימושו זה לקול גם מה שהוא משתמש בשמן בכדי להפעילו אין בזה משום מעילה, (דרך שיחה עמוד קפ"ג ודעת נוטה חנוכה סי' צ"ז וע"ש סי' צ"ח דמ"מ אסרו לקרא לאור הנרות דלראות לאורו זה השתמשות).

להנות משלהבת שהודלקה מנר חנוכה

נשאל רבינו זצ"ל, מי שעבר והדליק נר חולין מנר חנוכה, האם מותר לו להשתמש בשלהבת, והשיב רבינו, יכבה ויחזור וידליק, (ודעת נוטה חנוכה סי' צ"ב).

נר חנוכה שלא לישון יחידי בלילה

נשאל רבינו זצ"ל, במשנ"ב (סי' רל"ט סק"ט) כתב, אמרו חז"ל בשבת

(קנ״א ב׳) הישן יחידי בבית והיינו בלילה אוחזתו לילית ונוהגים להשאיר אור בחדר עיין בכף החיים (סימן רל״ט ס״ק י״ז) שכתב שאור מועיל בלילה, האם כשמה שמאיר זה נר חנוכה נחשב שמשתמש לאורו, והשיב רבינו, על פי דין לא מהני נר למנוע לילית ורק ביום יש היתר להיות בבית יחידי כך אמר לי החזון איש, ולפי״ז לא נקרא שמשתמש לאורה, (גם אני אודך חנוכה סי׳ י״ג פסקי שמועות סי׳ תרע״ג ס״א מועדי הגר״ח ח״ג סי׳ תס״ט, ובגליון בדרכו אמונה גליון שכ״ה הביא מקו׳ לשיח באמרתך חנוכה ממח״ס פסיק רישא עמוד י״ז ששאל מרבינו זצ״ל למה לא נסמוך על זה שיש בבית נר חנוכה הרי שומר מצוה לא ידע דבר רע והשיב רבינו אסור להנות ממעשה נסים, ועי׳ מעש״ר אות רכ״א וקו׳ הזכרונות סי׳ ט״ו אות ט״ז, וכאן אחר חצי שעה אי״ז רק שיירי מצוה, ורבינו זצ״ל הביא בקו׳ הזכרונות סי׳ ל״ב אות י״ז שהחזו״א היה מכבה הנר אחר שכבר כלתה רגל מן השוק וכמבואר בשו״ע סי׳ תרע״ב ס״ב ואין בו מצוה כלל כמבואר במשנ״ב סק״ו והביא רבינו מהערוה״ש סי׳ תרע״ב ס״ט שכן המנהג).

כשהנר מרגיעו מפחד החושך

נשאל רבינו זצ״ל, כשהנר מרגיעו מפחד מהחושך האם נחשב שימוש בנר חנוכה, והשיב רבינו, לא נחשב שמשתמש בנר, (פסקי שמועות סי׳ תרע״ג ס״א).

נר חנוכה שמונע חיות רעות או מדליק לעשות סימן לרואים

נשאל רבינו זצ״ל, אם אינו משתמש באור עצמו רק אור הנרות משמש אותו, שמחמת אור הנרות אין באין חיות רעות, האם חשיב הנאה, והשיב רבינו, דבר שאין מתכוין, (דעת נוטה חנוכה סי׳ צ״ה, ומובא שם עוד מכתב בענין מי שע״י הדלקת הנר עושה סימן לרואים לידע השעה וכיו״ב, דאם כיון לזה צ״ע, ועי׳ שער הציון סי׳ תרע״ג סקי״א שמותר לילך לאור נר חנוכה כדי שלא יכשל ואינו מחוייב להעצים עיניו כיון דזה לא נקרא שימוש בהנר).

הנאה בנר חנוכה של קטנים

השיב רבינו זצ״ל דאסור להשתמש אף לאור נר חנוכה של קטנים שהגיעו לחינוך, ואף באופן שאין הקטן רואה ואינו נוגע לחינוך הקטן שאסור להשתמש לאורה, משום שהוקצה מדרבנן, ומה שמצינו בסוכה (מ״ה א׳) מיד התינוקות שומטים לולביהם ואוכלים אתרוגיהם, ופרש״י, שהגדולים שומטים לולבים ואתרוגים של הקטנים ואוכלים את האתרוגים ומבואר שם (מ״ז ב׳) דלרבי יוחנן דס״ל דאתרוג בשביעי אסור משום מוקצה כל ההיתר זה באתרוגים של קטנים, ופרש״י, משום שלא הוקצו למצוה גמורה, ומשמע שבקטנים אין דין הוקצה למצותו, זה בתינוקות שלא הגיעו לחינוך ממש,

ובלא הגיע לחינוך אין במעשיו כלום, ומ"מ צריך לברר שמא כבר הגיע לחינוך בזה, (גם אני אודך חנוכה פסקי שמועות סי' תרע"ג ס"א).

הנאה בנר חנוכה של ביהכנ"ס

נשאל רבינו זצ"ל האם מותר להשתמש לאור נרות חנוכה של בית הכנסת, שמדליקין רק בשחרית ללא ברכה, והשיב רבינו זצ"ל, ראוי להחמיר, (דעת נוטה חנוכה סי' צ"ג, ועי' משנ"ב סי' תרע"ג סקי"ג שאף בנרות בית הכנסת אין משתמשים לאורן ולא יתפלל לאורן כל זמן שלא דלקו חצי שעה, ועי' במור וקציעה סי' תרע"ה ד"ה בב"י דהא ודאי מצות הדלקה בבהכנ"ס מצוה גמורה היא, דהא מברכין עלה, ואם מונחין במקום שמשתמשין לאורה, הא ליכא פרסומי ניסא כלל וקרוב בעיני שהיא ברכה לבטלה, ועי' מועדי הגר"ח ח"ג סי' תס"ח דאע"פ שאנו אלא מנהג הוקצה למצותו, וע"ש ח"א סי' תקצ"ט דגם בשחרית מדליקין בביהכנ"ס לפרסומי ניסא ועי' בערך שי או"ח סי' תצ"ד בדברי המג"א סק"ג והגהות מקו"ח שם ובשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קי"ט בענין הקצאה מחמת מנהג).

הנאה בנר חנוכה שהדליק מפני החשד

מי שיש לו שני פתחים בשני צדדים של הבית צריך להדליק בשניהם מפני החשד (שו"ע סי' תרע"א ס"ח) וי"א שבזמנינו שכל אחד מדליק במקום אחר ובזמן אחר אין מקום לחשד, ורבינו זצ"ל השיב בשם מרן החזו"א דגם בזמנינו יש חיוב נ"ח מפני החשד (דברי שי"ח גליון צ"ז) והשיב רבינו דגם בנר שדולק מפני חשד דינו ככל דיני נר חנוכה ומותר השמן הוקצה כנר רגיל, (דברי שי"ח שם).

הנאה מנר חנוכה הנשקף במראה

נשאל רבינו זצ"ל, האם מותר להנות בעקיפין מנר חנוכה כגון להינות מנר חנוכה הנשקף במראה לחדר אחר, והשיב רבינו, אסור, (דעת נוטה חנוכה סי' צ"ד).

בעלי אסופות - שבת ראש חדש חנוכה

להוסיף מאכל לכבוד שבת ר"ח חנוכה

נשאל רבינו זצ"ל, האם יש ענין להוסיף בשבת חנוכה מאכלים כמו שכ' המשנ"ב (סי' תי"ט סק"ב) בשם האחרונים שמוסיפים מאכל בשבת ר"ח כדי להראות שזה שבת מיוחדת, והשיב רבינו, לא שמענו, ובמכתב נוסף השיב, אולי, (עזרת אליעזר חנוכה עמוד מ"ד ובהערה שם מביא שבבא"ח פרשת וישב הלכות חנוכה סעיף כ"ח כ' שירבה בסעודת שבת של חנוכה יותר משאר שבתות, וכ"ש אם חל בו ר"ח ג"כ, וכן ירבה בר"ח טבת שהוא בתוך

ימי חנוכה בשביל פרסום הנס. והביא בעזרת אליעזר שמרן הגרא״מ שך זצ״ל בשבת חנוכה ובפרט אם היה חל גם ראש חודש היה מזכיר כשחיוך טהור נסוך על פניו שהיום צריכים לאכול שלשה קוגל והיה מפרט אחד בשביל כל שבת אחד נוסף לכבוד חנוכה והשלישי שהרי זה גם ראש חודש והביא שמרן זצ״ל סבר שגם בשאר סעודת מצוה שעושים בשבת כסעודת חתן וברית מילה וסיום מסכת וכיו״ב נוהגים להוסיף מאכל מיוחד לכבודן וכן מביאים שנהג מרן הגרי״ש אלישיב זצוק״ל להוסיף בשבת חנוכה עוד באוכל יותר מהרגיל לכבוד חנוכה, ואמר לי רבינו שאביו מרן הקהלות יעקב זצ״ל היה דוחה הסיומים שלו לשבת ואמר דבחול אין פנאי לעשות סעודה חשובה והיה מוסיף עוד מאכל לכבוד הסיום).

מזונותיו של אדם קצובין בשבת ר״ח וחנוכה

בס׳ דרך שיחה (עמוד רצ״ד) מובא שאמר רבינו זצ״ל, במה שאי׳ בביצה (ט״ז א׳) שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, ובויקרא רבה (פרשה ל׳ סי׳ א׳) איתא הוצאות שבת ויו״ט ור״ח, דדוקא ר״ח דמבואר בגמ׳ פסחים (ע״ז א׳) שראש חודש איקרי מועד אבל חנוכה לא מצאנו דאקרי יו״ט, וגם ר״ח הוא מה״ת ואילו חנוכה מדרבנן.

אכילת בשר בשבת בר״ח ובחנוכה

באסיפת יצחק (י״ט סיון תשס״ט) נשאל רבינו שבשו״ע (יו״ד סי׳ קצ״ח סכ״ד) כתב, שמנהג יפה שלא לאכול בשר קודם טבילה משום חציצה ובט״ז (סקכ״ה) כתב ובשבת ויו״ט המנהג שאוכלין בשר, האם ה״ה כל סעודת מצוה כמו סעודת חתונה וכדומה, ומה הדין בסעודת חנוכה ובסעודת ראש חודש, והשיב רבינו, לא שמענו אלא על שבת ויו״ט וכמדומה שהאחרונים דנו על פורים, ובמועדי הגר״ח (סי׳ תשצ״ה) כ׳ לגבי פורים, כדאי ליזהר וע״ש (סי׳ תשצ״ו) דבליל פורים אין משתה.

ועי׳ בנס לשושנים (עמוד קכ״ג) במי שנמנע בחנוכה מלאכול בשר ולשתות יין אסור כיון שיש לו צער במניעת הדבר כמבואר במשנ״ב (סי׳ תקכ״ט סקי״ט) משו״ת בית יעקב דאף דאין חיוב אכילת בשר ושתיית יין בנמנע לצער עצמו מגרע גרע, ועי׳ בזה בחוט שני חנוכה (פי״ט י״ב), והוא כתענית שעות בשבת עי׳ בשו״ע (סי׳ רפ״ח ס״ד) והכא נמי כשמונע הדבר אף שחפץ בו ומצטער בו מגרע גרע ואסור, וכן מובא מרבינו זצ״ל בס׳ מחשבת עם (ח״ב עמוד תקע״ג חנוכה סי׳ ק״י) דיש איסור לצום אבל אין האכילה מצוה אלא שאין עובר איסור ע״ז. והביא שכ״כ בשבות יצחק (חנוכה פי״ד) בשם מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל. ועי׳ מש״כ רבינו בסוף ס׳ ימי שמחה (עמוד תר״ז

אות א') דהרמב"ם כ' דחנוכה הם ימי שמחה ולא ימי משתה, וע"ש דהיינו ימים שיש לשמוח בלב ולא למנוע עצמו מדבר הגורם צער אבל אין חיוב בשר ויין. וא"ש דעת הטור שמצד א' כתב (באו"ח סי' ת"כ) דחנוכה הם ימי שמחה, ומצד שני כ' (בסי' תר"ע) דאין בו חיוב סעודה, ועי' בגליון מים חיים (גליון תקע"א) בשם רבינו זצ"ל דחתן ביום חופתו כשהחופה בליל ראשון דחנוכה מתענה בערב חנוכה ומשלים אף שנכנס התענית לחנוכה כמש"כ במשנ"ב (סי' תי"ז סק"ד) לגבי השלמת תענית דערב ר"ח בר"ח.

להמנע מלומר דברי צער בשבת מועד וחנוכה

ראיתי בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (קובץ קי"ט עמוד ק"ח סי' ט') דאין לומר דברי צער בחנוכה, וכן מביא רבי יצחק בלאזר באור ישראל (עמוד ס"ב) על רבו הגאון רבי זונדל סלאנט זיע"א שאם היה א' מספר לו דבר עצב בחנוכה היה משתיקו באומרו עכשיו הם ימי חנוכה שאסורים בהספד, אמנם אם המטרה אינה לצער רק לעורר הציבור שיתחזקו בימים אלו מותר, ורואייה לדבר שהרי גם בפיוט מעוז צור מזכיר רעות שבעה נפשי וגם שם לא שקטתי, אך לכאורה שם מספר על העבר ואדרבה מודה על הנסים שהוציאנו המקום בהם מאפילה לאורה, אבל על צרות שלפנינו לא מצינו היתר זה, ואין להספיד בחנוכה כדי שיתעוררו. ועי' בספר תשוה"נ (ח"ח סי' ס"ו ס"ג) באיסור הספד בר"ח דכל האיסור אם אומר בניגון של צער אבל אומר כדרשה בעלמא ללמוד מדרכיו של הנפטר מותר.

ועי' בקו' והאר עננו (ט' עמוד קנ"ו אות ו') בשם רבינו זצ"ל שאסור לרב או לדרשן או למגיד בדרשה לשומעי לקחו בשבת או ביו"ט או בחוה"מ להזכיר אסונות טראגיים שאירעו או סיפורים מעציבים וכדומה כדי לעורר את הציבור עי"ז לתשובה ולמע"ט אף שבזה הוא מעוררם לתשובה ויש בזה תועלת דאסור להצטער בשבת ויו"ט, מ"מ הדבר אסור ואין בזה שום היתר.

ובס' ימי שמחה (סי' מ"ז) כתב, שמסתבר שמחמת דין השמחה בחנוכה יש גם נפק"מ חיובית באדם שיש לו בחנוכה איזה סיבה שמצטער מחמתה דצריך להשתדל להסיר מעצמו את הצער כדי שיוכל לקיים את דין השמחה וכמו שמצינו לגבי יו"ט שכתב הרמב"ם (פ"ו מיו"ט הכ"ד), וז"ל ואסור לאדם שיעורר על מתו קודם הרגל שלושים יום וכו' אלא יסיר הדאגה מלבו ויכוין דעתו לשמחה, עכ"ל.

ביהכנ"ס שיש להם ספר תורה אחד בשבת ר"ח חנוכה

נשאל רבינו זצ"ל, ראש חודש טבת חנוכה שחל בשבת וצריך לקרוא ג' פרשיות, שבת ראש חודש וחנוכה, מה יעשו בית כנסת שיש להם

רק ס״ת אחד, כיצד יקראו סדר הקריאה והאם צריכים לחשוש מפני מעבירין על המצוות כשידלגו על פרשת נשא עניני חנוכה וירצו לקרוא ר״ח, והשיב רבינו, ידלגו, (עזרת אליעזר חנוכה עמוד ל״ח, ובמחשבת עם סי׳ ק״ג השיב רבינו, וז״ל, אחר שתקנו שר״ח קודם לכאורה אין לחוש עכ״ל, והיינו דמצד עיקר התקנה אין כאן קושיה שהרי באמת נפסק בשו״ע שם שמוציאים ג׳ ספרי תורה ואין כאן משום מעבירין כלל וממילא אחר שנפסק כן אין לשנות סדרם של חכמינו משום הא דנזדמן אצלו העברה על המצוות, ועי׳ בגליון מים חיים גליון שפ״א שבתחילה יקרא בפרשת השבוע ואח״כ יגלול לפרשת פנחס לקרוא את הקריאה של ראש חודש דאף שעובר בגלילתו פ׳ נשא אין זה נחשב מעבירין על המצוות וכמבואר ברמ״א סי׳ תרפ״ד ס״ג ובמשנ״ב ס״ק י״ז ובביאור הלכה ד״ה ואם, ואח״כ יגלול לפי נשא לקריאה של חנוכה).

ר״ח טבת שחל בשבת והוציאו רק ב׳ ס״ת

נשאל רבינו זצ״ל, המשנ״ב (סימן תרפ״ד ס״ד) בביאור הלכה (ד״ה ואם) כתב, בר״ח טבת שחל בשבת, וטעו ולאחר הקריאה בס״ת א׳, פתחו את הס״ת של חנוכה, ולא של ר״ח, אם עדיין לא בירך, יניחוהו ויפתחו הס״ת של ר״ח, ויש לעיין אם הוציאו רק ב׳ ס״ת, האם מוטב לגלול את הס״ת שכבר מונח על הבימה, או שמוטב להוציא מארון הקודש ס״ת אחר לקריאה של ר״ח, והשיב רבינו, אולי מוטב לגלול, (סו״ס אשי ישראל סי׳ ש״צ).

קראו למפטיר בשל שבת ולא בשל חנוכה

נשאל רבינו זצ״ל, במשנה ברורה (סימן תרפ״ד סקי״ג) כתב דאם קראו בס״ת בשבת חנוכה למפטיר בשל שבת ולא של חנוכה, אם הוציאו רק ס״ת אחד א״צ לקרוא כלל הקריאה של חנוכה, ויש לעיין איזה הפטורה יקראו האם של שבת דיש לקרוא הפטורה במאי דסליק או הפטרת חנוכה משום פרסומי ניסא ודומיא דהביאור הלכה (שם ד״ה ואם טעה), והשיב רבינו, מסתמא הפטרת חנוכה, (סו״ס אשי ישראל סי׳ שפ״ט).

השלמת הקרואים כשחל ר״ח טבת בשבת

נשאל רבינו זצ״ל, במשנ״ב (סימן תרפ״ד ס״ג) בשעת הציון (סק״ט) מבואר דביום שמוציאים ג׳ ס״ת אפשר לקרוא בס״ת הראשון ה׳ אנשים, ויש לעיין לפי זה מתי יקראו את הב׳ הנותרים, דהרי מבואר במשנה ברורה (סימן רפ״ב ס״ק כ״ב) דביום שמוציאים ג׳ ס״ת יש להשלים את מנין הקרואים מלבד המפטיר, ולקרוא ב׳ אנשים בס״ת השני של ר״ח גם אי אפשר, למבואר במגילה (כ״א ב׳), והשיב רבינו, במקום

הצורך המפטיר עולה מן המנין, (סו"ס אשי ישראל סי' קכ"ד מובא בג"א אודך חנוכה אות ס"ג).

תדיר דר"ח או אין מעבירין בקריאה דחנוכה

נשאל רבינו זצ"ל, בראש חודש טבת שחל בחנוכה קוראים קודם של ראש חודש מדין תדיר, ואח"כ של חנוכה, כיצד הדין בבית כנסת שיש להם רק ספר תורה אחד, ושכחו לפני התפילה לגלול את הספר תורה לקריאה של ראש חודש, וכשבאו לקרוא בספר תורה פתחו את הספר תורה בקריאה של חנוכה, האם יקראו בתחילה בענינא דחנוכה מדין אין מעבירין על המצוות ואח"כ יקראו בשל ראש חודש, או שיגללו לקרוא בשל ראש חודש מדין תדיר, וזה יכול לדחות דין מעבירין על המצוות, והשיב רבינו, יגללו, (עזרת אליעזר חנוכה עמוד ל"ח).

למה בשיר של יום בר"ח חנוכה ל"א פרסומי ניסא עדיף

נשאל רבינו זצ"ל, בחל ר"ח בשבת חנוכה פסק השו"ע (סי' תרפ"ד ס"ג) דמפטירים בהפטרת חנוכה ולא בר"ח, וביאר במשנ"ב (שם ס"ק י"א) וז"ל דהא דתדיר קודם היינו להקדים אבל לענין לדחות, פרסומי ניסא עדיף עכ"ל, וצ"ע דא"כ מדוע לגבי שיר של יום כתב הגר"א במעשה רב (אות קנ"ז) וז"ל, ושיר של ר"ח ודוחה אפילו של שבת ופשיטא של חנוכה עכ"ל, ואמאי הרי משום פרסומי ניסא היה לנו לכאו' להעדיף של חנוכה, והשיב רבינו זצ"ל, כדי לפרסם שנתקדש החודש, (מחשבת עם סי' ק"ו ועי' בסוכה נ"ד ב').

בענין הדלקת נר חנוכה בהדלקת נר חשמל

נשאל רבינו זצ"ל, האם מותר להדליק נר חנוכה ע"י חשמל. והשיב רבינו, לכתחילה לא סומכין ע"ז, עוד כתב רבינו זצ"ל, בשעת הדחק גדול מקילין, (דעת נוטה חנוכה כת"י סי' ט', ובהערות שם כתב, דאף דשמן זית מצוה מן המובחר מ"מ הא כל השמנים והפתילות כשרים לנ"ח ואולי אף חשמל, ואע"ג דבזמנינו השימוש בחשמל הוא אורחא דעלמא מ"מ אם מניח על פתח ביתו וכיו"ב ניכר שעושה כן לצורך הדלקת נ"ח ומהני, ועוד דאף דבשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו ואע"ג שאינו ניכר שמדליק לצורך מצוה, עי' קובץ תשובות ח"ג סי' ק"ג). והוסיף רבינו זצ"ל דלא נהוג לברך בכה"ג, וכן לענין ברכת הרואה על נ"ח מחשמל השיב, לא נהגו, (דעת נוטה חנוכה סי' רע"ה).

נר חשמלי עם בטריות

נשאל רבינו זצ"ל, הנוסע לחו"ל ואינו יכול להדליק אש במטוס אלא רק נר חשמלי עם בטריות, האם מהני לנר חנוכה, וכתב רבינו זצ"ל שבשעה"ד

סומכין ע״ז (בלי ברכה), עכ״ל. (דעת נוטה חנוכה כת״י שם, ובקובץ יחלק שלל ח״ב עמוד צ״ו מובא תשובת רבינו זצ״ל, לענין נר חנוכה בפנס דבכה״ג שא״א להדליק ע״י שליח ידליק פנס כי י״א שיוצאים בזה).

פנס וחשמל להדלקת נרות שבת וחנוכה

אמר לי רבינו זצ״ל, החזו״א אמר (כך אומרים בשמו) שבשעת הדחק אפשר להדליק נ״ח ע״י פנס, וכן מורה מו״ח זצ״ל אף בברכה (עי׳ בשיעורי שבת כ״ג א׳ אות ט׳ ועי׳ אשרי האיש פל״ט אות ט״ז דהיינו בנורה של אש), וכן אמר החזו״א על בדיקת חמץ, ונר נשמה אינו חיוב כלל (וע״פ קבלה יש ענין דוקא בשמן), עכ״ד. (רשימות חנוכה תשס״ג).

ולענין הדלקת נרות שבת נשאל רבינו זצ״ל, לגבי יולדת שא״א לה להדליק אש בבית חולים, וכ׳ רבינו בתשובה שיכולה להדליק פנס, (עזרת אליעזר ירחי לידה עמוד כ״ז וע״ש עמוד כ״ח שהשיב רבינו דלכאו׳ יכולה לברך על זה להדליק נר של שבת, ובשעה״ד כ׳ דסגי לברך על אור החשמל, ועי׳ בס׳ ויכתוב מרדכי סי׳ רי״ד ששאל מרבינו זצ״ל, האם אפשר בשעת הדחק לברך על מנורת חשמל להדליק נר של שבת, והשיב, לא נוהגין, ואולי מיירי בתאורה שלנו, ועי׳ בארחות שבת ח״ד פל״ג סנ״ד שמרן הגרי״ז זצ״ל אמר במלחמה לבתו לברך על חשמל, וכן סיפר הגר״ח פיינשטיין שליט״א שהיה המעשה עם אמו, וממנה שמע הדברים, וכן עי׳ בשבות יצחק ח״ח פ״ג ס״א ב׳, בשם הגרי״ש אלישיב זצ״ל, וכן מובא בשם מרן הגרש״ז אויערבך זצ״ל, ועי׳ בחוט שני שבת ח״ד עמוד ס״ו שהניח בצ״ע ואמרו שאח״כ מצא בתשובות וכתבים סי׳ מ״ו מכתב מהחזו״א שעל גז מברכים, וה״ה בזה אף שאין לו צורת נר, וכ״כ בס׳ אור הנר בשם הגר״נ קרליץ זצ״ל, ובס׳ תורת היולדת הביא די״א לא לברך ולמעשה הורה לברך, ועי׳ אז נדברו ח״ג סי׳ א׳ ואור לציון ח״ב פרק י״ח סי״ב), אמנם יש להדגיש שהמדובר היה על נורת ליבון שיש בזה אש ולא על פנסים שיש היום שאין בהם כלל אש.

פנס לענין בדיקת חמץ

אמר לי רבינו זצ״ל בשם מרן החזו״א זצ״ל, שבשעת הדחק פנס נחשב כמו נר לבדיקת חמץ, (וכ״כ רבינו זצ״ל בתשובה במועדי הגר״ח ח״א סי׳ נ״ב ובס׳ מישרים אהבוך עמוד רנ״ב, כמו כן היה משאיר החשמל דולק בעת הבדיקה). ועי׳ בקונטרס הזכרונות ממרן החזו״א (סי׳ כ״ג אות י״ד) שכ׳ רבינו זצ״ל בשם מרן החזו״א זצ״ל, שמותר לבדוק בפנס כיס חשמלי, ואמר רבינו זצ״ל דבחורין וסדקים שקשה להכניס נר דולק אפשר להקל בזה.

הדלקת גזיר עץ לנר חנוכה בלי שמן

נשאל רבינו זצ"ל, האם אפשר להדליק גזיר עץ ולהחשיבו כנר חנוכה.

והשיב, בוודאי יצא כמו בנר שעוה, (אם דולק חצי שעה). עכ"ל, (דעת נוטה חנוכה כת"י סי' י', והיינו היכא דלא נעשה כמדורה וכמבואר בשו"ע סי' תרע"א ס"ד דבכה"ג פסול, והדלקה זו הוי כהדלקת פתילה בלי שמן די"א דלא מהני ועי' כה"ח סי' תרע"ג סי"ט דאינו דומיא דמנורה, אמנם דעת רבינו זצ"ל, דאין בזה חסרון דאינו דמיא למנורה בכה"ג ואפשר להדליק בגז אע"פ דהוי כהדלקת שמן בלא פתילה, ובהליכו"ש פט"ו ס"א כ' דאף אי נימא דהדלקת שמן בלא פתילה מהני אולם הדלקת פתילה בלא שמן מיגרע גרע כיון דהנס היה בשמן ולא בפתילה, ורבינו כ' לדמות בין גזרי עצים לנר שעוה דמבואר דאי"צ להדליק דווקא בשמן אלא מהני הדלקה אף בדבר מוצק, ומ"מ י"ל דאינו יכול לברך על הדלקה זו כמש"כ לגבי הדלקה בחשמל וגז).

הדלקה בגז בלא פתילה

נשאל רבינו זצ"ל, האם יכול להדליק נ"ח ע"י גז ללא פתילות, והשיב, ידליק בלי ברכה, (דעת נוטה חנוכה כת"י סי' י"א, ואף דלכתחילה מצוה בשמן, מ"מ הא בדיעבד יכול להדליק בשאר השמנים ואף בנר שעוה יכול להדליק וכמוש"כ הרמ"א סי' תרע"ג ס"א, אלא דהדלקה בגז אינה דומיא דמקדש דהתם הדליק את הפתילה המונחת בתוך השמן, והדלקה בגז הוי כמדליק שמן לחודיה בלא פתילה, ובבית יצחק יו"ד ב' סי' ל"א נקט להקל וכתב להוכיח מדינא דכבתה אין זקוק לה, ואע"ג דבמקדש כבתה זקוק לה ומוכח דלא מדמינן חנוכיה למנורה לכל דוכתי, אולם בפתחי שערים שבת כ"א ב' ובשו"ת יד הלוי סי' קט"ז נקטו דברכת להדליק היינו בדבר שהשמן והפתילה שותפין בהבאת האור).

מעלת שמן זית בחנוכה

נשאל רבינו זצ"ל, הנה מצינו בלבוש (סי' תרע"ג ס"ב) ובחיי אדם (כלל קנ"ד ס"ד) שכתבו דעדיף להדליק בשמן זית כיון דבו נעשה הנס, וי"ל והא בגמ' (שבת כ"ג א') אי' דהטעם דשמן זית עדיף הוא משום דצליל נהוריה טפי, ולמש"כ התוס' שם קאי על נר חנוכה, ואמאי שינו מטעם הגמ', והשיב, באמת הוא דלא כתוס', (דעת נוטה חנוכה כת"י ועי' מאירי שבת שם), נשאל רבינו זצ"ל למה השו"ע לא הזכיר (באו"ח סי' תרע"ג) דשמן זית מצוה מן המובחר לנר חנוכה, כמש"כ השו"ע בהל' שבת (באו"ח סי' רע"ד), והשיב כי זה דבר פשוט, (ישורון מ"ח עמוד ק"י מועדי הגר"ח ח"ג סי' ת"ע, ואולי ר"ל דק"ו הוא מנר שבת דכאן יש מעלה דומיא דמקדש וכמש"כ הרמ"א בד"מ סי' תרע"ג ס"א שבו היה הנס, וכן עי' במאירי שבת כ"א א' ד"ה ממה וז"ל

נרות של שעוה מותרות לנר חנוכה ומ״מ נויי מצוה הוא לעשות בשמן אחר שהנס היה בשמן והוא שאמרו למטה כל השמנים יפים לנר ושמן זית מן המובחר ואף על פי שקצת מפרשים פירשוה לענין שבת בתוספות פירשוה לענין חנוכה ומטעם שכתבנו), ובס׳ אריה שאג (עמוד תרי״ג) השיב רבינו, בזמנינו זה ביוקר. ועי׳ מועו״ז (ח״ו סי׳ קמ״ב).

לערב שמן זית עם שמנים אחרים

נשאל רבינו זצ״ל, האם יכול לערב שמן זית עם שמנים אחרים. והשיב, יותר טוב לבד, (דעת נוטה חנוכה כת״י, מחשבת עם ח״ב, ובא״א לבעל הדע״ק מבוטשאטש סי׳ תרע״ג כתב דכשיש לו שמן זית בצמצום יכול לערב בו שמנים אחרים באופן שהשמן זית הוי הרוב בתערובת והרי זה ככולו שמן זית, ובגמ׳ שבת כ״ג א׳ דשמן זית צליל נהוריה טפי, ולכאו׳ כיון דמעורב בו שמן אחר אינו צליל כשמן זית לחודיה, ונמצא דלא מיבעיא דלא תיקן במעשיו את השמן אלא אף הוא מגרע אותו, ואף בשמן דאורו צלול מחמת עצמו מ״מ י״ל דלא יעשה כן כיון דשמן כה״ג אינו כשר למנורה, ואע״ג דהרוב הוא שמן זית מ״מ הא כתב העונג יו״ט סי׳ ד׳ דביטול ברוב אינו נותן דינים עי׳ קובץ תשובות ח״ג סי׳ ק״ד).

שמן מעורב שגם היה נוי סוכה

נשאל רבינו זצ״ל, מי שיש לו ב׳ סוגי שמנים במה ידליק, היכא דהאחד הוא שמן זית מעורב עם שאר שמנים שהיה תלוי בסוכה והשני הוא שמן זית למאור טהור בלי תוספות, וענה רבינו, ידליק בשמן הטהור, (דעת נוטה חנוכה כת״י, דאע״ג דענין זה דכיון דעביד בה מצוה חדא ליעביד בה מצוה אחריתי מצינו כבר בגמ׳ ברכות ל״ט ב׳ לגבי פת של עירוב, וכן הביאוהו האחרונים כאן דיקנה שעוה לנר חנוכה ממה שנטף מהנרות בבית הכנסת עי׳ משנ״ב סי׳ תרע״ג סקכ״ז, מ״מ מסתבר דשמן הטהור עדיף דהוא יותר דומיא דמנורה וסברא זו הובאה במאירי בשבת ובראשונים, ועוד דנוי הסוכה הוי נוי מצוה ואין זה מצוה גופא דנימא ליעביד בה מצוה אחריתי).

ביטול שאר שמנים בשמן זית

נשאל רבינו זצ״ל, במי שעירב שמנים, רוב שמן זית במיעוט שמן סויה, לענין הידור בהדלקת נר חנוכה, האם יוצא ידי הידור להדלקת נר חנוכה בשמן זית, מאחר שדנו הפוסקים אם ביטול ברוב מהני להחיל דינים או רק להוריד איסורים, ואמר דזה מחלוקת אי ביטול ברוב מהני להחיל דינים או רק להוריד איסורים, אכן בנידון דידן שזה הידור יכול להיות שלכו״ע יוצא בזה ידי ההידור, (פתחי חיים או״ח אות ע״א ועי׳ ענפי משה חנוכה סימן ט״ז).

שמן זית הראוי לאכילה בחנוכה

נשאל רבינו זצ"ל בענין שמן זית לנר חנוכה, האם צריך להקפיד להדליק בשמן זית שראוי לאכילה, והשיב, אם יכול, (מועדי הגר"ח ח"א סי' תרל"ג ובס' שאלת רב פל"ח אות ט' עמוד שצ"ב נשאל רבינו במי שאין לו שמן זית האם יש עדיפות לסתם שמן במקום שעוה, והשיב, אולי, ונשאל, אם יש שמן זית צלול מאוד עד שמראהו דומה לשקוף ורגילים למוכרו לאכילה אבל מחירו כפול משמן זית אחר ויש סוג אחר שנמכר להדלקה עם חמציות גבוהה שהוא גם צלול אבל דומה לצבע כתום האם יש להדר לקנות לנר חנוכה דוקא את השמן זית לאכילה, והשיב, ראוי שיהא כשר לביהמ"ק, (שאלת רב שם אות י).

שמן למאור דומיא דמנורה

נשאל רבינו זצ"ל, האם מותר להדליק בשמן זית שהוא מיועד למאור בלבד ולא למאכל. והשיב, אם אינו אסור בהנאה מותר להדליק בו. (דעת נוטה חנוכה כת"י, והובא שם דאע"ג דכל שמן אינו ראוי לאכילה וכמבואר בברכות ל"ה ב' דשמן אזוקי מזיק ליה ולכן אין מברכים עליו, ביאר רבינו דשמן זית ראוי לאכילה ע"י טיבול (וכמבואר בגמ' שם), ושמן שאינו ראוי אף לטבל בו הפת, דאינו ראוי מחמת החומציות שבו ואף דאם יאכל מעט לא יזיק לו, מ"מ פרשי אינשי מיניה, ובמכתב אחר הוסיף רבינו זצ"ל דאף בשמן שאסור לאכול ממנו אף מעט, לכאו' אפשר להדליק בו, ולאחר ששאל מה דין שמן העשוי מפריצי זיתים לחנוכה, עי' ב"מ ק"ה א' דהוא שמן העשוי מזיתים שהם לעולם בוסר ואין בישולם נגמר לעולם וב"ה סברי דאין בהם טומאת אוכלין, והשיב רבינו, כשר, והיינו דאף אי נימא דאין זה זית מ"מ כל השמנים כשרים, ובגמ' שבת כ"א ב' ובשו"ע סי' תרע"ג ס"א מבואר דפתילות ושמנים שאמרו חכמים דאין מדליקין בהם בשבת מותר להדליק בהם בחנוכה, והתם איתא בשבת כ' ב' במשנה דבשבת אין מדליקין בזפת ובשעוה ומבואר דבחנוכה מותר להדליק בהם אע"פ שאי אפשר לאוכלם)

שמן העשוי רק למאור

נשאל רבינו זצ"ל, האם יש ענין לא להשתמש בשמן הראוי למאור בלבד, והשיב, יש הידור להדליק בשמן שראוי לאכילה, (שיהי' דומיא דמנורה). עכ"ל, (דעת נוטה חנוכה כת"י, ומובא שם שהוסיף רבינו דנכון לומר דהידור זה הוא בכלל מה שאמרו בשבת כ"ג ב' דהרגיל בנר הווין לי בנים ת"ח, והר"י סגי נהור בן הראב"ד תמה הרי כולי עלמא מדליקין נרות חנוכה ואין כולם ולא רובם זוכין לבנים זכרים ושיהיו ת"ח, וכתב שהאמת הוא חכמים הם אמת ודבריהם אמת, וכפי מה שכל העולם מדליקין נרות חנוכה שרובא

דרובא יוצאים ידי חובתן, אבל מיעוטא דמיעוטא זהירין להדליק כפי כל פרטי המצות והדיקדוקים שהזהיר בהדלקתן בכל פרטיה ודקדוקיה, יקנה וישיג בכח המצוה ובסגולתה בנים זכרים ת״ח. ובכלבו סי׳ מ״ד כ׳ דבעינן דומיא דמנורה, וכ״כ בארחות חיים מלוניל סי׳ ז׳, ובקונטרס סוד הדלקת נ״ח לר״י סגי נהור בן הראב״ד, וביוסף אומץ סי׳ תתרע״ב, ובלבוש סי׳ תרע״ג ס״ב, ובחיי אדם כלל קנ״ד ס״ד, וכיון דשמן דמנורה היה כתית בלי שמרים וראוי לאכילה עי׳ לחם משנה סוף הל׳ איסורי מזבח, ממילא שמן הראוי לאכילה יותר דומה לשמן דמנורה ובמכתב אחר הוסיף רבינו שמעתי שמו״ח שליט״א אומר כן בשם האור החיים דומיא דמזבח, ואולי כוונת רבינו לדברי האוה״ח בס׳ חפץ ה׳ שבת כ״ב א׳ ד״ה וכי נר קדושה).

שמן העשוי מגפת ושמן שאינו נקי

נשאל רבינו זצ״ל, מה הדין בשמן העשוי מגפת (פסולת של בית הבד של שמן עי׳ רש״י שבת מ״ז ב׳) והשיב רבינו, כשר, אבל אין בו ההידור של שמן זית, (שם, דהוי שמן זית אבל אינו דומיא דמנורה דהתם רק השמן שיצא מהפרי עצמו היה כשר, עוד כתב רבינו, שיש הידור מצוה ליקח שמן זית שמראהו נקי, ובפניני חנוכה עמוד קמ״ב דשמן שיש בו לכלוך אינו ראוי למקדש ואינו מהודר, אולם שיירי השמן שנשתמשו בהם אתמול אף אם אינן ראוים לאכילה ידליק בהם ועי׳ במשנ״ב סי׳ תרע״ז סקי״ז) ובזה אין לחוש שמצותו בכך, וכעין מה דמצינו גבי אתרוג שמחמת משמוש דמצוה השתנה מראהו, שכתב החת״ס סוכה ל״ו א׳ דאינו שינוי ואדרבה זה הידורו ונויו).

שמן שלנו שאינו ראוי למנורה

נשאל רבינו זצ״ל, כמדומה דהשמן שלנו אף הנקי ביותר אינו כשר למנורה עי׳ רמב״ם איסורי מזבח (פ״ז ה״ח), וא״כ אין זה דומיא דמנורה ומה הועילו דהשמן ראוי לאכילה. והשיב רבינו, דמ״מ הוא מעין הכשרים, (דעת נוטה חנוכה כת״י, והיינו דכמה שהשמן יותר קרוב לשמן דמנורה הוי הידור יותר גדול, וכן נראה בד׳ ר״י סגי נהור שכתב והיותר זך הרי משובח, וממילא שמן הראוי למאכל הוא יותר מהודר משמן שאינו ראוי למאכל ולכן יש ענין להדליק בשמן הראוי למאכל (המעורב בגפת) דכמה שיותר מתקרב למנורה יותר מהודר, וע״כ אם אין באפשרותו להדליק בשמן הראוי למאכל מ״מ עדיף שידליק בשמן זית למאור, ולא ידליק בשמן סויה או בנרות שעוה, ועי׳ אשרי האיש או״ח פל״ד סי״ג כמה דרגות בהידור השמן דיהא דומיא דמנורה, ואף דכיום כולנו טמאי מת ואין השמן ראוי למנורה מ״מ כל כמה דדמי טפי לשמן דמנורה במהותו מעלי טפי).

ולמעשה רבינו זצ״ל היה מדליק הנרות בשמן זית שראוי למאכל

(כמו שהידר חמיו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל דומיא דנס בשמן דמנורה), ואמר רבינו, שאין זה לעיכובא רק להידור וכדעת חמיו שמחמיר שיהי' השמן גם ראוי למאכל, ומ"מ אמר דא"צ לטבול הכוסות כי די שהשמן יהיה ראוי בעצמותו למאכל, ולא נותן מים תחת השמן, כמו שמובא בכה"ח (סי' תרע"א ל"ב) ע"ש, (אלא ד"א של הלכה פס"ג ס"ח).

בענין מעלת שמן מארץ ישראל

נשאל רבינו זצ"ל, האם יש הידור להדליק בשמן מארץ ישראל, והשיב, לא שמענו, (דעת נוטה כת"י חנוכה, ומובא שם שלאחר הוסיף רבינו אולי יש ענין בזה, ובאמרי יושר ח"א סי' ק' ובשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב סי' ד' הביאו דיש שנהגו כן ולכן נו"נ מה"ד בשמן מא"י והוא של שביעית, וכן בשו"ת ר' עקיבא יוסף שלזינגר יו"ד ב' סי' ש"ט הביא דיש שנהגו כן אלא דיצא לדון האם מותר להוציא מפירות א"י לחו"ל, ומ"מ לא הביאו מקור למנהג זה, והאחרונים דנו במעלת אתרוגי ארץ ישראל על פני אתרוגי חו"ל, עי' שדי חמד מערכת הל' כלל קמ"א אות ל"ב מה שהביא בזה מהאחרונים, ולדבריהם נראה דאף לשמן הבא מא"י איכא מעלה מהשמן הבא מחו"ל, וע"ע בתורת חיים מהגרי"ח זוננפלד סי' נ' מש"כ להוכיח מדברי המשנה במנחות דאין מעלה לדבר הגדל בא"י, וע"ע בתשובות והנהגות ח"ו סי' קנ"ג).

ובמועדי הגר"ח (ח"ג סי' תנ"ט) כ' רבינו דאולי יש ענין להדליק בשמן מארץ ישראל, וכן עי' פתחי חיים (עמוד קס"ה) וענפי משה (חנוכה סי' ט"ו) דיתכן שיש ענין להדליק בשמן העשוי מזיתי א"י, ואולי הוא משום דומיא דמנורה ודומיא דנס, ולא למעלת ז' המינים, ועי' בנתיבי המנהגים חנוכה (עמוד ס') בשם רבינו דאם נסחט בא"י הוי כשמן א"י וחייב במעשרות וא"כ אין נפק"מ במקום גידולו, ועי' מש"כ רבינו בהגש"פ ברכת נתנאל (עמוד ל"ה) דאולי יש עדיפות במצה מחיטין שגדלו בא"י.

עדיפות שמן זית משאר הדברים

בשונה הלכות (סי' תרע"ג ס"ח) כתב רבינו זצ"ל, דשמן עדיף משעוה של בית הכנסת ונשאל מנא ליה הא, והשיב, כתוב דשמן עדיף משעוה היינו מכל שעוה, (דעת נוטה חנוכה כת"י, ועי' במשנ"ב שם ס"ק כ"ז דמצוה מן המובחר לקנות שעוה לנר חנוכה מן מה שנוטף מן הנרות בביהכ"נ מאחר דאיתעביד בהו חדא מצוה ליתעביד בהו מצוה אחריתא, והוסיף רבינו דאע"ג דהשעוה שנטפה לא נעשית בה מצוה דהא היא לא דלקה מ"מ שעוה זו מ"מ בא ממצוה, ומאידך כתב המשנ"ב שם סק"ד דשמן עדיף מנרות של שעוה דע"י השמן נעשה הנס, וס"ל לרבינו דהא דכתב המ"ב דשמן עדיף משעוה היינו מכל סוגי השעוה, וכ"מ במהרש"ל דכתב בסי' פ"ה דשמן זית מצוה מן

המובחר היכא דשכיח וא״ל דנמצא שמן זית יקח שאר שמנים, אבל משומן וחלב נראה דיותר יש הידור מצוה בשעוה וכן המנהג, ומצוה לקנות שעוה מן הצדקה ממה שנטף מן נרות ב״ה מאחר דאתעבוד בהו חדא מצוה, הרי דנקט בתחילה דשמן זית עדיף ורק אם בא להדליק בשומן או חלב אז עדיף להדליק בשעוה ובכה״ג שעוה דביהכ״נ עדיפא, אבל אם בא להדליק בשמן וכ״ש בשמן זית הוא עדיף אף משעוה דביהכ״נ, ומבואר דמעלת הידור מצוה דוחה למעלה דהואיל ואיתעביד בה מצוה חדא ליעביד בה מצוה אחריתי, ועי׳ במחלוקת השו״ע והרמ״א לגבי ברכת הבשמים במוצ״ש דלדעת השו״ע עדיף ליקח הדס דמצוה אע״פ שיש בו מעט ריח כיון דעביד ביה מצוה חדא אמנם הרמ״א שם פליג דעדיף הדס שמריח טוב, וע״ע בחשוקי חמד ב״ק ט׳ ב׳ מש״כ בזה).

נר שעוה שדולק יותר יפה מנר שמן

נשאל רבינו זצ״ל, מה הדין בנר שעוה שדולק יותר יפה מנר שמן. והשיב, יש ענין בנר שמן זית כמו שהיה בבית המקדש, (דעת נוטה חנוכה כת״י, ועי׳ במשנ״ב סק״ד דבנר שעוה שדולק יפה כנר שמן מ״מ ידליק בשמן דבו נעשה הנס, אלא דהכא הספק היכא דהנר דולק יותר יפה משמן במה ידליק, ובגמ׳ שבת כ״ג א׳ מבואר דמעלת השמן משום דצליל נהוריה ולפי״ז י״ל דאי נמצא דבר הדולק יותר יפה הוא עדיף, ולגבי נר שבת כתב המשנ״ב סי׳ רס״ד סקכ״ג דנר שלנו עדיף מנר שעוה ואולי אף מכל השמנים, ובדברות משה שבת סי׳ כ״ו הערה כ״ג כ׳ דאע״ג דהמ״ב כתב בלשון אולי, ברור דנרות שלנו עדיפי, דבנר שלנו כתב המשנ״ב סי׳ ער״ה סק״ד דאין לחוש בו שמא יטה ומשא״כ בשמן, אלא דמ״מ לגבי חנוכה נהגו דשמן זית עדיף דבו נעשה הנס, וכ״מ בדרכי משה דכתב בסי׳ תרע״ג והמנהג הפשוט להדליק בשעוה וכן כתב במנהגים דשעוה מצוה מן המובחר כמו בשמן זית, וטעמא כי בודאי צליל נהוריה טפי מכל השמנים, ולכאו׳ כונתו דשעוה צליל נהוריה אפי׳ יותר משמן זית וע״כ המנהג להדליק בשעוה, אמנם בסו״ד שם הביא דברי הכלבו דמצוה מן המובחר להדליק בשמן זית שבו נעשה הנס).

שמן זית לחצי שעה או שמן אחר לכמה שעות

נשאל רבינו זצ״ל, יש לו שמן זית לחצי שעה או שמן אחר המספיק לכמה שעות איזה הידור עדיף. והשיב, סגי בחצי שעה, (דעת נוטה חנוכה כת״י, ובמכתב אחר הוסיף עוד, אצלנו לא הקפידו רק שידלק חצי שעה אחר צה״כ, ובקו׳ הזכרונות דיני חנוכה אות י״ז הביא שמרן החזו״א זצ״ל היה מכבה שמן לאחר חצי שעה, וליכא הידור שזמן ההדלקה יתארך וא״כ פשוט דשמן זית עדיף, ואף להסוברים דאיכא בזה הידור מ״מ י״ל ההידור

דשמן זית הוא עדיף דהידור זה הוזכר בגמ', ומשא"כ ההידור דתכלה רגל מן השוק הוא בכ"מ כפי מה שהוא הובא בראשונים, ומ"מ אם נאמר דאין זה הידור אלא חיוב גמור והוא בכלל מה שאמרו עד שתכלה א"כ דוחה להידור).

שמן סויה שלו או שמן זית בשותפות

נשאל רבינו זצ"ל, האם עדיף להדליק בשמן סויה שלו, או בשמן זית בשותפות עם חבירו, והשיב, בשלו, (דעת נוטה חנוכה כת"י, וביאר הטעם, דהמנהג הפשוט דכל א' מדליק כמהדרין מן המהדרין סי' תרע"א ס"ב והוא עדיף מהידור דשמן זית, ובמקו"א נשאל רבינו זצ"ל, מי שיש לו מעות לשמן פשוט לנר חנוכה או לשמן זית בשותפות מה עדיף, והשיב שעדיף שמן זית, עי' מועדי הגר"ח ח"ב סי' תרס"ב ונדפס בישורון החדש כרך מ"ח עמוד ק"ג וציין שם שכ"כ בשו"ת מחשבת הקודש ח"ב סי' מ"ד וכ"כ מח"ס מצות נר איש וביתו, ואפשר דשם הנידון לבני ספרד שרק בעה"ב מדליק).

חינוך קטנים בשמן זית

ונשאל רבינו זצ"ל בענין חינוך קטנים בהדלקת נר חנוכה האם צריך לחנך קטן להדליק בשמן זית שיש בזה הידור, והשיב, אין צריך, (מועדי הגר"ח ח"א סי' תר"מ) וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי (ח"ו סי' רמ"ו) וע"ע מש"כ בשם רבינו בס' דרך שיחה (ח"א עמוד פ"א) שיש שני דיני חינוך יש חיוב חינוך על כל מצוה ומצוה בפני עצמה ויש דין חינוך באופן כללי שיתנהג בהכל כמו שצריך והדין השני שייך גם בהידור מצוה וגם בהרחקה ואמנם הדין השני אינו חיוב אלא מצוה וגם אם לא הגיע לחינוך של כל פרטי המצוה יש מצוה לחנכו, וע"ע בתשובות והנהגות (ח"ג ס' רי"ט) ובס' גם אני אודך ענפי משה (חי"ח סי' ט"ז).

הדלקה בנרות שעוה

נשאל רבינו זצ"ל, המדליק בנרות שעוה האם כל הנרות צריכין להיות באותו צבע, (מצוי בנריות של ילדים שהם בכמה גוונין). והשיב, ראוי שיהיו שוין. (דעת נוטה חנוכה כת"י, ועי' בבא"ח ש"א פ' וישב חנוכה סי"ג שכ' טוב שגם גוף הנרות יהיו שוין בגודלן ומראיהם ומינם משום הידור מצוה, ועי' יומא ס"ב א' שני שעירי יום הכיפורים מצותן שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה וכו', ופירש"י מראה שניהן לבנים או שחורים).

עשיית השמש משמן זית

נשאל רבינו זצ"ל, היאך נהג החזו"א לעשות את השמש משעוה, או משמן זית, והשיב, כמדומה בשמן זית, (דעת נוטה חנוכה כת"י, והוסיף רבינו זצ"ל דאין קפידא שהשמש יהא עשוי דווקא משעוה אלא יכול להדליקו גם

בנר העשוי מחלב, ובשו"ע או"ח סי' תל"ג ס"ב מבואר דאין בודקים חמץ מנר העשוי מחלב שמא יטיף על הכלים ויפסידם, ומשמע דנר חנוכה שאין חשש שיטיף על הכלים יכול להדליקו מנר חלב). ולמעשה רבינו זצ"ל נהג להדליק גם את השמש משמן זית, וכ"כ רבינו לאחר ששאל האם יש ענין להדר גם בנר השמש שיהיה משמן זית וענה רבינו, כן, אבל אין חייב, והנה למש"כ הרמ"א דמדליק את הנרות עם נר השמש היה נראה דאין לעשותו משמן דבנר העשוי משמן לא שייך כ"כ להדליק בו את שאר הנרות ולכן היה מקום לעשות את השמש משעוה ובו ידליק את שאר הנרות, ויש שנהגו כן ע"פ מש"כ הבן איש חי פ' וישב שנה ראשונה אות י"ג) דיעשה את השמש שונה משאר הנרות, ועי' בסדר היום דכתב בתו"ד דיעשה השמש משמן.

בל תשחית במדליק השמש בשמן זית

נשאל רבינו זצ"ל, כיון דאין ענין להדליק את השמש בשמן זית ויכול להדליקו בנר שעוה, א"כ יל"ע דלכאו' המדליק בשמן זית קעבר באיסור בל תשחית וכדמצינו בשבת (ק"מ ב') דאמר ר"ח האי מאן דאפשר ליה למיכל נהמא דשערי ואכל דחיטי קעבר משום בל תשחית, ואמר ר"פ האי מאן דאפשר למישתי שיכרא ושתי חמרא עובר משום בל תשחית, ובשלמא בעיקר הנרות יש מעלה להדליק את הנרות בשמן זית דומיא דמנורה אבל בשמש לא שייך ענין זה, ממילא סגי להדליק בנר שעוה והמדליק שמש בשמן זית (שדמיו מרובים יותר) הוי בל תשחית, והשיב רבינו, אין במציאות בל תשחית, (דעת נוטה חנוכה כת"י, וע"ש בגמ' דדחי דלאו מילתא היא דבל תשחית דגופיה עדיף, וביאר הגר"י פערלא בסה"מ ל"ת רמ"ט דכיון דאין זה דרך השחתה אינו עובר בכה"ג וזה כוונת הגמ' שאמרה דלאו מילתא היא, (ומש"כ בל תשחית דגופא עדיף הוא לטעמייהו דר"ח ור"פ), אולם בס' תשובה מאהבה (בתשובות רבינו מכתב כ"ו) ביאר רבינו זצ"ל דדרך השחתה אין הכוונה דרך קלקול אלא אם אין ריוח מההוצאה היקרה חשיב דרך השחתה.

אם בעינן שמש במקום החשמל

נשאל רבינו זצ"ל, בזמנינו שמשתמשים באור החשמל האם צריך להדליק שמש, והשיב, צריך, שמא יתקלקל, (דעת נוטה חנוכה כת"י, והוסיף רבינו דנוהגין להדליק שמש אף כשיש אור חשמל, ואע"ג דבשו"ע סי' תרע"א ס"ה מבואר דהיכא דאיכא מדורה אי"צ להדליק שמש כיון דכשנצרך לאור משתמש באור המדורה, וה"ה דהכא י"ל דמשתמש באור החשמל, ואף אדם חשוב שאינו משתמש לאור המדורה מ"מ משתמש הוא לאור החשמל, ואמאי צריך להדליק שמש, וביאר רבינו דיש לחוש שהחשמל יתקלקל, דפעמים

שאין משתמשים בחשמל וכגון שהוא מתקלקל או שיש הפסקת חשמל, וכן מצוי הוא שמכבים את האור, ויש לחוש דבאותו הזמן יבא להשתמש באור הנרות, ולא דמי למדורה שדולקת כל הזמן ואין לחוש שמא ישתמש באור הנרות, ובהליכות שלמה חנוכה פט"ז י"ג כתב דמעיקר הדין אי"צ להדליק שמש אולם טוב להדליק מהטעם הנזכר, וכ' רבינו במכתב כת"י דאף כיום שיש אור מהחשמל נר ביתו עדיף, וע"ע במנחת יצחק ליקוטי תשובות סי' מ"ח)

טבילה לכוסיות של נר חנוכה

בענין כוסיות שנקנו מגוי בשביל להדליק בהם נרות חנוכה בתחילה נקט רבינו זצ"ל שצריך להטבילם לפני השימוש, ואח"כ חזר בו וכתב במכתב, וז"ל, כתבתי לך בהלכות חנוכה שאין להדליק בכוסות שלא נטבלו, ואע"פ שצידדתי כן אין האמת כן, דכשרים להדלקה, כ"ז שאינו משתמש לצרכי סעודה א"צ טבילה, ויש לתקנו, (דעת נוטה כת"י חנוכה וס' נר חנוכה פ"ו סי"ז וס' טבילת כלים פ"ד הערה ו).

כוסיות שלא הטביל

נשאל רבינו זצ"ל, כוסיות שקנאן עבור שתית יי"ש ולא הספיק להטבילן האם יכול להשתמש בהם לנר חנוכה, והשיב רבינו זצ"ל, כמדומה שמותר, (דעת נוטה חנוכה כת"י ובהערה שם הביא שבפרי אליהו ח"ג סי' כ"ה כתב דאין להדליק בו דכיון דבעי טבילה, כ"ז שלא הטבילו הוי מאוס וכעכבר שנפל לשמן דאין מדליקין בו מחמת מאיסותו, ובפאת שדך ח"ב סי' קמ"ח אות א' חילק דהתם הוא מאוס במציאות אבל כלי שאינו טבול אינו מאוס, ובפרי אליהו הוסיף לדמותו לאוכלין שהיו תחת המיטה דהבא"ח כתב דפסולים להדלקה מחמת דמאיסי, ורבינו כתב דשם פסולו מחמת דאינו ראוי לאכילה, ולפי"ז אין ראיה דרוח רעה גורמת למיאוס, ובדרכי תשובה יו"ד סי' ק"כ סל"ט כתב בשם גנזי אלימלך להסתפק האם כלי שבדעתו להשתמש בו לצרכי אכילה חייב בטבילה מתחילה, וע"ע בשלמי תודה חנוכה סי' י' אות ד' כתב בשם מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל דאם משתמש בקבע חייב טבילה, וכשם דמצינו בשו"ע יו"ד סי' קכ"א ס"ה דכלי שבלע איסור מותר להשתמש בו ארעי בצונן אבל בקבע אסור שמא ישתמש בו בחמין, אף הכא יש לאוסרו בקבע שמא ישתמש בו לאכילה).

ברוך המבדיל לפני הדלקת נ"ח

יל"ע במי שבמוצאי שבת חנוכה שכח אתה חוננתנו, וברך על נר חנוכה ואחר הברכה נזכר שלא הבדיל, האם יהיה שרי לומר ברוך המבדיל לצורך הבדלה, והביאו מרה"י מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל וכעי"ז במנח"ש (קמא סי' י"ח ובהערות), דגרע מגביל לתורא דשם ה"ז דין בהלכות אכילה וכן הבו

מלח, וכן מש״כ המשנ״ב (סי׳ קס״ז סקמ״ה) לגבי מי ששכח ליטול ידיו ונזכר אחר המוציא שיטול ידיו ויברך בין המוציא לאכילה כ״ז מדיני אכילה, וכן מש״כ חזו״א דמאי (סי׳ ט״ו אות ה׳) להתיר הפרשת תרו״מ בין ברכת המוציא לאכילה ה״ז תיקון המאכל כמלח, אבל דין איסור מלאכה קודם הבדלה הוא דין כללי, ועי׳ בזה בשו״ת שביבי אש (או״ח ח״ד סי׳ פ׳).

ועי׳ מש״כ התבואות שור (סי׳ י״ט סעיף ח׳) בנוגע לענין מקומות שנהגו לשחוט אצל הישמעאלים באופן שהכשרות יקחו ישראל והטריפות יקחו הישמעאלים לאכילתם אך אינה מותרת להם הבהמה בשחיטה לאכלה אלא אם כן יאמר השוחט קודם השחיטה אלל״ה וואכב״ר והם מקפידים שלא יאמרו מילות אלו אלא סמוך לשחיטה מיד אזי אם הוא באופן שמוכרח לאומרה דוקא אחר ברכת השחיטה קודם השחיטה יכוין השוחט באמירת תיבות אלו שהשחיטה היא לשם הקב״ה שהוא א״ל כבי״ר שציונו לשחוט ולא הוי בזה הפסק הואיל דמעניני השחיטה הוי ואי אפשר בלאו הכי, ועי׳ מחלוקת הרמ״א (סי׳ רע״א ס״ה) ומג״א (סקי״ב וסי׳ רצ״ט סק״ב) לענין הבדלה בין המוציא לאכילה וע״ש משנ״ב (סקכ״ו) שלא התיר הבדלה תחילה, ודנו דאם יש לפניו מבני ביתו שכבר אמר אתה חוננתנו ויצא ממנו בברכה שיתן לו להדליק.

ובגליון פרי עמלינו (גליון קי״ד) נשאל רבינו זצ״ל, שאלה, מי ששכח לומר במוצ״ש ברוך המבדיל לפני ההדלקה ורק לאחר שבירך אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר של חנוכה וכו׳ נזכר שלא אמר ברוך המבדיל האם מותר לו להפסיק בין הברכה להדלקה כדי לומר ברוך המבדיל, והשיב רבינו, כן. ובדעת נוטה חנוכה (סי׳ ת״ח) השיב רבינו, יתכן שיוכל לומר קודם ברוך המבדיל שזה צורך הבדלה ואינו הפסק, ונשאל רבינו למה לא נסמוך על דעת רי״ו ברמ״א (סי׳ רצ״ט ס״י) דהדלקת הנר מלאכה קלה ואי״צ הבדלה, והשיב, לכתחילה לא סומכים וכמש״כ הרמ״א (שם), ולא׳ השיב רבינו שיאמר ההבדלה בהרהור, ונשאל אם יכול להיות שומע כעונה מאשתו, והשיב, לכאו׳ יתכן (אבל אפשר דגם אשתו יוצאת מהברכות). ועי׳ במועדי הגר״ח (ח״ג סי׳ ס״ח) שכתב רבינו צורך המצוה לא הוה הפסק.

ועי׳ בכאיל תערג (מועדים עמוד תקנ״ט) שירמוז לאחר שיוציאו בשומע כעונה, ובס׳ וישמע משה (עמוד רי״ז) הביא ממרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל שימשיך וידליק ללא אמירת ברוך המבדיל ויסמוך בשעת הדחק על המובא ברמ״א (סי׳ רצ״ט ס״י) דלהדלקת נר בעלמא אין צריך להבדיל. וע״ש (ח״ו סי׳ נ) מה שדנו דעכ״פ יהרהר נוסח ברוך המבדיל, עי׳ בא״א לבעל הדע״ק מהדו״ת (סי׳ רצ״ט ס״י)

דסגי בהרהור [ועי' משנ"ב סי' רצ"ט סקל"ה דלענין אכילה קודם הבדלה לא מהני רק הבדלה ממש ולכן שם לא כ' הפוסקים עיצה זו], ואם יכול ישמע מאחר ברוך המבדיל בין ברכה להדלקה ושומע כעונה אינו הפסק כמו בשומע דבר שבקדושה באמצע שמו"ע, וכן עי' בקובץ מים חיים חנוכה (עמוד מ"ב). ועי' מעדני כהן (ח"ד סי' י"ז) לגבי מי שברך להדליק נ"ח בהדלקת ביהכנ"ס קודם שאמר אתה חוננתנו אם יכול ליתן לאחר להדליק, ולכאו' בזמנינו אין מכוין להוציא ואין מכוונים לצאת ואינו רק מנהג שנעשה עבור אורחים שהיו ישנים בביהכנ"ס וכל שכעת אין מי שיוצא א"א שידליק אחר, ועי' פרדס יוסף חנוכה (עמוד תע"ז).

הדליק נר חנוכה ומת אם נחשב נר מצוה

יל"ע בהדליק נ"ח ויש בו שיעור שמן לחצי שעה, ובתוך זמנו פקע חיוב נ"ח מבעה"ב שמת או נעשה שוטה, או שפקע חיוב מהבית שמכרו לגוי או הפקירו, האם אכתי דין נ"ח עליו לברכת הרואה וכן אסור להנות ממנו או לכבותו, ודן בזה בס' שומר אמת תליתאה (עה"ת עמוד קי"ט) ודן לחלק בין מת דבמתים חפשי לבין שוטה ששייך בו קיום מצוה, והביא לתלות ד"ז במחלוקת הרמב"ם והטור בעשה שליח לגרש ונשתטה.

וראיתי שנשאל בזה רבינו זצ"ל במי שהדליק נר חנוכה ומת האם אפשר לברך ע"ז ברכת הרואה, והשיב דשפיר מברכין עליו, עי' בדעת נוטה חנוכה (סי' רע"ד עמוד קמ"ח) דאף שמת אפשר לברך עליו ברכת הרואה, [וכ"ה בס' אור מרדכי בסוד שי"ח עמוד כ' בתשובות רבינו ובמועדי הגר"ח ח"ג סי' תע"ג], והיינו דגמר המצוה הוא בעת ההדלקה ומכאן ואילך כבתה אין זקוק לה, ולמש"כ בטעמא דקרא י"א דאפי' כיבה במזיד עי' בדעת נוטה חנוכה (סי' פ'), וא"כ לא איכפ"ל שמת דכבר גמר מעשה המצוה, ולא דמי להניח במקום הרוח או לא נתן שמן כשיעור שמעיקרא לא היה ראוי למצוה.

אמנם י"ל דמיירי ביש לו עכ"פ אשה או בנים שנשאר בית המחויב בנר חנוכה, אבל אם פקע חיוב בית מנר חנוכה י"ל דאינו מקום הראוי לנר חנוכה וכמו שלקח הנר למקום אחר דמי, ואפשר דגם לזה סגי שחל עליו שם נר חנוכה בעת ההדלקה וכבר הוקצה למצותו, ונפק"מ בחתן וכיו"ב שבא לעקור מדירה זו אחר ההדלקה, ורבינו זצ"ל אמר לי דבנר חנוכה תלוי בקביעות מקומו ביום העבר עד ההדלקה ולא במה שעתיד לבא.

ובס' שומר אמת תליתאה (עה"ת עמוד קי"ט) ודן לחלק בין מת דבמתים חפשי לבין שוטה ששייך בו קיום מצוה, והביא לתלות ד"ז במחלוקת הרמב"ם והטור בעשה שליח לגרש ונשתטה. ובני אהרן נפתלי ני"ו הביא מהנימוק"י ב"ק (על הרי"ף י' א') בדין אשו משום חציו.

כאילו בידיו הבעירו כדאמרן. ואי קשיא לך א״כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת וכן מאחיזין את האור במדורה והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת ולפי זה הרי הוא כאילו הבעירה הוא בעצמו, וה״נ אילו מת קודם שהספיק להדליק הגדיש ודאי משתלם ניזק מאחריות נכסים דידיה דהא קרי כאן כי תצא אש שלם ישלם ואמאי מחייב הרי מת ומת לאו בר חיובא הוא, אלא לאו ש״מ דלאו כמאן דאדליק השתא בידים חשבינן ליה אלא כמאן דאדליק מעיקרא משעת פשיעה חשבינן ליה וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מערב שבת אתחיל וכמאן דאגמריה בידים בההוא עידנא דלית ביה איסור חשיב. ע״ש, וא״כ מבואר דאע״פ שמת כלו לו חציו מעיקרא ונחשב שכלתה למצות הדלקה, [וה״ה לגבי פו״ר בבן שנולד אחר שמת וכן כיו״ב שגמר למעשה המצוה קודם שמת].

ולמש״כ בעמק ברכה (ברכה הלל על הנס עמוד קכ״ד) מספר הפרדס לרבנו אשר ב״ר חיים (ש״ח פ״א) ע״י ההדלקה נעשה הנר כמקום שנעשו בו נסים לישראל, ומעתה לא איכפ״ל בחיוב המדליק, ולדעת רבינו זצ״ל גם בנר של מהדרין או חינוך ונר של חשד יכולין לברך ברכת הרואה כמש״כ בהלכתא רבתא (עניני חנוכה), וגם בנר של ביהכנ״ס שאינו אלא ממנהגא יכולין לברך עליו ברכת הרואה כמבואר בשו״ת זרע אמת (סי׳ צ״ו) וכן עי׳ בהגהות רבי ברוך פרנקל המובא בשעה״צ (סימן תרע״א סקנ״ב) דאם הדליק בביהכנ״ס יוצא בזה ברכת הרואה, ועי׳ בדעת נוטה חנוכה (סי׳ ר״ס) דא״א לברך ברכת הרואה קודם הדלקה, ומ״מ במדליק עצמו י״ל דמהני.

וראיתי בס׳ טוב הארץ (אות כ״ה) שמרן רה״י הגר״ד לנדו שליט״א הסתפק בהדליק נ״ח ומת אם נאסר בהנאה, ודן שם אם יצאו אשתו ובני ביתו. ולכאורה אם מדליק כשלוחם לא איכפ״ל שמת ולא גרע מסתם אדם שמדליק עבורם, אבל אם הוא מטעם אשתו כגופו כמש״כ הא״ר (סי׳ תרע״א סק״ג) והמשנ״ב (סי׳ תרע״א סק״ט) ובשעה״צ (סק״ט), או מטעם שטפלין לו כמש״כ בעולת שמואל (סי׳ ק״ה) ובמשנ״ב (סי׳ תרע״ה סק״ט), א״כ כל שמת פקע אשתו כגופו, אך לכאו׳ ה״ז ככבתה אין זקוק לה ומה לי אם נכבה הנר או כבתה נרו של אדם, ועי׳ בס׳ קרואי מועד (סי׳ ל). ועי׳ מש״כ בווי העמודים וחשוקיהם (גליון קמ״א עמוד צ״ה) מה שדן למש״כ בשו״ת שבט הלוי (ח״ח סי׳ קנ״ו אות ב׳) דבמדליק סמוך לעלות השחר מברך אף שלא נשאר ח״ש ה״נ אף ביודע שימות לפני שיכלה רגל מן השוק מ״מ עשה כפי מה שקבעו לו מן השמים לקיים, ויש לדון בזה דשם זה זמן ההדלקה לכל אבל כאן ה״ז כמי שאין לו רק חצי שיעור של

שמן שאינו מברך ול"א שזה המצוה שבידו, [וגם למש"כ בשבט הלוי רק בסוף הלילה אמרי' כן ולא באין לו מעיקרא רק חצי שיעור עי' בביאור הלכה סימן תרע"ב ס"ב ד"ה כזה השיעור, ומי שאין לו שמן כשיעור הזה ידליק בלא ברכה, פמ"ג], ומסיק שם דכ"ז שיש לו חזקת חיים ידליק בברכה ואי"צ לחוש שמא ימות אבל לענין ברכת הרואה הניח בצ"ע.

ובאמת יש לדון בשיעור עד שתכלה רגל מן השוק אם הוא שיעור בשמן או שיעור בזמן החיוב, ונראה דד"ז הוא ספק הפמ"ג במשבצות זהב (סימן תרע"ג סק"י) ביש לו שמן חצי שיעור אם ידליק, דמצוה יש בכל שהוא, או שהוא הלכה בשיעור הזמן ואין מצוה לחצאין, וז"ל, ומי שאין לו שמן כשיעור, היה נראה דידליק ולא יברך מספק, ומכאן משמע דאין מדליק כלל, דלשיעורא וודאי הלכה הוא, מדמברכין להדליק בלמ"ד, כמו שכתב הרא"ש בפרק קמא דפסחים (סימן י) בשם ר"ת, עיין שו"ת חכם צבי ז"ל (סימן צ') וצ"ע לדינא, כי י"ל באין לו שמן כשיעור לא ידליק כלל, דאתי למטעי בשאר שנים, מה שאין כן ביש לו נר אחד יחלק כל שהוא לשאר. ויראה דמכל מקום מדליק בלא ברכה ביש לו שמן כל שהוא, ולהרואים לא חיישינן, שיסברו שיש כשיעור, ולעצמו ידע, כן נראה לי.

ועי' בשו"ע (סימן תרע"ה ס"ב) שיש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר, כדי שיעור, קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור, לא יצא ידי חובתו, ובמשנ"ב (סק"ח) וצריך לכבותה וליתן בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליק בלא ברכה, ורבינו זצ"ל כתב בטעמא דקרא חנוכה דאם מעיקרא היה דעתו להוסיף מהני, ודלא כהמנח"ש (ח"ב סי' נ"א ס"ב) דבעינן שיהיה מעיקרא כל השיעור, ועי' בדעת נוטה חנוכה (סי' קס"ט) שנשאל מסתימת השו"ע דלא יצא ולא כ' דאם דעתו להוסיף מהני, וכ' רבינו, אם יכול היה להוסיף למה אין מוסיף אלמא שאין בדעתו, וע"ש (סי' ק"ע) דלדעתו א"ש קושיית המקו"ח (סי' תר"ע הגהות הט"ז) על מש"כ ב"י שם שחילקו הפך לח' ימים ואיך הותר להם להדליק הרי צריך שיהיה בנר כשיעור, ולדברי רבינו נתנו ע"ד שאם לא יהיה נס יוסיפו שמן, וכ' רבינו, יפה כתבת, אך יש לחלק בין דעתו להוסיף מיד לבין דעתו להוסיף אח"כ.

ובקו' חנוכה ומגילה (סי' ה' אות ד') הביא שאמר לו הרב מבריסק שמדברי הרמב"ם הלכות חנוכה (פ"ד ה"ה) שכתב, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר, מבואר דאינו שיעור בשמן דא"כ מה שייך בזה או יותר, רק הוא שיעור בזמן המצוה כ"ז שמפרסם ניסא ופעמים שהוא יותר מחצי שעה, ותמה בזה דא"כ למה באין לו בתחילת

הזמן כשיעור הראוי לא יקיים המצוה בשמן כפי מה שבידו וכמו שיוצא בזה במדליק סמוך לסוף הזמן, והניח בצ״ע.

והביא מחי׳ הריטב״א (שבת כ״א ב׳ ד״ה עד דכליא רגלא דתרמודאי) דג׳׳כ ס״ל דאינו רק שיעור זמן המצוה, שכתב, תרמודאי, פי׳ מוכרי עצים הנקראים תרמודאי והיו מתאחרים שם ברחוב העיר, ובכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא, וכן שמעתי ממרן הגראי״ל שטינמן זצ״ל שמרן הגרי״ז זצ״ל היה מדליק בבריסק עש שעה מאוחרת כי היה ע״י ביתו אצדיון שהיו שם עד שעה מאוחרת, וע״ש (סי׳ ג׳ אות ג׳) דמן הסכנה ואילך הוא תקנה מיוחדת ואף כשיכול אדם מסוים להדליק בחוץ כיון שהציבור כולו יכולים להסתכן בכך א״כ כו״ע יוצאים בפנים ע״ש. ועי׳ בריטב״א (שם ד״ה עיקר) דאנן דמדליקינן בפנים ואין היכר אלא לבני הבית, יכול להדליק כל הלילה ועד עמוד השחר, ועי׳ בנס לשושנים (עמוד קע״ז) דיש שכתבו שגם כשמדליק בתוך ביתו צריך ליתן שמן כשיעור זה עי׳ בארחות חיים (חנוכה אות ט״ו) בשם רבינו שמשון ודרכי משה (או״ח סי׳ תרע״ב אות א) ומהרש״ל בשו״ת (סי׳ פ״ה) ועי׳ מגן אברהם (סי׳ תרע״ב סק״ג) ובמאמר מרדכי (שם סק״ג) הוכיח שאף שיטת הטור כן, ולכאו׳ לדעה זו הוא שיעור קבוע בנר ואינו תלוי בתכלה רגל מן השוק, או דס״ל דלא שינו מעיקר התקנה.

והנה ידוע קושיית הבית יוסף (סימן תר״ע) ואיכא למידק למה קבעו שמנה ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות. וכתב וי״ל שחילקו שמן שבפך לשמנה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. ועוד י״ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשונה. אי נמי שבליל ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה, ובספר קושיות לחד מקמאי (אות ס) תקשי לך, למה אנו חייבים להדליק נֵרוֹת בחנוכה כל שמונה ימים, תירץ, לפי שמלך אנטיוכס היה מטמא כל השמן בבית המקדש, ולא יוכלו לִמְצֹא שום שמן רק פך אחד מלא שמן, ואותו פך לא היה טמא, ובאותו פך היה שמן נגד לילה אחת ולא יותר. ואז אירע להם נס, שיחלקו השמן שמצאו בפך לשמונה חלקים, וכל לילה ולילה היו מדליקין החלק, ואותו חלק היה מדליק לילה ויום כולה. וכן היו עושים כל ח׳ ימים של חנוכה. לכך אנו חייבים להדליק נרות כל שמונה ימי חנוכה, וכן כתב גם רבי יצחק סגי נהור בן הראב״), בקונטרס סוד הדלקת נרות חנוכה (נדפס בקובץ המועדים חנוכה

עמ׳ ז) שאותו השמן חילקוהו לשמונה חלקים כדי שידליקו ממנו שמונה לילות, ובכל לילה ולילה נעשה נס בשמן, ומטעם זה נתחייבו לגמור ההלל בכל השמונה ימים. וכ״כ בס׳ צרור החיים לרבי חיים ב״ר שמואל מטודילה תלמיד הרשב״א (דרך השביעי אות א).

ובאמת צ״ע איך הותר להם לחלק מעיקרא השמן לח׳ חלקים וליתן במנורה שמן פחות משיעור הראוי הרי בכה״ג אין ראוי למצוה והרי כעת יש להם ליום זה כשיעור ומה ההיתר לדאוג כעת דאגת מחר ולסמוך על הנס, ובתוספות הרא״ש מסכת שבת (כ״א ב׳ ד״ה ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים) כתב, וא״ת ולמה קבעו שמונה ימים והלא הנס לא היה כי אם שבעה ימים כי היה בו שיעור ללילה אחד, וי״ל שחלקו את הפך לשמונה והדליקו בכל לילה השמינית, ואף על גב דאמרינן התם תן לה מדתה כדי שתהא דולקת מערב עד בקר היינו היכא דאפשר, אי נמי נתנוהו בלילה ראשונה כולו בתוך המנורה ולא דלק ממנו בכל לילה כי אם השמינית, אי נמי לאחר שהריקו השמן מן הפך בלילה ראשונה נשאר הכלי מלא וניכר הנס אף בלילה ראשונה.

ובבית הבחירה להמאירי מסכת שבת (שם ד״ה ונחזור לענין הנס) כתב, שפך זה לא היה בו להדליק אלא לילה אחת והדליקו ליל כ״ה שהיה יום ראשון לנס ומחרתו הלכו לתקוע שמשם היו לוקחין שמן למקדש וכמו שאמרו תקוע אלפא לשמן ר״ל ראשון ומבכר כמו אלף שהיא אות ראשונה והיה שם מהלך ד׳ ימים וכתשו שם ביום מהלכן וכתשו זתים בטהרה והוציאו שמן טהור וחזרו ושמן הפך לא כלה עד שהיה להם זה שהדליקו בו ולשנה אחרת קבעום ימים טובים ולא לבטול מלאכה אלא ליאסר בהספד ובתענית ולהודאה בתפילה ולגמור את ההלל ואף על פי שבגאולת מצרים אין גומרין את ההלל אלא יום ראשון ולא אמרו לגמור בח׳ ימים של חג אלא שהקרבנות חלוקים לעצמם בכל יום חנוכה שאני שבכל יום ויום היה הנס מתרבה ומתחדש יותר ולילה הראשון שלא היה שם נס השמן מברכין על הגאולה ועל הודאת מציאת הפך ושאר הלילות על נס השמן ויש מי שפירש שאף הם הרגישו במיעוט השמן וחלקוהו לשמנה לילות כשיעור ההליכה והחזרה ואין נראה לי שא״כ היאך היו הם סומכים על הנס בלילה ראשונה.

ונראה דפליגי בד״ז אם שיעור תן לה כדי מידתה, הוא שיעור בשמן הצריך בעת ההדלקה או שהוא שיעור זמן המצוה, וכה״ג בשיעור עד שתכלה רגל מן השוק, דהסוברים שחילקו השמן ס״ל דמשום מצות הדלקה יוצא בכל שהוא רק שא״א לקיים המצוה לחצאין וצריך שיתמשך קיום המצוה כדי מידתה, ובחנוכה עד שתכלה רגל מן השוק, אמנם אי״צ שיהיה כעת כדי מידת שיעור השמן בכלי, רק שידאג שיקוים המצוה כל משך זה הזמן, ואם

כעת יש לו חצי שיעור ויודע שיגיע לו שמן בהמשך הלילה ויתנו קודם שיכלה שמן מן הנר שפיר יוצא יד״ח, ולכך מעיקרא חילקו השמן והמתינו לראות שאם יכלה יוסיפו שמן כפי הנצרך, והמאירי שתמה איך סמכו על הנס ס״ל דמעיקרא יש ליתן השיעור בנר, ולמש״כ הגרי״ז בדעת הרמב״ם גם בנר חנוכה יכול ליתן פחות מכשיעור ולהוסיף אח״כ דלקיום המצוה סגי בכל שהוא רק שא״א לצאת המצוה רק אם ימשיך ההדלקה כל עת שיש רגל בשוק, ובנמצא סמוך לעלות השחר שפיר נותן כפי זמן שנשאר, אבל בנמצא בתחילת הזמן א״א ליתן רק כשיעור שבידו דכיון שכעת המצוה נמשכת טפי אין יוצא בזה. ולפי״ז בנידון מי שמת באמצע ההדלקה י״ל דכיון שלא קיים המצוה כ׳ז הראוי להדלקה דבאמצע נעשה פטור מן המצוה א״כ לא קיים כלל, אך י״ל דבזה עדיף דכלתה מצותו בעת ההדלקה כשיעור הראוי.

לברך ברכת הרואה על נר שמדליקין בביהכנ״ס בשחרית

בדעת נוטה חנוכה (סי׳ רע״ו) הניח בצ״ע אם אפשר לברך ברכת הרואה על נר ביהכנ״ס שאינו רק ממנהגא וכן עי׳ מנח״ש (ח״ב סי׳ נ״א), וכתב רבינו דלמש״כ הכלבו (סי׳ נ׳) והאבודרהם (סדר מעריב של שבת) שהוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם וגם שיצאו ידי חובתן הרואים שאין להם בית לברך שם, א״כ כיון שבא להוציא מי שאין לו בית פשוט שיכולין לברך ע״ז, ועי׳ בשבט הלוי חנוכה (פ״ט ס״ג) דפשוט דכיון שבא לפרסומי ניסא מברכין ע״ז ברכת הרואה.

ויל״ע אם שייך ברכת הרואה בנר שהדליקו בביהכנ״ס שחרית, דבנר שמדליקין בלילה בברכה שפיר מברך עליו ברכת הרואה דבא לפרסומי ניסא כשאר נר חנוכה, ואף שאינו מעיקר התקנה הוא בכלל פרסומי ניסא, וכן מבואר בשו״ת זרע אמת (סי׳ צ״ו) וכן עי׳ בהגהות רבי ברוך פרנקל המובא בשעה״צ (סימן תרע״א סקנ״ב) דאם הדליק בביהכנ״ס יוצא בזה ברכת הרואה, ועי׳ בדעת נוטה חנוכה (סי׳ ר״ס) דא״א לברך ברכת הרואה קודם הדלקה, ומ״מ במדליק עצמו י״ל דמהני. ועי׳ בשונה הלכות (סי׳ תרע״ו ס״ו) שכתב דלכאו׳ אין ברכת רואה רק תוך חצי שעה ראשונה של זמן הדלקה, אך י״ל דכ״ז בהדלקה בבית שקבעו זמן של עד שתכלה רגל ולא בביהכנ״ס, וע״ש (סי׳ תרע״ג ס״א) דגם בביהכנ״ס לא נאסר להשתמש לאורו רק בחצי שעה ראשונה. ע״ש משנ״ב (סקי״ג) וכן עי׳ משנ״ב (סי׳ תרע״ה סק״ו) שלא יטלטל נרות ביהכנ״ס עד שיעבור חצי שעה, ועי׳ דקדוקי מצות חנוכה (אות כ״ה) שהקפיד רבינו שידלק בביהכנ״ס חצי שעה אף שהציבור כבר הלכו, וכן עי׳ בשו״ת שבט הלוי (ח״ח סי׳ קנ״ו).

והבאתי בבעלי אסופות חנוכה שנשאל רבינו זצ"ל, האם מותר להשתמש לאור נרות חנוכה של בית הכנסת, שמדליקין רק בשחרית ללא ברכה, והשיב רבינו זצ"ל, ראוי להחמיר, (דעת נוטה חנוכה סי' צ"ג, ועי' משנ"ב סי' תרע"ג סקי"ג שאף בנרות בית הכנסת אין משתמשים לאורן ולא יתפלל לאורן כל זמן שלא דלקו חצי שעה, והפרי מגדים בא"א סימן תר"ע סק"ב כתב, ונרות בית הכנסת אי שרי להשתמש לאורו בבית הכנסת, להתפלל וכדומה, יבואר אי"ה בסימן תרע"ג ס"א ושם לא כתב מזה, ועי' במור וקציעה סי' תרע"ה ד"ה בב"י דהא ודאי מצות הדלקה בבהכנ"ס מצוה גמורה היא, דהא מברכין עלה, ואם מונחין במקום שמשתמשין לאורה, הא ליכא פרסומי ניסא כלל וקרוב בעיני שהיא ברכה לבטלה, ועי' מועדי הגר"ח ח"ג סי' תס"ח דאע"פ שאנו אלא מנהג הוקצה למצותו, וע"ש ח"א סי' תקצ"ט דגם בשחרית מדליקין בביהכנ"ס לפרסומי ניסא ועי' בערך שי או"ח סי' תצ"ד בדברי המג"א סק"ג והגהות מקו"ח שם ובשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קי"ט בענין הקצאה מחמת מנהג).

אמנם י"ל דאף שהוקצה למצותו הרי כעת אינו זמן הדלקה ואפי' אם מתפללים מוקדם והדליקו השמש קודם עלות השחר מ"מ לא בא לחובת נר חנוכה כנר שמדליקין בלילה, ואף אם מברכין על נר של חשד ושל קטן או מנהגא, ונר של הידור, כל אלו בכלל עיקר תקנת נר חנוכה, בזמן הדלקת נ"ח, אבל נר זה בא לפרסם אחר זמן שתקנו חכמים, ולמש"כ בספר עמק ברכה (בגדר הלל על הנס עמ' קכ"ד) ליישב קושיית הרשב"א על שיטת הרמב"ם דס"ל דאע"פ שהדליקו עליו בתוך ביתו חוזר ומברך ברכת הרואה, דהיכן מצינו דיוצא יד"ח מצוה מברך וחוזר ומברך, דהיינו טעמא דהרמב"ם דס"ל דברכת שעשה נסים אינו כלל ברכה על מצות ההדלקה וגם אינה ברכה על הנס של פך השמן, אלא הוא ברכת ההודאה על נצחון החשמנואים, ומה שמברכים אותה בשעת ראיית הנר, הוא כדתנן בר"פ הרואה, דהרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל מברך שעשה ניסים לאבותינו, כמו"כ כשרואה הנר חנוכה, דהוי זכרון על הזמן ההוא, הוי כרואה מקום הנס, ולפיכך מברך על הנס, עכ"ד.

וכן מצינו לחד מקמאי רבנו אשר ב"ר חיים מלוניל בספר הפרדס (שער שמיני פ"א) שכתב על קושיית התוספות בסוכה (מו. ד"ה הרואה) דלא מצינו ברכת הראייה רק בנ"ח, וז"ל ונראה לי דהיינו טעמא דמברכינן בנר חנוכה על הראייה יותר משאר מצוות לפי שנר חנוכה עושה זכרון לנס שהיה כשנכנסו יוונים להיכל, והוה ליה כרואה מקום שנעשו בו נסים לאבותינו שחייב לברך בא"י אמ"ה שעשה נסים לאבותינו, הילכך חייב לברך ג"כ כשרואה נר

חנוכה, כמו במקום שנעשו נסים לישראל שחייב לברך, אבל שאר מצוות לא, עכ״ד. א״כ כל זה בנר הבא כנגד נס חנוכה בלילה ולא במה שמדליקין בבקר כנגד הדלקת המקדש ללא ברכה.

ועי׳ בשו״ת בנין שלמה (ח״א סימן נ״ג) שכתב הטעם שמדליקין בביהכנ״ס בשחרית, שהוא כדי לצאת דעת הרמב״ם דס״ל דגם בבוקר היה צריך להדליק נרות המנורה בביהמ״ק, שלפי״ז היה ניכר הנס גם בבקר שלא היה שמן רק ליום אחד ודלק שמונה ימים, והא דאין מדליקין בבית בבוקר היינו משום דביום ליכא פרסומי ניסא כלל דשרגא בטיהרא מאי אהני, אבל בבהכ״נ דהוא מקדש מעט שפיר נכון להדליק במנורה נ״ח כדי לעשות זכר לנס דביהמ״ק. ובספר נהר מצרים הלכות חנוכה (אות י״ב) כ׳ שכן פשט המנהג בירושלם ובמצרים, ומנהג יפה הוא כי יותר מתפרסם הנס בהדלקת הנרות ביום שאין להם צורך רק להודיע הנס מלהדליק בלילה אשר זה דרכנו להדליק נר להאיר בחשך. וגם יהיה מזה תועלת למי שלא הדליק אתמול מחמת אונס שידע בליל הבא כמה נרות הוא מדליק כדי שיברך על הנר הנוסף. וע״ע בשו״ת מלמד להועיל (או״ח סי׳ קכא) ובשו״ת שיח יצחק (סי׳ שכ״ו). ועי׳ במור וקציעה (סי׳ תרע״ה) שכתב דמנהג זה אינו ישר בעיניו, דכיון דאין זה שעת מצותו א״כ במה יוודע שהוא נ״ח שיאמרו שנעשה להאיר.

בגזירת שבת חדש ומילה

הנה הפרי חדש (סימן תרע סעיף א) כתב בקו׳ הב״י (שם) והראשונים בשבת (כ״א ב׳) למה קבעו שמונה ימים והלא הנס לא היה כי אם שבעה ימים כי היה בו שיעור ללילה אחד, דרצו לרמוז גם כן ביטול מצות המילה, דהיונים גזרו על חדש שבת ומילה כמש״כ אבודרהם (חנוכה ד״ה על הניסים) וז״ל ולהעבירם מחוקי רצונך ע״ש (ישעיה כד ה) כי עברו תורות חלפו חק, שגזרו עליהם גזר שלא יקיימו ראש חדש שבת ומילה שהם עיקרי התורה עכ״ל, וכ״כ במגילת אנטיוכוס (אות י״א) מובא באוצר המדרשים אייזנשטיין (עמוד קפ״טא), ובז׳ ימי

א. ועי׳ מעשה רוקח על הרמב״ם הל׳ חנוכה (פ״ג ה״א) דלשון הרמב״ם משמע דגזרו על כל המצות וכ״כ באיגרת תימן, ונלאה למצוא מקור לזה שגזרו על כל המצות, ובשו״ת תשובה מאהבה (ח״ב סי׳ רפ״ה ד״ה תר״ע) כתב דמקור הרמב״ם מנוסח התפילה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצוניך, ובקרית מלך הביא לשון הפרקי דר״א (סו״פ כ״ח) מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל מכל מצות התורה, וכ״כ בס׳ דברי חיים (חנוכה עמוד נ״ב) דהיוונים רצו לבטלן מכל המצות, וי״ל דשבת שקולה ככל התורה עי׳ ירושלמי נדרים (פ״ב ה״ט), ובחולין (דף ח׳ א׳) מומר לנסך את היין ולחלל שבתות בפרהסיא, וברש״י שם (ד״ה אלא לאו) וז״ל, האי תנא חמירא ליה שבת כעבודת כוכבים דהעובד עכו״מ כופר בקב״ה והמחלל שבת כופר במעשיו

חנוכה יש לעולם שבת וראש חדש טבת, וקבעו ח' ימים כנגד גזירת המילה, וכ' הגר"ח פלאג'י במועד לכל חי (סימן כ"ז אות פ) שירוץ לברית מילה בחנוכה אפילו שיתבטל מתלמוד תורה, וכן להמתעסק בתלמידי דבי רב, (חמדת ימים פ"א מחנוכה אות מ"ז). דיש מצוה טפי להשתתף במילה בחנוכה שהוא כמצות נר חנוכה שמבטלין ת"ת לשמוע והכא נמי יש בזה פרסומי ניסא על מה שגזרו על המילה.

ונהגו לומר חנוכה שמח, אף שאין חיוב שמחה בחנוכה, ואין חיוב בשר ויין, וברמ"א (סי' תר"ע ס"ב) נזכר רק המנהג שכ' הכלבו (סי' מ"ד) והר"ן (שבת ט' ב' ד"ה אמר) לאכול מאכלי חלב בחנוכה כי הנס נעשה ע"י חלב שהאכילה יהודית את האויב, ושמ"ח הוא ראשי תיבות של ג' דברים שגזרו יונים שבת מילה חדש, והחיד"א כתב שמזמור שיר חנוכת עולה לר"ת משח והוא ר"ת מילה שבת חודש שהם הג' מצוות שרצו היוונים לבטל מישראל (יוסף תהלות פרק ל) ע"ש, [וכן ראיתי מובא בגליון מתיקות ההלכה מהגרי"א דינר חנוכה תשע"ח מובא בקובץ גליונות גליון קצ"ו שלכן אומרים חנוכה שמח, וכן מובא מס' אילה שלוחה פ' מקץ וכ' שאומרים מזמור שיר חנוכת הבית שזה ראשי תיבות שמחה].

ואלו ג' דברים שישראל עושין אותם בשמחה אף שאין מחויבין בהם, לרוב חיבת המצוה ומעלתה, ובד"ז בקשו היונים לגזור לקעקע ד"ז מישראל שרצו שיתבטלו משמחת המצוה כי ידעו שזה סוד הקיום של כלל ישראל, שמה שקבלו בשמחה התקיים בידם ומעמיד כל שאר המצות. [ואף שאיכא צער עושין אלו המצות בשמחה אף שבמילה איכא צערא דינוקא ובשבת נמנע מעשיית מלאכה וכן נשים בר"ח אסורות במלאכה אעפ"כ שמחים בהם כעבד מלך השמח ושש בחלקו הטוב, עבד מלך מלך, כדאי' בספרי פ' דברים פס' ו'].

וזה רמוז בשיר של יום דחנוכה, ולא שמחת אויבי לי, שרצו לגזור שלא ישמחו בתורה ובמצות, ועי"ז להשכיחם תורתך דתורה ומצות בעצבות אין לה

ומעיד שקר שלא שבת הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. וכן פסק הרמב"ם בהלכות שבת (פ"ל הט"ו) אבל מחלל שבת הרי הוא כעובד ע"ז ושניהם כגוים לכל דבריהם. ובירושלמי חגיגה (פ"ב ה"ב) שבקשו לקעקע על קרן השור כי אין לנו חלק ונחלה באלקי ישראל, וכן עי' רבנו בחיי ויקרא (י"ג ב') ממדרש ויק"ר (פי"ג סי' ה') ומדרש תנחומא (שם אות י"א), ועי' במגילת תענית (פי"ב) דמלכות יון גזרה על בנ"י על המילה ועל השבת ועל ע"ז ושלא יעסקו בתורה, אמנם בהגהות היעב"ץ שם גורס מלכות הרשעה ולא קאי על מלכות יון, וביערות דבש (ח"ב דרוש י"ד) כתב דבעת חורבן ביהמ"ק הראשון גזרו על החודש היינו הלוח היהודי ולפיכך נתקלקלו החשבונות בעת החורבן כמו שאי' בירושלמי סוף תענית (פ"ד ה"ה).

קיום, ותאזרני שמחה, שחיזק כוחם של ישראל בשמחה של תורה מצוה.

ואחז"ל במסכת שבת (ק"ל א') תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה, דכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, עדיין עושין אותה בשמחה, ופירש"י, שעושין משתה, ומן הדין הביא רבינו זצ"ל דסגי בשותה כל דהו, ואין דין בשר ויין כמו ביו"ט, אבל ישראל מחבבין המצות וכורתין ברית עלי זבח לעשות סעודות גדולות בבשר ודגים וכל מטעמים, משום שמחת שש אנכי על אמרתך, ועי' בתוספות מסכת פסחים (קי"ד א' ד"ה ואין מיסב בסעודת מצוה) דהא דקתני דמי שאינו מיסב בסעודת מצוה ה"ז מנודה, היינו סעודת מילה דאמר במדרש דניצול מדינה של גיהנם, ובשו"ע יו"ד (סימן רסה סעיף י"ב) כ' הרמ"א ונהגו לקחת מנין לסעודת מילה, ומקרי סעודת מצוה (פ' ר"א דמילה ובא"ז). וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה, הוי כמנודה לשמים (תוספות פ' ע"פ קי"ג ב'). ושמעתי ממרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל שמרן הקה"י זצ"ל היה שותה מטעם זה מעט סודה, וכן ראיתי שנהג בנו רבינו זצ"ל, ורבינו זצ"ל אמר בשם החזו"א דמיסב הכוונה יושב ולא כ' לאכול [וכ"כ רבינו בקו' הזכרונות סי' ל"ז אות י"ד שמטעם זה הקפיד החזו"א לשבת מעט ועי' בס' אלא ד"א של הלכה פע"ב סי"ח].

וכן בראש חדש אין חיוב סעודה בבשר ויין, אבל כבר נהגו מעולם לעשות בראש חדש זבח משפחה, כדאיתא בשמואל א' (פ"כ כ"ט) ורבינו זצ"ל היה טועם מעט יין כל ר"ח משום שמחה, והגר"א ז"ל היה מרבה בנרות בסעודת ר"ח והיה לו כובע של שבת בר"ח עי' מעשה רב (סי' קנ"א), וכן נהגו שגם הילדים לובשים בו בגדי שבת, ומקבלים מיני מתיקה לכבוד ראש חדש.

וכמו כן בשבת אין חיוב שמחה בבשר ויין, ויוצא גם בדגים וכסא דהרסנא (שבת ל"ז ב'), אבל נהגו ישראל להרבות בבשר ודגים וכל מיני מטעמים, ודרשו בספרי פ' בהעלותך (סי' ע"ט) ביום שמחתכם אלו השבתות, ובאבודרהם (פרק י"ז) אי' ישמחו במלכותך ע"ש וביום שמחתכם ואמרי' בספרי (שם) וביום שמחתכם אלו השבתות, ובב"י (סימן רפ"א ד"ה מ"ש) משבלי הלקט (סי' פ"ב) ישמחו במלכותך פירש ה"ר אביגדור כהן צדק שסמכו על מה שכתוב (במדבר י י) וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו' ואמרו בספרי בהעלותך (פסקא עז) וביום שמחתכם זה שבת ויש לומר שעל זה סמכו לומר וישמחו בך כל ישראל מקדשי שמך עכ"ל, ובבעה"ט פ' בהעלותך (פ"י') שמחתכם בגימטריא גם יום השבת, ועי' תבואות שור (תענית ל' א') ושו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' א' בהשמטה) דבשבת יש רק חיוב עונג

ואין חיוב שמחה, ועי' בתורת חיים חולין (כ"ו א') דבשבת יש שמחה רוחנית לא גשמית, ועי' בזה בדעת תורה למהרש"ם על שו"ע יו"ד (סי' א אות י) ובקו"א שם באריכות בזה, והיינו ישמחו במלכותך היינו שמחה רוחנית, ועי' פרדס יוסף החדש במדבר פ' בהעלותך (שם) ושביבי אש (שם).

ופיתחת שקי ותאזריני שמחה בחנוכת המזבח, ובמעוז צור אי' קבעו שיר ורננים, ואמרו במסכת סופרים (פרק כ הלכה ז) וגומרין את ההלל כל שמונת ימי חנוכה. בשלשה פרקים הראשונים, אין משיבין, ואין צריך לומר לשאול, בשנים האחרונים, שואלין מפני היראה ומפני הכבוד, ואילו הן שלשה ראשונים, הללו עבדי ה', בצאת ישראל, אהבתי, שנים האחרונים, הללו את ה', הודו לה'. וצריך לברך בתחילתו ולקרותו בנעימה, וממש"כ לאומרה בנעימה, נראה דהלל דחנוכה יש להנעים בו יותר משאר מועד.

ובספר יורה חטאים לבעל הרוקח (יסוד תשובה אות ס"ט) שכתב נחמ"ד למראה ראשי תיבות נר חנוכה מ"ד שהעולם שמח בראות הנרות חנוכה שזוכרים הנסים שנעשו לאבותינו, וכן הביא בס' מועד לכל חי (סימן כז אות כג), נחמ"ד למראה ראשי תיבות, נ"ר ח'נוכה מ"ד, והעולם שמח בראות נרות חנוכה שזוכרים הניסים שנעשו לאבותינו, (ספר יורה חטאים והובאו דבריו במדרש תלפיות דף קס"ה ריש ע"ב, ועיין בספר מרא"ה בחלק ב' דף צ"ו ע"ד), ואורה מביא שמחה, ועי' קובץ שיטות קמאי מסכת ביצה (כ' ב') משו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סימן קכ"ה) דברוב אורה איכא שמחה טפי, ובתוספות הרא"ש מסכת סנהדרין (ל"ב ב' ד"ה קול) אור הנר בברור חיל שבוע הבן שבוע הבן, ובירו' כתובות (פ"א ה"ה) שבעת השמד עשו סימן למילה ע"י נרות דאורה זו שמחה, ואף על פי שהשמד בטל המנהג לא בטל. ומפני זה הורגלו להדליק נרות בבית הכנסת ביום המילה. וע"ש תוס' (ד"ה קול) ואור נר איכא למימר שגם בראשונה היו עושין סימנין אלו לשם שמחה.

ובפי' רבינו בחיי פ' תרומה (פכ"ה ל"א) וידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות והיא מתהלכת בעדוני ההוד והשמחה, ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האורה מפני שהיא חתיכת אור חצובה באור השכל, ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה אף על פי שהוא אור גופני והנשמה אור רוחני זך ופשוט, ועל כן המשילה שלמה ע"ה לנר הוא שאמר (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם.

ומצינו לבעל החות יאיר בהגהות מקור חיים (סימן תרע"ב) שכתב, נראה לי דעיקר המצוה הוא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם לשמוח בהם, כי הם ג"כ זכר לשמחה שהיו מדליקין אחר הנס כמו שכתוב [בתפילת על הניסים] והדליקו

נרות בחצרות קדשך, שנראה לי שלא רצה לומר הדלקת מנורה בדרך נס, שא״כ העיקר חסר מן הסיפור בעל הנסים, והכי משמע מה שכתוב [בהנרות הללו] אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם, ולכן הרואה ג״כ מברך, ולא סגי שידליק וילך לו למקום אחר, עכ״ד, ומבואר בדבריו שיש לישב אצל הנרות לשמוח בהם.

ועי׳ בנס לשושנים (עמוד קכ״ג) במי שנמנע בחנוכה מלאכול בשר ולשתות יין אסור כיון שיש לו צער במניעת הדבר כמבואר במשנ״ב (סי׳ תקכ״ט סקי״ט) משו״ת בית יעקב דאף דאין חיוב אכילת בשר ושתיית יין בנמנע לצער עצמו מגרע גרע, ועי׳ בזה בחוט שני חנוכה (פי״ט י״ב), והוא כתענית שעות בשבת עי׳ בשו״ע (סי׳ רפ״ח ס״ד) והכא נמי כשמונע הדבר אף שחפץ בו ומצטער בו מגרע גרע ואסור, וכן מובא מרבינו זצ״ל בס׳ מחשבת עם (ח״ב עמוד תקע״ג חנוכה סי׳ ק״י) דיש איסור לצום אבל אין האכילה מצוה אלא שאין עובר איסור ע״ז. והביא שכ״כ בשבות יצחק (חנוכה פי״ד) בשם מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל.

ועי׳ תוספות תענית (י״ח ב׳ ד״ה הלכה מתענה) אר״ח קאי דאי אחנוכה ואפורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב, ובקרבן נתנאל מסכת תענית (פרק ב סימן כ״ה אות נ׳) פי׳ דר״ל דהמה כתובים במגילת תענית לעשות י״ט) והיינו תענית יחיד וכמ״ש בש״ע (סי׳ תק״ע) בשם הרמב״ם הל׳ חנוכה (פ״ג ה״א) אם קיבל עליו בלשון נדר ופגעו בו שבתות וי״ט או ר״ח חייב לצום אם לא יתירו לו. אבל אם פגעו בו חנוכה ופורים נדרו בטל ולא יצום בהם מפני שהן מדבריהם וצריכין חיזוק, ובהגהות חשק שלמה מסכת תענית (שם) כתב על דברי התוס׳, צ״ע דהא בחנוכה לא מצינו שקבעום למשתה ושמחה רק דאסור בהספד ותענית ולא חמיר מר״ח ונראה דהתוס׳ ס״ל כדעת המרדכי הארוך שהובא בד״מ באו״ח סי׳ תר״ע שקבעו למשתה ושמחה ג״כ משום שהיה אז חנוכת המזבח וכ״מ ברמב״ם בריש הלכות חנוכה (שם) והפרי חדש (סימן תי״ח ס״ב) ומה שכתב ומתענין ומשלימין. הכי אסיקנא בגמרא תענית (י״ח ב׳) הלכה מתענה ומשלים, ומיהו כתבו בתוספות (שם ד״ה הלכה) דלא קאי אפורים דבפורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב (אסתר ט, יז – יח). ואין נראה כן מדברי הפוסקים ז״ל, ועיקר.

ועי׳ מש״כ רבינו בסוף ס׳ ימי שמחה (עמוד תר״ז אות א׳) דהרמב״ם כ׳ דחנוכה הם ימי שמחה ולא ימי משתה, וע״ש דהיינו ימים שיש לשמוח בלב ולא למנוע עצמו מדבר הגורם צער אבל אין חיוב בשר ויין. וא״ש דעת הטור שמצד א׳ כתב (באו״ח סי׳ ת״כ) דחנוכה הם ימי שמחה, ומצד שני כ׳ (בסי׳ תר״ע) דאין בו חיוב סעודה.

וידוע מש"כ החת"ס (פ' ויחי נ' כ"ג) בדרשת בר מצוה לבנו, דכתב עונש גדול תחת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה, אבל אין ציוי להדיא על זה דאם יהיה ציווי כבר יהיה עול של מצווה ועושה, רק צריך שיבא הדבר בנדבת לב מעצמו ללא חובה, והכא נמי בחנוכה י"ל דמעצמם נהגו שמחה אף שאינו חיוב, דאם יחייבו שמחה ה"ז עול.

וראיתי בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (קובץ קי"ט עמוד ק"ח סי' ט') דאין לומר דברי צער בחנוכה, וכן מביא רבי יצחק בלאזר באור ישראל (עמוד ס"ב) על רבו הגאון רבי זונדל סלאנט זיע"א שאם היה א' מספר לו דבר עצב בחנוכה היה משתיקו באומרו עכשיו הם ימי חנוכה שאסורים בהספד, אמנם אם המטרה אינה לצער רק לעורר הציבור שיתחזקו בימים אלו מותר, ורואייה לדבר שהרי גם בפיוט מעוז צור מזכיר רעות שבעה נפשי וגם שם לא שקטתי, אך לכאורה שם מספר על העבר ואדרבה מודה על הנסים שהוציאנו המקום בהם מאפילה לאורה, אבל על צרות שלפנינו לא מצינו היתר זה, ואין להספיד בחנוכה כדי שיתעוררו. ועי' בספר תשוה"נ (ח"ח סי' ס"ו ס"ג) באיסור הספד בר"ח דכל האיסור אם אומר בניגון של צער אבל אומר כדרשה בעלמא ללמוד מדרכיו של הנפטר מותר.

ועי' בקו' והאר עננו (ט' עמוד קנ"ו אות ו') בשם רבינו זצ"ל שאסור לרב או לדרשן או למגיד בדרשה לשומעי לקחו בשבת או ביו"ט או בחוה"מ להזכיר אסונות טראגיים שאירעו או סיפורים מעציבים וכדומה כדי לעורר את הציבור עי"ז לתשובה ולמע"ט אף שבזה הוא מעוררם לתשובה ויש בזה תועלת דאסור להצטער בשבת ויו"ט, מ"מ הדבר אסור ואין בזה שום היתר.

ובס' ימי שמחה (סי' מ"ז) כתב, שמסתבר שמחמת דין השמחה בחנוכה יש גם נפק"מ חיובית באדם שיש לו בחנוכה איזה סיבה שמצטער מחמתה דצריך להשתדל להסיר מעצמו את הצער כדי שיוכל לקיים את דין השמחה וכמו שמצינו לגבי יו"ט שכתב הרמב"ם (פ"ו מיו"ט הכ"ד), וז"ל ואסור לאדם שיעורר על מתו קודם הרגל שלושים יום וכו' אלא יסיר הדאגה מלבו ויכוין דעתו לשמחה, עכ"ל.

להשתמש בנר שספק אם הוא נר חנוכה

שאלו בש"ץ שלא ידע נוסח מגן אבות וכבה החשמל והיה לפניו רק אור נרות חנוכה (ולא היה שמש) האם נחשב אסור דרבנן ויש להקל במקום בושה כמש"כ במשנ"ב (סימן קכ"ח סק"ח) שכתבו הפוסקים דנשיאת כפים אין דוחה לאיסור טומאה והטעם כי יש בה עשה ולא תעשה, מיהו אם הטומאה בבית הסמוך לביהכ"נ ואפשר לסתום

הפתחים והחלונות של ביהכ״נ או של בית שהמת שם אפילו נודע לו א״צ לצאת עד שיגמור הנשיאת כפים, דנשיאת כפים דבר תורה וטומאה כזו אינה אלא מדרבנן, דיש להקל בסוף טומאה לצאת שהוא מדרבנן, וכן דנו במי שיש לפניו נר א׳ דולק ביום א׳ ואינו יודע אם הוא הנר או השמש האם שרי להשתמש בו מספק.

ולכאורה כל איסור שימוש לאור נרות חנוכה הוא מדרבנן, ואף שילפי׳ לה בשבת (כ״ב א׳) מקרא דושפך וכיסה שלא יכסה רק ביד ולא ברגל שלא יהיו מצות בזויות עליו, כ״ז אסמכתא ואינו רק מדרבנן עי׳ בדרכ״ת (יו״ד סי׳ כ״ח אות נ״א) בשם הר״ן (סוכה ל׳ א׳) וכן עי׳ בקרית ספר (הלכות לולב פ״ו) בנוי סוכה דנראה דלא אסור בהנאה כל שבעה אלא מדרבנן משום ביזוי מצוה עכ״ל, אמנם עי׳ בס׳ קובץ על הרמב״ם הל׳ חנוכה (פ״ד) בשם הק״ס דלטעם ביזוי מצוה הוי מן התורה דאבוהון דכולהו דם, ולא מצאתי בהל׳ חנוכה שיכתוב כלל מענין זה, ועי׳ בדבריו בהל׳ שופר (פ״א) שהעתיק דברי הגמ׳ ולא יתן לתוכו מי רגלים לעולם שלא יהו מצות בזויות עליו כדילפינן מושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסה ברגל שלא יהו מצות בזויות עליו, ולא ביאר אם הוא מה״ת או אסמכתא, ועי׳ בס׳ ויגד משה (או״ח ח״ב סי׳ קנ״ד), שוב ראיתי שכתב בקרית ספר הלכות תמידין ומוספין (פרק ג) לגבי הדלקת המנורה במקדש, ואינו מדליק ע״י קינסא דאיכא משום בזויי מצוה ואבוהון דכולהו דם דכתיב ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסה ברגל שלא יהיו מצות בזויות עליו אלא מושך הפתילה ומדליק ומחזירה, וכן בשאג״א (סי׳ מ׳) נקט שהוא דאורייתא, וכן נקט הפנ״י (ביצה ל׳ ב׳ ד״ה מי) והמהר״ם שיק (או״ח סי׳ ס״ז), מ״מ י״ל דכל זה במצוה של תורה, ולא בחנוכה שעיקר המצוה דרבנן, וגם בשל תורה י״ל דהוא דוקא בעת קיום המצוה, ולא בנהנה אחר שכבר קיים המצוה, ובפרט בנר של ביהכנ״ס שאינו אלא ממנהגא.

ואף שהוקצה למצותו אף במנהגא, וכמו שהבאתי בבעלי אסופות חנוכה שנשאל רבינו זצ״ל האם מותר להשתמש לאור נרות חנוכה של בית הכנסת, שמדליקין רק בשחרית ללא ברכה, והשיב רבינו זצ״ל, ראוי להחמיר, (דעת נוטה חנוכה סי׳ צ״ג, ועי׳ משנ״ב סי׳ תרע״ג סקי״ג שאף בנרות בית הכנסת אין משתמשים לאורן ולא יתפלל לאורן כל זמן שלא דלקו חצי שעה, ועי׳ במור וקציעה סי׳ תרע״ה ד״ה בב״י דהא ודאי מצות הדלקה בבהכנ״ס מצוה גמורה היא, דהא מברכין עלה, ואם מונחין במקום שמשתמשין לאורה, הא ליכא פרסומי ניסא כלל וקרוב בעיני שהיא ברכה לבטלה, ועי׳ מועדי הגר״ח ח״ג סי׳ תס״ח דאע״פ שאנו אלא מנהג הוקצה

למצותו, וע"ש ח"א סי' תקצ"ט דגם בשחרית מדליקין בביהכנ"ס לפרסומי ניסא ועי' בערך שי או"ח סי' תצ"ד בדברי המג"א סק"ג והגהות מקו"ח שם ובשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קי"ט בענין הקצאה מחמת מנהג).

ובש"ך (יו"ד סי' צ"ט ס"ו סקי"ט) כתב דלכך קי"ל (או"ח סי' תרע"ז ס"ד) דאין לבטל שמן של נר חנוכה בס' לכתחילה אף דביו"ד שם מבואר דבדרבנן שרי לבטל, ושמא יש לחלק דהתם כיון דהוקצה למצותו חמיר טפי ודוחק, דהוא כאיסור תורה וחמור משאר איסורין דרבנן, שם הוא מטעם דבודאי הוקצה ודינו כנדר שנאסר מה"ת, אבל בספק אם הוקצה דיינינן ליה כספק דרבנן, ואף לטעם שכתב הראשונים דהוא אסור אף בהנאה של מצוה כמנורה, עי' בר"ן שבת (ט' א' ד"ה הלכות) דהוא דומיא דמנורה שאין משתמשין בה, והובא במשנ"ב (סי' תרע"ג סק"ח), הרי גם במנורה גופה קול ומראה וריח אין בו משום מעילה (פסחים כ"ו א') וכל איסורו רק מדרבנן עי' ברמב"ם הל' מעילה (פ"ה הט"ז), ולא יהיה נר חנוכה חמור מעיקר מנורה, ובתשמיש לצורך מצוה יש להקל טפי עי' בביאוה"ל (סי' תרע"ג ס"א ד"ה ויש).

הדליק בא' דחנוכה מפלג המנחה אם אומר על הנסים אח"כ

במשנ"ב (סי' תרע"ט סק"ב) הביא מהאחרונים דנכון לכתחילה להתפלל מנחה לפני הדלקת נרות חנוכה, ובשעה"צ (סק"ז) הביא מהפמ"ג (א"א סי' תרע"א סק"י) דאל"כ נראה כתרתי דסתרי דאם סומך על הדעות שמפלג המנחה לילה איך מתפלל אח"כ מנחה, וכתב דמשמע דכ"ז בדאפשר ליה, וכן מבואר בשו"ע (סי' תרע"א ס"ז) בשם הכלבו (סי' מ"ד) והאבודרהם (עמוד ר"א) ומהרי"ל (הל' חנוכה אות ד) שהיו מתפללין מנחה אחר ההדלקה בע"ש, ובמשנ"ב (סקמ"ז) שכ"כ מהרש"ל (סי' פ"ה), אף דשם י"א דזה זמנו ואין זקוק לה אם כבתה עי' בשו"ע (סי' תרע"ג ס"ב) משו"ת תרומת הדשן (סימן ק"ב), ועי' בביאוה"ל (סי' תרע"א ס"ז ד"ה ויש) דבמהרי"ל איתא בהדיא שהדליק שמש העיר בע"ש טרם בוא הקהל לביהכ"נ וכן מאבודרהם ומכל בו ומהרש"ל שכולם דעתם שידליקו קודם מנחה. וכתב בשעה"צ (שם) דמש"כ הפמ"ג כ"ז אם מדליק הרבה זמן קודם השקיעה, וביאר רבינו בדעת נוטה חנוכה (סי' שע"א) דאם הוא מעט אין נראה כתרתי דסתרי, דבערב שבת התקנה היה להדליק לפני הלילה סמוך לשבת ולא בלילה, ולפי"ז כ"ז בע"ש אבל בשאר ימים לעולם יש להקפיד להתפלל מנחה תחילה שלא יהיה כתרתי דסתרי.

ועי' בדעת נוטה חנוכה (סי' שע"ד) דאמנם האחרונים כתבו כן על הדלקה בע"ש אבל ה"ה בכל ימי

החנוכה אם מדליק מפלג המנחה יתפלל תחילה, ובפרט לטעם שכתב בשערי תשובה (סי׳ תרע״א סק״א) בשם הברכי יוסף (סעיף ב׳) שכתב בשם מהר״ש אבוהב בתשובה כת״י, דיתפלל מנחה קודם כי תפלת מנחה היא נגד תמיד של בין הערבים, ונר חנוכה הוא זכר לנס הנעשה בנרות המנורה הנדלקת אחר תמיד של בין הערבים, עכ״ל. וגם זה טעם לענין לכתחילה, אבל אם אי אפשר יתפלל מנחה אח״כ. ועי׳ דעת נוטה חנוכה (סי׳ שס״ט) דמש״כ דנסכים הוא קודם הנרות, כ״ז בע״ש דבשבת א״א להקריב בו נסכים של חול, וצריך להקדימה בע״ש לנרות שהם באחרונה עי׳ בפסחים (נ״ט א׳). ולפי״ז הוא טעם רק על ערב שבת.

ובכף החיים (סי׳ תרע״א ס״ק ע״ט) כתב בשם קיצור של״ה הלכות חנוכה, דדוקא אם יכול להתפלל מנחה גדולה בציבור יתפלל קודם הדלקה, אבל אין להתפלל בביתו ביחידות ולבטל תפלת ציבור בשביל זה, אלא אם לא אפשר לו להתפלל בציבור מבעו״י ידליק קודם תפלת מנחה, וכ״כ באליהו רבה (סי׳ תרע״ט סק״א), ועי׳ בדעת נוטה חנוכה (סי׳ שע״ב) שכ׳ דיתכן דבכה״ג עדיף שיתפלל ביחידות לפני ההדלקה, וצ״ע.

ויל״ע לגבי על הניסים בברכת המזון בהדליק קודם חנוכה מפלג המנחה ועי׳ בשלמי תודה (סי׳ כ״ט ס״ו) בשם מרן הגראי״ל שטינמן זצ״ל ומרן הגר״נ קרליץ זצ״ל שהסתפקו בזה, ומרן הגר״ד לנדו שליט״א היה פשוט לו שאין אומר דאכתי אינו חנוכה וכמו שבערב שבת מדליק אח״כ נר שבת [ויש נידון באחרונים ביו״ט שחל בשבת אם שייך לקבל רק יו״ט ולא שבת וכגון שרוצה עדיין לבשל דברים שיש בהם אוכל נפש ובגליוהש״ס למהר״י ענגיל יומא פ״א ב׳ כתב שאי אפשר לחלק ב׳ קדושות ועיין בשומר אמת סי׳ רסא עמוד של״ו ובפרי יצחק ח״ב סימן ט׳ כתב להסתפק בזה ובהר צבי ר״ה ט׳ א׳ הביא בשם הגרי״פ שלמד בדעת הערוך שאפשר לחלק את ב׳ הקדושות, ואולי לדעתו ה״נ כן].

ועי׳ בשלמי תודה דברמב״ם משמע שמעת זמן ההדלקה נחשב חנוכה וא״כ אפי׳ לא הדליק רק ראוי להדליק אומר על הנסים, וכעי״ז בחי׳ הגר״ד לנדו שבת (סי׳ ח׳ ס״ב) דאף ביום א׳ כשמדליק קודם לכן לשיטת הסוברים כן, וכשחל בשבת הרי מדליק לפני השקיעה, מ״מ י״ל דכבר בעת ההדלקה חל עליו כבר דין חנוכה על ידי ההדלקה, וכ׳ דיל״ע לענין תענית ונפק״מ לחתן המתענה ביום חתונתו שיפסיק אחר הדלקת הנרות וצ״ת, עכ״ד.

ומה שהביא מהרמב״ם, הנה ז״ל הרמב״ם הלכות חנוכה (פ״ג ה״ג) ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו

ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, וימים אלו הן הנקראין חנוכה, ולמד דקאי על ימי ההדלקה, דהוא מעת שמדליקין אף שהוא קודם הלילה, ובאמת הרי שפתי הרמב"ם ברור מללו, שתחילתן מליל חמשה ועשרים בכסלו, ולהדיא כתב הרמב"ם (שם פ"ד ה"ה) דאין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין, ומה שמדליק מבעוד יום בע"ש הרי בודאי אינו קבלת שבת שהרי מדליק אח"כ נרות שבת, רק שמדליק עבור הלילה ולכן כתבו הפוסקים ליתן שמן כשיעור שידלק בלילה חצי שעה, עי' בשו"ע (סי' תרע"ב ס"ה), ובמשנה ברורה (סק"ד) דאם לא ידלוק בלילה ליכא פרסומי ניסא. ואם לא נתן בה שמן רק כשיעור חצי שעה כנהוג בכל יום יחזור ויתן בה שמן וידליק, ולדעת הט"ז אף בע"ש (סי' תרע"ג סק"ד) אם כבתה קודם לכן זקוק לה, ואף למהרש"ל (סי' פ"ה) דבע"ש אין זקוק לה הוא משום דכבר קבעו זמן ההדלקה בשעה זו אבל צריך שיעור שידלק בלילה חצי שעה, וגם אין ראייה מע"ש לשאר ימים שמדליק מבעוד יום.

וזכיתי בס"ד ביום א' מקץ ערב חנוכה כ"ד כסלו תש"פ להכנס אצל רבנו זצ"ל, ושאלתיו קודם תפילת המנחה, המתפלל מנחה בערב חנוכה אחרי שהדליק נ"ר מפלג המנחה האם אומר על הנסים קודם צה"כ, וכן בברהמ"ז, או רק בלילה והשיב מרן על תרוייהו, שלא אומר רק בלילה, וכן מובא בדעת נוטה חנוכה (סי' שע"ג) דאין הדין ברור ומסתבר שלא יאמר, וכן עי' ימלא פי תהילתך (עיונים בתפילה עמוד תנ"א) שלא יזכיר עה"נ בברהמ"ז, וכן עי' בקובץ גליונות (גליון ק"נ בגליון נשיח בחוקיך קמ"ז) מתורת מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל (אות ס"ה) דהמדליק נ"ר בערב חנוכה שחל ברב שבת מבעו"י א"א במנחה עה"נ, וכן א"ל הגרש"א שטרן שליט"א שהשיבו מרן בעל שבט הלוי זצ"ל דרק לענין ההדלקה מברך קודם צה"כ אבל אין תוספת יו"ט בחנוכה, וכ"כ בשבט הלוי חנוכה (פי"ג סי"א), אמנם במכתב מיום ה' כסלו תשע"ו (אות י"א) שאלתי מרבינו זצ"ל, המדליק נר ביום ראשון דחנוכה קודם שהתפלל מנחה דערב חנוכה האם יש לו לומר על הניסים במנחה שאחר ההדלקה והשיב, כן. ובשלמי תודה (פכ"ט אות ב') כתב לחלק בין על הנסים במנחה ששייך ליום העבר דבזה א"א לבין על הניסים בברהמ"ז ששייך לעת שאחר ההדלקה ושפיר אומר על הנסים, ועי' בשו"ת שביבי אש (ח"ד סי' ס"ו) בזה.

ולהדעות דבכל הדלקה מע"ש מבעו"י כבתה זקוק לה עי' בט"ז (סי' תרע"ג סק"ט), א"כ אין קיום ההדלקה רק בלילה, בודאי בערב חנוכה ג"כ אין

מתקיים פרסום הנס בהדלקה רק בלילה, ומ״מ מברך כבר עתה כמו במברך שהחיינו על בניית סוכה ואגידת ד׳ מינים לחג קודם החג עי׳ בשו״ע (סי׳ תרמ״א ס״א וסי׳ תרנ״א ס״ו) וכמו בהדלקת נר יו״ט מבעו״י בחג השבועות שבעינן תמימות עי׳ הליכו״ש שבועות (פי״ב ס״ב) ויל״ע, וראה מש״כ בס׳ הליכות שלמה מועדים (חנוכה פי״ז ס״ז ודבר הלכה י״ז) דאם הדליק מפלג המנחה בערב חנוכה אומר על הניסים אח״כ במנחה, והביאו שכעי״ז כתב המשנ״ב (סי׳ ק״ח סקכ״א) לענין מי שהתפלל ערבית דער״ח מבעו״י דמזכיר במנחה יעלה ויבא, ועי׳ בדרך שיחה (ח״ב עמוד ש״ב) דשאני הזכרת יעלה ויבוא שאומרים זה רק בר״ח ובזה קיבל על עצמו את יום ר״ח אבל בחנוכה מדליקים לפני חנוכה בשביל החנוכה שיבוא ואין כאן קבלת חנוכה. וע״ע במקור חיים להחו״י (סי׳ ק״ח) דבכל גווני בהזכיר במנחה דערב חנוכה יעלה ויבא אינו חוזר.

בענין ש״צ אבל בחנוכה ור״ח

המשנ״ב בביאוה״ל (סי׳ קל״ב במאמר קדישין) נקט דביום שא״א למנצח אין אבל נגש כלל לכל התפילות, דכון דהוא יום שמחה אין אבל נגש בו להתפלל, ועי׳ במשנ״ב (סי׳ תקפ״א סק״ז) שרק בהלל לא יגש אבל לשחרית נגש אף שתתקבל קאי על שניהם, ולמש״כ מהרש״ם בשו״ת (סי׳ א׳) ההלל והתפילה מעכבין זא״ז, ובאמת עי׳ משנ״ב (סי׳ תרפ״ג סק״א) דמחמת ההלל אפי׳ שחרית אינו מתפלל, ועי׳ בבביאוה״ל (סי׳ תכ״ב ס״ב ד״ה וקורין) בשם שו״ת שאילת יעבץ (סי׳ מ׳) דהלל מיישך שייכא בשחרית כדאמרינן הראשון מקריא את ההלל, ולכן אין לטעום קודם הלל משום לא תאכלו על הדם, אבל למעריב נגש ולכאו׳ ה״ה למנחה, וכן עי׳ בשונה הלכות (סי׳ קל״ב אות ל״ה), ובקו׳ הזכרונות (סי׳ ח׳ אות פ׳) כ׳ שלא יגש בר״ח רק בליכא אחר, ובדעת נוטה (סי׳ שמ״ח) כ׳ דאם אחר נגש להלל יכול לומר תתקבל אם שמע כל חזרת הש״ץ, ובקו׳ הזכרונות (סי׳ כ״ב אות ב׳) כ׳ דיכול לומר דתתקבל קאי גם על ההלל כמבואר בתרוה״ד (סי׳ י״ג), ועי׳ בהערה (שם) שכ׳ רבינו דיתכן דגם מי שלא היה בביהכנ״ס יכול לומר תתקבל כש״ץ עבור הציבור, וכן עי׳ בדעת נוטה (דיני תפילה אות רע״ז). ועי׳ הליכות שלמה (חנוכה פי״ז בדבר הלכה אות ו) דדוקא בר״ח שאומרים קדיש שלם וקאי על התפלה, על הש״צ דשחרית לאומרו אבל בחנוכה שאומרים חצי קדיש אחר ההלל רשאי גם השני לאומרו, וכ״כ בספר תפלה כהלכתה (פכ״ג הערה שנ״ו) בשם מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל.

ובדעת נוטה (דיני ש״ץ סי׳ שמ״ט) נקט דאין אבל נגש בר״ח ניגש אף למנחה קצרה, ובס׳ גנזי שערי ציון (עמוד ל״ג) הביא מהחזו״א שיכול האבל להתפלל בליל ר״ח בליכא אחר,

ומובא (שם עמוד ל"ד) מרבינו דהעיקר כמש"כ המשנ"ב במאמר קדישין דשם עיקר מקום דיני אבלות, [ושם כ' זה על ר"ח ויל"ע לגבי חנוכה דבעיקר דיני חנוכה סי' תרע"א סקמ"ד כ' דנגש במנחה ומעריב וכ"כ בסי' תרפ"ג סק"א והפמ"ג משב"ז סק"ח כתב שיכול להתפלל שחרית עד ברוך שאמר. ובאליה רבה סימן תקפ"ב סקכ"ב הביא בשם מהרי"ל שיגש עד הלל משום דבעת הלל הוי הקהל בשמחה והוי כמו שבת ויום טוב דאין אבל עובר לפני התיבה. ובספר כל בו (הל' אבילות עמ' רפ"ז בהערה כ"ז הביא משו"ת כנסת יחזקאל ומספר יוסף דעת שאין האבל מתפלל לפני התיבה כלל, וכך מביא בשו"ת יד סופר סי' לז אות ג שזקנו הכת"ס לא הניח לאבל להתפלל בחנוכה אף במנחה וערבית, וכך נהג אביו בעל ההתעוררות תשובה. וכן הורה הגר"מ פיינשטיין עי' שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' תמ"ג. ובבאר ישראל עמ' ק"א הביא דכך מנהג קהילות החסידים וכך נהג החזו"א אמנם א"ר הביא שמהר"ם היה אבל והתפלל בר"ח עד הלל. ואמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל שכן הוא מנהג ירושלים ומנהג הישיבות שאחר מתפלל הלל והאבל חוזר לומר קדיש שאחריו].

ויל"ע להדעות שלא ניגש האבל האם גם בבית האבל אין נגש שי"ל דאמנם בביהכנ"ס הוא מקום שמחה ולכן אינו נגש אבל בבית האבל הוא מקום צער וכמו שנגרר הציבור אחר האבל לענין שא"א תחנון, אמנם עי' קו' הזכרונות (סי' ט' אות ח' וסי' מ"ד אות כ"א) שלדעת החזו"א אף שהאבל אין נושא כפיו אחרים נושאים כפיהם דהוא א"א ברכת כהנים דאינו בשמחה עי' ברמ"א (סי' קכ"ח סמ"ד) ובמשנ"ב (סי' קכ"א סק"ו), אבל אחרים אומרים, ולכאו' יכול גם להקריא כש"ץ יברכך דאין מניעה רק שיברך, אלא דבדליכא כהנים אחרים א"א או"א כלל כמו בת"ב.

ולמש"כ בהגהות דגול מרבבה (סימן תקנ"ט ס"ד) שאין ברכת כהנים בשחרית בת"ב והטעם שכיון שתשעה באב אסור בשאילת שלום כמבואר בשו"ע (סימן תקנ"ד ס"כ) א"כ איך יאמר וישם לך שלום, שא"א נ"כ בת"ב לפי שאסור בשאילת שלום וא"כ אין לברך בבית האבל דאינו ראוי לברכו, ואולי אם רוב הציבור אינם אבלים מברכם אף שהאבלים אינם בכלל הברכה, ובאמת בת"ב במנחה אף שאסור בשאילת שלום אומרים נ"כ, ואולי ס"ל דשרי בשאילת שלום במנחה, וה"ה מזל טוב, וכ"כ בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בס' שמעתא דמשה (עמוד תל"ד), וצ"ע דלא מצינו שאיסור זה יהיה רק בשחרית והאנק דום דמינה ילפי' איסור שאילת שלום במו"ק (ט"ו א') שייך כל עת אבילות. ובס' פתחי חיים (ח"א עניני המועדים סי' מ"ד) שאל מרבינו זצ"ל אם אפשר להקל בשאילת שלום במנחה בת"ב

והשיב רבינו אסור, ואולי מצוה שאני, והגרמ״מ לובין שליט״א תמה בזה דכל מה שנאסר מדינא דגמרא לא מצינו שיהיה חלוק דינו אחר מנחה, ועי׳ במג״א (סי׳ תקנ״ד סק״ו) דשרי לומר תהלים במנחה דקיל יותר כמו שמניחין בו תפילין. ועי׳ מש״כ בס׳ ענפי משה הל׳ ת״ב (סי׳ ל״ג) שרבנו השיב דאסור שאילת שלום נוהג כל היום, ומובא בשמי שכ״ה בשונה הלכות (סי׳ תקנ״ד ס״א) דהוא מהדברים האסורים כל היום וע״ש. ועי׳ בס׳ תורתך שעשועי (עמוד ק״ד) בזה.

אם סגי שיצאו האבלים לחדר אחר כדי שיאמרו הציבור הלל בחנוכה

קיי״ל שאין אומרים הלל בבית האבל, וכמבואר במשנה ברורה (סימן קל״א סק״כ) והוסיף שם, שבראש חודש, המתפללים אינם צריכים לאמרם לאחר שחזרו לביתם. אמנם באורחות רבינו (ח״ד אבילות אות סה) הביא שבעל הקהילות יעקב הורה למתפללים לאמרו בחדר אחר לאחר התפילה, ובן הנוד״ב כ׳ בשו״ת נוד״ב (מהדו״ת יו״ד סי׳ רט״ו) שהמנהג שיצא האבל לחדר אחר ויאמרו הלל, ומובא בפת״ש (יו״ד סי׳ שע״ו), ובקיצור שו״ע (סי׳ ר״ז ס״ו) וכ״כ בהליכו״ש (ר״ח פ״א סט״ו), ועי׳ באור זרוע הלכות אבילות, (ח״ב סי׳ תכ״ט) שאם היה ראש חודש, אין קוראין את ההלל, לפי שאין אומרים דבר של שמחה בבית האבל. וכך כתב בס׳ הרוקח (סי׳ שט״ז) בבית האבל אין קורין שם הלל בראש חודש, דאין אומר דבר שמחה, ולכאורה בית האבל גורם ואפילו במת שהושיבו בביתו עשרה ואין אבלים כלל, וכ״ה לטעם הט״ז (יו״ד סי׳ שע״ו סק״ב) בשם הרוקח (שם) דהטעם משום לועג לרש דכ׳ לא המתים יהללו קה, והמת נמצא במקום פטירתו כל שבעה עי׳ שבת (קנ״ב ב׳), וכטעם זה נקט הגר״ז (סי׳ קל״א ס״ב), ובן הנוד״ב כ׳ דהמג״א לא הזכיר טעם זה ולא חוששין לו, ולמש״כ בקו׳ הזכרונות (סי׳ ט׳ אות ח) בשם החזו״א דרק האבל אין נ״כ אבל אחרים נושאין כפיהם בבית האבל, א״כ ה״נ רק האבל א״א הלל דאינו בשמחה משא״כ המנחמים, ובבא״ח פרשת ויקרא (סעיף טו) כתב, ואין אומרים הלל בבית האבל, והטעם משום דאומרים בהלל לא המתים יהללו קה, והוי כלועג לרש, וכנזכר בט״ז בשם רוקח, וטעם קלוש הוא, אך הואיל כי מן הדין אין חיוב לומר הלל בר״ח כלל, משום דלאו קדוש הוא באיסור מלאכה, וכתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, וארז״ל לילה המקודש לחג טעון שירה, ושאין מקודש לחג אינו טעון שירה, ומה שאומרים הלל עתה בר״ח הוא משום מנהג הקדמונים שנהגו בכך ולא מן הדין, ולכך אין גומרים בו ההלל, ועל כן בבית האבל, מצאו לו טעם קלוש שלא לאומרו, אבל בחנוכה אומרים הלל אפילו בבית האבל, מפני דההלל בחנוכה

הוא חיוב מן הדין, ולא משגיחינן בהאי טעמא.

וגם לטעם לועג לרש י"ל דכל זה במת בזה המקום שבא למקום שהסתלק דוקא, וכ"כ בחו"ב דיני אבלות להגרא"ז מרגליות (דין ח) ובגשה"ח (ח"א פ"כ סי' ג' אות ו) דהוא דוקא במקום שמת, וכשישבו שבעה אצל בבית הסבא הר"ר פסח יעקב אנגל זצ"ל הלכנו לבית אחר בבנין, והקה"י סבר שחדר אחר שפיר דמי.

ובמחזור ויטרי (חנוכה סי' ז') כתב דהלל ביחיד, אסור לברך עליו לפניו ולאחריו בימים שאין גומרין בהן את ההלל, ואפילו עשרה שפירשו מן הציבור, הרי הן כיחידים, כגון שמתפללים לעצמם אחורי בית הכנסת; מאחר שלא היו באסיפת הכניסה אין להם תורת מנהג לעשות לו זכר, אלא כשנים ושלשה הם לצורך כן. ואפילו לקרותו בלא ברכה, אינן צריכין. ומעשה בא על ידו, שהלך להתפלל בבית האבל בראש חודש, ורצו המנויין לקרות הלל, והורה הלכה למעשה דלא צריך, דעשרה שפירשו מן הציבור הרי הן כיחידים וכן כ' בספר האורה (ח"ב סי' נ"ט) ובסידור רש"י (סי' שכ"ז) ובאיסור והיתר לרש"י (סי' נ"ה) ובספר הפרדס (סי' כ"ב) ותשובות רש"י (סי' שמ"ז) וכ"כ בספר הרוקח (סי' שט"ז), ולפי"ז הני מילי בראש חודש. אבל בחנוכה, שהיחיד גומר בו את ההלל, יש לאומרו אף בבית האבל. כמש"כ המגן אברהם (סי' קל"א סק"י), ולמעשה הכריע המשנ"ב (שם סק"כ) דא"א כלל ר"ח בבית האבל.

ויש להסתפק באבל ביום השביעי, האם ראוי לנחמו קודם הלל, ואז אין עליו כבר דין אבילות ויכול האבל לומר את ההלל בציבור עם כולם, או שמא אין ראוי לנהוג כן, ובפתחי תשובה (יו"ד סימן שעו סק"ב) הביא בשם כתבי הרב הגדול מהר"ר דניאל זצ"ל שאם אירע לאבל יום ז' בר"ח, יאמר הלל אחר יציאה מבית הכנסת שאז אינו אבל.

ומשמע שאין מקימים את האבל מאבילותו קודם ההלל, ואולי הטעם הוא שאסור להפסיק בין התפילה להלל, כמבואר במהרש"ם (ח"א סי' א') שהביא דברי התוספתא (מנחות פ"ו ה"ו) תפלה והלל מעכבין זה את זה, וא"כ לא יצאו ידי חובת התפילה עד שאמרו גם הלל. וממילא כשם שאסור להפסיק באמצע בדיקת חמץ והתקיעות המעכבים זה את זה, כמ"ש הט"ז (סימן תל"ב סק"ג וסי' תקצ"ב סק"א), כן לכתחילה אין להפסיק בין התפילה לבין אמירת הלל. וכן אין לקרות בתורה לפני אמירת ההלל כיון שהלל ותפילה מעכבים זה את זה, עיין שם. וכעי"ז בביאוה"ל (סי' תכ"ב ס"ב ד"ה וקורין) בשם שו"ת שאילת יעבץ (סי' מ') דהלל מיישך שייכא בשחרית כדאמרינן הראשון מקריא את ההלל, ולכן אין לטעום קודם הלל משום לא תאכלו על הדם.

אולם באור שמח (פ״א מהלכות תפלה ה״ב) הביא את התוספתא, וביאר אותה באופן אחר, והוא שבשמו״ע עצמה השבח והתפלה מעכבים זה את זה שצריך לומר בתפילה גם שבח [והוא הג׳ ברכות ראשונות ואחרונות] וגם בקשה, עיין שם, וכן פירש המנחת בכורים (על התוספתא שם), ובחסדי דוד ביאר שכוונת התוספתא ללמדנו שבכל תפילה שאדם יתפלל יקדים שבח לבקשה כמו בשמו״ע, ובחידושי רי״ז הלוי (פ״ג מהלכות חנוכה הל״ו) ביאר את כוונת התוספתא שכל חלקי ההלל מעכבין זה את זה, ואם לא אמר את כל ההלל לא יכול לברך על אמירתה, ולדבריהם אין ראיה לחידושו של המהרש״ם, וכן הכריע לדינא בשו״ת אגרות משה (ח״ג סימן ע׳) דהרי זמן ההלל הוא כל היום, ואילו זמן תפילה הוא רק עד ד׳ שעות, ואם כן ודאי שאין קשורים זה לזה, עיין שם.

ועי׳ חשוקי חמד ר״ה (ל״ב ב׳) דבענייננו י״ל דגם המהרש״ם מודה שאין זה הפסק, כיון שהניחום וההקמה הוא לצורך אמירת הלל, ועוד שהרי אם לא יקימו את האבל לא יאמרו כלל את ההלל, ואם כן עדיף להפסיק ולהקימו ולומר את ההלל, מאשר לא יאמרו אותו כלל.

ומעשה שהיה בזמן שמרן הגראי״ל שטינמן זצ״ל ישב שבעה על אשתו, והיום השביעי היה ראש חודש, והסתפק שאולי כדאי להקימו לאחר שחרית, קודם הלל כדי שיוכל לומר הלל בציבור, וכן סובר הדעת קדושים, ולמעשה נהג, שלא אמר הלל עם הציבור, אלא לאחר התפילה, הלך למנין אחר ושם אמר הלל עם הציבור וגם קיבל עליה לתורה, וכן כתב לנהוג בכל בו על אבילות (עמודרפ״ג) בשם השאילת שלום (תנינא סימן ר״ח).

ואמר הגרמ״מ לובין שליט״א, דכשהולכים לחדר אחר לומר הלל, או לבית אחר, כגון בבית האבל שא״א הלל, אי״צ לומר תתקבל ולא נחשב הפסק כמו בפת בהתחיל בחדר א׳ והמשיך בחדר אחר, וכן אמר הגרש״א שטרן שליט״א דלא מצינו שינוי מקום לענין קדיש תתקבל.

ויהי נועם בחנוכה לנשים שאסורות במלאכה

במה ששאלו אם נשים אין אומרות ויהי נועם במוצ״ש חנוכה כמו בחוה״מ, כיון שאסורות במלאכה, הנה גם נשים אין אסורות רק בחצי שעה של הדלקת הנרות עי׳ בשו״ע (סי׳ תר״ע ס״א) ובמשנ״ב (שם) דהנוהגים בזה כל היום יש לבטלו דהבטלה מביאה לידי חטא, וגם בזה אין אסורות בכל מלאכה, ואף כשחל ר״ח באמצע השבוע אומרות דאינו כחוה״מ רק נמנעות מכיבוס גילוח וגזיזת ציפורניים אבל יש בו מו״מ ככל יום ושייך מעשה ידינו.

התעוררות במצות נר חנוכה

במה שאחז"ל (שבת כ' א') שבעינן בהדלקת נר חנוכה עד שתהא שלהבת עולה מאיליה, רמזו בזה שצריך שיתרומם ע"י מצות נר חנוכה שיתרומם ולא יצטרך בכל שעה לחפש חיזוק רק יתרומם ממצבו עד שתהא אש יראי"ש בוערת בו מאליה, ואחז"ל ששיעור זמן הדלקת נר חנוכה עד שתכלה רגל מן השוק (שבת כ"א ב') רמזו בזה, שיהיה בוער באש התורה והמצות עד שיאיר ליושבי קרנות מקדושתו ויכלו רגליהם מן השוק, ובני ביתו יפסיקו לילך להיות יושבי קרנות, וגם בתפילין יש מ"ד (מנחות ל"ו א') עד שתכלה רגל מן השוק שקדושת התפילין ישפיע עליו יראי"ש לברוח מיושבי קרנות, וידוע מה שאמר הגר"א למגיד מדובנא שע"י שמתעלה בביתו משפיע קדושה על יושבי קרנות, ומובא בשלמי תודה פורים (עמוד תכ"ו) מהח"ח זי"ע שהיה אומר את החושך מגרשים עם האור ולא עם מקלות, ועי' בחובות הלבבות (שער היחוד המעשה פ"ה) שמעט מן האור דוחה הרבה מן החושך, כתב בקובץ אגרות (ח"ג אות ס"ב) כי במקום שיש בעל תורה אמיתי השפעתו ניכרת על הסביבה גם בלי פעולות השפעה וגם במקומות הרחוקים שאין השפעה ניכרת אבל יש השפעה נסתרת, ורה"י מרן הגר"ג אדלשטיין זצ"ל היה מביא דברי החזו"א ואמר דידוע היה כי באישישוק היו פרושים אברכים בעלי משפחה שהיו עוזבים את ביתם למשך תקופה ובאים לאישישוק ללמוד בהתמדה גדולה ושם היו מפרנסים אותם באש"ל ואמרו פעם שאם הפרושים באישישוק יפסיקו ללמוד זה יגרום שבביאליסטוק יחללו שבת ויפתחו חנויות בשבת רח"ל עד כדי כך גדולה השפעת הפרושים העוסקים בתורה עד לביאליסטוק שהיתר רחוקה מרחק גדול מאיישישוק שבזכות התורה של הפרושים נמנע חילול שבת בביאליסטוק, ועי' בס' קדוש ישראל (ח"ב שער ט' עמוד תי"א) מהגרא"א דסלר שאמרו בשם הגרי"ס זצ"ל שבהשפעת הפרוש באיישישוק שמתחזק בלימודו בעל הבית בוורשה סוגר חנותו שעה לפני שבת וסטודנט בפריז אוכל במסעדה כשירה, ומביא שכתב לו הרצ"ה פרבר נ"י בשם הגרי"ס ז"ל כי הפרוש הלומד באיישישאק השפעתו מגעת אפילו על החלטות הפרלמנט והיינו בגדר השפעת הרוחניות מצד שמתגדלת מידת סייעתא דשמיא ע"י תורתו, וכן מובא ממרנא הגרי"ס שאמר שכשבוילנא פותח בחור כפתור העליון של החולצה אז גורם לשמד בפריז, וגזירת היונים היה לשבר דלתות הבית שלא יהיה לאדם תיבת נח לברוח מן המבול רק תמיד יהיה מחובר לשוק, ובקשו לקעקע על קרן השור כי אין לנו חלק ונחלה באלקי ישראל, עי' רבנו בחיי ויקרא (י"ג ב') ממדרש ויק"ר (פי"ג סי' ה') ומדרש תנחומא (שם אות י"א), שבעבודה שבשדה בעניני פרנסה

יכול לפרוץ החומות ומותר הכל לצורך פרנסה, וכביכול בזה אין לנו חלק ונחלה באלקי ישראל ר״ל, וקשה לברך בחושך שהחיינו אבל כשרואים מעט מן האור שדוחה החושך יש לשמוח בטובה ולהודות על הטוב שזכינו ולדעת שאמנם סובב סובב האדם כאותו סביבון אבל לבסוף יראה שהכל הביא נסים גדולים בחסדו ית״ש.

אם יכול להדליק בברכה בביהכנ״ס ב״פ

יל״ע מי שמדליק בביהכנ״ס בברכה האם יכולים לכבד גם מי שאינו מתפלל כעת, או מי שכבר הדליק במנין קודם, או שהחיוב הוא על א׳ מבני המנין שמתפלל כעת, ועי׳ בתשוה״נ (ח״ב סי׳ של״ו) בשם מרן הגר״ח מבריסק זצ״ל, שהוא חובת ציבור ולכן יש להדליק לפני תתקבל דאכתי איכא ציבור לקדיש תתקבל, אבל בשו״ע (סי׳ תרע״א ס״ז) מבואר שהדליקו בין מנחה למעריב, ועי׳ בבאר היטב (סי׳ תרפ״א סק״א) ובמשנה ברורה (סק״ב) שהמנהג היה להדליק קודם אמירת ויתן לך, ומשמע שמדליקין אחר קדיש תתקבל, וגם אם הוא חובת ציבור מבואר בביאוה״ל (שם ד״ה ויש) דסגי שכשיבאו הציבור יראו הנרות דולקין ויכול להדליק ביחידי בברכה, ולכאו׳ כמו שהמדליק בביתו יכול להוציא אחרים המחויבים הכא נמי יכול להוציא מנין השני בחובת הדלקה אף שכבר הדליק במנין אחר ואינו מתפלל עמהם, ורבינו זצ״ל דקטן לא ידליק בביהכנ״ס וכן נקט מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל דבעינן הדלקה של בר חיובא [וגם אינו כבוד ציבור], אבל גדול שפיר מדליק אף שכבר יצא יד״ח הדלקה, ולא מצינו שיהיה צריך כוונה להוציא או לצאת בהדלקה זו בפרט למה שנקט המשנ״ב דסגי שיבאו אחר ההדלקה, ובתשוה״נ חידש שצריך שיהיה מממון הציבור שעי״ז נחשב נר שלהם, ולדבריו יל״ע אם אורח יוכל להדליק ללא שליחות.

גזירת יונים על ת״ת שבת חדש ומילה

באבודרהם (חנוכה ד״ה על הניסים) כתב וז״ל, ולהעבירם מחוקי רצונך ע״ש (ישעיה כד ה) כי עברו תורות חלפו חק, שגזרו עליהם גזר שלא יקיימו ראש חדש שבת ומילה שהם עיקרי התורה עכ״ל, ובמגילת תענית (פי״ב) דמלכות יון גזרה על בנ״י על המילה ועל השבת ועל ע״ז ושלא יעסקו בתורה, ונראה דרצו לעקור מישראל התורה מאנשים נשים וטף, וגזרו על ת״ת שזה יסוד הכל ולא ע״ה חסיד וזה מצות האנשים ללמוד ע״מ לקיים, ועל נשים גזרו להבעל להגמון תחילה לפרוץ כל הגדרות, ומצות ר״ח שקבלו נשים עליהם ליו״ט עי׳ פדר״א (פמ״ד) ומובא בטור (סי׳ תי״ז), והטף רצו לבטלם מתורה ולעקור מצות מילה, וגזרו על השבת שהיא מעמדת הכל באמונת אומן שהקב״ה ברא העולם, והוא זמן הפנוי לישראל לעסוק בתורה

כדאי׳ במדרש פ׳ ויקהל ומובא בילקו״ש (סי׳ ת״ח) והזמן שמשפיע האב על ביתו תורה וירא״ש אמונה ובטחון, וכשקבעו הלל והודאה ונרות חנוכה, נשים חייבות בנר חנוכה כי אף הם היו באותו הנס (שבת כ״ג א׳) ולהמבואר ברמב״ם הל׳ חנוכה (פ״ג הי״ד) חייבות גם בהלל, וגם קטנים יש להם חינוך בדבר.

מתי שוכח על הניסים חוזר בחנוכה

שאלו מתי חוזר ומתפלל מחמת שלא אמר על הניסים בחנוכה, ונראה דלמה דקי״ל בשהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש (סי׳ ק״ד ס״ה) דד״ז תלוי לפי תפילתו עי׳ ברמ״א (סי׳ ס״ה ס״א) וכמבואר בירושלמי ברכות (פ״ב ה״א) דבקורא משערינן, ועי׳ בדברי יחזקאל (סי׳ כ״ז ס״ב) לענין תוכ״ד דאזלי׳ לפי רגילותו תמיד ולא לפי עכשיו, ורבינו זצ״ל השיב בתשובה בסו״ס אשי ישראל (אות מ״ז) דהכל תלוי לפי תפילתו כעת, ולא לפי מה שרגיל תמיד להתפלל מהר או לאט, וצ״ע, ואורך התפילה בהוספות יעלה ויבא ועל הנסים וכיו״ב לכו״ע תלוי לפי התפילה שהתפלל עתה, א״כ איכא נפק״מ בשהה לגמור את כולה, דאם היה אומר שמו״ע וזוכר לומר עה״נ היה דין שוהה לגמור את כולה לפי שמו״ע עם עה״נ, ובגלל ששכח עה״נ והתקצרה תפילתו גם בשהה פחות מכך ה״ז שוהה לגמור את כולה וחוזר, [וה״ה כיו״ב גם בליל ר״ח דאע״פ שאין יעלה ויבא מעכב בליל ר״ח מ״מ פעמים שמחמת שכחת יעו״י חוזר כשמחמת חסרון זה היה זה שהה כדי לגמור את כולה]. ובשערי תשובה (סי׳ תר״כ) כתב לגבי ש״ץ ששהה ביוה״כ באמצע תפילתו, שיש לחשב בו רק את שיעור התפילה בלא הפיוטים, ונראה דדוקא לגבי פיוטים קאמר שאינם מן התפילה, וכל דבר שאין לו חשיבות שם תפילה שלימה לא חשיב הפסק. ועי׳ שערי בנימין (סי׳ תקפ״ב ס״ה) מש״כ להסתפק אם יש לחשב שיעור זמן אמירת זכרנו לחיים, ו״מי כמוך אב הרחמים שמזכירים בתפילה בימים נוראים, ואולי שם כיון שהוא רק הוספה מהגאונים אינו מעיקר התפילה, אבל יעלה ויבא עה״נ הם מנוסח שקבעו חכמים בתפילה [ואף למש״כ בלקט הקמח החדש סקי״ג מטהרת השולחן דאין מחשבין רק מתחילת שמו״ע עד אלוקי נצור שאני אלקי נצור שאינו בתוך מטבע ברכה, ועי׳ שעה״צ סי׳ קפ״ג סקכ״ד לענין ברהמ״ז די״ל דברכה רביעית אינה בכלל דאינה מה״ת, דמחמת כן ה״ז כשהשלים ברהמ״ז עי׳ בביאוה״ל סי׳ קפ״ח ס״ו ד״ה שנתן].

עוד י״ל אע״פ שבסתמא אינו חוזר, פעמים שיש עליו לחזור, דלעולם חייב לומר עכ״פ פעם אחת ביום הלל והודאה, שזה עיקר תקנת חכמים שקבעום בהלל והודאה (שבת כ״א ב׳) ופירש״י (שם ד״ה ועשאום) שקבעום לומר הלל ועל הניסים, דהודאה הוא

בהלל ועל הניסים, רק דבסתמא אינו חוזר בעה״נ שכבר אמר הלל, וסגי אך בברכת על הנסים דהדלקת נ״ח, אבל אם כבר עומד בסוף היום ובכל זה היום לא הזכיר הודאה בברכה, שלא הדליק נר בברכה ולא אמר הלל, א״כ חייב לומר עכ״פ עה״נ בברכה בברהמ״ז או בתפילה, ואם לא יודע לומר הלל, ואין לו פת לברך ברהמ״ז ולומר עה״נ יהיה עליו לחזור ולהתפלל מנחה מחמת חיוב הודאה דחנוכה.

וכ״כ בדברות משה על מסכת שבת להגר״מ פינשטיין זצ״ל (סימן כ״ו הערה ל״א) בדעת רש״י והרמב״ם שקבעום בהלל והודאה כולל על הניסים, דגדר אמירת על הנסים הוא להודות ולהלל וכמו שכתב רש״י שבתפילה פשוט שצריך להזכיר משום שלהלל ולהודאה נקבעו ע״כ, וכתב דנראה שהטעם שאין מחזירין אותו כששכח על הנסים הוא מפני שעיקר תקנת חז״ל היא שיודה ויהלל כל יום על הנס של חנוכה, ובאמירת ההלל יוצא בכך ואע״פ שאינו מזכיר של חנוכה מ״מ ההלל וההודאה הם על הנם של חנוכה, וא״כ אם לא אמר גם הלל חוזר אם אינו יודע הלל וא״א לו לאכול פת ולומר על הניסים בברהמ״ז.

[ועי׳ שמעתתא דמשה עמוד שע״ו דהיינו רק בלא הזכיר במנחה דבשחרית אכתי מנחה לפניו וגם לא הזכיר בהדלקת נר ברכת שעשה נסים, ודן שם אם יוצא בהודו לה׳ כי טוב, וצ״ע דאין בו שם ומלכות ואולי ר״ל בברך ברכת הלל ואמר זה המזמור שהוא הלל הגדול, ועי׳ תשוה״נ חנוכה עמוד שנ״ז מהשד״ח חנוכה אס״ד אות ט׳ סק״ב בשם הבנין שלמה מובא במהדו״ח בבנין שלמה בח״א אבן שלמה סי׳ ו׳ אות ב׳ דנשים יוצאות בכל שבח דהלל ולא רק בהלל שלם, וכמש״כ מגן אברהם סימן ק״ו סק״ב ומובא במשנ״ב שם סק״ד לגבי תפילה דאורייתא, אבל מירי שם בהלל בברכה רק שאמר מקצת פסוקי הלל, ודנו בעומד סמוך לשקיעה״ח וא״א שיאמר גם הלל וגם מנחה אם עדיף הלל דלמנחה יש תשלומין ולהבנין שלמה בנשים סגי שאמרו מקצת הלל או עה״נ ועי׳ משנת יוסף חי״א סי׳ קכ״ג ומג״א סי׳ רפ״ו סק״ג], ולמעשה הניח בצ״ע, ולדעת תוס׳ בשבת (כ״ד א׳) פשיטא ליה דהוא תקנה בפני עצמה וקיל טפי ולעולם אינו מעכב.

ועי׳ אוצר מפרשי חנוכה (שבת כ״ד א׳ עמוד ש״ד) מדברי חבר בן חיים (שבת שם ד״ה ויל״ד) דחנוכה שנקבע להלל ולהודות עיקרו הוא בתפילה אלא כיון שעתיד לומר הלל אינו חוזר כמו שמצינו באתה חוננתנו שאינו חוזר כיון שמבדיל על הכוס ולפי״ז אפשר שאם שכח או נאנס ולא אמר הלל חוזר על התפילה להזכיר על הנסים. ועי׳ שערי הוראה (ח״י עמוד ס״ה) דלמעשה לא קי״ל כן.

וראיתי מובא מהגר"א גנחובסקי זצ"ל דפעמים יחזור ויתפלל מחמת חסרון עה"נ [או חסרון יעלה ויבא בליל ר"ח], אם לא התפלל מנחה בערב חנוכה ובלילה צריך להתפלל פעמיים מעריב, ואם לא אמר על הניסים [ויעלה ויבא בליל ר"ח] בתפילה ראשונה ורק בשניה הזכיר על הניסים, הרי משמע שרוצה לצאת בראשונה משום תשלומין של מנחה של ערב חנוכה, והשני לשם חובה, וזה א"א וצריך לחזור ולהתפלל שמונה עשרה פעם שלישית לשם תשלומין, והוא ע"פ מה שקי"ל (שו"ע סימן ק"ח ס"י) ומשנ"ב (סקכ"ט) לענין שכח הבדלה בשמונה עשרה הראשון והזכיר בשני דחוזר ומתפלל, ויש לדון בזה דשא"ה דאי"צ לומר אתה חוננתנו רק בתפילה ראשונה ואם אמר בשניה הראה בכך שעשאה חובה, אבל כאן הרי בשני התפילות עליו לומר עה"נ ויעלה ויבא וא"כ לא הראה בזה שעשה השניה חובה.

להדליק נר חנוכה בזמן ע"י שליח או בעצמו מפלה"מ או אחר הזמן

בענין מי שנוסע לחתונה קודם שקיעה"ח ויחזור לביתו אחרי שתכלה רגל מן השוק, נראה דעדיף שידליק ע"י שליח בזמנו משידליק מפלג המנחה או מאוחר, דהידור בגוף המצוה שתעשה כראוי עדיף מהידור מצוה בו יותר מבשלוחו, וכן בתשובות והנהגות (ח"ו סימן קנ"ד) כתב, נשאלתי כשהבעל אינו יכול לבוא לביתו אלא מאוחר בלילה אחר שכלה רגל מן השוק איך לנהוג בהדלקת נר חנוכה וכבר נחלקו בזה פוסקי זמנינו שדעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שיאמר לאשתו שתדליק בברכה בביתו בזמנו ויצא בזה הבעל יד"ח וכן דעת אחד מגדולי ההוראה אבל בספר שבט הלוי (ח"ד סימן ס"ו) כתב דעדיף לסמוך על דעת הפוסקים שאם הדליק כל זמן שבני ביתו נעורים יצא יד"ח מאשר שאשתו תדליק עבורו דמצוה בו יותר מבשלוחו, ומסיק דאף שבארנו שיש הידור לבעל שלא יצא בהדלקת אשתו מ"מ בכה"ג שיבוא מאוחר לביתו והיינו אחר שתכלה רגל מן השוק שהוא חצי שעה אחר סגירת רוב החנויות בזמנינו ודאי עדיף שתדליק אשתו בזמנו ויצא בכך יד"ח וחשיב כהדליק ובירך כמ"ש ומ"מ במקום שנראה לאנשים שאינו מדליק נ"ח כלל אז ידליק שוב בערב בלא ברכה.

ועי' גליון מים חיים (גליון תע"א) בשם מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל דאף אם אשתו בבית לא תדליק עד שיבא הבעל מהעבודה דהאשה רוצה לקיים המצוה עם בעלה, ונראה דמיירי בתוך זמן קודם שתכלה רגל מן השוק, וכן הובא בקובץ אליבא דהלכתא (צ"ט עמוד נ) בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל דעדיף להדליק בזמנו ע"י שליח מלהדליק בעצמו אחרי פלג המנחה או בלילה וכן בחוט שני חנוכה (עמוד שי"ז) כתב, אם יש לו שתי אפשרויות או להדליק בזמנו ע"י

שליח או בעצמו מפלג המנחה עדיף שיעשה שליח בזמנו ואם יש לו אפשרות להדליק בזמנו ע״י שליח או להדליק מאוחר בלילה יש להעדיף ע״י שליח בזמנו, ועי׳ בספר שמעתתא דמשה (שמועות משה סי׳ תרע״ב סעיף ז׳) שכתב בשם מרן הגר״מ פיינשטיין זצ״ל דמי שהולך מביתו לאחר פלג המנחה ויחזור לביתו מאוחר בלילה ידליק לאחר פלג המנחה לפני שיוצא.

הדליק בביתו וכעת נמלך לעקור מדירתו אם ברכתו לבטלה

בענין מי שהדליק בביתו ואח״כ נמלך לנסוע להתארח במקום אחר, בתוך זמן עד שתכלה רגל מן השוק, דנו אם תלוי בריטב״א חולין (ק״ו ב׳) בנטל ידיו לאכול ונמלך דאין כאן ברכה לבטלה כי מעיקרא סבר לאכול, וכעי״ז בשו״ת חת״ס (יו״ד סי׳ ש״כ) ויש שכתבו דשאני נידון הריטב״א שכבר טהרו ידיו, וכן בנידון החת״ס חל ההפרשה ונעקר ע״י השאלה רק מכאן ולהבא, וגם כאן אם הדלקה עושה מצוה כבר קיים המצוה וכעת ככבתה דמי, אבל אם כיבה במזיד לא יצא עי׳ פמ״ג (סי׳ תרע״ג סקי״ב) ושעה״צ (סקל״ב), כאן ה״ז ככיבה במזיד, ועי׳ חזו״א (אהע״ז סי׳ ס״ג סקכ״ג) לענין קידושי טעות דאין נחשב ברכה לבטלה דלפי ידיעתו היה לו לברך בזה השעה אך י״ל דעכ״פ אסור לגרום בידים לבטל הברכה.

אך באמת יש לדון דלעולם אזלינן בתר חיובו בעת זמן ההדלקה וכיון דאז היה זה מקום חיובו שפיר יוצא בזה, ועי׳ מש״כ בלשיח באמרתך חנוכה (עמוד כ״ז) ששמע מבן הגה״ח רח״ש פרוש שאביו היה דר בת״א ולמד בב״ב וכשנסע בשבת חנוכה לביתו אמר לו החזו״א שידליק במוצ״ש בביתו, ויכול לנסוע אח״כ באוטובוס האחרון לב״ב, ורבינו השיב, לא ידוע לי, אבל יתכן, וכן שמעתי מרבינו דקביעות ביתו תלוי ביום העבר, ועי׳ ארחות רבינו (ח״ג עמוד קנ״ד) שהחזו״א אמר לרבינו כשלמד בפ״ת והיה בשבת בב״ב שיסע להדליק בישיבה אבל כיון דיבא מאוחר ישתתף בפרוטה עם חבר שמדליק בזמן, וכן עי׳ בקו׳ הזכרונות (סי׳ ל״ב סי״ג) שידליק בישיבה אף שאוכל מלוה מלכה בבית, ואולי סיפור הנ״ל היה באופן שאין מי שידליק עבורו בזמן, ונראה דכל זה מיירי בדעתו מעיקרא לנסוע אחר ההדלקה, אבל כשכעת זה ביתו ולא החליט עוד לעקור בזה אזלי׳ לפי דירתו עתה ולא איכפ״ל מה שיעקור אח״כ, ובארחות רבינו (שם) הביא דעת הקה״י דאף בדעתו לשוב לביתו ידליק במוצ״ש במקום שנמצא וקבע דירתו בשבת, דכעת כאן דירתו, ואמרו לו הוראת החזו״א ואמר שצריך לעין בשו״ע ונו״כ.

בענין הדלקה בביהכנ"ס אם בעינן בזמן הדלקה

הנה בביהכנ"ס כאן יש אבות ובנים בזמן שאחר ההדלקת נרות ומדליקין הנרות אחר גמר הלימוד לפני מעריב, והוא אחר חצי שעה מעת ההדלקה, ושאלני הגר"א טשזנר שליט"א האם שרי לברך כיון שעבר זמן עד שתכלה רגל מן השוק, להדעות דאין לברך גם בזה"ז אחר חצי שעה מזמן ההדלקה, או שבביהכנ"ס שאני, והנה למש"כ הכלבו (סי' נ') והאבודרהם (סדר מעריב של שבת) שטעם ההדלקה בביהכנ"ס הוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם וגם שיצאו ידי חובתן הרואים שאין להם בית לברך שם, א"כ כיון שבא להוציא מי שאין לו בית, בעינן שיהיה בזמן הראוי להדלקה, אבל למש"כ הבית יוסף (סימן תרע"א) הביא מש"כ הריב"ש בתשובה (סי' קי"א) דהמנהג הזה להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא כיון שאין אנו יכולין לקיים המצוה כתיקונה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד האומות תקיפה ומברכין על זה כמו שמברכין על הלל דראש חדש אף על פי שאינו אלא מנהג, ומכל מקום באותה הדלקה של בית הכנסת אין אדם יוצא בה וצריך לחזור ולהדליק כל אחד בביתו, א"כ נראה דהוא מנהג שנקבע להדליק ברבים מן הסכנה ואילך שלא היה הדלקה לפרסם לרבים, וכ"כ הריטב"א בשבת (כ"ג א') ונהגו להדליק בבתי כנסיות כדי לעשות פרסומי ניסא במקום הרבים, ואף אם במדליק בביתו מן הסכנה ואילך בעינן בזמן הדלקה שם נעשה כנגד התקנה במדליק בחוץ וגם פעמים שרואין דרך הפתח ברה"ר בעת ההדלקה בפנים עי' בשונה הלכות (סי' תרע"ב ס"ה), אבל כאן הוא הדלקה של מנהג לפרסם בעת התפילה שנאספים הרבים בביהכנ"ס, ולמעשה נקט בביאוה"ל (סי' תרע"א ס"ז ד"ה ויש) דהדלקה זו של ביהכ"נ אינו מצד תקנ"ח רק ההנהגה שהנהיגו כל ישראל כדי לפרסם הנס ברבים כמו שכתבו הפוסקים ואף אם מדליק ביחיד קודם שנאספו הציבור הרי עי"ז ג"כ יתפרסם הנס כשיבואו אח"כ כל הקהל בביהכ"נ ויראו נרות המנורה דלוקין, וא"כ אינו בא להוציא רק לפרסם לרבים, ומה"ט אי"צ שיהיה בזמן הדלקה שהרי בעת הדלקה כל א' מדליק בביתו, ומעיקרא נתקן להדליק שיהיה פרסום בעת שנאספין אח"כ לתפילה.

ברכת שהחיינו ע"י אבל בנ"ח במגילה ובשופר

נשאל רבינו זצ"ל האם בעל תוקע אבל יכול לתקוע בר"ה ולברך שהחיינו בציבור, והשיב עי' שונה הלכות (סי' תרע"א דין כ"ב) וצ"ע, דשם מבואר דבחנוכה אין לו להדליק בחנוכה ביום ראשון בביהכנ"ס דאין ראוי שיברך שהחיינו בביהכנ"ס, אף שבביתו מברך שהחיינו, וכן לגבי מגילה כתב המשנ"ב (סי' תרצ"ב

סק״א) שלא יברך שהחיינו על המגילה, והניח רבינו בצ״ע, דלגבי שופר לא כ׳ המשנ״ב דין זה, [ואף אם ס״ל דלכתחילה אין לאבל להיות בעל תוקע מ״מ נפק״מ בדליכא אחר דכה״ג אף יכול לגשת להיות ש״ץ כמבואר במשנ״ב סי׳ תקפ״א סק״ז, דעכ״פ בכה״ג אחר יאמר השהחיינו, וכן בנגש ביוה״כ ש״ץ לא יאמר השהחיינו, וביוה״כ קיל טפי דאינו מוציא הציבור שהרי אומרים בעצמם, ובחנוכה אע״פ שמברכים בביתו מ״מ הוא ש״ץ לגבי הדלקת ביהכנ״ס אע״פ שאין יוצאין בברכות עי׳ משנ״ב סי׳ תרע״א סקמ״ה משו״ת זרע אמת ח״א סי׳ צ״ו דרק הש״ץ לא יברך בביתו שהחיינו כי יצא בביהכנ״ס], ואפשר דיו״ט דראש השנה ויוה״כ שאני דהוא כרגל לגבי אבילות ודוחה שבעה או שלושים עי׳ מו״ק (י״ט א׳) ובשו״ע (יו״ד סי׳ שצ״ט ס״ו), וא״כ אין האבל בו בניהוג אבילות שימנע משהחיינו אבל בחנוכה נוהג אבילות לכו״ע עי׳ משנ״ב (סי׳ תר״ע סקי״ב).

ויש שחילקו בין בעל תוקע קבוע שאין מורידין אותו משא״כ בחנוכה שאין האבל קבוע להדליק וכן במגילה לא מיירי בקבוע לכך, וכלשון המשנ״ב אם האבל קורא שהזדמן לקרא דאין אחר [ואפשר דאיכא אחר לא יקרא כמו שאינו ש״ץ בהלל דקרייתא זו הילילא כדאי׳ במגילה י״ד א׳, ובהדלקת נ״ח אין דינו כהלל דאין בו סיפור הנס ושפיר מדליק האבל בביהכנ״ס בשאר ימים אף שמברך שעשה נסים ואומר הנרות הללו ועי׳ בשו״ת בית שערים או״ח סו״ס נ״ט ושו״ת השבי״ט ח״ח סי׳ מ׳], וצ״ע שהמשנ״ב לא חילק בזה, ועי׳ בשו״ת האלף לך שלמה (סי׳ שמ״ט) דבביתו מברך האבל שהחיינו משא״כ בציבור שאפשר ע״י אחר ולדבריו גם בביתו אם אפשר ע״י אחר לא יברך, וצ״ע דאין מניעה בשהחיינו לאבל עי׳ מג״א (סי׳ תקנ״א סקמ״ב) וכמש״כ הנוד״ב (או״ח תנינא סי׳ קמ״א) ומובא בשע״ת (סי׳ תרע״א ס״י) ושעה״צ (סק״נ), ולדבריהם בהדלקה בבית האבל אף שהוא לציבור שפיר מברך האבל שהחיינו על הדלקתו אף כשיש מנין דהוא העיקר וכמו שא״א הלל מחמתו בבית האבל עי׳ במשנ״ב (סי׳ קל״א סק״כ).

ויש לחלק דשאני ברכת שהחיינו דשופר שופר שאין ברכת שהחיינו על דבר של שמחה כנרות חנוכה ומגילה הבאים על דבר של שמחה ובא על הצלה מלבד המצוה, עי׳ בב״י (סי׳ תרע״ו ס״ג) דבהדלקת ביהכנ״ס יוצא שהחיינו דנ״ח דזמן אומרו אפי׳ בשוק ועי׳ בשעה״צ (סי׳ תרע״ו סק״ג) מהמאירי (שבת כ״ג א׳ ד״ה מי), אבל בשופר השהחיינו הוא על המצוה, ולא על שמחה, דשופר עיקרו בא לעורר לתשובה וכמש״כ הרמב״ם הל׳ תשובה (פ״ג ה״ד) שרמז יש בו עורו ישנים משנתכם, ובטור (סי׳ תקפ״א) מייתי מקרא דעמוס (ג׳ ו׳)

היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו, אמנם עי׳ מש״כ האבודרהם מהרס״ג (תפילות ר״ה) דחד מטעמי שופר שבא לשמחה על המלכת המלך שדרך המלכים להריע לפניהם בעת המלכתם, כמש״כ הריעו לפני המלך ה׳, וכ׳ הללוהו בתקע שופר, וכן עי׳ בתוס׳ מעשה רב (אות נ״ח) וכן בכתר ראש (אות ק״ד) שהיה שמח מאד בעת תקיעת שופר וכן אמר שצריך להיות ברוב שמחה וחדוה כדוגמת המדינה ביום שממליכים מלך ומעטרים אותו כן אנחנו בתקיעת שופר ממליכים להקב״ה בכל עולמות שאנחנו עמו, ובאמת תרוייהו איתנייהו עי׳ בדרשות חת״ס לראש השנה (ח״ב דף שנ״ו ע״ב) דכ׳ בשמך יגילון כל היום ר״ת בכיה שהוא שמחה, חדות ד׳ היא מעוזכם, יחד עם בכיה מאימת הדין, עיי״ש.

ואפשר עוד דעיקר המניעה בשהחיינו דנ״ח ומגילה הוא משום שהשהחיינו הוא על מצות שיש בהם שמחה ובאים בעת שמחה, שהעת עת שמחה, וכמש״כ הפמ״ג (סי׳ תרע״א משב״ז סק״ח) שלא יברך על נ״ח שהחיינו בביהכנ״ס דלזה צריך שמחה יתירה, ומובא בשעה״צ (סי׳ תקפ״א סקי״א), ובמשנ״ב (סי׳ תרע״א סקמ״ד) כתב לפי שהוא עת שמחה לציבור, משא״כ שופר הבא בראש השנה שהוא יום דין ואינו עת שמחה וכמש״כ בפירוש המשניות להרמב״ם ר״ה (פ״ד מ״ו), וזה לשונו לפי שלא היו קוראים הלל בר״ה ולא ביום הכיפורים לפי שהנם ימי הכנעה ופחד, דאין בו הלל דהוא יום דין שספרי חיים ומתים פתוחים בו, ובזה אין קפידא אם יאמר אבל ששורה עליו מידת הדין שהחיינו, משא״כ בחנוכה ופורים שהם ימי שמחה, ונפק״מ בזה לברכת שהחיינו על שאר מגילות שהוא בעת שמחה אבל אי״ז מצוה של שמחה כחנוכה ופורים, ועי׳ במשנ״ב (סי׳ תקפ״א סק״ז) לענין ש״ץ אבל בר״ה וביוה״כ שלא יגש רק בדליכא אחר דדינם כרגלים.

ועי׳ בתורת המועדים (סי׳ תרצ״ב ס״ה) דלכתחילה יש להעדיף שאותו אחד שמברך שהחיינו הוא זה שיקרא המגילה ולא אבל שאינו יכול לברך שהחיינו כמ״ש לעיל (ס״ח), אמנם יש חולקים על עצם דברי המשנ״ב שם שאין האבל מברך, שהרי כל מקור דברי המשנ״ב הוא ממ״ש שאבל לא יברך שהחיינו בהדלקת נרות חנוכה בביהכ״נ, וא״כ י״ל שכ״ז דווקא שם שמברך שהחיינו רק בעד הציבור ולא כלל בעדו ובביתו ודאי מברך על נר חנוכה וגם שהחיינו, כמו שמברך האבל שהחיינו על כל מצוה כגון ברי״מ ופרי חדש וכדומה וכמבואר במשנ״ב שם, וא״כ ה״ה בפורים שפיר יכול האבל לקרוא המגילה ולברך על מקרא מגילה ושהחיינו שהרי מברך גם בעד עצמו, וכמו שצריך לברך שהחיינו כשקורא לעצמו בביתו, כך יכול לברך בצבור, שבברכה זו מוציא גם את עצמו, וכן

העיר הגאון האדר״ת מובא בגשר החיים (ח״א פרק כ״ג סי׳ ד׳ אות ז׳) וכן פסק מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל הובא ביבקשו מפיהו (עמוד קל״ט), עכ״ד, ומש״כ דבחנוכה אין מוציא בביהכנ״ס רק את הציבור, אדרבה להמבואר במשנ״ב בשם הזרע אמת רק המדליק עצמו בביהכנ״ס יוצא בברכה זו ולכן לא יברך שהחיינו בביתו רק אם מוציא אשתו או בני ביתו, אלא דלא רמיא חיובא עליה כנר של ביתו ואפשר ע״י אחרים.

הדלקת נר חנוכה במטוס

בענין הדלקת נ״ח במטוס, הנה אם יודע שיכבו לו הנר ה״ז כמדלק במקום הרוח עי׳ בטעמא דקרא (פרשת וישב לחנוכה עמוד מ״ח), שכתב דה״ה אם עמד שם אדם שבודאי יכבה הנר נחשב כמדליק במקום רוח מצויה ולא יצא יד״ח, וכן מובא בספר שבות יצחק (חנוכה פ״ב עמוד מ״א) בשם מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל דהמדליק במקום שבודאי יכבו נכרים הנר אפשר דלא יצא יד״ח, והאריך בזה בס׳ שלמי תודה (חנוכה סי׳ ט״ז), ומצד מה שזז ממקום למקום אין חסרון אף דהדלקה עושה מצוה ולא יוצא בהניח במקום אחר דשם הטעם משום דהרואה אומר לצורכה אדלקה כדאי׳ בשבת (כ״ב ב׳) ובשו״ע (סי׳ תרע״ה ס״א), אבל כאן שהמקום נוסע עמו אין ריעותא בדבר, ועי׳ בערוך השולחן (סי׳ תרע״ז ס״ה) שחייב להדליק בתוך עגלה היינו שנמצא שם לכמה ימים.

ואם בעינן בית דירה, מצד דירה חזינן לגבי סוכה דאף סוכה שע״ג גמל נחשב דירה עי׳ בסוכה (כ״ב ב׳), ואף שמטלטל אינו ריעותא בקביעות, ואף חייב במזוזה לר״י ביומא (י׳ א׳), וגם אם נימא דאינו דירה ובפרט כשאינו שכור לו רק מקומו, מ״מ י״ל דאם יש שם מקום וזמן תפילה קבוע לא גרע מביהכנ״ס, לדעת הריב״ש (סי׳ קי״א) שהוא תקנה מאוחרת מן הסכנה ואילך, אמנם למש״כ הכלבו (סי׳ נ׳) והאבודרהם (סדר מעריב של שבת) דהתקנה היה להוציא האורחים א״כ ל״ש זה בספינה ומקום שא״א להתחייב מצד דירה, ובשם מרן הגראי״ל שטינמן זצ״ל מובא בגליון נתיבות ההלכה (והגית גליון ל״ג חנוכה עמוד ט״ז) בשם מרן הגראי״ל שטינמן זצ״ל דמי שדר על ספסל בגן ציבורי וזה מקום אכילתו ושינה שלו חייב להדליק שם בברכה, דאין דין בית החייב במזוזה דוקא, וז״ל השאלה שם, מי שאין לו בית האם חייב בהדלקת נר חנוכה, והשיב מרן מסתבר דחייב וידליק במקום שנמצא שם, אם על ספסל ברחוב ידליק בסמוך לו נר, אך אין זה מצוי שאדם יישן ברחוב עכ״ד. וצ״ע דא״כ גם בספינה יתחייב ולמה כ׳ רש״י בשבת (כ״ג א׳ ד״ה הרואה) דהיושב בספינה פטור מנ״ח, ולא משמע דהוא מצד הרוח רק הוא אף באופן שיכול

להדליק בירכתי הספינה בחדרו, ואולי ספסל קבוע עדיף ממקום המיטלטל ונמצא בו רק לעבור ממקום למקום.

ויש שהביאו ראייה מדברי הלבוש בהלכות חנוכה (סימן תרע״ז ס״ב) שכתב הלן בבית גוי אפילו אין לו שם חדר מיוחד, או הלן ביער או ההולך בספינה, צריך להדליק שם ולברך. הרי שיש הדלקה בברכה גם בלן ביער ללא דירה, [ואפי׳ נימא שעושה שם איזה צריף לישן שם מ״מ אינו מקום החייב במזוזה, וסתימת לשונו לא נראה דמיירי בשומר היערות שיש לו שם דירה רק שהזדמן לו לישון שם, וכמבואר בהמשך דבריו שיש לו בית ומדליקין בביתו].

אבל באמת אין משם ראייה כלל, דשם מיירי במי שמדליקין עליו בביתו, ומדין חובת הדלקה כבר יצא, אלא דבמקום שנמצא בספינה או ביער אינו רואה נ״ח, ובזה ס״ל כדעת המרדכי שבת (סימן רס״ז) המובא ברמ״א (שם ס״ג) שחייב אדם לראות הנרות ולברך ברכת הרואה, ואם אין לו היכן לראות חייב להדליק בברכה מחמחת חיוב זה, וכן הביא הב״י מהאורחות חיים הל׳ חנוכה (אות י״ג), וכתב הלבוש ולא דמי לאכסנאי דאמרינן אם מדליקין עליו בביתו לא בעי לאשתתופי, דשאני התם שיש פרסומי ניסא בהדלקת אושפיזו ישראל שרואה גם הוא את הנרות וזוכר את הנס, אבל כשהוא בין הגוים או במקום שאין בו יהודים אחרים שמדליקין, צריך הוא להדליק ולראות הנרות כדי לזכור את הנס, אף על פי שמדליקין עליו בביתו, עכ״ד, [והיינו דבמקום שאין לו אפשרות לברך על מה שהדליקו אחרים מתחייב בהדלקה מחיוב זה אף שכבר יצא ידי הדלקת ביתו ואף שכאן אין מי שיראה נרות שמדליק מ״מ מתחייב כמו מן הסכנה ואילך שמדליק לעצמו על שולחנו], וא״כ אין ראייה כלל לחיוב הדלקה במקום שיש לו היכן לראות ולברך ברכת הרואה, ואפשר דגם מרן הגראי״ל זצ״ל מיירי במקום שאין ברכת הרואה דאז חייב אף בלא בית.

ובספר טעמא דקרא חנוכה כותב רבנו זצ״ל, נשאלתי מי שאין לו בית אם חייב בנ״ח והשבתי שפטור עפ״ד רש״י בשבת (כ״ג א׳) שתקנו ברכת רואה לבא בספינה, אלמא שפטור. ואמר לי ששאל ממו״ח זצ״ל וא״ל שחייב לקנות או לשכור בית ולהדליק וכונת רש״י רק באנוס שאין יכול ולאחר העיון נ״ל שהוא מחלוקת הראשונים שבתוס׳ סוכה (מ״ו א׳ ד״ה הרואה) כתבו בשאר מצות כגון לולב וסוכה לא תקנו לברך לרואה אלא גבי נ״ח משום חביבות הנס וגם משום שיש כמה בנ״א שאין להם בית ואין בידם לקיים המצוה וטעם ראשון ניחא דלא תיקשי ליה מזוזה עכ״ל וכאן אין לפרש באנוס דא״כ מה קשיא לו ממזוזה הא מזוזה חובת הדר אלמא דגם נ״ח הוא רק על מי שיש לו בית. [וצ״ע הדמיון למזוזה דשם אין רק

ברכת המצוה והוא ממש כברכת להדליק שלא מצינו בזה ברכת רואה ושאני ברכת שהחיינו ושעשה נסים שהם ברכת שבח והודאה, ובאמת נראה דכ״ז בכלל סו״ד התוספות שם ועוד יש לפרש דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך, והיינו דלאידך שינויא היה לנו לתקן כאן ברכה מיוחדת לרואה, אלא דבחנוכה לא הוצרכו לכך].

אבל הרמב״ם כתב בהלכות ברכות (פי״א ה״ב ג׳) יש מ״ע שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואלו הן הקרואין חובה לפי שאדם חייב עכ״פ לעשותם ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה כו׳ וכן כל המצות שהן מד״ס בין מצוה שהיא חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר חנוכה בין מצוה שאינה חובה כגון עירוב ונט״י כו׳ הרי מנה נ״ח במצות שהן חובה ולא כמו מזוזה והוא כדעת מו״ח זצ״ל, עכ״ד. ומה שהביא ראיה מרש״י בברכת הרואה י״ל דשאני הולך בספינה שרואה ממרחק הנרות ובעת ההדלקה אין לו ממי לקנות בית או לשכור שאינו כלל במקום ישוב.

ולענין הדלקה בביהכנ״ס שאין לו תקרה ודפנות אבל הוא קבוע במקומו ואומרים שם תחנון ומגן אבות, הנה לכאורה הדבר תלוי בטעם חיוב ההדלקה בביהכנ״ס, דאם בא לאפוקי אורחים שאוכלים וישנים שם כמש״כ האבודרהם והב״י (סימן תרע״ו ס״ז) בשם הכל בו (סימן מ״ד) וכ״כ הלבוש (שם), א״כ י״ל דהוא כחיוב דירה הראויה לאכילה ושינה, אבל אם הוא לפרסם הנס ברבים כמש״כ ב״י (סימן תרע״א ס״ז) מהריב״ש (סימן קי״א), דנתקן מחמת שמן הסכנה ואילך הדליקו רק בתוך הבית על שולחנו ולא היה פרסום לרבים רק ע״י הדלקת ביהכנ״ס, א״כ י״ל דאי״צ שם דין בית רק מקום הקבוע לתפילה, וכן נראה לשון השו״ע (סי׳ תרע״א ס״ז) שהוא משום פרסומא ניסא.

וראיתי בספר המנהיג הלכות חנוכה (עמוד תקל״א) שכתב ויראה לי דאין חיובא בבית הכנסת להדליק נר שלחנוכה כי אם בבית שאדם דר בו מדאמרי׳ כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ובית הכנסת פטור ממזוזה, כדאמר בבפ״ק דיומא (י״א ב׳), אלא אם כן יש שם בית דירה לחזן בית הכנסת, אלא נהגו כך על זה שהנס בא במקדש בית עולמים ועושים כמו כן במקדש מעט בגולה לפרסם הנס לפי שכולם מתקבצים שם. עכ״ד, ולדבריו י״ל דדוקא במקום בית כנסת גמור דומיא דמקדש מחייב.

ובבעלי אסופות כתבתי בענין הדלקת נר חנוכה במטוס, שכתב רבינו זצ"ל דהמנהג להדליק נ"ח במטוס, (מועדי הגר"ח סי' תקצ"ב), ונשאל רבינו זצ"ל, מי שנוסע באוירון האם עליו להשתדל למצוא דרך איך להדליק או דילמא כיון דאין לו כעת בית פטור הוא מהדלקת נרות חנוכה, והשיב, אשתו תדליק עבורו בביתו, (שערי הוראה ח"ג עמוד קמ"ה אות ז').

וראיתי בכת"י שנשאל רבינו זצ"ל מהגרש"א שטרן שליט"א (י' כסלו תש"ס שאלה ה') בענין הדלקת נ"ח במטוס, והשיב, רש"י בשבת (כ"ג א' ד"ה הרואה) כ' דהיושב בספינה פטור מנ"ח ועמש"כ בפרשה סדורה סי' י"ג, וכן עי' בס' ימי הלל והודאה (פל"ז) בענין הדלקה במטוס שכתב לו רבינו שא"א להדליק במטוס, ובבית יוסף (סימן תרע"ז ס"ג) מביא מארחות חיים הל' חנוכה (אות י"ח) דמי שבא בספינה או שהוא בבית גוים מדליק בברכות וכ"כ הכלבו (סי' מ"ד), ואפשר דמיירי רק מן הסכנה ואילך, וכן בספר המאורות למד מהדין של ובשעת סכנה מניחה על שולחנו ודיו שהנמצא בים בספינה שמדליק בברכות ומניחה במקומה כיון דאניס הוא לא גרע משעת סכנה, ובספר פרדס הגדול לרש"י (סי' קצ"ט) כתב שמי שלא הדליק בתחלת חנוכה כגון שהיה בדרך או מהלך בספינה ולא היה לו מה להדליק וי"ל דלא היה לו במה להדליק וכן יל"פ בכוונת רש"י בשבת, או שמחמת הרוח א"א להדליק דאינו מקורה, ועי' בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' קכ"ז) שאם אפשר לו להדליק במטוס בקיטון המיוחד לנטע ולגילוח או במטבח באופן דליכא סכנה ואפשר להשאירו דלוק למשך חצי שעה ידליק שם בברכה ואם א"א בכך ישים נר א' בכלי שלא יתראה כ"כ לאחרים ויניחנו על השלחן שלפניו וידליקנו ואם א"א בכל זה ידליקנה בלא ברכה ויכבנו מיד אפילו בעצמו כשא"א באחרים וכן בספר שערים מצויינים בהלכה (פי"ג) לומד מהדין של הדלקה ברכבת שאם יש לו אפשרות להדליק במטוס צריך להדליק שם ועי' בשו"ת רבב"א (ח"א סי' תל"ד ס"ה) והביאו בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ מבקשי תורה (עמ' ל) שמה שפוסק המהרש"ם (ח"ד סי' קמ"ו) שמדליק ברכבת מדובר בזמנם שהיו נוסעים ברכבת ג' ימים אבל בזמנינו שנוסעים לילה א' בחו"ל אין להדליק ברכבת וכן לא במטוס.

הדליק נרות חנוכה וקבל שבת ונזכר של"א הלל

בענין מי שהדליק נרות חנוכה בערב שבת ונזכר שלא אמר הלל, בדיעבד יכול לומר הלל וכמו שמדליק נרות שבת אחר נרות חנוכה, ורק לכתחילה א"א מנחה במדליק מפלג המנחה דהוא כתרתי דסתרי עי' במשנ"ב (סי' תרע"ט סק"ב) הביא מהאחרונים דנכון לכתחילה להתפלל מנחה לפני

הדלקת נרות חנוכה, ובשעה״צ (סק״ז) הביא מהפמ״ג (א״א סי׳ תרע״א סק״י) דאל״כ נראה כתרתי דסתרי דאם סומך על הדעות שמפלג המנחה לילה איך מתפלל אח״כ מנחה, וכתב דמשמע דכ״ז בדאפשר ליה, וכן מבואר בשו״ע (סי׳ תרע״א ס״ז) בשם הכלבו (סי׳ מ״ד) והאבודרהם (עמוד ר״א) ומהרי״ל (הל׳ חנוכה אות ד) שהיו מתפללין מנחה אחר ההדלקה בע״ש, ובמשנ״ב (סקמ״ז) שכ״כ מהרש״ל (סי׳ פ״ה), ובקבל שבת עי׳ בשו״ת התעוררות תשובה (ח״ג סי׳ ע׳) דהלל אינו סתירה לשבת דגם בשבת הוא חנוכה אא״כ יום ו׳ הוא יום ח׳ דחנוכה, וצ״ע דבלילה א״א הלל ואם מברך על ההלל ה״ז כתרתי דסתרי, אלא דמ״מ עי׳ שם דאין כאן איסור שבות כשופר בשבת וכיון דלמעשה אכתי יום הוא ה״ז בכלל ממזרח שמש עד מבואו והוא זמן הלל.

***

בס״ד חנוכה תשפ״ו

למע״כ כהן שדעתו יפה המאוה״ג ידידי הגאון רבי אברהם מאיר הכהן קפלן שליט״א

ברכת מזל טוב לרגל הכנס בנו לעול תו״מ, יה״ר שזה הקטן גדול יהיה ויהיה ת״ח גדול וצדיק גדול כשאיפת אביו הגדול, וייש״כ על מה דשדר לן בטובו קו׳ לשיח באמרתך על עניני חנוכה [בסיוע ידידינו הג״ר גמליאל רבינוביץ שליט״א] והתמלא הבית אורה של תורה ואמרתי כמה שיעורים מחיבורו ומאד נהנו מדרך חכמה שהרחיב וביאר הדברים בטוטו״ד בשפה ברורה ונעימה יזכהו השי״ת להמשיך במלאכת הקדש לזכות הרבים בד״ת יקרים ולהגדיל תורה ולהאדירה וזכות רבנו הגדול יעמוד לו ולזרעו על נח״ר שעושה ציצין ופרחים ומיגע לבאר תורתו ומעלה מבאר מים חיים אוצרות של חכמה.

ואכתוב כמה הערות כדרכה של תורה

א] במש״כ (בעמוד י״א) בענין הדלקת נרות חנוכה מפני החשד שדעת רבינו שידליק גם בזה״ז בלא ברכה, וכ׳ דמבואר בדעת רבינו שיש דין הדלקה מפני החשד גם בזה״ז שמדליקים בזמנים שונים, וכמו שהובא בקו׳ הזכרונות (סי׳ ל״ב אות י״ד) שכך סבר מרן החזו״א וכך נהג למעשה, והביא דעות בדבר, הנה למדליקים בפנים מן הסכנה ואילך באמת ל״ש חשד כמש״כ המשנ״ב (סי׳ תרע״א סקנ״ד), אבל במה שמדליקים בכמה זמנים נהי דאין חשד מצד אלו שאינם דרים כאן ואין יודעים מתי מדליק, אבל יש חשד למכירים אותו ויודעים מתי רגיל להדליק בכל שנה, וכן נקט המשנ״ב דהחשד הוא משום המכירים אותו, וגם כשאין מדליק כל הלילה איכא חשד גם לאותן שאין יודעין מתי מדליק, והסוברים לאחר זמן הדלקה כשהאשה מתעכבת או כששב במוצ״ש ממקום רחוק ס״ל דאין חשד רק בלא מדליק כל הלילה. ולמש״כ בבית הלוי גם בכבתה אין זקוק לה חוזר ומדליק מפני החשד שאינו דולק בזמן

ההדלקה, ולכאו' מיירי רק בחצי שעה מעת שרגיל להדליק, ומש"כ רבינו בלא ברכה, הנה ברמ"א סו"ס תרע"א הביא מהר"ן שאין מברך, אמנם עי' שם בשע"ת אות י"ד מהברכ"י במחז"ב דנפטר בברכת עיקר הדלקה אבל בלא ברך בראשונה מברך גם על חשד, ובדברי רבינו נראה דלעולם אין מברך על חשד.

ואעתיק בזה מש"כ בבעלי אסופות במשנת רבינו זצ"ל בענין זה, בהדלקה מפני החשד בזמנינו

ברמ"א (סי' תרע"א ס"ח) מבואר דבזה"ז ליכא הדלקה מפני החשד בנר חנוכה כיון דכולם מדליקים בפנים, ומרן הגר"י זילברשטיין שליט"א דן לפני רבינו זצ"ל דבזה"ז ג"כ ליכא חשד דיש שמדליקין בפנים ויש בחוץ ויש בשקיעה"ח ויש בצה"כ, ויש שמדליק בפתח ויש בחלון, והביא ששמע מרבנו זצ"ל שנשאל במש"כ השו"ע (חו"מ סי' ת"ט ס"א) דבזה"ז אין איסור לגדל בהמה דקות בא"י כי אין מצוי לישראל שדות בא"י, מה הדין בזמנינו ששוב יש שדות בא"י, והשיב החזו"א שהשו"ע כבר התיר, וכתב דמעתה אף אם הדר דינא שידליקו רק בחוץ ואיכא חשדא למי שאינו מדליק כבר אין חוזר גזירת חשד, (וכעי"ז בס' ארחות רבנו ח"ג חנוכה אות ל בשם הקה"י שאמר דאף בזמננו בא"י שאין סכנה מהגוים יכול להדליק נר חנוכה בפנים סמוך לחלון או לפתח מבפנים והם פונים לרה"ר מאחר דכך פסק הרמ"א סו"ס תרע"א דבזה"ז כולם מדליקים בפנים א"כ אע"ג שבזמנו של הרמ"א ז"ל אפשר דהיה סכנה והיום זה לא שייך, מ"מ מאחר דכך פסק השו"ע כך הפסק לכל הדורות אף אם בטלה הסכנה, וכמו שפסק מרן החזו"א זצוק"ל לענין שריפה בשבת דמותר לכבותה, וכפסק הרמ"א ז"ל באו"ח סי' של"ד סכ"ו, אף דהרמ"א ז"ל הוסיף הטעם משום שאנחנו מצוים בין הגוים שיש סכנה ופקו"נ אם לא נכבה, והטעם לא שייך בא"י, מ"מ פסקו של הרמ"א ז"ל קיים דמותר לכבות, ועי' בקובץ ישורון מ"ח שהאריכו שיש כאן עירובי דברים וצ"ל לאידך גיסא דבזה"ז יש שוב דין חשד כמו בדליקה וכ' רבינו ע"ז, שלכאו' הדברים נכונים, וכמו שהעיד גם רה"י הגר"ד לנדו שליט"א בודבר דבר גליון מ"א שהחזו"א הדליק נר נוסף בדלת השניה מפני החשד).

ויש לדחות דהאיסור לגדל בהמה דקה הוא רק מחמת תקנ"ח וכבר התיר השו"ע ואין מי שיחזור ויאסור, אבל כאן חובת חשד מחייבת הדלקה והא איכא, והרמ"א לא כתב רק דכשמדליקין רק בפנים ליכא חשדא, ואם אעע"ה הדליק בזמנו מפני דין חשד כדלהלן אף שלא היה שייך טעם הדבר שלא היה מי שיחשוד כ"ש בנידו"ד שחזר דין חשד בשכיניו שיודעין בו שמדליק בחוץ ואינו מעדת הנוהגים להדליק בפנים, (עי' חשוקי חמד חנוכה סי' כ"ז).

ולמעשה רבנו זצ״ל כתב לי במכתב דגם בזה״ז חישי׳ לחשד, וז״ל השאלה (ד׳ כסלו תשע״ו) האם האידנא שיש כמה מנהגים בזמן ובמקום ההדלקה אכתי שייך הדלקה מפני החשד, השיב רבנו, כן, וכן השיב רבנו בס׳ מועדי הגר״ח (ח״א סימן תר״א) ובקובץ לשיח באמרתך חנוכה ((עמוד י״א) כ׳ שידליק בלא ברכה, ועי״ש מש״כ בדרך חכמה, ועי׳ בארחות רבנו (ח״ג עמוד ד׳) שמובא שהקה״י הדליק בב׳ פתחים מפני החשד, וכ״כ בס׳ נר חנוכה (ח״ד הערה ל״ב), וכן בס׳ הזכרונות ממרן החזו״א (סי׳ ל״ב אות י״ד) מביא שהורה במי שנוסע למקום אחר שידליק מפני החשד.

בטעם הדלקה מפני החשד בנר חנוכה

בשבת (כ״ג א׳) חצר שיש לה ב׳ פתחים צריכה ב׳ נרות מפני החשד, ולמדו זה בטעם הנחת פאה בסוף שדהו דהוא מפני החשד, ורבנו מרן הגראי״ל שטינמן ביאר באילת השחר (שבת שם) שהטעם שמדמים לפאה כיון שלא עושה שום מעשה ועם זאת חושדים אותו שגוזל עניים וא״כ גם בחנוכה יש לחוש לחשד, ושאלו מרבינו זצ״ל, שמצינו עוד כעין זה ביומא (ל׳ א׳) ביוצא מאמצע סעודה שנוטל ידיו ומחזיר הטפיח על האורחים, ופירש״י שהוא משום חשד, ומה טעם לא הביאו ראיה משם, והשיב רבנו, שמפאה לומדים שאפילו אם אפשר לבני אדם לדונו לזכות בכל זאת יש חשש חשד, (שיח חנוכה סוגיא דחנוכה עמוד נ).

ילפון מקלקלתא ומתקנתא לא ילפין

והוסיף רבינו זצ״ל בכת״י על הגליון, דאפי׳ שאפשר לדונו לזכות יש מפני החשד ׳כי דרך בני אדם לחשוב תמיד לחובה׳, והראה לי הירושלמי (מו״ק פ״ב ה״ב) ״ילפון מקלקלתא ומתקנתא לא ילפין׳, ובביאורי רבינו (שם ד״ה בשתא) דלא אהני ליה לפרש ההיתר דבנ״א למדו ממנו את הקלקול ממה שעה ומן התיקון לא למדו, ופ״א שאיחרתי לתפילה בשחרית, אחרי התפילה גער בי דאמרו בגמ׳ ברכות (מ״ג ב׳) ששה דברים גנאי לו לתלמיד חכם וחד מינייהו אל יכנס באחרונה לבית המדרש משום דקרו ליה פושע, ושאלתי הרי כתוב דוקא תלמיד חכם, וא״ל שמרן החפץ חיים זיע״א גער בבנו שהגיע מאוחר לביהכנ״ס, ואמר לו בנו הרי כתוב דוקא ת״ח, וא״ל, כשתעשה דבר טוב לא יסתכלו עליך אבל כשתעשה דבר שאינו הגון מיד יאמרו כולם גם הבן של החפץ חיים נוהג כן, והביא הירושלמי ילפון מקלקלתא ומתקנתא לא ילפין, והביא על זה רבנו זצ״ל באורחות יושר (ערך חינוך) ממרן החזון איש (באמונה ובטחון פ״ד סימן ט״ז) : במלמד לרבים בלתי שלם במידותיו, שהחניך מתרגל בגסות ובקפדנות המקבל מרבו, ויתמיד לנחות מדות הרעות מן המחנך, והביא

הירו׳ דילפון מקלקלתא ומתקנתא לא ילפין, (ספר ראה ישר).

מפני החשד בהדלקה בחלון

שאלו מרבינו זצ״ל, בגוונא דיש לו ב׳ חלונות מב׳ רוחות אם צריך להדליק בשתיהם מפני החשד, והשיב, אין צריך (ספר פרדס יוסף החדש על חנוכה סי׳ תרע״א ס״ח ס״ק תק״ט ועי׳ בכרם אליעזר חנוכה סי׳ ה׳ סקנ״ד), ונשאל רבינו בטעם הדבר מ״ט לא ניחוש בהא לחשדא, וכתב אין כאן שום חשד שיאמרו בשני הדליק, (ענפי משה חנוכה סי׳ י״ג והביא שם מהשפ״א שבת שם דרק בב׳ פתחים חששו לחשד ולא בד׳ ולכן בחלונות אין חשד ע״ש אבל רבינו ס״ל דגם בד׳ פתחים שהיו לאעא״ה הדליק בכולן מפני החשד), ובביאור הדבר כתב רבינו זצ״ל, וז״ל, בשבת (כ״ג א׳) חצר שיש לה ב׳ פתחים חייבת ב׳ נרות, נראה פשוט שזה דוקא בבית או בחצר שהדרך שיש לו רק פתח א׳ לחוץ לכן אפי מכירים שכאן יש לו שני פתחים יחשדוהו שלא הדליק, אבל בחלונות אפי המדליק בחלון א״צ להדליק בכל רוח שהכל יודעים שבכל חדר יש כמה חלונות להאיר, וא״צ להדליק אלא בא׳, ואין שום סברא שיחשדוהו, (טעמא דקרא חנוכה עמוד מ״ט).

דין מוכר כסותו מפני החשד וחיוב הגבאים ליתן לו

ונשאל רבינו זצ״ל, מי שדינו להדליק בב׳ פתחים מפני החשד ויש בידו רק נר אחד מסתמא אינו חייב למכור כסותו או לשאול על הפתחים האם נכון, והשיב חייב עכ״ל, עוד שאלו מרבינו זצ״ל, מה דין הגבאים בזה האם מחיובים ליתן לו הנר הנוסף של מפני החשד והשיב כן, עכ״ל, (ס׳ אור אליהו פ״ד הערה ז, ועי׳ מחשבת עם מועדים ח״ב מועדים עמוד תק״א סי׳ ל״ד דלא מסתבר שיהיה דין מוכר כסותו מפני החשד).

בענין אם קיים אאע״ה מצות נר חנוכה מפני החשד

בס׳ דעת נוטה פרשת וירא (אות רכ״ט) כתב רבנו זצ״ל די״ל דקיים אאע״ה מצות סיפור יציא״מ קודם שיצאו ממצרים דבכל המצות יש סודות התורה וקיים הכל ע״ש העתיד, ומובא שם (הערה שצ״א) שהשיב דמה״ט אולי קיימו האבות גם מצות נר חנוכה. ובודאי דאאע״ה לא בירך אקב״ו קודם מ״ת, דאף אם נשים יכולות לברך כאינו מצוה ועושה, כל זה אחרי שעכ״פ יש חיוב בעולם לאנשים, ומכניסות עצמן לזה החיוב, אבל קודם מ״ת שליכא כלל ציוי בעולם, לא שייך אמירת לשון אקב״ו, וגם מסתבר של״ש ברכת שיעשה ניסים על העתיד, וה״ז כדשלבל״ע ומשנה ממטבע, ורק עשה

תכלית המצוה ותיקונה ומעין מש״כ השל״ה שבנתינת המקלות בשיקתות המים קיים ענין תפילין (עי׳ דעת נוטה שם).

ובעיקר הדבר אם שייך הודאה על נס קודם שנעשה כ׳ רבנו זצ״ל דהמתין נח מלברך ולהודות עד לאחר המבול, ללמדנו כי אין להודות על הנס עד שעברה הצרה ונסתיים הנס, עכ״ד, וכ״כ בדעת נוטה פרשת נח (תשובה רי״ח) שלא הקריב תחילה דתודה מקריבים אחר הנס, וכעי״ז בס׳ בעמק ברכה (שירה על הנס עמוד קכ״ד) מהגרי״ז בשם אביו מרן הגר״ח הלוי זצ״ל אמנם כ״ז בחובת שירה, וכמבואר בדבריו דאין יוצאין יד״ח שירה קודם, דלא חל החיוב רק אחר שנעשה ובא הנס בפועל, ואין נפטר במה ששר קודם שחל החיוב, אבל בודאי אפשר להודות לשבח ולפאר גם קודם שיבא הנס, וזה מה שמצינו באאע״ה (ביאור רבינו בס׳ תיבת נח על מדרש נח עמוד י״א ד״ה אז).

אם הדליק אאע״ה בד׳ פתחים מפני החשד

אמר רבינו זצ״ל שהדליק אאע״ה בד׳ פתחי האהל מפני החשד ואף דכ״ז דליכא חיוב ותקנת נ״ח ליכא חשד, דא״א לחשוד במי שאינו מחויב, גם בזה עשה כאינו מצוה ועושה, ומעתה כבר רמיא עליה חובה ואיכא חשד [מחמת דין נדר דנוהג גם בבן נח עי׳ במל״מ פ״י מלכים ה״ז], ואיכא חשד ע״י הנפש שעשה בחרן. (ס׳ שיח חנוכה עמוד ג׳ וע״ש דאפשר דהיה לו פתח ששם היה עיקר כניסה ויציאה ורק שם הדליק). ושאלו מרבנו זצ״ל, דכל עוד לא נעשה הנס מה הענין להדליק נרות חנוכה הרי הענין בהדלקת הנרות זה לזכור את הנס שהקב״ה עשה לעם ישראל בשמן שיוכלו להדליק את המנורה וכל עוד לא היה כל הנס אין מה לזכור ומה הצורך שיקיים מצוה זו, והשיב רבנו, ידע ברוח הקודש שיהא נס, ופירסם שיהא נס. (קו׳ עזרת אליעזר בראשית פ׳ וירא עמוד ס״ד ששאל וכמו כן השיב בעזרת אליעזר פ׳ שמות שקרא שמו״ת אף שבזמנו לא היה זה משלים עם ציבור שבזמנו).

ועי׳ מה שכתב רבינו זצ״ל בביאור תיבת נח על מדרש נח (עמוד י״א ד״ה אז) דהמתין נח מלברך ולהודות עד לאחר המבול, ללמדנו כי אין להודות על הנס עד שעברה הצרה ונסתיים הנס, עכ״ד, וכ״כ בדעת נוטה פרשת נח (תשובה רי״ח) שלא הקריב תחילה דתודה מקריבים אחר הנס, וכיו״ב מובא בס׳ עמק ברכה (שירה על הנס עמוד קכ״ד) בשם הגר״ח מבריסק זצ״ל דאמר בביאור הפסוק ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה׳ כי גמל עלי והיינו דאע״פ שהאדם מאמין בישועת ה׳ כי תבוא, בכל זאת אי אפשר לומר שירה עדיין אף שיהיה במצב של יגל לבי בישועתך, כי זמן אמירת השירה

הוא דוקא כי גמל עלי פירוש כשנגמל לו הישועה בפועל ממש, וכן מבואר בקרא שהיה אומר נח בתיבה הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך כדאיתא בב״ר (פ״ד סימן א׳) ובמדרש תנחומא (סימן י״ד) ובספר הישר המובא במדרש נח (עמוד כ״ט), שרק אחר שיוציאו ממסגר יוכל להודות, וכאן צידד רבינו שהדליק קודם הנס בברכה, ואולי מה שאין מודים קודם הנס כ״ז במודה על נס פרטי אבל כאן עשה לקיים תקנ״ח.

מה ברך אאע״ה ואם הדליקו בני ביתו

בענין נוסח הברכה אצל אאע״ה כ׳ רבנו שברך בנוסח ׳שיעשה׳ נסים. וצדד רבינו דגם יצחק ובני ביתו שגייר כולם הדליקו, ואולי כל א׳ הדליק בפתח אחר. ומש״כ ביומא (כ״ ב׳) שקיים כל התורה גם מצות דרבנן הזכירו עירוב תבשילין או עירוב תחומין ולא הזכירו שהדליק חנוכיה שיש בזה חידוש יותר גדול שאע״פ שעדיין לא היה כל המעשה הנס של חנוכה עכ״ז הדליק חנוכיה, השיב רבנו, דיש לו עיקר מן התורה, היינו להודות על הנס כדילפי׳ מהלל דיציא״מ, (עזרת אליעזר שם ועי׳ בדעת נוטה פ׳ תולדות אות קכ״ב שנשאל רבנו אם קיימו האבות נ״ח ומגילה שעיקרן מד״ס, והשיב מ״ש מעירוב תבשילין, וע״ש אות קכ״ג ובהערה שם כנ״ל דיש לו עיקר מה״ת, והיינו במה שכ׳ בהעלותך את הנרות כמש״כ הרמב״ן שם, ולכן נקטו ע״ת שהוא חי׳ טפי שאין לו רמז בקרא). וכתב רבנו זצ״ל שלא היו האבות מחויבים לברך ואם רצו ברכו, ויתכן שברכו אבל לא אמרו וציונו, (דעת נוטה שם אותיות קכ״ט ק״ל בהערה שם מובא מכתב שמסתמא ברכו ברכת המצוה).

ב] במש״כ בענין הטבלת כוסיות בנ״ח שהשיב רבינו אם לא יועיל לא יזיק, אעתיק מש״כ בזה בס״ד, בלשיח באמרתך חנוכה (עמוד י״ב) שאל מרבינו זצ״ל אם יש להטביל כוסיות להדלקת נר חנוכה, והשיב, אם לא יועיל לא יזיק, ובמועדי הגר״ח (ח״א סי׳ רע״ד) השיב רבינו, להמחמרים שלא להדליק בנר שאין ראוי לביהמ״ק ה״ה כלי שלא הוטבל אין ראוי לכתחילה כמש״כ ביו״ד (סי׳ ק״כ סט״ז), ובס׳ גם אני אודך (ח״א עניני חנוכה סי׳ נ״א) הביא ששאל מרבינו זצ״ל, האם צריך להטביל הכוסות שבהם מדליקין נר חנוכה, והשיבו בזה״ל, אם לא יטבילנו הרי אין ראוי להשתמש בו אוכלין, ויש אומרים שצריך שיהא השמן ראוי לאכילה ע״כ, ואח״כ קבל מכתב נוסף מרבינו, וכתב לו (כשבועיים אחר כן), בזה״ל, כתבתי לך בהלכות חנוכה שאין להדליק בכוסות שלא נטבלו, ואע״פ שצידדתי כן, אין האמת כן, וכשרים להדלקה ויש לתקנו, עכ״ל, ומובא בס׳ פרדס יוסף חנוכה (ס״ק שצ״א שצ״ג), ובדעת נוטה חנוכה (סי׳ קי״א).

ועי׳ בס׳ שערי ציון (ח״א סי׳ ט״ו אות ח׳) ששאל מרבינו לדעת חמיו מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל שיש ענין להדליק בשמן הראוי לאכילה דומיא דמקדש, מה הדין במי שקנה כוסות לשם שתיה, ואח״כ נמלך בדעתו להדליק בהם נ״ח האם צריך להטבילם כדין כלי אכילה או לא, והשיב דאין צריך להטבילם ואמר, דזהו אף לדעת הסוברים שיש להדליק בשמן הראוי לאכילה, וכן בדעת נוטה חנוכה (סי׳ קי״ב) מובא ששאלו מרבינו זצ״ל בכוסיות שקנאם ליי״ש ולא הספיק לטבול האם יכול להשתמש בהם לנ״ח, והשיב, כמדומה שמותר, ואינו כשמן שהיה תחת המיטה שיש אוסרין עי׳ בבא״ח פ׳ וישב (ש״א סי״ב וש״ב סי״ז) דשם שורה עליו רוח רעה אבל כאן קי״ל (יו״ד סי׳ ק״כ סט״ז) דאף שנתן מאכל בכלי קודם טבילה לא נאסר המאכל, וכן לא דמי לשמן שנמצא בו עכבר דמאיס, עי׳ משנ״ב (סי׳ תרע״ג סק״ג) ואפי׳ יש ס׳ נגדו לא מהני דהקריבהו נא לפחתך, ועי׳ בדעת נוטה חנוכה (סי׳ נ״ו) בשמן שנשפך על הריצפה שלא ראוי לנ״ח.

ועי׳ בשו״ע (יו״ד סי׳ ק״כ ס״ח) דסכין אף שהוא כלי סעודה אם לקחו לחתוך בו קלפים אי״צ טבילה, ובש״ך (סקי״ז) כתב דאף בקנאו מעיקרא לסעודה ונמלך לחתוך קלף אי״צ טבילה, ועי׳ דרכ״ת (יו״ד סי׳ ק״כ אות ל״ט) מס׳ גנזי אלימלך (כ״ג ב׳) שהסתפק אם דעתו להשתמש אח״כ לצרכי סעודה האם עי״ז מתחייב בטבילה מעיקרא, ומש״כ הש״ך דאף בקנאו מעיקרא לסעודה אי״צ טבילה י״ל דהיינו בשינה מעתה ייעודו רק לקלפים, ועי׳ שלמי תודה חנוכה (סי׳ י׳ אות ד׳) בשם מרן הגראי״ל שטינמן זצ״ל, דמסברא נראה דשרי להשתמש בהן באופן עראי לשימושים אחרים, אבל בדרך קבע יש לאסור, משום חשש שמא יבא להשתמש בהן נמי לסעודה, וכדמצינו ביו״ד (סי׳ קכ״א ס״ה) גבי כלי שבלוע בו איסור, דמותר להשתמש בו בצונן, כי צונן אינו בולע, ומ״מ כל זה בשימוש עראי, אבל בקביעות אסור אפי׳ בצונן שמא ישתמש בהן בחמין, וא״כ ה״נ יש לאסור בשימוש קבוע משום ה״ט, ומרן הגר״נ קרליץ זצ״ל אמר, דאף דלא מפורש דבר זה בשו״ע, מ״מ נראה דכל שימוש שהוא אסור בכלי סעודה קודם טבילה.

והביא בשלמי תודה (שם) מס׳ פרי אליהו (ח״ג סי׳ כ״ה) שכתב לאסור להדליק נר חנוכה בכלי עכו״ם שלא טבלן, וטעמא דידיה משום דהוה כנפל עכבר בשמן, דמאיס הוא ופסול לנר חנוכה כמש״כ הפוסקים, עי׳ משנ״ב (סי׳ קנ״ד סקמ״ט וסי׳ תרע״ג סק״ג), והכי נמי קודם טבילה כיון דטעמא דכלי עכו״ם דבעו טבילה הוא כדי שיצאו מטומאתו של עובד כוכבים לקדושתו של ישראל, כמש״כ הפוסקים, עי׳ ט״ז (יו״ד ר״ס ק״כ), א״כ כשמדליק

בכלי עכו"ם קודם שיצאו מטומאתן מאוס הוא ואסור. ודבריו תמוהים, דלא דמי כלל לעכבר שנפל בשמן דמאיס במציאות, אבל הכא אין כאן מאיסות במציאות, והוי זה רק טעם להא דצריך טבילה, אבל לענין נר חנוכה ודאי דאין לפוסלו משום זה. ותו דהתם השמן שזהו החפצא דמצוה הוא דמאיס, אבל הכא דאיירי לענין הכלי דהיינו הנר, והכלי אינו אלא הכשר מצוה, אפשר דאין לפסול משו"ז. מיהו מצינו טעמא דמאיסות אף גבי נר, עי' בשו"ע (סי' תרע"ג ס"ג) דנר של חרס שהדליק בו פעם אחת נרות חנוכה לא ידליק בו עוד לילה אחרת, משום דנעשה ישן ומאיס. ומ"מ התם נמי איירי במאיסות במציאות [וכן הובא בפסקי שמועות חנוכה עמוד קי"ח השיב רבינו דבכלי שנעשה שחור מחמת הפיח מאיס כנר של חרס ישן], אבל בכלי עכו"ם לא שייך להאי טעמא.

ועי' בים של שלמה (ביצה פ"ב סי"ט) ומובא בא"ר (סימן שכ"ג סי"ב) דלדעת האמוראים הסוברים (בביצה י"ח א') שאסור להשהות כלים טמאים שמא יבא בהן לידי תקלה, גם כלים הלקוחין מן הגוי אסור להשהותם בלא טבילה, שמא יבא להשתמש בהם. ולפי שיטה זו אין להשהות את הכוסיות להדלקת נר שבת וחנוכה עד שיטביל, מאחר ויכול לבא ליד תקלה. אמנם הביאור הלכה (סימן שכ"ג ס"ז ד"ה מותר) כתב, דוקא כלי טמא, אם ישהנו ויאכל בו תרומה, עביד איסורא שאכל תרומה טמאה לכן אסור להשהותם משא"כ בכלי חדש, גם אם ישתמש בו בלי טבילה אין המאכל נאסר, ואף על גב דעביד איסורא במה שנשתמש בו בלי טבילה, אפ"ה משום כך לא גזרינן שמא ישהה, כיון שעכ"פ לא אוכל איסור. וכן מבואר בלבוש (שם אות ז') דזה לא שייך למיגזר גבי כלי חדש שאין הטומאה תלויה בו, ועי' מלאכת שלמה מסכת ביצה (פ"ב מ"ב) דזה לא שייך למגזר גבי כלי חדש שאין הטומאה מצויה בו.

ועי' חוט שני (יו"ד סי' ק"כ עמוד י"ח סק"א) בשם מרן החזו"א זצ"ל דיש להטביל מיד שלא יבא לידי תקלה, אבל אין ביטול מצוה בעצם השהייה, ועי' ברא"ש בביצה (פ"ב סי' י"ב) שכתב דלטעם שמא ישהה מותר להטביל כלים חדשים ביום טוב, דבביצה (שם) לא מיירי רק בכלי טמא אבל בכלי חדש אין חשש תקלה ויכול להשהותו, ובקרבן נתנאל (סי' כ') ביאר דלא שייך בהו טעמא דרב ביבי דהא וולד טומאה לא שייך לרב ביבי טעמא שמא ישהה כיון דלית בהו תקלת תרומה דמדאורייתא טהור הוא הכלי. א"כ פשיטא דבכלים חדשים לא שייך שמא ישהה. וכלומר פוק חזי מה עמא דבר שנוהגין איסור בדבר להטביל כלים חדשים ביום טוב. ולהרי"ף מותר להטביל כלים חדשים ביום טוב, ועי' תויו"ט ביצה (פ"ב מ"ב) שכתב, לענין

טבילת כלים חדשים, דלהשהות ליכא חששא דלא שייך תקלה לגבייהו דאין משתמשין בהן כל עיקר עד שיטבלו. עכ״ל, דבזה אין חשש תקלה דהדרך להטביל לפני השימוש, ויש לדון דאם אינו חושב כלל להשתמש רק להעבירו לאחר דה״ז ככלי סחורה וכן במייעדו רק לנרות שבת וחנוכה, ועי׳ שו״ת מנח״ש (ח״ב סי׳ ו׳ אות י״ד) דאף להביאוה״ל (סי׳ שכ״ג ס״ז ד״ה מותר) והישועו״י (יו״ד סי׳ ק״כ ס״א) שנראה שיש מצוה להטביל גם בלא שימוש, וכן עי׳ ראבי״ה פסחים (סי׳ תס״ד), אינו עובר איסור אם אין בידו לטבול. ושמעתי שרה״י בישיבת בית מדרש עליון צידד להטביל הכוס ששוברין בחופה אע״פ שאין עומד לשימוש ואין חשש תקלה.

[ובס׳ רק שבתו סימן תק״ס ס״ב הגה ויש מקומות שנהגו לשבר כוס בשעת חופה, נ״ב אם הוא כוס של זכוכית יטבול תחילה בברכה שאם אינו מטביל בברכה מראה בזה שאינו מקוה ומצפה לבנין ירושלים שאם יבנה לא יצטרך לשבור את הכוס ויוכל לשתות בו ועכשיו שאינו מטביל בברכה מה מועיל מה שמתאבל על ירושלים בשבירת הכוס הלא אינו מקוה לבנינה ולא מצאתי למי מהפוסקים שדיבר מזה ולכן לענין דינא נראה שיטבול כוס אחרת עימה ויכוון לפטור אותה בברכה, ע״ש, ובאמת אם אין חשש תקלה בשהייה א״כ אין כאן פגם בציפוי לבנין ירושלים שאם יבא גואל יטבילנו אבל כעת אין עליו מצוה להטביל דכעת אינו כלי סעודה רק כלי העומד לשבירה].

ועי׳ בעזרת אליעזר (נישואין עמוד קמ״ג) ששאל מרבינו זצ״ל, כוס שחתן שובר מתחת לחופה האם נחשב שמשתמשים בזה ויצטרך טבילה או לא שלא צריך טבילה, והשיב רבינו, לא מסתבר, ושאל, האם הכוס צריכה להיות שלמה לפני ששוברים, והשיב, כן.

ג] מש״כ (עמודים ט״ו י״ז) בענין שינה יחידי בבית שיש בו נר חנוכה, אעתיק מש״כ בזה בס״ד בבעלי אסופות בענין נר חנוכה שלא לישון יחידי בלילה, נשאל רבינו זצ״ל, במשנ״ב (סי׳ רל״ט סק״ט) כתב, אמרו חז״ל בשבת (קנ״א ב׳) הישן יחידי בבית והיינו בלילה אוחזתו לילית ונוהגים להשאיר אור בחדר עיין בכף החיים (סימן רל״ט ס״ק י״ז) שכתב שאור מועיל בלילה, האם כשמה שמאיר זה נר חנוכה נחשב שמשתמש לאורו, והשיב רבינו, על פי דין לא מהני נר למנוע לילית ורק ביום יש היתר להיות בבית יחידי כך אמר לי החזון איש, ולפי״ז לא נקרא שמשתמש לאורה, (גם אני אודך חנוכה סי׳ י״ג פסקי שמועות סי׳ תרע״ג ס״א מועדי הגר״ח ח״ג סי׳ תס״ט, ובגליון בדרכו אמונה גליון שכ״ה הביא מקו׳ לשיח באמרתך חנוכה ממח״ס פסיק רישא עמוד י״ז ששאל מרבינו זצ״ל למה לא נסמוך על זה שיש בבית נר חנוכה הרי שומר מצוה לא ידע דבר רע והשיב

רבינו אסור להנות ממעשה נסים, ועי' מעש"ר אות רכ"א וקו' הזכרונות סי' ט"ו אות ט"ז, וכאן אחר חצי שעה אי"ז רק שיירי מצוה, ורבינו זצ"ל הביא בקו' הזכרונות סי' ל"ב אות י"ז שהחזו"א היה מכבה הנר אחר שכבר כלתה רגל מן השוק וכמבואר בשו"ע סי' תרע"ב ס"ב ואין בו מצוה כלל כמבואר במשנ"ב סק"ו והביא רבינו מהערוה"ש סי' תרע"ב ס"ט שכן המנהג).

כשהנר מרגיעו מפחד החושך

נשאל רבינו זצ"ל, כשהנר מרגיעו מפחד מהחושך האם נחשב שימוש בנר חנוכה, והשיב רבינו, לא נחשב שמשתמש בנר, (פסקי שמועות סי' תרע"ג ס"א).

נר חנוכה שמונע חיות רעות או מדליק לעשות סימן לרואים

נשאל רבינו זצ"ל, אם אינו משתמש באור עצמו רק אור הנרות משמש אותו, שמחמת אור הנרות אין באין חיות רעות, האם חשיב הנאה, והשיב רבינו, דבר שאין מתכוין, (דעת נוטה חנוכה סי' צ"ה, ומובא שם עוד מכתב בענין מי שע"י הדלקת הנר עושה סימן לרואים לידע השעה וכיו"ב, דאם כיון לזה צ"ע, ועי' שער הציון סי' תרע"ג סקי"א שמותר לילך לאור נר חנוכה כדי שלא יכשל ואינו מחוייב להעצים עיניו כיון דזה לא נקרא שימוש בהנר).

ד] מש"כ (בעמוד כ"ה) בענין הדלקת נ"ח בבנות שלא נהגו, הנה במסכת שבת (כ"ג א') אשה ודאי מדליקה, דאמר רבי יהושע בן לוי, נשים חייבות בנר חנוכה, שאף הן היו באותו הנס, ופירש"י, היו באותו הנס, שגזרו יוונים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר תחלה, ועל יד אשה נעשה הנס. והיינו דמה"ט חייבום אע"פ שהוא מ"ע שהזמ"ג, ומבואר בגמ' דאיש יוצא בהדלקת אשתו, דאמרו בגמ' (שם) אמר רב ששת, אכסנאי חייב בנר חנוכה. אמר רבי זירא, מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא. בתר דנסיבי איתתא אמינא, השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי. והיינו דכשנשא אשה אמר שיוצא בהדלקת אשתו. ואע"פ שלא חזר לביתו, כפירש"י (ד"ה בתר דנסיבי) ופעמים שהייתי אכסנאי ללמוד תורה. ולכאורה ר"ל אע"פ שכל היום היה בבית האכסנאי מ"מ נפטר חובתו במה שהדילקו עליו בביתו. ואע"פ שאינו שומע ברכות שבביתו יצא.

ובמשנה ברורה (סימן תרע"ה סק"ט) איש מברך לאשה ויוצאת ידי חובתה אם עומדת שם ושומעת הברכה לא בע"א, ועיין בתשובת עולת שמואל (סימן ק"ה) דלדידן שמדליקין כ"א בפ"ע מ"מ אשה אינה צריכה להדליק דהויין רק טפילות לאנשים ואם רוצים להדליק מברכות דהוי כשאר מ"ע שהזמן גרמא דיכולות לברך וכשאין

האיש בבית תדליק האשה דהוי בת חיובא ובברכה ולא ידליק קטן, וכ״כ השער אפרים (סי׳ מ״ב) וא״ר (שם ס״ק ג׳) דאף לשי׳ הרמ״א (סי׳ תרע״ה ס״ג) דכל אחד ואחד מבני הבית מדליק נר חנוכה לעצמו ומוסיף והולך, מ״מ אשתו אינה מדלקת משום דאשתו כגופו. ולכאורה מש״כ המשנ״ב דאיש מוציא אשה רק אם שומעת הברכה לא קאי על אשתו רק על אשה המתארחת אצלו ואין מדליקין עליה, דאשתו כגופו ויוצאת בהדלקתו גם בלא כוונה להוציא. ועי׳ דעת נוטה (סי׳ קע״ט) דלכתחילה גם האשה וגם הבנות כולן צריכות לשמוע הברכה מהאב המדליק. ויש לו להוציאן שלא יתחייבו בברכת הרואה. עי׳ משנ״ב (סי׳ תרע״ו סק״ו וסי׳ תרע״ז סקי״ד) לגבי בעל היוצא בהדלקת אשתו דלדעת הב״ח (סי׳ תרע״ו ס״ג) ושעה״צ (שם סק״ט) מא״ר (סק״ט) בשם כמה ראשונים וכן הביא מהפר״ח (שם ס״ג) שחייב בברכת הרואה, ועי׳ במשנ״ב (סי׳ תרע״ו סק״ו) דבדיעבד אין כדאי לברך בכה״ג ברכת הרואה דספק ברכות להקל, וכתב רבינו במכתב (מובא שם בהערה) שאם לא היו בעת ההדלקה ראוי להם לשמוע הברכה מאחר.

ושאלו מה הדין בבת שאינה נשואה וסמוכה על שולחן אביה, והיא מבני ביתו, ויום א׳ בימי החנוכה לא תהיה בעת ההדלקה בבית רק נוסעת לחברות מעת שקודם ההדלקה עד הבקר וישינה במקום אחר, ואם כל ימי החנוכה אינה בבית בודאי אינה טפילה לבית, וכן עי׳ בדעת נוטה חנוכה (סי׳ קע״ז בהערה) שכתב רבינו, דבת בפנימיה כל ימי החנוכה לכאו׳ חייבת להדליק במקומה, [ולכאו׳ אם משלם עבורה אכתי ה״ז סמוכה על שולחנו וטפילה לו כמו שנראה ברא״ש ב״מ פ״ה סי׳ מ״ז].

והנה כשהבת בביתה לכאו׳ ל״ש בה טעם אשתו כגופו ואעפ״כ גם להרמ״א שמדליק כאו״א מבני הבית אין הבנות מדליקות, ובמשנ״ב (סי׳ תרע״ה סק״ט) כתב דנשים אין מדליקות דהם טפלות לאנשים וזה שייך גם בבנות שאין נשואות, וגם כשאין נמצאת יום אחד מ״מ לא עקרה מבית אביה ואכתי טפילה לו. וא״ל הגר״א גודמן שליט״א ששאל מרבינו זצ״ל כשהיתה אשתו בבית חולים בחנוכה כמה ימים אם צריכה להדליק ואמר לו בלשון הגמ׳ בשבת (שם) השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי. ועי׳ בס׳ תורת המועדים (עמוד ש״ל) דמשמעות השו״ע והמשנ״ב דאפי׳ אם כל ימי החנוכה אין האשה בביתה היא נטפלת לבעלה, ועי׳ פניני חנוכה (עמוד קי״ט קכ״ג) דבהולך מביתו רוב ימי החנוכה אינו יוצא בהדלקת אשתו, אא״כ אין לו מקום קבוע, ועי׳ בדעת נוטה חנוכה (סי׳ ק״פ) דגם ביש לו קטטה עם אשתו ודעתו לגרשה יוצאת בהדלקתו. דאכתי אשתו היא, ובלקט יושר (עמוד קמ״ב)

כתב דאיש ואשתו חייבים שניהם בנר חנוכה כגון שאין להם בית מיוחד ואין שניהם יחד.

ובשונה הלכות (סי׳ תרע״ה ס״ו) כתב, דנשים טפילות לאנשים דאשתו כגופו, ובדעת נוטה חנוכה (סי׳ קע״ז) נשאל דארכבה אתרי ריכשי, דלטעם המשנ״ב (סי׳ תרע״א סק״ט) דאשתו כגופו ל״ש זה בפנויות, ולמש״כ במשנ״ב (סי׳ תרע״ה סק״ט) דטפלות לאנשים ה״ה בפנויות גדולות, ולפי מה שסתם בשונה הלכות דהכל תלוי באשתו כגופו יהיו חייבות, והשיב רבינו, יפה העיר, אבל אין המנהג כן כמוש״כ החתם סופר בחי׳ לשבת שהוא משום שמדליקין בחוץ ואין צניעות שאשה תדליק, ואולי גם במשנ״ב כיון לזה, עכ״ד, והיינו דיש ב׳ טעמים לפטור גם מצד אשתו כגופו וגם מצד שטפלות לאנשים, ובמכתב אחר כ׳ דגם הבתולות טפילות, ועי׳ בשעה״צ (סי׳ תרע״ה סק״י). ולדעת הרמב״ם דמהדרין היינו שהאב מדליק עבור כל בני הבית ה״ה דמדליק עבור אשתו ובנותיו דל״ש טעם כל כבודה ואולי אינו מדליק רק עבור מי שראוי להדליק בעצמו, וצ״ע.

והנה טעם אשתו כגופו שייך גם בבניו ובנותיו הקטנים הסמוכים על שלחן אביהם, כמו שכתב הרא״ש בב״מ פ׳ איזהו נשך (פ״ה סי׳ מ״ז) לגבי הא דשרי לאינש למימר לחבריה הילך ד׳ זוזי ואימא לפלניא דלוזפין זוזי, דרק לבנו גדול שאינו סמוך על שולחנו שרי אבל בנו קטן שמוטל עליו לפרנסו לא שבכה״ג הוי כאילו נותן הריבית למלוה], דבנו קטן כגופו דמיא, ועי׳ תפארת שמואל שם (אות ד׳) במה שהביא הרא״ש ראיה שכן מצינו (שם ק׳ ב׳) גבי סירוס דבנו כגופו דמיא דאע״פ ששם פסק כרב אשי דמותר למכור לבנו הקטן ש״מ דכאחר דמיא לא משום שהוא כאחר דמי מותר למכור לו אלא אף שכגופו דמי מותר כדאמר לקמן דיין שקנסתה לענין מכירה וכיון שעיקרו משום קנס הוא לא נקנס שלא למכרו לבנו הקטן ותדע שכן הוא שהרי אמר ר׳ זירא אסור ור׳ אשי שרי ולא אמר כמו שהתחיל פשיטא גדול כאחר דמיא קטן ר״ז אמר כאחר דמיא, אלא דפליגי בזה אף שהוא כגופו וק״ל.

ומשמע ברא״ש דאפילו גדולים כל שסמוכים על שלחנו כקטנים דמיא, שהרי בתחילת לשונו כתב בנו גדול שאין סמוך על שלחנו, משמע דסמוך על שלחנו אפילו גדול כגופו דמי, [ומה שסיים דבנו קטן כגופו דמי היינו משום דקטן בסתמא סמוך עליו בכל גווני ועי׳ בשו״ת מגדנות אליהו ח״ד סי׳ כ״ו]. ומ״מ מבואר ברמ״א (סי׳ תרע״ה ס״ג) דלדידן שכל א׳ מבני הבית מדליק בפנ״ע גם קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק, דאע״פ שמן הדין היה לנו לומר בו דכגופו דמי מ״מ חייב מטעם חינוך, ועי׳ בשו״ע (סי׳ תרע״ז ס״ב) שכתב השו״ע שקטן שהגיע

לחינוך צריך להדליק עיין שם, וביאר המג״א (שם סק״ח) וז״ל, אפשר דמיירי שיש לו בית בפני עצמו. והיינו דלכאו׳ קשה שהרי השו״ע ס״ל (סי׳ תרע״א ס״ב) דאין מדליק כאו״א מבני הבית רק הבעה״ב מדליק, וא״כ מ״ש קטן מגדול וע״כ צ״ל דאיירי שיש לו לקטן בית בפנ״ע, אולם המג״א שם הוסיף שאפשר שגם לדידן שכ״א מדליק קטנים פטורים וכ״מ בשלט״ג עיין שם. והמחצה״ש האריך בדעת המג״א, וכתב דס״ל להמג״א דאין חיוב מהדרין בקטנים, וע״כ קטנים פטורים מלהדליק בפ״ע אפי׳ אם הגיעו לחינוך, ורק אם יש לו בית לעצמו שאז חייב מעיקר הדין, בכה״ג גם קטן צריך להדליק. והמחצה״ש נדחק שם ליישב דעת המג״א עם דברי הרמ״א בסי׳ תרע״ה. [ועי׳ ביה״ל סי׳ תרע״ה שכתב דדברי המחצה״ש הם דוחק גדול, והמג״א כתב דבריו רק לפי דברי השו״ע].

וההת״ס בחידושיו לשבת (שם) כתב משום צניעות שהרי בזמן הש״ס הדליקו רק בחוץ, על כן לא תקנו באשה משום כל כבודה בת מלך פנימה עיין שם. ולפי״ז גם בנות קטנות לא ידליקו, ויש נוהגין כן שגם קטנות אינן מדליקות רק זכרים, וי״ל דמ״מ בקטנות לא הקפידו כ״כ על הליכתן ברחוב גם בזמן שהדליקו בחוץ.

ועי׳ בשלטי הגבורים (שם ט׳ ב׳ אות א) שכתב, מצות נר חנוכה איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים אבל על הקטנים שאינם מחויבים נראה בעיני שאינו מדליק כמבואר בקונטרס הראיות וכן כתב המאירי (שם). הרי שכתב להדליק גם לנשים, דלא ס״ל סברת אשתו כגופו לגבי חנוכה וא״כ ה״ה לגבי קטנים, וצ״ל מצד שאינו רק הידור וע״ז ליכא חינוך, בספר מאורות נתן (סוף סי׳ ט׳) שכתב שהשלטי הגבורים מיירי לשיטת הרמב״ם שבעה״ב מדליק לפי מנין ב״ב, וע״ז כתב שעל קטנים אינו מדליק נר, אבל לדידן דנקטינן כהרמ״א דכאו״א מדליק אין ראיה שאין לחנך הקטנים.

ובברכי יוסף (סי׳ תרע״א אות ב׳) הקשה על סברת אשתו כגופו מהרמב״ם הל׳ ק״ש (פ״ג הי״ח) שכתב שבניו הקטנים כגופו דמי, וכתב, דדווקא לענין שאינו מרגיש בהם ובשרם בשר מבשרו אבל לענין זה דווקא אשתו כגופו. ואכתי יל״ע מדברי הרא״ש שכ׳ כן גם לגבי ריבית ומ״ט לגבי נר חנוכה אין הבנים נחשבים כגופו. ואפשר דמשום מצות חינוך חייבום אע״פ שהם כגופו, ולמש״כ בשו״ת רעק״א מהדו״ת (סי׳ י״ג) אין הבנים מדליקים רק משום שאין רוצים לצאת בהדלקת האב משום מהדרין אבל מן הדין באמת נפטרין בהדלקתו.

ועי׳ בב״ח (או״ח סימן רי״ט ס״ג) לענין אם בירך אחר עבורו ברכת הגומל שכתב בית יוסף (שם) על מה שנוהגים לברך ברכת הגומל כשילדה אשתו וניצולה מן הסכנה יכול לברך לתת

שבח והודאה למקום על הטובה שהזמין לו שניצולה אשתו, וכ״כ ה״ר מנוח וז״ל אבל אחרים אין צריכים לברך ומסתברא דאי אית להו תועלת בהצלתם שמברכים עד כאן. ואין תועלת לאדם יותר מהצלת אשתו שהיא כגופו והוא הדין הצלת בניו ואוהביו וכ״כ בשלטי הגבורים (מ״ג א׳ אות ו) לשון ר״י אחרון ז״ל, ונראה בעיני שאם רצה אדם לברך הגומל על אוהבו ועל קרובו שהוא כואב עליו הרשות בידו עכ״ל, ואף על פי שבית יוסף כתב על שם הרשב״א דהא דבריך רב חנא בגדתאה ורבנן על רפואת רב יהודא היינו לפי שהיה רבם משמע דאם אינו רבו לא יברך היינו באין לו תועלת בהצלתו אבל אוהבו וקרובו כל שכן אביו או אשתו ובניו יש לו לברך כמו על רבו כך נראה לי להלכה למעשה.

ה] מש״כ (בעמוד כ״ז) בדעת החזו״א והקה״י בהדלקת אורח במוצ״ש, הנה דנו בענין מי שהדליק בביתו ואח״כ נמלך לנסוע להתארח במקום אחר, בתוך זמן עד שתכלה רגל מן השוק, דנו אם תלוי בריטב״א חולין (ק״ו ב׳) בנטל ידיו לאכול ונמלך דאין כאן ברכה לבטלה כי מעיקרא סבר לאכול, וכעי״ז בשו״ת חת״ס (יו״ד סי׳ ש״כ) ויש שכתבו דשאני נידון הריטב״א שכבר טהרו ידיו, וכן בנידון החת״ס חל ההפרשה ונעקר ע״י השאלה רק מכאן ולהבא, וגם כאן אם הדלקה עושה מצוה כבר קיים המצוה וכעת ככבתה דמי, אבל אם כיבה במזיד לא יצא עי׳ פמ״ג (סי׳ תרע״ג סקי״ב) ושעה״צ (סקל״ב), כאן ה״ז ככיבה במזיד, ועי׳ חזו״א (אהע״ז סי׳ ס״ג סקכ״ג) לענין קידושי טעות דאין נחשב ברכה לבטלה דלפי ידיעתו היה לו לברך בזה השעה אך י״ל דעכ״פ אסור לגרום בידים לבטל הברכה.

אך באמת יש לדון דלעולם אזלינן בתר חיובו בעת זמן ההדלקה וכיון דאז היה זה מקום חיובו שפיר יוצא בזה, והבאתי מש״כ בלשיח באמרתך חנוכה (עמוד כ״ז) ששמע מבן הגה״ח רח״ש פרוש שאביו היה דר בת״א ולמד בב״ב וכשנסע בשבת חנוכה לביתו אמר לו החזו״א שידליק במוצ״ש בביתו, ויכול לנסוע אח״כ באוטובוס האחרון לב״ב, ורבינו השיב, לא ידוע לי, אבל יתכן, וכן שמעתי מרבינו דקביעות ביתו תלוי ביום העבר, ועי׳ ארחות רבינו (ח״ג עמוד קנ״ד) שהחזו״א אמר לרבינו כשלמד בפ״ת והיה בשבת בב״ב שיסע להדליק בישיבה אבל כיון דיבא מאוחר ישתתף בפרוטה עם חבר שמדליק בזמן, וכן עי׳ בקו׳ הזכרונות (סי׳ ל״ב סי״ג) שידליק בישיבה אף שאוכל מלוה מלכה בבית, ואולי סיפור הנ״ל היה באופן שאין מי שידליק עבורו בזמן, ונראה דכל זה מיירי בדעתו מעיקרא לנסוע אחר ההדלקה, אבל כשכעת זה ביתו ולא החליט עוד לעקור בזה אזלי׳ לפי דירתו עתה ולא איכפ״ל מה שיעקור אח״כ, ובארחות רבינו (שם) הביא דעת

הקה״י דאף בדעתו לשוב לביתו ידליק במוצ״ש במקום שנמצא וקבע דירתו בשבת, דכעת כאן דירתו, ואמרו לו הוראת החזו״א ואמר שצריך לעין בשו״ע ונו״כ.

ו] מש״כ (עמוד ל״ז ל״ט) בענין לדלג עה״נ כדי לומר קדושה ונ״כ, אעתיק מש״כ בזה בס״ד, נשאל רבינו זצ״ל, העומד בתפלת שמו״ע בחנוכה או בפורים, וכשהגיע לומר על הנסים, התחיל השליח צבור בתפלת חזרת הש״ץ, האם מותר לו לדלג על אמירת על הנסים שאין אמירתו בתפלה מעכבת, כדי שיספיק לסיים תפלתו ולומר קדושה עם הצבור, [דאע״פ ששומע כעונה יכול לקיים גם בתפילתו אינו כאומר בעצמו ולכן אסור להתחיל שמו״ע אם יודע שלא יספיק קדושה עי׳ בשו״ע סי׳ ק״ט ס״ב], וכמו כן נשאל רבינו אם כהן ידלג להספיק ברכת כהנים, והשיב רבינו דיאמר עה״נ כדרכו, דאין לנו לעשות חשבונות של רוחים בתפילה, (לשיח באמרתך חנוכה עמודים ל״ז ל״ט), ועי׳ במועדי הגר״ח (ח״ב עמוד ש״מ) שדן לגבי מגילה ונ״כ אולי יפסיק ואולי שם מירי כשכבר עקר והתחייב בנ״כ, ועי׳ מחשבת עם (עמוד תרנ״ח) בשם הגראי״ל שטינמן זצ״ל שכמו שהורה החזו״א לרבינו זצ״ל שלא לקצר ברכת שים שלום לשלום רב להספיק קדושה, עי׳ דעת נוטה (ח״א סי׳ ש״ל) ה״ה דאין לקצר בעל הניסים, ועי׳ חשוקי חמד חנוכה (סי׳ קע״ד) שכ״כ בשו״ת צ״צ (שער המילואים סי׳ י״א) ע״פ רש״י סוכה (כ״ה ב׳) דמצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבא.

ועי׳ עמק התשובה (ח״א סי׳ ק״ג) דעיקר עה״נ הוא שיאמר עה״נ והנפלאות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ועי׳ בלשיח באמרתך (שם עמוד ל״ט) באם לא יספיק עד השקיעה לסיים שמו״ע אם יאמר עה״נ שבכה״ג לא יתפלל ויתפלל מעריב ב״פ לתשלומין.

ומצינו גם בשו״ת הרדב״ז (ח״ד סי׳ י״ג), בנידון ראובן שהיה חבוש בבית האסורים, ונתן לו השר אפשרות לצאת לחופשי יום אחד בלבד במשך כל השנה, ובאיזה יום שירצה יוכל לצאת, וחכם אחד יעץ לו לבחור ביום פורים, משום מצות מקרא מגילה ופרסומי ניסא, שצריכה להיות בעשרה. והשיב הרדב״ז, שאין ראוי לסמוך על זה, שהרי הלכה פסוקה היא (ביומא ל״ג א׳) אין מעבירין על המצוות, הילכך המצוה הראשונה שתבוא לידו שאי אפשר לעשותה בבית האסורים היא קודמת. ואין להשגיח אם המצוה קלה היא או חמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות ע״כ. והוא הדין לנידון שלנו, שאינו רשאי לדלג על אמירת על הנסים כדי להספיק לומר קדושה עם הצבור, אף אם מצות אמירת הקדושה בצבור חשובה יותר. ואמנם שבשו״ת חכם צבי (סי׳ ק״ו) כתב לפקפק בדברי הרדב״ז,

מכל מקום המשנ"ב (סי' צ' סקכ"ח) הביא רק דעת הרדב"ז, גם כאן כו"ע מודו שאחר שהוא כבר באמצע התפלה, ולפניו אמירת על הנסים בהודאה, נראה שלכל הדעות אינו רשאי לדלג בתפלה, ולשנות ממה שקבעו חז"ל לומר מעין המאורע בהודאה, כדי להשיג אמירת קדושה בצבור לאחר מכן.

ואף למה שכתב בשו"ת הרשב"ץ (ח"ב סי' קס"ג), שמצות קדושה עם הצבור, היא מצוה מן התורה, כמו שלמדו חז"ל בברכות (כ"א ב') מנין שאין היחיד אומר קדושה, שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל. וכן כתב האר"י בשער הכוונות (דרוש ג' של חזרת העמידה ל"ט א'), שלפני הקדושה יש לכוין לקיים מצות עשה שנצטוינו בתורה ונקדשתי בתוך בני ישראל. וכן כתב מהרח"ו בשערי קדושה (שער ד'). וכן כתב המשנ"ב (סי' קכ"ה סק"ד) והבא"ח (פרשת תרומה אות ג'). ואף למש"כ הר"ן (מגילה כ"ג ב') שמה שלמדו בגמרא עניית קדושה מהכתוב ונקדשתי בתוך בני ישראל, אין זה אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא, שהרי גם עצם התפלה אינה אלא מדרבנן. וכן מבואר בתוספות ברכות (מ"ז ב'). וכן כתב הרא"ש בברכות (פ"ז סי' כ'), ששמיעת ועניית קדושה וברכו מדרבנן, ולא מצאנו להם עיקר מן התורה. וכן מבואר במאירי (גיטין ל"ח ב'). וראה עוד בחידושי הרשב"א והריטב"א (גיטין ל"ח ב') בשם הרמב"ן. מ"מ קיום מצוה דאורייתא יש בזה, עי' מש"כ בבאר חפרוה שרים (עמוד שצ"ו אות י"ד) דעד כאן לא כתבו הראשונים דאינו רק אסמכתא אלא לענין היתר לשחרור עבדו, דמה"ת אין בהכי חיוב ונקדשתי לשחרר עבדו, אבל לעולם קיום מצות ונקדשתי יש גם לדבריהם, וכ"כ בתפארת שמואל (על הרא"ש ברכות פ"ז סקי"ב) דאפילו למ"ד דתפילה קדיש וקדושה מדרבנן מ"מ הא דעשרה מקדשין שמו ולא יחידי ה"ז עשה מן התורה עיין שם, וכ"כ בשד"ח (מערכת מ' כלל ע"ז סק"ו ד"ה ומה שהקשה) שאף לדעת הסוברים שחיוב תפילה קדיש וקדושה הוא מדבריהם, היינו שכשאין מקיימם אינו נקרא עובר על דברי תורה אלא על דברי חכמים, אבל בודאי כשמקיימם מקיים מצות עשה של ונקדשתי, וכ"כ בשו"ת שביבי אש (ח"א סימן ע"א). ובשולחן ערוך הגר"ז (סימן צ סעיף יז) כתב תפלת הצבור אף על פי שהוא מצוה מדבריהם היא גדולה ממצות עשה של תורה הואיל ומקדשין בה ה' ברבים שהרי מותר לעבור על מצות עשה של תורה ולשחרר עבדו כדי להשלימו לעשרה כמ"ש ביורה דעה (סי' רס"ז).

וכן בנ"כ אף ביחיד להרבה פוסקים יש עכ"פ קיום מצוה דאורייתא, כמו שכתב בס' הזכרון מאש וממים (עמוד שכ"ב) מהגרמ"א שטיגל זצ"ל שאמר לו מרן החזו"א דגם ביחיד איכא קיום מצוה מה"ת רק שאין חיוב רק בשנים,

וכן מבואר במנחת חינוך (מצוה שע״ח) דגם בב׳ כהנים דבעינן אמור להם היינו דליכא חיוב רק באמירת כהנים, אבל מצוה קיומית איכא בכל גווני, וכן עי׳ בשו״ת מהר״ם מינץ (סי׳ י״ב) מובא במג״א (סקט״ז), ועי׳ דעת נוטה פ׳ שמיני (אות כ״ח) דכן מוכח מקרא דוישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, שהיה ביחיד, ועי׳ בזה בקר״א סוטה (ל״ח א׳), ודעת הב״ח (סי׳ קכ״ח ס״ב) דעובר גם ביחיד אם קראו לו, וכן הביא שם ב״י (ס״ב) שאם אירע שקראו לו עובר, והט״ז (סק״ג). וא״כ י״ל דעדיף מעה״נ דרבנן.

מ״מ גם בעל הניסים מקיים מצות תפילה דאורייתא, ולמש״כ החת״ס (מגילה י״ד א׳) דיש חיוב תורה לעשות זכר לנס, וכ״כ בשו״ת חתם סופר (חאו״ח סי׳ קס״ג וסי׳ ר״ח וחיו״ד סי׳ רל״ג), דחנוכה וכיו״ב שתיקנו לעשות זכר לנס של הצלה ממות לחיים, הוי כדאורייתא ממש מכח קל וחומר, ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממות לחיים על אחת כמה וכמה, וכמו שמצינו להרמב״ן (סוף שרש ב׳) שהליץ ליישב דעת בה״ג אשר מנה מצות חנוכה בין תרי״ג מצות דאורייתא, וכן עי׳ בעמק ברכה (הודאה על הנס עמוד קכ״ב), א״כ ההודאה בחנוכה ה״ז מה״ת דאיכא ק״ו לחייב הודאה על הנס מיציא״מ, דאם משיעבוד לחירות אמרו שירה ק״ו ממות לחיים, וכמה שמוסיף בזה י״ל דמקיים מצוה מה״ת.

ולהלכה נקטינן שאף העוסק במצוה דרבנן פטור מן המצוה דאורייתא דאינו בכלל בלכתך בדרך בדרך דידך עי׳ בסוכה (כ״ה א׳) ובחי׳ הריטב״א (שם) וכמו שכתב בעל מצפה איתן בספרו נחל איתן הלכות אישות (פ״י הי״ב). וכן כתב בפתח הדביר (ח״ב ק״כ ג׳), שכן דעת הריטב״א (בסוכה שם). וכ״כ הערוך לנר בספר ביכורי יעקב (סי׳ תר״מ ס״ק כ״ב) דהואיל ובמצוה של סופרים יש משום לא תסור מן המצוה, ומטעם זה אנו מברכים על מצוות דרבנן, (כמבואר בשבת כ״ג א׳), לפיכך העוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא. וכ״כ באמרי בינה (חלק או״ח סי׳ י״ג אות ג׳) ולמש״כ הריטב״א (סוכה שם) שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, איסורא נמי איכא כשמפסיק למצוה אחרת, שנראה כפורק עול המצוה שעסוק בה, גם כאן אסור לו לדלג על אמירת על הנסים כדי להספיק לומר קדושה עם הצבור.

ובחסד לאלפים (סי׳ ק״ט) כ׳ כעי״ז במי שמתענה תענית יחיד, ומתפלל עם הש״צ, ואם יאמר עננו באמצע שומע תפלה לא יוכל לומר מודים עם הצבור, אף על פי כן אין לו לדלג עננו כדי שיאמר מודים עם הצבור, שאין מעבירין על המצוות, ואף שיכול לומר עננו בתפלת אלקי נצור, מכל מקום כיון שעיקר תפלת עננו נתקנה לאומרה בשומע תפלה, אין לו לעקור לכתחילה תקנת חכמים כדי לומר

מודים עם הצבור, ובספר רוח חיים (סי׳ ק״ט) כתב לחלוק על החסד לאלפים דאדרבה יש להעדיף יותר לומר מודים עם הצבור ולהניח אמירת עננו באלקי נצור, ושאין בזה משום אין מעבירין על המצוות, וכ״כ בספר יפה ללב (ח״א סי׳ ק״ט). אולם יש לומר שזהו דוקא לענין תפלת עננו בתענית יחיד שהוא חלק מן התפילה, אבל לעקור אמירת מעין המאורע של על הנסים בשביל לומר קדושה עם הצבור לכו״ע אינו מחויב כעת בד״ז ולהריטב״א אסור לפסוק למצוה אחרת כ״ש בעומד לפני המלך שהוא זלזול במלך, ובקדושה יוצא עיקר קדושה בשומע כעונה כמבואר בשו״ע (סי׳ ק״ד). וכן נקט בשו״ת לבושי מרדכי תליתאה (חאו״ח סי׳ נ״ט). וע״ע בשו״ת ארץ צבי (סי׳ כ״ד). וה״ה לענין יעלה ויבוא בתפלת ערבית של ראש חודש, שאם שכח ולא אמרו שאין מחזירים אותו, בכל זאת אינו רשאי לדלג יעלה ויבוא כדי להספיק לענות קדיש או ברכו שאחר שמו״ע, ועי׳ חזו״א (או״ח סי׳ ל״ח ס״י) שאין למהר בשמו״ע להספיק ויכולו עם הציבור.

ועי׳ בשו״ת שבט הלוי (ח״י סימן כ״ה) שיכול למהר ככל האפשר עד המברך את עמו ישראל בשלום ולומר יהיו לרצון כדי להגיד קדושה עם הציבור, ובשו״ת ישכיל עבדי (ח״א סימן ג׳) כתב שרשאי למהר כדי שלא יפסיד קדושה אך יזהר שלא ידלג עי׳ באשי ישראל (פרק לג הערה כה) ובספר דעת נוטה (ח״א סי׳ ש״י עמוד שס״ו) נשאל אם יש לו למהר לסיים תפילתו כדי לומר קדושה עם הציבור והשיב שיתפלל כדרכו, ועיין שם בהערה שאמר רבינו דגם על מי שמאריך בתפילתו יותר מכפי הדין, דמ״מ רשאי להאריך כרצונו, ואפשר שהטעם הוא משום שאין קדושה חיוב ממש על כל יחיד ולא מצינו שום חיוב על גופו של האדם לילך לביהכ״נ בשביל אמירת קדושה כמש״כ באגרות משה (או״ח ח״ג סימן פ״ט) ואף אי יש הידור מצוה בדבר מ״מ להאריך בתפילתו עדיף וכמש״כ בחזו״א או״ח (שם) דמאחר שהמאריך בתפילתו מפורש בגמרא שיש ענין בזה ואמירת ויכולו לא נזכר בגמ׳ והוי הידור מצוה בעלמא אין למהר בשביל כך.

ז] מש״כ (בעמוד מ) בענין אמירת הרחמן הוא יעשה לנו נסים בשבת, אעתיק מש״כ בזה בס״ד, ברמ״א (סי׳ קפ״ז ס״ד וסי׳ תרפ״ב ס״א) דאם שכח על הניסים אינו חוזר אבל יאמר בנוסח הרחמן בברהמ״ז הרחמן הוא יעשה לנו נסים וכו על הניסים כו׳, ובמשנ״ב (סי׳ תרפ״ב סק״ד) דגם בשמו״ע יאמר כן דרך בקשה קודם יהיו לרצון, ועי׳ שלמי תודה (חנוכה סי׳ כ״ט אות ב׳) דבשמו״ע יאמר בדרך בקשת יה״ר שתעשה לנו ניסים כנוסח הרגיל בתפילה, ובלשיח באמרתך חנוכה (עמוד מ׳) שאל מרבינו זצ״ל, במי ששכח על הניסים בשבת אם ג״כ אומר

הרחמן כמו בחול שהרי אין מבקשיים בקשות בשבת, והשיב רבינו, נוסח התפילה אין בו משום בקשות בשבת, והיינו דה״ז כרענו זוזנו דאי׳ בירושלמי שבת (פט״ו ה״ב) דאומרו בשבת דכ״ה טופס ברכות, וכן הביא בס׳ פסיק ריש״א (מועדים עמוד נ״ז) בשם מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל[ב], ואע״פ שכאן אין מטבע זה רק בשוכח נחשב מטבע ברכה, כמו במי שאינו אוכל פת רק בשבת [כמרן הגראי״ל שטינמן זצ״ל שלא נאמר דאין נחשב אצלו מטבע קבוע לאומרו בשבת], ובדולה ומשקה (עמוד רמ״א) השיב רבינו דיכול לומר הרחמן הוא יעשה לנו נסים בשבת דאינו בקשה פרטית, ועי׳ במאירי במגן אבות (ענין כ״ד)דשרי לבקש צרכי רבים בשבת, ורק בשמו״ע שהוא כדרך חול לא הותר אף שאומר בלשון רבים, וא״כ אדרבה כאן ההיתר הוא בגלל שאינו מטבע קבוע רק לשוכח ואינו כדרך חול, ועי׳ תשוה״נ (ח״ג סי׳ צ״ה) דכשאומרו בתוך נוסח הקבוע שרי לבקש צרכי הכלל.

ובס׳ שלמי תודה (חנוכה סימן כ״ט אות ב) העיר ממש״כ המשנ״ב (סי׳ קפ״ח סק״ט) מהב״י (שם ד״ה ובשבת) בשם ספר שבלי הלקט הל׳ שבת (סי׳ צ״ד) דממש״כ הירושלמי דשרי טופס ברכות כרענו זוננו, מכאן יש מוכיחין דאין למעט בהרחמן בשבת, שהרי טופס ברכות כך הוא. והב״י פקפק בזה. ובדרכי משה (שם) הביא שכ״כ האור זרוע כדברי שבלי הלקט. דאע״פ שהרחמן אינן מטופס הברכה שתיקנו חכמים, כיון שנהגו הכל לאומרם בכל פעם שמברכין ברהמ״ז, נעשה להם כטופס ברכה, ואין בזה משום שאילת צרכיו בשבת, ע״ש. וא״כ הכא בשכח על הניסים ואומרו לבסוף דרך בקשה הרחמן וכו׳, אפשר דכיון דאין זה טופס קבוע שנהגו לאומרה בכל פעם שמברכין, לא הוי זה כטופס ברכה, ואסור לאומרה בשבת משום שאילת צרכיו. מיהו עי׳ במשנ״ב (סי׳ תרפ״ב סק״ז) שכתב, דכשמסיים בעל הניסים כשם שעשית אין בזה משום לא ישאל צרכיו בג׳ ראשונות ואחרונות, דבשביל הציבור שרי, אלא מטעם אחר לא יאמר כן ע״ש. וא״כ ה״נ אפשר דאין בזה משום שאילת צרכיו בשבת, דצרכי היחיד כמו רוענו זוננו ופרנסנו וכיו״ב אסור כשאינו טופס ברכה, אבל בשביל הציבור שרי.

ב. ובקובץ גליונות (קובץ תקנ״ט) בבארות יצחק הובא ממרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל שס״ל דבאמת בשבת לא יאמר נוסח הרחמן הוא יעשה לנו נסים רק יאמר מיד על הניסים, וכן מובא באשרי האיש (או״ח ח״ב פכ״ט כ״ח וח״ג פ״מ ס״ד) מקו׳ הלכות החנוכה (עמוד כ״ו), והביא לדייק כן ממש״כ המשנ״ב (סי׳ תרפ״ה סק״ה) שכתב דבר״ח חנוכה יקדים הרחמן הוא יחדש משום תדיר ולא הזכיר דבשבת יקדים של שבת, ועי׳ במוספי דרשו על המשנ״ב (הערה ו).

והביא מש"כ הישועות יעקב (סי' תרפ"ב סק"ב) בשם התבואות שור שהקשה על עיקר דין זה שאומרה דרך בקשה, דהיכן מצינו שמתפללים שיעשו ניסים ונפלאות, ואדרבא הא מוכח ממתני' דפרק הרואה (ברכות נ"ד א') דאין להתפלל שיעשה לו נס, דתנן התם, היתה אשתו מעוברת ואומר יה"ר שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא. ומקשי' בגמ' (שם ס' א') ולא מהני רחמי, מתיב רב יוסף ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה, לאחר שדנה לאה דין בעצמה וכו', מיד נהפכה לבת וכו'. ומשני אין מזכירין מעשה ניסים. ואב"א מעשה דלאה בתוך ארבעים יום הוה, ומתני' לאחר ארבעים יום. והשתא תיקשי, לשינויא קמא אמאי הוה תפלת שוא, הרי הוא מתפלל שיעשה לו ג"כ נס כדרך שנעשה לרחל וללאה, אלא ודאי משמע דאין להתפלל על נס, והמתפלל על הנס הרי זו תפלת שוא והויא ברכה לבטלה, ורק הודאה על הנס איכא ולא בקשה, וא"כ היכי מתפלל הכא שיעשו ניסים ונפלאות.

ותירץ התבואות שור, דדוקא בתפלה שהיא ליחיד אין להתפלל על הנס, אבל בתפלה שהיא לכלל ישראל שפיר מתפללין אף על הנס, שיעשו ניסים ונפלאות לישראל. וביותר כיון שהבטחנו השי"ת כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ואמרינן בספ"ק דברכות (י"ב ב') שקודם ביאת המשיח יהיו ניסים ונפלאות, והניסים שהיו ביציאת מצרים יהיו טפלים לניסים שיארעו אז, א"כ אף אנו מתפללים שהשי"ת יעשה לנו את הניסים האלו שהבטיחנו. וכ"כ להדיא התבואות שור בבכור שור (חי' שבסוף הספר על סדר הש"ס) במסכת שבת (כ"א ב'), דיחיד לא יתפלל על הנס, דמאן יימר דחזי לזה, אבל אם מתפלל על הרבים שפיר דמי, וכן כל נוסחאות שבפיוטים מתפללים על הנס בלשון רבים על ניסים דלעתיד לבא, כמו שכתוב כימי צאתו וגו' אראנו נפלאות. וע"ש שתירץ עוד, דיש לחלק בין ניסים של טבע העולם, כמלחמות החשמונאים שהיה ניסים דרך טבע העולם, משא"כ להחליף נקבה שתעשה זכר הוא נס שלא כדרך טבע העולם כלל, וכיוצא בזה הוא תפלת שוא, וצריך ליזהר שלא יתפלל שיעשה לו נס היוצא מטבע העולם, ע"ש. והובאו דבריו בשערי תשובה (סי' קפ"ז ס"ד) ע"ש. וע"ע חשוקי חמד חנוכה (סי' קע"ה) דבאמת הרחמן כאן אינו רק הקדמה להודאה ואינו בא לבקשה רק שכדי לאומרו בתוך הרחמן מתחיל בנוסח זה וכיון דעיקרו להודאה שרי אף להנמנעים מלומר הרחמן בשבת. וגם למש"כ המשנ"ב (סי' רפ"ח סק"ב) דוקא בדבר שיש צער לפניו כחולה ופרנסה אין מבקשים בשבת וכאן ליכא צער לפניו. ובפרט שהוא צרכי רבים כמבואר במשנ"ב (סי' תרפ"ב סק"ז).

ובזה אבא בהודאה למכ״ת על אשר זיכנו בטובו באוצרו הטוב, יזכה הלאה להגדיל תורה ולהאדירה

דוש״ת ידידו שמעון ויסברג

***

למע״כ לידידינו הרב חיים מלין שליט״א

מה שהביא בענין הדליק נר חנוכה ומת אם נחשב נר מצוה אעתיק מש״כ בזה והראתי לזקנו מרן הגר״י זילברשטיין שליט״א מש״כ בדעת נוטה בזה ודברי הנימוק״י בזה כדלהלן.

הנה יל״ע בהדליק נ״ח ויש בו שיעור שמן לחצי שעה, ובתוך זמנו פקע חיוב נ״ח מבעה״ב שמת או נעשה שוטה, או שפקע חיוב מהבית שמכרו לגוי או הפקירו, האם אכתי דין נ״ח עליו לברכת הרואה וכן אסור להנות ממנו או לכבותו, ודן בזה בס׳ שומר אמת תליתאה (עה״ת עמוד קי״ט) ודן לחלק בין מת דבמתים חפשי לבין שוטה ששייך בו קיום מצוה, והביא לתלות ד״ז במחלוקת הרמב״ם והטור בעשה שליח לגרש ונשתטה.

וראיתי שנשאל בזה רבינו זצ״ל במי שהדליק נר חנוכה ומת האם אפשר לברך ע״ז ברכת הרואה, והשיב דשפיר מברכין עליו, עי׳ בדעת נוטה חנוכה (סי׳ רע״ד עמוד קמ״ח) דאף שמת אפשר לברך עליו ברכת הרואה, [וכ״ה בס׳ אור מרדכי בסוד שי״ח עמוד כ׳ בתשובות רבינו ובמועדי הגר״ח ח״ג סי׳ תע״ג], והיינו דגמר המצוה הוא בעת ההדלקה ומכאן ואילך כבתה אין זקוק לה, ולמש״כ בטעמא דקרא י״א דאפי׳ כיבה במזיד עי׳ בדעת נוטה חנוכה (סי׳ פ׳), וא״כ לא איכפ״ל שמת דכבר גמר מעשה המצוה, ולא דמי להניח במקום הרוח או לא נתן שמן כשיעור שמעיקרא לא היה ראוי למצוה.

אמנם י״ל דמיירי ביש לו עכ״פ אשה או בנים שנשאר בית המחויב בנר חנוכה, אבל אם פקע חיוב בית מנר חנוכה י״ל דאינו מקום הראוי לנר חנוכה וכמו שלקח הנר למקום אחר דמי, ואפשר דגם לזה סגי שחל עליו שם נר חנוכה בעת ההדלקה וכבר הוקצה למצותו, ונפק״מ בחתן וכיו״ב שבא לעקור מדירה זו אחר ההדלקה, ורבינו זצ״ל אמר לי דבנר חנוכה תלוי בקביעות מקומו ביום העבר עד ההדלקה ולא במה שעתיד לבא.

ובס׳ שומר אמת תליתאה (עה״ת עמוד קי״ט) ודן לחלק בין מת דבמתים חפשי לבין שוטה ששייך בו קיום מצוה, והביא לתלות ד״ז במחלוקת הרמב״ם והטור בעשה שליח לגרש ונשתטה. ובני אהרן נפתלי ני״ו הביא מהנימוק״י ב״ק (על הרי״ף י׳ א׳) בדין אשו משום חציו. כאילו בידיו הבעירו כדאמרן. ואי קשיא לך א״כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת וכן מאחיזין את האור במדורה והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת ולפי זה הרי הוא כאילו הבעירה הוא בעצמו, וה״נ אילו מת קודם שהספיק להדליק

הגדיש ודאי משתלם ניזק מאחריות נכסים דידיה דהא קרי כאן כי תצא אש שלם ישלם ואמאי מחייב הרי מת ומת לאו בר חיובא הוא, אלא לאו ש"מ דלאו כמאן דאדליק השתא בידים חשבינן ליה אלא כמאן דאדליק מעיקרא משעת פשיעה חשבינן ליה וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מערב שבת אתחיל וכמאן דאגמריה בידים בההוא עידנא דלית ביה איסור חשיב. ע"ש, וא"כ מבואר דאע"פ שמת כלו לו חציו מעיקרא ונחשב שכלתה למצות הדלקה, [וה"ה לגבי פו"ר בבן שנולד אחר שמת וכן כיו"ב שגמר למעשה המצוה קודם שמת].

ולמש"כ בעמק ברכה (ברכה הלל על הנס עמוד קכ"ד) מספר הפרדס לרבנו אשר ב"ר חיים (ש"ח פ"א) ע"י ההדלקה נעשה הנר כמקום שנעשו בו נסים לישראל, ומעתה לא איכפ"ל בחיוב המדליק, ולדעת רבינו זצ"ל גם בנר של מהדרין או חינוך ונר של חשד יכולין לברך ברכת הרואה כמש"כ בהלכתא רבתא (עניני חנוכה), וגם בנר של ביהכנ"ס שאינו אלא ממנהגא יכולין לברך עליו ברכת הרואה כמבואר בשו"ת זרע אמת (סי' צ"ו) וכן עי' בהגהות רבי ברוך פרנקל המובא בשעה"צ (סימן תרע"א סקנ"ב) דאם הדליק בביהכנ"ס יוצא בזה ברכת הרואה, ועי' בדעת נוטה חנוכה (סי' ר"ס) דא"א לברך ברכת הרואה קודם הדלקה, ומ"מ במדליק עצמו י"ל דמהני.

וראיתי בס' טוב הארץ (אות כ"ה) שמרן רה"י הגר"ד לנדו שליט"א הסתפק בהדליק נ"ח ומת אם נאסר בהנאה, ודן שם אם יצאו אשתו ובני ביתו. ולכאורה אם מדליק כשלוחם לא איכפ"ל שמת ולא גרע מסתם אדם שמדליק עבורם, אבל אם הוא מטעם אשתו כגופו כמש"כ הא"ר (סי' תרע"א סק"ג) והמשנ"ב (סי' תרע"א סק"ט) ובשעה"צ (סק"ט), או מטעם שטפלין לו כמש"כ בעולת שמואל (סי' ק"ה) ובמשנ"ב (סי' תרע"ה סק"ט), א"כ כל שמת פקע אשתו כגופו, אך לכאו' ה"ז ככבתה אין זקוק לה ומה לי אם נכבה הנר או כבתה נרו של אדם, ועי' בס' קרואי מועד (סי' ל). ועי' מש"כ בווי העמודים וחשוקיהם (גליון קמ"א עמוד צ"ה) מה שדן למש"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קנ"ו אות ב') דבמדליק סמוך לעלות השחר מברך אף שלא נשאר ח"ש ה"נ אף ביודע שימות לפני שיכלה רגל מן השוק מ"מ עשה כפי מה שקבעו לו מן השמים לקיים, ויש לדון בזה דשם זה זמן ההדלקה לכל אבל כאן ה"ז כמי שאין לו רק חצי שיעור של שמן שאינו מברך ול"א שזה המצוה שבידו, [וגם למש"כ בשבט הלוי רק בסוף הלילה אמרי' כן ולא באין לו מעיקרא רק חצי שיעור עי' בביאור הלכה סימן תרע"ב ס"ב ד"ה כזה השיעור, ומי שאין לו שמן כשיעור הזה

ידליק בלא ברכה, פמ״ג], ומסיק שם דכ״ז שיש לו חזקת חיים ידליק בברכה ואי״צ לחוש שמא ימות אבל לענין ברכת הרואה הניח בצ״ע.

ובאמת יש לדון בשיעור עד שתכלה רגל מן השוק אם הוא שיעור בשמן או שיעור בזמן החיוב, ונראה דד״ז הוא ספק הפמ״ג במשבצות זהב (סימן תרע״ג סק״י) ביש לו שמן חצי שיעור אם ידליק, דמצוה יש בכל שהוא, או שהוא הלכה בשיעור הזמן ואין מצוה לחצאין, וז״ל, ומי שאין לו שמן כשיעור, היה נראה דידליק ולא יברך מספק, ומכאן משמע דאין מדליק כלל, דלשיעורא וודאי הלכה הוא, מדמברכין להדליק בלמ״ד, כמו שכתב הרא״ש בפרק קמא דפסחים (סימן י) בשם ר״ת, עיין שו״ת חכם צבי ז״ל (סימן צ׳) וצ״ע לדינא, כי י״ל באין לו שמן כשיעור לא ידליק כלל, דאתי למטעי בשאר שנים, מה שאין כן ביש לו נר אחד יחלק כל שהוא לשאר. ויראה דמכל מקום מדליק בלא ברכה ביש לו שמן כל שהוא, ולהרואים לא חיישינן, שיסברו שיש כשיעור, ולעצמו ידע, כן נראה לי.

ועי׳ בשו״ע (סימן תרע״ה ס״ב) שיש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר, כדי שיעור, קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח״כ הוסיף שמן עד כדי שיעור, לא יצא ידי חובתו, ובמשנ״ב (סק״ח) וצריך לכבותה וליתן בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליק בלא ברכה, ורבינו זצ״ל כתב בטעמא דקרא חנוכה דאם מעיקרא היה דעתו להוסיף מהני, ודלא כהמנח״ש (ח״ב סי׳ נ״א ס״ב) דבעינן שיהיה מעיקרא כל השיעור, ועי׳ בדעת נוטה חנוכה (סי׳ קס״ט) שנשאל מסתימת השו״ע דלא יצא ולא כ׳ דאם דעתו להוסיף מהני, וכ׳ רבינו, אם יכול היה להוסיף למה אין מוסיף אלמא שאין בדעתו, וע״ש (סי׳ ק״ע) דלדעתו א״ש קושיית המקו״ח (סי׳ תר״ע הגהות הט״ז) על מש״כ ב״י שם שחילקו הפך לח׳ ימים ואיך הותר להם להדליק הרי צריך שיהיה בנר כשיעור, ולדברי רבינו נתנו ע״ד שאם לא יהיה נס יוסיפו שמן, וכ׳ רבינו, יפה כתבת, אך יש לחלק בין דעתו להוסיף מיד לבין דעתו להוסיף אח״כ.

ובקו׳ חנוכה ומגילה (סי׳ ה׳ אות ד׳) הביא שאמר לו הרב מבריסק שמדברי הרמב״ם הלכות חנוכה (פ״ד ה״ה) שכתב, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר, מבואר דאינו שיעור בשמן דא״כ מה שייך בזה או יותר, רק הוא שיעור בזמן המצוה כ״ז שמפרסם ניסא ופעמים שהוא יותר מחצי שעה, ותמה בזה דא״כ למה באין לו בתחילת הזמן כשיעור הראוי לא יקיים המצוה בשמן כפי מה שבידו וכמו שיוצא בזה במדליק סמוך לסוף הזמן, והניח בצ״ע.

והביא מחי׳ הריטב״א (שבת כ״א ב׳ ד״ה עד דכליא רגלא דתרמודאי) דג״כ ס״ל דאינו רק שיעור

זמן המצוה, שכתב, תרמודאי, פי׳ מוכרי עצים הנקראים תרמודאי והיו מתאחרים שם ברחוב העיר, ובכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא, וכן שמעתי ממרן הגראי״ל שטינמן זצ״ל שמרן הגרי״ז זצ״ל היה מדליק בבריסק עש שעה מאוחרת כי היה ע״י ביתו אצדיון שהיו שם עד שעה מאוחרת, וע״ש (סי׳ ג׳ אות ג׳) דמן הסכנה ואילך הוא תקנה מיוחדת ואף כשיכול אדם מסוים להדליק בחוץ כיון שהציבור כולו יכולים להסתכן בכך א״כ כו״ע יוצאים בפנים ע״ש. ועי׳ בריטב״א (שם ד״ה עיקר) דאנן דמדליקינן בפנים ואין היכר אלא לבני הבית, יכול להדליק כל הלילה ועד עמוד השחר, ועי׳ בנס לשושנים (עמוד קע״ז) דיש שכתבו שגם כשמדליק בתוך ביתו צריך ליתן שמן כשיעור זה עי׳ בארחות חיים (חנוכה אות ט״ו) בשם רבינו שמשון ודרכי משה (או״ח סי׳ תרע״ב אות א) ומהרש״ל בשו״ת (סי׳ פ״ה) ועי׳ מגן אברהם (סי׳ תרע״ב סק״ג) ובמאמר מרדכי (שם סק״ג) הוכיח שאף שיטת הטור כן, ולכאו׳ לדעה זו הוא שיעור קבוע בנר ואינו תלוי בתכלה רגל מן השוק, או דס״ל דלא שינו מעיקר התקנה.

והנה ידוע קושיית הבית יוסף (סימן תר״ע) ואיכא למידק למה קבעו שמנה ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות. וכתב וי״ל שחילקו שמן שבפך לשמנה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. ועוד י״ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשונה. אי נמי שבליל ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה, ובספר קושיות לחד מקמאי (אות ס) תקשי לך, למה אנו חייבים להדליק נֵרוֹת בחנוכה כל שמונה ימים, תירץ, לפי שמלך אנטיוכס היה מטמא כל השמן בבית המקדש, ולא יוכלו לִמְצֹא שום שמן רק פך אחד מלא שמן, ואותו פך לא היה טמא, ובאותו פך היה שמן נגד לילה אחת ולא יותר. ואז אירע להם נס, שיחלקו השמן שמצאו בפך לשמונה חלקים, וכל לילה ולילה היו מדליקין החלק, ואותו חלק היה מדליק לילה ויום כולה. וכן היו עושים כל ח׳ ימים של חנוכה. לכך אנו חייבים להדליק נרות כל שמונה ימי חנוכה, וכן כתב גם רבי יצחק סגי נהור בן הראב״), בקונטרס סוד הדלקת נרות חנוכה (נדפס בקובץ המועדים חנוכה עמ׳ ז) שאותו השמן חילקוהו לשמונה חלקים כדי שידליקו ממנו שמונה לילות, ובכל לילה ולילה נעשה נס בשמן, ומטעם זה נתחייבו לגמור ההלל בכל השמונה ימים. וכ״כ בס׳ צרור החיים לרבי חיים ב״ר שמואל מטודילה תלמיד הרשב״א (דרך השביעי אות א).

ובאמת צ״ע איך הותר להם לחלק מעיקרא השמן לח׳ חלקים וליתן במנורה שמן פחות משיעור הראוי הרי בכה״ג אין ראוי למצוה והרי כעת יש להם ליום זה כשיעור ומה ההיתר לדאוג כעת דאגת מחר ולסמוך על הנס, ובתוספות הרא״ש מסכת שבת (כ״א ב׳ ד״ה ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים) כתב, וא״ת ולמה קבעו שמונה ימים והלא הנס לא היה כי אם שבעה ימים כי היה בו שיעור ללילה אחד, וי״ל שחלקו את הפך לשמונה והדליקו בכל לילה השמינית, ואף על גב דאמרינן התם תן לה מדתה כדי שתהא דולקת מערב עד בקר היינו היכא דאפשר, אי נמי נתנוהו בלילה ראשונה כולו בתוך המנורה ולא דלק ממנו בכל לילה כי אם השמינית, אי נמי לאחר שהריקו השמן מן הפך בלילה ראשונה נשאר הכלי מלא וניכר הנס אף בלילה ראשונה.

ובבית הבחירה להמאירי מסכת שבת (שם ד״ה ונחזור לענין הנס) כתב, שפך זה לא היה בו להדליק אלא לילה אחת והדליקו ליל כ״ה שהיה יום ראשון לנס ומחרתו הלכו לתקוע שמשם היו לוקחין שמן למקדש וכמו שאמרו תקוע אלפא לשמן ר״ל ראשון ומבכר כמו אלף שהיא אות ראשונה והיה שם מהלך ד׳ ימים וכתשו שם ביום מהלכן וכתשו זתים בטהרה והוציאו שמן טהור וחזרו ושמן הפך לא כלה עד שהיה להם זה שהדליקו בו ולשנה אחרת קבעום ימים טובים ולא לבטול מלאכה אלא ליאסר בהספד ובתענית ולהודאה בתפילה ולגמור את ההלל ואף על פי שבגאולת מצרים אין גומרין את ההלל אלא יום ראשון ולא אמרו לגמור בח׳ ימים של חג אלא שהקרבנות חלוקים לעצמם בכל יום חנוכה שאני שבכל יום ויום היה הנס מתרבה ומתחדש יותר ולילה הראשון שלא היה שם נס השמן מברכין על הגאולה ועל הודאת מציאת הפך ושאר הלילות על נס השמן ויש מי שפירש שאף הם הרגישו במיעוט השמן וחלקוהו לשמנה לילות כשיעור ההליכה והחזרה ואין נראה לי שא״כ היאך היו הם סומכים על הנס בלילה ראשונה.

ונראה דפליגי בד״ז אם שיעור תן לה כדי מידתה, הוא שיעור בשמן הצריך בעת ההדלקה או שהוא שיעור זמן המצוה, וכה״ג בשיעור עד שתכלה רגל מן השוק, דהסוברים שחילקו השמן ס״ל דמשום מצות הדלקה יוצא בכל שהוא רק שא״א לקיים המצוה לחצאין וצריך שיתמשך קיום המצוה כדי מידתה, ובחנוכה עד שתכלה רגל מן השוק, אמנם אי״צ שיהיה כעת כדי מידת שיעור השמן בכלי, רק שידאג שיקוים המצוה כל משך זה הזמן, ואם כעת יש לו חצי שיעור ויודע שיגיע לו שמן בהמשך הלילה ויתנו קודם שיכלה שמן מן הנר שפיר יוצא יד״ח, ולכך מעיקרא חילקו השמן והמתינו לראות שאם יכלה יוסיפו שמן כפי הנצרך, והמאירי שתמה איך סמכו על הנס ס״ל דמעיקרא יש ליתן השיעור בנר,

ולמש״כ הגרי״ז בדעת הרמב״ם גם בנר חנוכה יכול ליתן פחות מכשיעור ולהוסיף אח״כ דלקיום המצוה סגי בכל שהוא רק שא״א לצאת המצוה רק אם ימשיך ההדלקה כל עת שיש רגל בשוק, ובנמצא סמוך לעלות השחר שפיר נותן כפי זמן שנשאר, אבל בנמצא בתחילת הזמן א״א ליתן רק כשיעור שבידו דכיון שכעת המצוה נמשכת טפי אין יוצא בזה. ולפי״ז בנידון מי שמת באמצע ההדלקה י״ל דכיון שלא קיים המצוה כ׳ז הראוי להדלקה דבאמצע נעשה פטור מן המצוה א״כ לא קיים כלל, אך י״ל דבזה עדיף דכלתה מצותו בעת ההדלקה כשיעור הראוי.

***

אעתיק כאן נידון בענין חנוכה ששאלתי מרה״י מרן הגר״ד לנדו שליט״א שליט״א (נדפס בס׳ על נסיך).

יל״ע בהדליק נר חנוכה ע״מ לכבותו [או במקום הרוח] ולבסוף נמלך ולא כיבה האם נחשב שיש פסול בעיקר ההדלקה, ואפי׳ שלבסוף דלק בשיעור הצריך של חצי שעה אין כאן הדלקה, ויש לו לחזור ולהדליק בברכה, או דכיון דאין כאן ריעותא בעצם ההדלקה אין מחשבתו פוסלת כל שדלק כראוי[ג].

והצעתי הספק לפני ראש ישיבת סלבודקא הגאון רבי דוב לנדו שליט״א [ביום ד׳ פ׳ ויצא ה׳ כסלו תש״פ ביציאתו מסנדקאות בביהכנ״ס שונה הלכות], ואמר שזה שאלה טובה, ואמר דיש כאן ספק בתרתי, חדא בעצם המעשה הדלקה אם נחשב מעשה הדלקה כשהוא ע״מ לכבות [וכן במקום הרוח], ועוד אפי׳ נימא דשם מעשה הדלקה עלה, מ״מ הרי מצות צריכות כונה, ואפי׳ אם אי״צ כונה, מ״מ כונה שלא לשם מצוה מגרע גרע, והכא נמי כל שהיה ע״מ לכבות הרי זה ככונה הפכית, ולא יצא ידי חובה, אע״פ שלבסוף לא כבו הנרות. [וקצת יל״ע בזה שבירך אקב״ו להדליק כו׳ אם שייך לומר שכיון שלא לצאת, ועכ״פ כיון לצאת באופן שאי אפשר לצאת כמאן דליתא דמי וצ״ע], והכא נמי בהדליק במקום א׳ ע״מ ליתן במקום אחר י״ל דלא יצא אפי׳ נמלך לבסוף ולא הוציא,

ג. [ועי׳ בשו״ת מנחת שלמה ח״ב סי׳ נ״א אות ב׳ בהדליק במקום הרוח ולא כבתה שיצא יד״ח דהוברר למפרע שלא עמד להכבות וכ״כ בשו״ת הר צבי או״ח ח״ב סי׳ קי״ד אות א׳ דאפשר שיצר יד״ח כיון שלמעשה לא כבתה, וצ״ע בזה דסו״ס הדליק שלא במקום הראוי, ובשם הגר״נ קרליץ זצ״ל ורבנו מרן הגר״ח קניבסקי זצ״ל מובא בס׳ פסקי שמועה חנוכה עמוד קכ״א דכיון שבשעת ההדלקה לא היה ראוי לעמוד ברוח מצויה יתכן דלא יצא ויחזור וידליק ללא ברכה וכן מבואר במש״כ בהר צבי שם ובמקראי קדש חנוכה סי׳ י״ז בשם המהרי״ל דסקין זצ״ל לגבי המדליקים בתיבת זכוכית שרק ע״י סגירת דלת התיבה עומד ברוח מצויה דיש לחוש שלא יצאו כיון שבעת ההדלקה היה עומד להכבות והדלקה עושה מצוה].

וראיתי שדן בזה בשו״ת שביבי אש (ח״ד סימן ע״ג).

וכה״ג יש לדון בנתן שמן שאין ראוי לדלוק חצי שעה ולבסוף אירע נס שדלק כשיעור, או שהיתה מעיקרא שלהבת רגילה שאין ראויה לדלוק חצי שעה ולבסוף נתמעטה השלהבת ודלק כשיעור חצי שעה, האם בתר מעיקרא אזלינן ולא נחשב הדלקה או בתר לבסוף אזלינן [ובאופן שלא ידע שאינו כשיעור ולא שייך לצדד שהוא ככוונה לא לצאת ידי חובה], ובאמת לפי חד שינויא שכתב הב״י כן היה בעיקר נס דנר חנוכה שנתנו פחות מכשיעור הראוי לכל יום והיה נס ודלק כשיעור, ובודאי לא עביד קוב״ה ניסא בכדי ויצאו בזה ידי חובה והכא נמי יצא, ואפשר דכה״ג שהיה יכול להוסיף שמן קודם כלות שמן הראשון לא נחשב חסרון בעיקר ההדלקה במה שלא היה מעיקרא כשיעור.

וראיתי מובא משו״ת מנחת שלמה (ח״ב סימן נ״א אות ב׳) דבהדליק ע״מ לכבות אף אם נמלך ולא כיבה יתכן דלא יצא ידי חובה ויש לו לחזור ולהדליק בלא ברכה, אבל אם כיבהו במזיד צריך לחזור ולהדליק בברכה, ולדברי צ״ל דמש״כ בשעה״צ (סי׳ תרע״ג סקכ״ב) בשם הפמ״ג דבכיבה במזיד ידליק בלא ברכה הני מילי בלא הדליק ע״מ לכבות, אבל הדליק ע״מ לכבות וכיבה כלא הדליק כלל דמי, [וכ״כ שם ד״ה אמנם עיקר], וכ״כ בטעמא דקרא (פרשת וישב לחנוכה עמוד מ״ח), וכתב דה״ה אם עמד שם אדם שבודאי יכבה הנר נחשב כמדליק במקום רוח מצויה ולא יצא יד״ח, וכן מובא בספר שבות יצחק (חנוכה פ״ב עמוד מ״א) בשם מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל דהמדליק במקום שבודאי יכבו נכרים הנר אפשר דלא יצא יד״ח.

ובס׳ שלמי תודה (חנוכה סי׳ ט״ז) כתב עובדא הוה באשה שבעלה נשתבש בדעתו ולא היה מדליק נר חנוכה והיא היתה מדלקת במקומו וכשהיה הבעל מבחין שהנרות דולקים מיד היה מכבה את הנרות ושאלה אם יכולה להדליק בברכה כשהוא אינו בחדר דאף דכשיכנס לחדר בודאי יכבה מ״מ השתא הרי מדלקת כדין וקיי״ל דהדלקה עושה מצוה ושפיר תברך או נימא דכיון דודאי יכבה כשיראה את הנרות לא תברך מתחלה, והנה כתב המג״א (סי׳ תרע״ג סקי״ב) שאם הדליקה במקום הרוח וכבתה זקוק לחזור ולהדליקה במקום שאין רוח משום דהוה כאילו לא נתן בה שמן כשיעור ומ״מ לא יברך דשמא לא יכבה וכ״כ המשנ״ב (שם סקכ״ה), וא״כ ה״נ לכאורה הוה כהדליקה במקום הרוח כיון שיודעת בודאי שבעלה יכבה ואף דהתם יכבה מאליו ע״י הרוח והכא לא יכבה מאליו אלא ע״י בעלה מ״מ כיון שידוע שבעלה יכבה הוי כהדליקה במקום הרוח, עכ״ד, אך גם כאן לא

ברור שיכנס ואפשר שיכנס אחרי חצי שיעור.

***

מע"כ ידידינו הגר"י ברנר שליט"א

בענין הטבלת כוסיות להדלקת נר חנוכה

בס' גם אני אודך (ח"א עניני חנוכה סי' נ"א) הביא ששאל מרבינו זצ"ל, האם צריך להטביל הכוסות שבהם מדליקין נר חנוכה, והשיבו בזה"ל, אם לא יטבילנו הרי אין ראוי להשתמש בו אוכלין, ויש אומרים שצריך שיהא השמן ראוי לאכילה ע"כ, ואח"כ קבל מכתב נוסף מרבינו, וכתב לו (כשבועיים אחר כן), בזה"ל, כתבתי לך בהלכות חנוכה שאין להדליק בכוסות שלא נטבלו, ואע"פ שצידדתי כן, אין האמת כן, וכשרים להדלקה ויש לתקנו, עכ"ל, ומובא בס' פרדס יוסף חנוכה (ס"ק שצ"א שצ"ג), ובדעת נוטה חנוכה (סי' קי"א).

ועי' בס' שערי ציון (ח"א סי' ט"ו אות ח') ששאל מרבינו לדעת חמיו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש ענין להדליק בשמן הראוי לאכילה דומיא דמקדש, מה הדין במי שקנה כוסות לשם שתיה, ואח"כ נמלך בדעתו להדליק בהם נ"ח האם צריך להטבילם כדין כלי אכילה או לא, והשיב דאין צריך להטבילם ואמר, דזהו אף לדעת הסוברים שיש להדליק בשמן הראוי לאכילה, וכן בדעת נוטה חנוכה (סי' קי"ב) שאל מרבינו זצ"ל בכוסיות שקנאם ליי"ש ולא הספיק לטבול האם יכול להשתמש בהם לנ"ח, והשיב, כמדומה שמותר, ואינו כשמן שהיה תחת המיטה שיש אוסרין עי' בבא"ח פ' וישב (ש"א סי"ב וש"ב סי"ז) דשם שורה עליו רוח רעה אבל כאן קי"ל (יו"ד סי' ק"כ סט"ז) דאף שנתן מאכל בכלי קודם טבילה לא נאסר המאכל, וכן לא דמי לשמן שנמצא בו עכבר דמאיס, עי' משנ"ב (סי' תרע"ג סק"ג) ואפי' יש ס' נגדו לא מהני דהקריבהו נא לפחתך, ועי' בדעת נוטה חנוכה (סי' נ"ו) בשמן שנשפך על הריצפה שלא ראוי לנ"ח.

ועי' בשו"ע (יו"ד סי' ק"כ ס"ח) דסכין אף שהוא כלי סעודה אם לקחו לחתוך בו קלפים אי"צ טבילה, ובש"ך (סקי"ז) כתב דאף בקנאו מעיקרא לסעודה ונמלך לחתוך קלף אי"צ טבילה, ועי' דרכ"ת (יו"ד סי' ק"כ אות ל"ט) מס' גנזי אלימלך (כ"ג ב') שהסתפק אם דעתו להשתמש אח"כ לצרכי סעודה האם עי"ז מתחייב בטבילה מעיקרא, ומש"כ הש"ך דאף בקנאו מעיקרא לסעודה אי"צ טבילה י"ל דהיינו בשינה מעתה ייעודו רק לקלפים, ועי' שלמי תודה חנוכה (סי' י' אות ד') בשם מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל, דמסברא נראה דשרי להשתמש בהן באופן עראי לשימושים אחרים, אבל בדרך קבע יש לאסור, משום חשש שמא יבא להשתמש בהן נמי לסעודה,

וכדמצינו ביו"ד (סי' קכ"א ס"ה) גבי כלי שבלוע בו איסור, דמותר להשתמש בו בצונן, כי צונן אינו בולע, ומ"מ כל זה בשימוש עראי, אבל בקביעות אסור אפי' בצונן שמא ישתמש בהן בחמין, וא"כ ה"נ יש לאסור בשימוש קבוע משום ה"ט, ומרן הגר"נ קרליץ זצ"ל אמר, דאף דלא מפורש דבר זה בשו"ע, מ"מ נראה דכל שימוש שהוא אסור בכלי סעודה קודם טבילה.

והביא בשלמי תודה (שם) מס' פרי אליהו (ח"ג סי' כ"ה) שכתב לאסור להדליק נר חנוכה בכלי עכו"ם שלא טבלן, וטעמא דידיה משום דהוה כנפל עכבר בשמן, דמאיס הוא ופסול לנר חנוכה כמש"כ הפוסקים, עי' משנ"ב (סי' קנ"ד סקמ"ט וסי' תרע"ג סק"ג), והכי נמי קודם טבילה כיון דטעמא דכלי עכו"ם דבעו טבילה הוא כדי שיצאו מטומאתו של עובד כוכבים לקדושתו של ישראל, כמש"כ הפוסקים, עי' ט"ז (יו"ד ר"ס ק"כ), א"כ כשמדליק בכלי עכו"ם קודם שיצאו מטומאתן מאוס הוא ואסור. ודבריו תמוהים, דלא דמי כלל לעכבר שנפל בשמן דמאיס במציאות, אבל הכא אין כאן מאיסות במציאות, והוי זה רק טעם להא דצריך טבילה, אבל לענין נר חנוכה ודאי דאין לפוסלו משום זה. ותו דהתם השמן שזהו החפצא דמצוה הוא דמאיס, אבל הכא דאיירי לענין הכלי דהיינו הנר, והכלי אינו אלא הכשר מצוה, אפשר דאין לפסול משו"ז. מיהו מצינו טעמא דמאיסות אף גבי נר, עי' בשו"ע (סי' תרע"ג ס"ג) דנר של חרס שהדליק בו פעם אחת נרות חנוכה לא ידליק בו עוד לילה אחרת, משום דנעשה ישן ומאיס. ומ"מ התם נמי איירי במאיסות במציאות [וכן הובא בפסקי שמועות חנוכה עמוד קי"ח השיב רבינו דבכלי שנעשה שחור מחמת הפיח מאיס כנר של חרס ישן], אבל בכלי עכו"ם לא שייך להאי טעמא.

ועי' בים של שלמה (ביצה פ"ב סי"ט) ומובא בא"ר (סימן שכ"ג סי"ב) דלדעת האמוראים הסוברים (בביצה י"ח א') שאסור להשהות כלים טמאים שמא יבא בהן לידי תקלה, גם כלים הלקוחין מן הגוי אסור להשהותם בלא טבילה, שמא יבא להשתמש בהם. ולפי שיטה זו אין להשהות את הכוסיות להדלקת נר שבת וחנוכה עד שיטביל, מאחר ויכול לבא ליד תקלה. אמנם הביאור הלכה (סימן שכ"ג ס"ז ד"ה מותר) כתב, דוקא כלי טמא, אם ישהנו ויאכל בו תרומה, עביד איסורא שאכל תרומה טמאה לכן אסור להשהותם משא"כ בכלי חדש, גם אם ישתמש בו בלי טבילה אין המאכל נאסר, ואף על גב דעביד איסורא במה שנשתמש בו בלי טבילה, אפ"ה משום כך לא גזרינן שמא ישהה, כיון שעכ"פ לא אוכל איסור. וכן מבואר בלבוש (שם אות ז') דזה לא שייך למיגזר גבי כלי חדש שאין הטומאה תלויה בו, ועי' מלאכת שלמה מסכת ביצה (פ"ב מ"ב) דזה לא שייך

למגזר גבי כלי חדש שאין הטומאה מצויה בו.

ועי' חוט שני (יו"ד סי' ק"כ עמוד י"ח סק"א) בשם מרן החזו"א זצ"ל דיש להטביל מיד שלא יבא לידי תקלה, אבל אין ביטול מצוה בעצם השהייה, ועי' ברא"ש בביצה (פ"ב סי' י"ב) שכתב דלטעם שמא ישהה מותר להטביל כלים חדשים ביום טוב, דבביצה (שם) לא מיירי רק בכלי טמא אבל בכלי חדש אין חשש תקלה ויכול להשהותו, ובקרבן נתנאל (סי' כ') ביאר דלא שייך בהו טעמא דרב ביבי דהא וולד טומאה לא שייך לרב ביבי טעמא שמא ישהה כיון דלית בהו תקלת תרומה דמדאורייתא טהור הוא הכלי. א"כ פשיטא דבכלים חדשים לא שייך שמא ישהה. וכלומר פוק חזי מה עמא דבר שנוהגין איסור בדבר להטביל כלים חדשים ביום טוב. ולהרי"ף מותר להטביל כלים חדשים ביום טוב, ועי' תויו"ט ביצה (פ"ב מ"ב) שכתב, לענין טבילת כלים חדשים, דלהשהות ליכא חששא דלא שייך תקלה לגבייהו דאין משתמשין בהן כל עיקר עד שיטבלו. עכ"ל, דבזה אין חשש תקלה דהדרך להטביל לפני השימוש, ויש לדון דאם אינו חושב כלל להשתמש רק להעבירו לאחר דה"ז ככלי סחורה וכן במייעדו רק לנרות שבת וחנוכה, ועי' שו"ת מנח"ש (ח"ב סי' ו' אות י"ד) דאף להביאוה"ל (סי' שכ"ג ס"ז ד"ה מותר) והישועו"י (יו"ד סי' ק"כ ס"א) שנראה שיש מצוה להטביל גם בלא שימוש, וכן עי' ראבי"ה פסחים (סי' תס"ד), אינו עובר איסור אם אין בידו לטבול. ושמעתי שרה"י בישיבת בית מדרש עליון צידד להטביל הכוס ששוברין בחופה אע"פ שאין עומד לשימוש ואין חשש תקלה.

[ובס' רק שבתו סימן תק"ס ס"ב הגה ויש מקומות שנהגו לשבר כוס בשעת חופה, נ"ב אם הוא כוס של זכוכית יטבול תחילה בברכה שאם אינו מטביל בברכה מראה בזה שאינו מקוה ומצפה לבנין ירושלים שאם יבנה לא יצטרך לשבור את הכוס ויוכל לשתות בו ועכשיו שאינו מטביל בברכה מה מועיל מה שמתאבל על ירושלים בשבירת הכוס הלא אינו מקוה לבנינה ולא מצאתי למי מהפוסקים שדיבר מזה ולכן לענין דינא נראה שיטבול כוס אחרת עימה ויכוון לפטור אותה בברכה, ע"ש, ובאמת אם אין חשש תקלה בשהייה א"כ אין כאן פגם בציפוי לבנין ירושלים שאם יבא גואל יטבילנו אבל כעת אין עליו מצוה להטביל דכעת אינו כלי סעודה רק כלי העומד לשבירה].

ועי' בעזרת אליעזר (נישואין עמוד קמ"ג) ששאל מרבינו זצ"ל, כוס שחתן שובר מתחת לחופה האם נחשב שמשתמשים בזה ויצטרך טבילה או לא שלא צריך טבילה, והשיב רבינו, לא מסתבר, ושאל, האם הכוס צריכה להיות שלמה לפני ששוברים, והשיב, כן.

הגאון רבי ישעיהו ליבוביץ שליט"א
דומ"צ קהילת דז'יקוב בית שמש

פסקי הלכות הנוהגים למעשה לימי החנוכה

בס"ד, כסליו תשפ"ו

לכבוד הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

הריני לקיים בקשת כבוד מעלתו שליט"א לשלוח לו איזה הערות על ספרו החדש "תורת החנוכה". ומכיוון שאיני ראוי להעיר על אחרים אשלח בזה מה שמסרתי בשיעור בשבת חנוכה בשנה שעברה על דיני שבת חנוכה ואי"ה יודפס בגליון חדוותא דשמעתתא היוצא לאור ע"י קהילת 'דזיקוב-ויזניץ' ויש בזה תוספות הנוגעים לג' נידונים שמובאים בד' חלקי הספר נידון א' אודות הנכתב בספר הנ"ל בפסקי "גם אני אודך" אות כ' על האפשרות להזיז את הכיסא שעליו המנורה, נידון ב' אודות הנכתב בספר מהרה"ג רבי אליעזר רבינוביץ שליט"א בפרק ג' אות י"ב אודות המדליק נרות בער"ש ויוצא מביתו, נידון ג' אודות הנכתב בפסקי "קנה בושם" אות ל"ח ול"ט ובפסקי "היכל הוראה" אות ט"ו ע' ס"ב אודות זמן ההדלקה בער"ש .

בברכה ישעיה ליבוביץ

מדיני חנוכה

כתב המג"א שמזמן הדלקת הנרות אסור ללמוד (ב"מחצית השקל" כתב שכבר מחצי שעה קודם אסור.) וכתב על זה המ"ב בשם האחרונים שכ"ש שאסור לאכול אכילת קבע, אבל פת ומזונות פחות מכביצה מותר, וכן פירות אפילו הרבה, וכן שתייה מותר חוץ ממשקה המשכר. וכן אסור לעשות מלאכות שעשויות להימשך כמו תספורת או רחיצה בבית המרחץ, וכן שינה אסורה.

כתב בספר "חוט שני" שמותר ללמוד הלכות חנוכה אף בהגיע זמן ההדלקה ואין איסור "שמא יימשך". (כשם שמותר בשבת ללמוד לאור הנר פרק "במה מדליקין" ושאר סוגיות העוסקות בהדלקת הנרות, אף שיש חשש שמא יטה הנר.)

זמן ההדלקה גם למנהגנו שמדליקים בפנים הוא מיד בצאת הכוכבים לאחר תפילת מעריב, (-שתדיר קודם.) ואף שלגבי פרסומי ניסא אין הבדל מתי מדליקים, מ"מ מבואר ברשב"א ובר"ן [שבת כ"א] שגם למדליקים בפנים לכתחילה צריך להדליק משתשקע החמה דזריזין מקדימין למצוות. וב"קב הישר" שמצווה הבאה לידך אל

תחמיצנה וכן פסק בעל "שבט הלוי"[א], וכך מבואר ב"ערוך השולחן" שרוב ישראל נזהרים בזה[ב].

כתב בספר "נימוקי או"ח" שרבים מהצדיקים הדליקו נרותיהם מאוחר אף דזריזין מקדימין למצוות משום שהיו עסוקים בהכנה להדלקת הנרות. (ועי"ש עוד שרצו שכולם יוכלו להשתתף ויהיה פרסום הנס גדול יותר.)

לפי הדברים הנ"ל יבואר מנהגם של רבים וטובים לנסוע לרבותיהם להדלקת הנרות אף אם התאחרו והגיע כבר זמן חצי שעה שלפני ההדלקה, שמכיוון שכשנוסעים להסתופף בצל הצדיק הרי זו הכנה רבתי. ועוד שאין חשש שמא ישכח, שהרי עוסק בנושא של הדלקת הנרות, רק שצריך להיזהר שלא להתעכב לכל מיני סידורים אחרים שהרי זריזין מקדימין למצוות.

מהשקיעה ואילך יכול להדליק בברכה, (אף באדם שבדרך כלל מדליק בצאת הכוכבים.)

הנמצא בעיר אחרת ורוצה לאכול בה ואח"כ עתיד לחזור לביתו ללון שם, האם מותר לו להדליק נרות בעיר בה נמצא כעת ? דנו בזה הפוס' [ג], ודעת רוב גדולי ההוראה שאין יכול לעשות כן. והתירו להדליק נרות במקום בו שוהה ולן אפילו יום אחד בלבד[ד]. (ובשו"ת "קניין תורה" התיר להדליק במקום הימצאו באופן שאשתו וב"ב נמצאים עימו, אף שאח"כ חוזרים ללון

א. כתב הרמ"א שגם המדליקים בפנים צריכים להדליק בזמן. והסביר בעל "שבט הלוי" שהטעם הוא עפ"י ה"דרכי משה" בשם המהרי"ל, שמבואר במהרי"ל שם שהתקנה היתה להדליק מיד בשקיעת החמה (עכ"פ כשאפשר) שהוא זמן מסוים, וגם בנ"א נמצאים אז בבית ויש פרסומי ניסא, וכעין התקנה של בדיקת חמץ.

ב. כתב ה"ערוך השולחן" על דברי הרמ"א שיש להיזהר גם בזמן הזה, וכתב שטוב להיזהר גם בזמן הזה לעשות תקנת חכמים ורוב ישראל נזהרים בזה.

ג. בדברי הט"ז (שכתב: "... ואפילו למה שכתבתי בסמוך דאכסנאי רשאי להדליק גם במקום שהוא שם, היינו שעכשיו תהא גם שכיבתו שם. מה שא"כ בזה שיאכל כאן שעה או שתיים וישוב למקומו, אין שום סברה לומר שידליק שם ולא בביתו דזה הוי כאילו עומד בשעת הדלקה על רחוב העיר.) והב"ח וה"פרי חדש" ריש סי' תרע"ז.

ד. אמנם אם אינו בעירו בשעת חיוב ההדלקה וכשיחזור לביתו שהוא בעיר אחרת לא יהיה מי שישתתף בהדלקתו מכיוון שלדעת המג"א באופן זה אין מברכים ובצירוף דעת המהרש"ל שאחר חצות אין מברכים דעת הגרמ"ש קליין שבאופן זה נחשב כמי שאין לו בית וא"כ יכול להדליק במקום הימצאו.

בביתם[ה]. וכן האריך להתיר בספר "נר איש וביתו" ומביא שכך פוסק הגאון ר' מרדכי גרינפלד[ו].)

הנמצא בעיר אחרת ורוצה לסעוד שם לפני ההדלקה: רבים מהפוס' מתירים לאישה לאכול מכיוון שבפועל לא היא המדליקה.

ב"שבט הלוי" התיר לאכול[ז] למי שקנה כרטיס "הלוך ושוב" והיה לו זמן מוגבל לחזור (ברכבת האחרונה) וא"כ וודאי יחזור לביתו, ובביתו שם מנורה כך שמיד שייכנס לביתו ייזכר בחובת הדלקת נרות.

ויש לעיין מה הדין כיום כשאין את כל הפרטים המצוינים לעיל.

ושמעתי מנכד בעל "שבט הלוי" ידידי הרה"ג רבי מרדכי ישראל איצקוביץ שליט"א שזקנו התיר לו לאכול בבית הוריו, אף שעתיד היה לחזור לביתו ולהדליק שם נרותיו. (ומסתבר שהיתר זה היה בצירוף מצוות כיבוד הורים.)

ולמעשה: במקום מצווה או צורך גדול יכול להעמיד שומר[ח] ואז יוכל לאכול. ויש מהפוס' הסוברים שגם פלאפון יכול לשמש כשומר, (ויש בו גם מעלה שאינו יכול לשכוח את תפקידו להזכיר כמו בשר ודם.) בפרט אם יכול לכתוב על צג הפלאפון "הדלקת נרות".

הגיע זמן התזכורת ועדיין לא הגיע לביתו - יפעיל מיד תזכורת חדשה.

הנוסע לרבו לשבת חנוכה ורוצה להדליק במוצש"ק במקום שהותו בשבת, דעת הרבה פוס' שיכול להדליק לכתחילה שם. (אך דעת בעל "שבט הלוי" שאם חוזר מוקדם לביתו עדיף שידליק בביתו, אך אם מתעכב אז ידליק במקום בו שהה בשב"ק.) ויש המצריכים שישהה במקום זה כחצי שעה (ועכ"פ שיהיה לו אפשרות ורשות לשהות שם חצי שעה.)

האוכל במקום אחד וישן במקום שני, אם 2 המקומות פרטיים לו ידליק במקום האכילה, ואם מקום השינה פרטי ומקום האכילה הוא עם עוד אנשים ידליק במקום שנתו – הגר"ש וואזנר.

ה. ובאופן של אדם שיש לו שני דירות ובאחת מגיע רק לפרקים יש מהאוסרים להדליק כשנמצא אצל חברו המתירים שיכול להדליק שם אם אוכל סעודה אחת אף שאינו לן שם אולם רוב גדולי ההוראה אוסרים גם בזה.

ו. וע' בשו"ת "אמרי יעקב" שהביא את דברי ההיתר וכתב שהוא רק בגדר לימוד זכות על המקלים, ולכתחילה אסור לעשות כן.

ז. אמנם דעת רבים מהפוסקים לאסור אכילת קבע.

ח. דעת הגרמ"ש קליין שאין מועיל שומר אלא במקום מצווה וכדו'.

הרוצה להשתתף בהדלקת נרות, צריך לקנות חלק בשמן – שו"ע. וב"כף החיים" הביא מהרשב"א שיש להקנות גם חלק מהפתילות, וכן הורו רבים מהפוס' (וכן הוא ב"שבט הלוי")

כתב המ"ב ב' אופנים להשתתפות זו :

שבעה"ב יקנה ע"י אחר את השמן והפתילות.

ע"י נתינת פרוטה. ובספר "וישמע משה" הביא מהגריש"א שאף אם יש רבים שמשתתפים, כך שיוצא לכ"א שווי שמן ופתילה פחות משווה פרוטה – מותר[ט].

דיני מותר השמן והפתילות

איתא ב"מדרש תנחומא" כך שנו רבותינו נ"ח שנותר בו שמן ביום הראשון מוסיף בה שמן ביום השני וכן הלאה, נותר שמן ביום השמיני עושה לה מדורה בפני עצמה דכיוון שהוקצה למצוותו אסור להשתמש ממנו. לא יאמר אדם איני מקיים מצוות זקנים הואיל ואינו מן התורה, אמר להם הקב"ה 'בני אין אתם רשאים לומר כך אלא כל מה שגוזרים עליכם תהיו מקיימים שנאמר "ועשית ככל אשר יורוך" למה שאף על דבריהם אני מסכים שנאמר ו"תגזור אומר ויקום לך" ' תדע לך שהרי יעקב שם אפרים לפני מנשה וקיים הקב"ה גזירתו בקרבנות הנשיאים שהקריב אפרים ביום השביעי ומנשה ביום השמיני.

וכך נפסק בשו"ע ששמן הנותר ביום השמיני שורפו כי הוקצה למצוותו ואינו דומה לעצי ונוי סוכה שהוקצה לסוכות בלבד כי השמן מיועד להתכלות, ואינו דומה לנר שבת שאם נכבה יכול במוצ"ש להנות מהשמן כי נר שבת מיועד להנות ממנו.

פשטות השו"ע שבעיה זו קיימת רק אם נכבו הנרות לפני חצי שעה ולא הדליקם שוב, כי השמן של חצי שעה הוקצה למצוותו. [ובאמת אף שכבתה אין זקוק לה מ"מ למצווה צריך שיחזור וידליק.] ואם לא הדליקם אלא אחר שהוסיף שם שמן אין בטל השמן המוקצה אלא אם יהיה שישים בשמן שנוסף כנגדו.

אך כתבו האחרונים שלכתחילה יש לחשוש שהשמן הוקצה למצוותו גם אם אף נר לא כבה בתוך חצי שעה [באופן שלא התנה שאינו מקצה השמן שיישאר לאחר מחצית השעה, ואכן כתבו הפוסקים שעל שמן של חצי שעה לא יועיל תנאי] מכיוון ששם השמן בסתמא וללא תנאי א"כ הוקצה כל

ט. ויש לעיין אם שווי השמן והפתילה עצמה הם פחות משווה פרוטה, כגון בכוסית קטנה של שמן למאור ביום הראשון, האם אפשר להקנותה לאחרים. ובספר "פני השולחן הביא "פני יהושע" שא"א להקנות במקרה זה.

השמן, ולפ״ז כל אדם שנותר לו שמן אסור להשתמש בו.

כ׳ המג״א שלכתחילה טוב להתנות שאינו מקצה השמן הנותר.

כתב ״החיי אדם״ שגם את הפתילות צריך לשורפם וכפי שכתב הטור [ובמ״ב לא כ׳ פתילות וגם אם נאמר שאדם אינו מקצה הפתילות מ״מ צריך לשורפם מצד השמן הספוג בהם.

מי שקשה לו לשרוף יכול לעטוף השמן בדרך כבוד ולזרוק לאשפה ויכול גם לשופכם לכיור, אך לא בבית הכסא שאינו דרך כבוד. [גם הכוסיות שניכר שהם של חנוכה יזרקם בדרך כבוד.]

אם רוצה להשתמש בשמן להדלקה למצוות אחרות: לנר שבת אסור כי הוא ניתן כדי להנות ממנו, אך לנר בית הכנסת וכדומה הפמ״ג אוסר וה״חכמת שלמה״ מתיר מכיוון ששריפת השמן בתור נר בית הכנסת היא יותר בדרך כבוד מסתם שריפה ומצד שאסור להנות ממנו הרי מצוות לאו להנות ניתנו.

ולכאורה אם אף נר לא כבה לו בתוך חצי שעה יכול להקל שהרי מעיקר הדין שמן זה אינו מוקצה.

אין לתחוב מזלג או כף וכדומה [כדי ליישר הפתילה.] אין לשרוף השמן בתוך סיר. אין לשפוך מים רותחים על הכוסיות בכיור וכדומה כי השמן הבלוע אוסר הכלים שנבלע בהם [כי לפעמים המים פוגעים בזה ובזה ביחד ולפעמים השמנונית היא פחות מכדי קליפה -על פי ס׳ ״בשר בחלב״], ואם עשה כן צריך להכשיר הכלים. [-״וישמע משה״ בשם הגריש״א, שו״ת ״משנת יוסף״ ועוד ויש מקילים.]

סגולת שמן לשושנה הוא לקחת מהבקבוק, והבקבוק לא נאסר שהזמנה לאו מילתא׳, וכך מדויק בנוסח ״ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים״.

מובא בסידור רבי שבתי תלמיד הבעש״ט [ויש מביאים בשם האר״י הק׳ שסגולת שריפת השמן היא סגולה להינצל מהריגת דם ל״ע.

יש מהקהילות ששומרים השמן הנותר לשריפת חמץ ואף שאיתא בטור שאין להשאירו לשנה הבאה מחשש תקלה, סוברים הם שלכמה חדשים מותר [ולכאורה מוכח שס״ל כדעת ״החכמת שלמה״ שמותר להשתמש בשמן הנותר למצוות אחרות.]

אחר חנוכה יכול להשתמש במנורה גם לצורכי חול אף ששופר או טלית אף אם חיובה רק דרבנן אסור להשתמש בהם דברי חול אם חושב עדיין להשתמש בהם למצווה -ס׳ כ״ה הכא שאני שאין הכלי נחשב כגופא של מצווה -הגרמ״ש קליין

י. ואף אם מזג בכוסית השמן ולא הדליק לא נאסר.

דיני הדלקת נרות חנוכה

הרגיל בנר

שנו חכמים במסכת שבת (כג:), 'הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים', ופירש רש"י (ד"ה בנים), 'דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה'.

ובטור (או"ח סי' רס"ג) פירש ש'הרגיל' היינו שמשתדל לעשותו יפה. והמאירי (שבת שם ד"ה לעולם) פירש שהכוונה למי שמדליק 'דרך חבוב מצווה ובהערה מפורסמת'. ובקונטרס הדלקת נ"ח לרבינו יצחק בן הראב"ד כתב שהכוונה היא שזהיר להדליק בכל פרטי המצוה ודקדוקיה.[יא] ובפלא יועץ (ערך נר שבת ונר חנוכה) כתב שענין הזהירות בנר היא, שיהא הכלי שמדליק בו נאה ונקי, ושידליק בשמן זית זך.

זמן ההדלקה

מנהגינו להדליק בצאת הכוכבים[יב], לאחר תפילת ערבית[יג].

אדם שדרכו להתפלל תפילת ערבית במניין קבוע בזמן מאוחר יותר, יכול להדליק מיד בצאת הכוכבים, ולהתפלל ערבית אח"כ[יד].

אף שמנהגינו להדליק בצאת הכוכבים, במקום הצורך יכול להקדים ולהדליק משקיעת החמה ואילך[טו].

יש אומרים שבמקום הצורך יכול להקדים להדליק בברכה מפלג המנחה שהיא שעה ורבע [זמניות] קודם השקיעה, וצריך ליתן שמן שידלקו הנרות חצי שעה בלילה[טז]. אמנם ב"שבט הלוי" (ח"ד סי' ס"ו) פסק שהמדליק

יא. ועל פי זה כתב שאין לתמוה על כך שאף שכולם רגילים להדליק נר חנוכה, מכל מקום אין כולם זוכים לבנים תלמידי חכמים, מפני שרק מיעוט דמיעוטא מקיימים המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה.

יב. כפסק הטור והשו"ע (סי' תרע"ב ס"א) ורוב הפוסקים.

יג. משום דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, וגם משום שיש בה מצות קריאת שמע שהיא מדאורייתא. משנ"ב (שם סק"א).

יד. משום שהכלל ש'תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם' אמור רק כשרוצה כעת לקיים שניהם. "מבית לוי" (קובץ י', עמוד א') ועוד.

טו. "מבית לוי" (שם).

טז. המחבר (סי' תרע"ב ס"ב) הביא בשם י"א שאם הוא טרוד יכול להקדים ולהדליק מפלג המנחה ולמעלה. ובמשנ"ב (סק"ג) כתב בשם פרי חדש שמדליק בברכה, ובשעה"צ (סק"ה) כתב בשם ברכי יוסף שהלכה כיש אומרים אלו. וכתב במשנ"ב (סק"ג) שפלג המנחה הוא שעה ורבע [זמנית] קודם צאת הכוכבים.

מפלג המנחה מדליק בלא ברכה"י, ולכן אם אין לו אפשרות להדליק רק בזמן זה, עדיף שידליק ע"י שליח בזמן הראוי, ולא ידליק בעצמו קודם שקיעת החמה.

גם למנהגינו שמדליקים בתוך הבית, לכתחילה יזדרז להקדים ולהדליק מיד בצאת הכוכבים [אחר שיתפלל ערבית"ח]. אמנם יש לאדם לחכות לאשתו ובנותיו הגדולות אם אין הם נמצאים בהדלקת נרות אחרת"ט משום שי"א שחייבות בברכת שעשה ניסים ולברך אח"כ א"א מחמת שיש חולקים וסב"ל.

• ● •

וכתב זאת עפ"י שיטת השו"ע (סי' רס"ג ס"ד) שמחשבים את י"ב שעות היום מעלות השחר עד צאת הכוכבים [לפי שיטת ר"ת], ולפי זה פלג המנחה הוא 3-2 דקות לפני השקיעה. אבל לשיטת הגר"ז (סי' תמ"ג ס"ד, ובסידורו הל' קריאת שמע), והגר"א (סי' תנ"ט) מחשבים את י"ב שעות היום מנץ החמה ועד השקיעה, ולשיטתם פלג המנחה היינו שעה ורבע [זמנית] קודם השקיעה, וכפי שכתב המשנ"ב (סי' רס"ג סקי"ט). וכשיטה זו אנו נוהגים בכל העניינים (ולכן בערב שבת נוהגים להדליק נר חנוכה מפלג המנחה ואילך ואין מצמצמים להדליק ממש קודם השקיעה).

ולכך גם בנידוננו אפשר להדליק משעה ורבע קודם השקיעה (ראה בספר "אור ישראל" על דיני חנוכה פ"ט הערה 424). אמנם ב"מועדים וזמנים" (ח"א סי' קנ"ב) חולק וסובר דשרגא בטיהרא לא מהני, והמתירין להדליק במקום הצורך מפלג המנחה ולמעלה זהו רק לשיטת השו"ע, דהיינו כמה דקות קודם השקיעה.

יז. שהביא שם שהשו"ע כ' יש מי שאומר שיכול להקדים ולהדליק בברכה וכ' השעה"צ בשם ה"ברכי יוסף" שכך נקטינן להלכה (ודעה ראשונה אינה חולקת על היש מי שאומר וכן מורים חלק מהפוסקים אכן ה"שבט הלוי" הביא שהחיד"א בספרו "כסא רחמים" חזר בו ממה שכתב ב"ברכי יוסף" וסובר שדעה ראשונה בשו"ע חולקת על ה"יש מי שאומר" . ולכן פוסק בעל "שבט הלוי" למעשה שאין להדליק בברכה לפני השקיעה ועוד הביא ה"שבט הלוי" שהמג"א הביא מסכת סופרים שאם הדליקו נרות חנוכה מבעוד יום אין מברכים על זה. ופשטות לשונו נראה שא"א להדליק בברכה מפלג המנחה. עד השקיעה (אמנם ב"מחצית השקל" מיישב הלשון.)

יח. משום שזריזין מקדימין למצוות. ועוד שהרי אסור לעשות מלאכה בהגיע הזמן שמא ימשך, וכן יש לחשוש לדעת הרמב"ם שהביא ה"ביאור הלכה" (סי' תרע"ב ד"ה ולא מקדימים) שהתקנה היתה להדליק דווקא בתחילת הלילה ואין לאחר את ההדלקה כלל, ולשיטתו אין הבדל בין אם מדליק בחוץ או בפנים.

יט. והעירני הגר"א רבינוביץ שיש לאדם להדריך בביתו שאם נמצאים במקום אחר בהדלקת הנרות כגון אישה בבית הוריה שלא תכוון לצאת את עצם חיוב ההדלקה בבית הוריה כי אם אין ישנים שם לא יצאו י"ח לדעת רוב הפוסקים (ורק יכוונו לצאת י"ח ברכת שעשה ניסים ושהחיינו בלילה הראשון) כי אף שחובת ההדלקה הבעל מוציאם בהדלקתו בביתו שמא כוונתם לצאת במקום אחר נחשבת ככוונה שלא לצאת חובת ההדלקה על ידי הבעל.

אם הוא מאחר לביתו ידליק אז ולא יצווה לאשתו להדליק במקומו מיד בצאת הכוכבים[כ], ויכול להדליק בברכה עד עלות השחר[כא].וצריך שיהיו ב״ב ערים, ואם אין יכול אז ב׳ מהם ופשוט שבמקום צורך סגי באחד ובאופן שיש לו בבית בנות שהגיעו למצוות ולא היו בהדלקה אחרת לכתחילה צריך להעיר את כולם[כב].

אדם הדר יחידי או נמצא לבדו בלילה נחלקו האחרונים אם מברך והמנהג שמברך על הדלקת הנרות, אף שאינו מפרסם הנס לרבים אבל צריך להשתדל מאד להדליק בתחילת הלילה[כג], אמנם אדם שיש לו בני בית אלא שישנים, יקיצם ואחר כך ידליק[כד].

מקום ההדלקה

מנהגינו להדליק בתוך הבית בטפח הסמוך לאחד מהפתחים שיש בו מזוזה, ומניחו בשמאל הפתח, כדי שיהיה מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל ויהא מוקף במצוות.

כ. "מבית לוי" (שם עמוד ג').

כא. משנ"ב (סי' תרע"ב ס"ק י"א). ואף ממש קודם עלות השחר, "שבט הלוי" (ח"ח סי' קנ"ו). אמנם יש אומרים (הגרי"ש אלישיב הו"ד בספר "חנוכה" להרב צבי כהן פי"ג סי"ג, "נטעי גבריאל", חנוכה פ"ג סי"ט) שיכול להדליק בברכה רק עד חצי שעה שלפני עלות השחר, כיון שצריך לדלוק שיעור חצי שעה בלילה.

כב. תשפ"ו-הגר"א רבינוביץ בספר "תורת החנוכה" שהרי כ' המ"ב תרע"ו ו' שיש פוסקים שמי שהדליקו עליו בביתו צריך לברך על הראייה ובלילה ראשון גם שהחיינו ורק מספק ברכות להקל כ' שאין כן למעשה ומוכח שלכתחילה ראוי להיות נוכח באיזשהו הדלקה ובפרט אם לא ראו נרות חנוכה שדעת הרמ"א תרע"ז ב' שחייב לראות הנרות

כג. דעת המג"א שלא לברך וכן נקטו החיי"א ודרך החיים אבל ב"חמד משה" המובא בשעה"צ (שם ס"ק י"ז)מסיק שיש לברך. וכתבו הפוסקים ["אגרות משה" (או"ח ח"ד סי' ק"ה), "שבט הלוי" ("מבית לוי" שם עמוד ב') ועוד] שכן המנהג, ודלא כהמשנ"ב (שעה"צ שם) שפסק שלא לברך משום שספק ברכות להקל [וגם הוא סיים שמי שרוצה לברך אין מוחין בידו] אמנם אם מדליק בזמן עד שתכלה רגל מהשוק כ' בחידושי מהרצ"א מאמר א' אות קס"ד שגם לשיטת המג"א יכול להדליק בברכה ובזה מיישב מה שהקשה ה"חמד משה" על המג"א מדין הנמצא בין הנכרים שצריך להדליק אף שאין שם פרסומי ניסא שאם מדליק בזמן תקנת חז"ל גם למג"א אי"צ פרסומי ניסא ועיין עוד בפסקי הגרנ"ק המובאים בהלכות חנוכה להגרי"א דינר פ"א ג' וז"ל אע"פ שגם מי שגר לבדו חייב להדליק נ"ח מ"מ אינו לברך אא"כ מדליק בתחילת הלילה שהוא זמן הדלקה לכולם ולאחר מכן אינו יכול לברך אא"כ יש פרסומי ניסא.

כד. "חמד משה" (שם). ולמעשה פסק בעל "שבט הלוי" כה"חמד משה" שגם באופן שהוא לבד בבית ידליק בברכה.

לדעת רוב הפוסקים אין הבדל בין הפתחים שבבית, ויכול להדליק באיזה מהם שירצה[כה].

אפשר להדליק בפתח שיש בו מזוזה רק לחומרא, ומקיימים בזה הענין של 'מזוזה בימין'[כו].

צריך להניח הנרות בגובה למעלה מג' טפחים מהקרקע, שהם 24 ס"מ לשיטת ר"ח נאה, 28.8 ס"מ לשיטת החזו"א.

מצוה לכתחילה להניח את הנרות למטה מעשרה טפחים מהקרקע, שהם 80 ס"מ לשיטת רא"ח נאה, 96 ס"מ לשיטת החזו"א. ואם הניחה למעלה מכך יצא [עד עשרים אמה].

אם אפשר לו, ראוי להדר להניח הנרות מעט יותר מז' טפחים מהקרקע[כז].

אם יש צורך להניח למעלה מעשרה טפחים, כגון שיש חשש שהילדים יהפכו את הנרות וכדו', יכול לכתחילה להניח למעלה מעשרה טפחים[כח].

כתבו הפוסקים שגם השלהבות צריכות להיות בתוך עשרה טפחים, ולא רק הנרות עצמם[כט].

דיני המנורה השמן והפתילות

ישתדל שתהא לו מנורה יפה ונרות יפים כפי יכולתו[ל], ומי שידו משגת יעשה המנורה מכסף[לא].

יכול ליתן כלי זכוכית במנורה של כסף [כפי הנהוג], ואין מפסיד בזה את המעלה של הדלקה בכלי כסף[לב].

כה. הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה, מועדים תשרי-אדר, פי"ד סט"ז), ועוד פוסקים, אמנם במנחת יצחק (ח"ז סי' מ"ח) כתב לדקדק להדליק בפתח חדר האכילה.

כו. "מבית לוי" (שם עמוד ו') ועוד.

כז. עיין ב"שערי תשובה" (סי' תרע"א אות ח') בשם "טור ברקת" ו"שומר אמונים" (ולצאת כל הדעות אם אפשר לו יניח בין 70 ס"מ ל- 80 ס"מ מהארץ כי 80 ס"מ הוא עשרה טפחים לגר"ח נאה ו- 70 ס"מ הם ז' טפחים לחומרא לשיטת החזו"א).

כח. הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ג פל"ד סכ"ב).

כט. "מנחת יצחק" (ח"ו סי' ס"ה אות ב'), "הליכות שלמה" (שם פי"ד ס"ו). "מבית לוי" (שם עמוד ה', וכתב שם ש'ישתדל' לעשות כן, ועיי"ש מה שהוסיף בזה), עפ"י הפמ"ג שהובא ב"שער הציון" (סי' תרע"א ס"ק ל"ג) לענין למעלה מעשרים אמה. ועי"ש מה שדנו בזה.

ל. מ"ב ס' תרע"ג ס"ק כ"ח.

לא. "באר היטב" (שם ס"ק י"ג) בשם "סדר היום".

לב. מפני שהכוסיות בטלות למנורה. "שבט הלוי" (ח"ח סי' קנ"ז), וב"שבט הקהתי" (ח"ה סי'

כל השמנים כשרים לנר חנוכה, אך מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית[לג], ואף שמן זית למאור שאינו ראוי לאכילה, מהודר להדלקה[לד].

כל הפתילות כשרות להדלקה, אך מצוה לעשותם מצמר גפן או חוטי פשתן[לה], ומנהג רבותינו הקדושים להדליק בצמר גפן[לו].

מעיקר הדין אין צריך להחליף הפתילות בכל יום[לז], אך יש שנהגו להחליף בכל יום[לח], וכן נהגו רבותינו הקדושים[לט].

שמן ופתילות שנותרו לאחר חנוכה, עושה להם מדורה בפני עצמם ושורפם[מ].

הדברים האסורים קודם ההדלקה.

ממחצית השעה טרם זמן ההדלקה אסור לאכול אכילת קבע[מא], אך מותר לאכול פת או מזונות פחות

קי"ד) כתב שיש הידור בזה מפני שבאופן זה רואים את השמן ואת השלהבת, ומתקיים ביותר פרסומי ניסא. וב"נטעי גבריאל" (חנוכה פכ"א הערה יד) הוסיף שכך שהמנורה נשארת יפה ונקיה, ולא מתלכלכת מהשמן והשלהבת.

לג. רמ"א (סי' תרע"ג ס"א), שאורו זך ונקי וגם מפני שנס המנורה היה בשמן זית.

לד. "חוט שני" (חנוכה פי"ט הערה ח'), "מבית לוי" (מועדים עמוד קכ"ח) ועוד. אמנם דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פל"ד סי"ג) שיש ענין להדר ולהדליק בשמן זית הראוי למאכל, שכל שיותר דומה לשמן של מנורת ביהמ"ק הוי מהודר יותר.

לה. משנ"ב (סי' תרע"ג סק"ב).

לו. "עדות ביהוסף" (פ"ג ס"ג).

לז. שו"ע (סי' תרע"ג ס"ד), ובמשנ"ב (שם ס"ק ל"א) כתב שאדרבה יש מעלה שאין מחליף הפתילות, שאז נוח יותר להדליקם. וב"משמרת שלום" (קודינוב סי' מ"ח אות ג') כתב שיש בכל יום להעביר הפתילה של נר היום הראשון לנר החדש שבו מתחיל ההדלקה, שאם לא כן הוא מוריד הפתילה מקדושה חמורה לקדושה קלה, שאתמול הדליקה ראשונה וקיים בה את עיקר המצוה, והיום מקיים בה רק את ההידור של 'מהדרין מן המהדרין'. והעיר ע"כ ב"פסקי תשובות" (סי' תרע"ג הערה 84), שלפי זה גם את מותר השמן שבנר צריך להעביר מדי יום לנר הראשון, ואין משמעות הפוסקים כן, ראה משנ"ב (תרע"ז ס"ק י"ז) ועוד.

לח. "דרכי משה" (סי' תרע"ג סק"ו). ו"מבית לוי" (קובץ י'. עמוד יד) כתב שכן המנהג.

לט. "עדות ביהוסף"(פ"ג ס"ג).

מ. שו"ע (סי' תרע"ז ס"ד).

מא. "משנה ברורה" (סי' תרע"ב סק"י).

מכביצה[מב], וכן פירות אפילו הרבה, וכן שתיה (שאינה משכרת) מותרת.

כמו כן אסור לעשות מלאכה מזמן זה ואילך[מג], ודווקא מלאכות העשויות להמשך, כגון תספורת, רחיצה בבית המרחץ וכדומה[מד].

וכן אסור מזמן זה ואילך לשכב לישון, אלא א"כ העמיד שומר או שעון מעורר שיקיצנו בזמן ההדלקה[מה].

גם לימוד אסור מזמן זה ואילך[מו], אך הלכות חנוכה מותר ללמוד עד זמן ההדלקה[מז].

אדם שאינו בביתו ואינו יכול להדליק עדיין, אעפ"כ אסור לו לאכול וכן שאר דברים, עד שיגיע לביתו וידליק[מח].

אישה הממתינה לבעלה שיבא להדליק, מותרת באכילה ושאר דברים, כיון שאין ההדלקה מוטלת עליה[מט].

דיני ההדלקה:

לא ידליק במקום שהרוח נושבת שם, ואם הדליק ונכבה ע"י הרוח, יחזור להדליק בלא ברכה, אך אם האש לא נאחזה בפתילה ועומדת להכבות מיד, צריך להדליקה מחדש בברכה[נ].

כשמדליק הנרות לא יסלק את ידו מהפתילה עד שידליק את רוב הפתילה היוצאת מן השמן[נא].

אם נכבו הנרות בתוך החצי שעה, או שתיקן את הנר שיבער היטב וכיבהו בשוגג. אין צריך לחזור

מב. "מבית לוי" (שם עמוד כ"ב).

מג. "משנה ברורה" (שם) שכתב 'ושאר דברים'.

מד. עפ"י שו"ע ופוסקים (סי' רל"ד ס"ב) (ועל ידי שומר מסתבר שאפשר להקל וי"א ששומר מועיל רק לדבר מצווה) .

מה. ראה "פסקי תשובות" (ס"י רל"ב אות ג').

מו. מ"ב (שם).

מז. "חוט שני" (חנוכה פי"ט הערה ח') ועוד.

מח. "מבית לוי" (שם עמוד כ"ב).

מט. "מבית לוי" (שם). אמנם בספר "בצל החכמה" (ח"ד סי' נ"ח) כתב שהמנהג להחמיר [וכן הביא בפס"ת סי' תרע"ב אות ז'], אך סיים שבמקום הצורך יש להקל.

נ. מ"ב ס' תרע"ג ס"ק כ"ה, ומשמעות דבריו שיחזור ויברך, וראה בספר "אור ישראל" על דיני חנוכה פי"ט ס"ה שהביא משו"ת "חוקי חיים" (ח"ה או"ח סי' קי"ז אות ד') שאם אף פתילה לא נדלקה וצריך להחליף לפתילות אחרות, יחזור ויברך רק ברכת 'להדליק'.

נא. "ביאור הלכה" (סי' תרע"ג ס"ב ד"ה הדלקה) בשם תשובת מהר"י ברונא (סי' ל"ט).

ולהדליק[נב]. אמנם ראוי להחמיר להדליק בלא ברכה, בפרט אם נכבה בערש"ק[נג].

מעיקר הדין לאחר שדלקו הנרות חצי שעה, יכול לכבותם[נד], אך המנהג שלא לכבותם[נה], אם לא במקום הצורך.

אין להפסיק בשיחה בשעת הדלקת הנרות, אף אחר שכבר הדליק נר אחד[נו], ואף בשהייה בלא דיבור לא יפסיק[נז].

דינים הנוהגים לאחר ההדלקה:

מנהג הנשים שאינן עושות מלאכה בעוד שהנרות דולקות, והיינו דווקא בשיעור הזמן שחייבים הנרות לדלוק מעיקר הדין, והיינו חצי שעה. ורק מלאכות גמורות שיש בהם עמל, כגון טויה ותפירה נאסרו, וכן יש להמנע משטיפת הרצפה, אך במלאכות המטבח כאפיה וכבישול, מותרות.

יש להמנע מלהחליף טיטולים ליד הנרות, משום כבוד המצוה.

אחר ההדלקה אין לטלטל הנרות למקום אחר. ויש אומרים שאם עשה כן אפשר שלא יצא ידי חובתו ואף לאחר שכבר דלקו הנרות חצי שעה יש להמנע מכך.

דין הדלקת בחורי ישיבה ואורחים:

בחורי ישיבה השוהים בפנימיה ואוכלים וישנים שם, נחלקו הפוסקים היכן עדיף להדליק, שיש אומרים שידליקו בחדר האוכל, ויש אומרים שידליקו בחדר שישנים בו.

נראה משעיקר הדין יכולים להדליק היכן שירצו, ויש שכתבו שאם רוצים יכולים גם להדליק בהיכל הישיבה.

בחורים השוהים כל היום בישיבה וגם אוכלים שם, ולנים בביתם, יש שכתבו שעדיף שישובו לביתם בזמן

נב. שו"ע שם.

נג. מ"ב שם ס"ק כ"ז.

נד. שו"ע סי' תרע"ב ס"ב.

נה. "מבית לוי" שם עמוד י"ז. וראה מה שהביא בזה בפס"ת (סי' תרע"ב אות ה').

נו. שיש אומרים שאם שח שלא בעניין הנרות, צריך לברך שנית על הדלקת שאר הנרות (ראש יוסף להפמ"ג שבת כג). וראה ב"מנחת יצחק" ח"ו סי' ס"ד מה שדן בזה ובספר "יומין דחנוכה" לגאב"ד ערלוי זצ"ל סי' ל"ג, כתב שלמעשה אם שח לא יברך על הדלקת שאר הנרות וראה עוד בספר מצות "נר איש וביתו" (סי' ב' סי"ב) מה שכתב בזה.

נז. ואם הפסיק בשהייה והסיח דעתו בין הברכה להדלקת נר ראשון, אף שלא הפסיק בדיבור צריך לחזור ולברך ספר "חנוכה להרב צבי כהן. פט"ז סי"ט.

ההדלקה וידליקו שם (אם אין ביטול תורה ע"י זה). ויש שכתבו שיכולים להדליק בישיבה (גם אם אוכלים שם רק סעודה אחת).

בחור המגיע לביתו מהישיבה, אף אם חוזר לישון בישיבה ואפילו באופן שאינו אוכל בביתו יכול להדליק שם – שמעתי מגדולי הוראה.

הלל בחנוכה ר"ח ומועדים

הלל בר"ח קוראים בדילוג[נח]. ובב"י הביא בשם "שיבלי הלקט" שדוד המלך ע"ה רמזו בתהילים בפרק ק"נ שיש י"ב לשונות של "הלל" כנגד י"ב חדשי השנה ו"כל הנשמה" אומרים פעמיים כנגד חדש העיבור. (וב"הערות דרשו" הביא מהשל"ה שמכיוון שע"י ר"ח יודעים מתי המועדים, ובמועדים תיקנו לומר הלל מכיוון שהם זכר ליציאת מצרים, ודוד אמרו ברוה"ק על יציאת מצרים.)

הלל ביו"ט: יש מהראשונים שס"ל שהוא דאורייתא, אך להלכה קי"ל שהוא דרבנן.

הלל בחנוכה: אומרים הלל שלם מכיוון שכל יום חלוק במס' הנרות (כבסוכות שחלוק בקרבנותיו), והנס עצמו מתחדש ומתגדל כל יום וחלוק בקריאת התורה (ואין ראוי לחדש קריאה בלי הלל).

הלל בחנוכה הוא מדרבנן (ודעת החת"ס שחובתו מדאורייתא שיש ללמוד ק"ו מיציאת מצרים, מה מעבדות לחרות אומרים הלל, כ"ש ממוות לחיים.)

ספק אם אמר הלל אינו חוזר[נט] (שע"ת בשם ה"שאגת אריה"). ויש שכתבו שראוי לחזור ולומר הלל (בחנוכה וביו"ט שיש דעות שהוא מדאורייתא.)

נשים פטורות מהלל בר"ח (שהוא רק מנהג ורק במקומות שנהגו חייבים) וביו"ט[ס], משום שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא, אך אם רוצות יכולות לומר הלל בברכה.

חיוב נשים בהלל בחנוכה: נחלקו האחרונים, י"א שהווי ככל יו"ט והן פטורות כי זו מצוות עשה שהזמן גרמא (וכן פסקו הגרשז"א והגריש"א),

---

נח. ואין קוראים הלל שלם משום דכתיב: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" ודרשו חז"ל ושאינו מקודש לחג אינו טעון שירה.

נט. ויש להקשות מדוע לא נאמר "סירכיה נקיט ואזיל" כמו שנפסק להלכה לגבי "יעלה ויבוא" שמסתפק אם אמרו שצריך לחזור, דאמרינן "סירכיה נקיט ואזיל".

ס. ובהלל בליל הסדר, הביא המ"ב בסי' תע"ט שחייבות. ולכאורה חייבות גם בהלל של יום א' כמו שכתב שם השעה"צ שהלל של סוכות ושמיני עצרת הן פטורות, ומשמע שביום א' חייבות.

וי"א שהן חייבות שגם הם היו באותו הנס, כמו שהן חייבות בהדלקת הנרות, (וכן פוסקים ה"אגרות משה" וה"שבט הלוי".)

הלל צריך לומר דווקא בציבור, ובהלכות ר"ח כתב הרמ"א שיזהר לקרותו בציבור, כי י"א שא"א לברך על ההלל אם אומרו ביחידות. (ואעפ"י כן כתב הרמ"א שאם אין לו ציבור יכול לאומרו ביחידות.) וגם לגבי הלל ביו"ט, כתבו האחרונים שצריך לומר בציבור, ומי שמחמת אונס בא לביהמ"ד ואוחזים שם לפני הלל, כתב המ"ב שיאמר קודם הלל בציבור ואח"כ יתפלל[סא]. והוא הדין אם נזכר כששמע מהש"ץ "יעלה ויבוא" שהוא לא אמר, כתבו הרבה פוס' שיאמר הלל קודם ואח"כ יחזור להתפלל שמו"ע. אמנם ב"כף החיים" ועוד כתבו עפ"י האר"י הק' שלא ישנה סדר התפילה[סב].

כתב הרמ"א: האומר הלל ביחידות, לכתחילה יאמר לשניים שיענו אחריו ב"הודו"[סג], (ואפילו קטנים שהגיעו לחינוך וכדו').

כתב ה"דרכי משה" בשם ה"מסכת סופרים" שצריך לומר הלל בנעימה ולקיים מה שנא' "ונרוממה שמו יחדיו", ובמדרש "השמיעיני את קולך" זה קריאת ההלל בנועם, בשעה שישראל קוראים הלל קולם עולה למרום.

כתב ה"דרכי משה" בשם הירושלמי שצריך להתיז (ה-ס') "כי לעולם חסדו".

הלל צריך לומר בעמידה[סד] מכיוון שהוא עדות על ניסים ונפלאות שנעשו לנו, ועוד שכתוב לגבי הלל "הללו עבדי ה' שעומדים", בדיעבד אם אמר בישיבה יצא ידי חובה.

זקן או חולה, כתב ה"ערוך השולחן" שיכולים לשבת, (אפילו אדם שבשמו"ע עומד.) שהרי מצינו הלל בישיבה בליל פסח.

סא. אם אוחז באמצע פסוד"ז ואומרים הציבור הלל, בר"ח יאמר הלל ללא ברכות ואין זה הפסק של פסוד"ז, וברכות ה"הלל" יהיו "ברוך שאמר" ו"ישתבח". ובימים שגומרים את ה"הלל" לא יאמר שלא יפסיד הברכות, אך בין "ישתבח" ל"יוצר אור" יכול לומר – שעה"צ סי' תפ"ח בשם "דרך החיים".

סב. ב"משמרת שלום" כתב שיאמר עם הציבור הלל, ואחר התפילה יאמר שוב ללא ברכה.

סג. ובמג"א הביא מהראשונים בשם מדרש שאין אומרים "הודו" אלא לשניים, מכיוון שהוא דרך שירה צריך שיענו אחריו.

סד. וכן ברכות ההלל צריך להיות בעמידה, ככל ברכת המצוות.

הישענות מועטת בשעת ההלל (דהיינו שאם יינטל אותו דבר שנשען עליו - לא ייפול), כתב הביאוה"ל שודאי מותר[סה].

הלל ביו"ט וחנוכה דינה כ"מגילת אסתר" שאם חיסר אות אחת – לא יצא. (שכח לכפול הפס' שנוהגים לכפול – אינו מעכב.) וכן אם החליף הניקוד באופן שמשנה העניין, וצריך לחזור ולתקן ולומר ממקום שטעה, כי אין קוראים הלל למפרע, שנא' "ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'" כמו שמש שהולכת כסדר ממזרח למערב כך הלל צריך להיות כסדרו. וכשהסיח דעתו וחוזר למקום שטעה אם חיסר מלה כתב הביאוה"ל (תר"צ) שלרוב הפוסקים יחזור ויברך[סו] ולחי"א מברך רק באופן שדילוג המילה משנה את הענין (אך על שינוי בדקדוק המילה לכו"ע אינו מברך שוב.

הלל בר"ח, כתב השעה"צ בסי' תפ"ח שדווקא אם דילג פס' שלם יחזור למקום שדילג. ובביאוה"ל בסי' תכ"ב שאופן שדילג וסיים ההלל ונזכר אח"כ – כשחוזר לא יברך.

טעה בר"ח ואמר "לא לנו" ו"ואהבתי" ונזכר – ידלג קטע אחר [עי' מ"ב ס"ק י"ב]. גמר כל ההלל, ב"הערות דרשו" הביא משו"ת "פתחא זוטא" שלכאורה אינו נחשב להפסק וא"צ לחזור.

כתב הביאוה"ל בסי' מ"ט: מותר לומר הלל בע"פ אם הוא שגור על לשונו, אבל מי שיש חשש שיטעה – אסור. ובפרט באמירת "לא לנו" שדומה לפרק קל"ה. [כגון בהלל אומרים: "עצביהם כסף וזהב", ודומה לפס' בתהילים: "עצבי הגויים כסף וזהב". ובהלל אומרים: "אוזניים להם ולא ישמעו", ובתהילים "אוזניים להם ולא יאזינו". בהלל אומרים אחר הפס': "כמוהם יהיו עושיהם כל אשר בוטח בהם" – "ישראל בטח בה' ", ובתהילים אומרים אחר הפס' הנ"ל: "בית ישראל ברכו את ה' "] .

וסיים הביאוה"ל שאם יטעה גם חובת הלל לא יצא, וגם ברכותיו יהיו לבטלה.

כתב הביאוה"ל בשם "שאלת יעב"ץ" שהלל שייך לשחרית, ואסור לטעום קודם הלל כמו קודם שחרית. (אא"כ מי שחלש ליבו שמותר לו.)

סה. המג"א אסר סמיכה בכלל.(ואף סמיכה מועטת התיר רק לבעל בשר) וה"בית מאיר" התיר והכריע בביאוה"ל כדבריו רק לעניין הלל עי' שם, וכתב שאפשר שיש להחמיר לכתחילה בסמיכה גמורה (משום הפס' ש"עומדים בבית ה').

סו. ואף באופן שנשאר לו רק חלק מההלל מברך כדמוכח במ"ב תרצב ס"ק ו וכן פסק בשו"ת שבט הלוי ח"ח קסא

עוד הביאו בשם המהרש"ם שאסור להפסיק וכ"ש לדבר בין שחרית להלל, (חוץ מברכת הלולב ששייכת להלל.) כדאיתא בתוספתא: "הלל, שבח ותפילה מעכבים זה את זה".

אמנם שו"ע הרב סי' קל"א כתב שאין מקום ההלל קבוע דווקא אחרי שחרית, שהרי זמן הלל כל היום, אלא שאומרים אותו אחר שחרית משום "זריזין מקדימין למצוות" (עי' ר"ה ל"ב). ולכאורה לפי זה מותר לטעום ולדבר לפני הלל[סז,סח].

טעה וקרא חצי הלל (ביום שצריך לגמור את ההלל) והסיח דעתו, לכו"ע צריך לחזור ולקרוא את ההלל. ודעת רוב הפוס' שצריך לחזור ולברך, וב"שבט הלוי" כתב שמכיוון שיש מושג של חצי הלל א"כ ברכתו אינה לבטלה, ולכן לא יברך שוב[סט] (אף שלא קיים תקנת חז"ל בשלמות).

אסור להפסיק בהלל אפילו בשתיקה שיעור שיכול לגמור כל ההלל.

דין הלל כקריאת שמע ומותר להפסיק באמצע הפרק ל:איש"ר[ע] ואמן אחר "דאמירן בעלמא", והפס' בקדושה: "קדוש" ו"ברוך" (וי"א גם "ימלוך"), "ברכו" ואמן אחר "הקל הקדוש" ו"שומע תפילה". בין הפרקים יכול לענות כל אמן[עא] ובימים שאומרים חצי הלל יכול לענות כל אמן [עב].

סז. וכן פסק ה"אגרות משה" שמותר להפסיק לפני הלל, ויישב התוספתא שהלל הכוונה היא תהילת הבורא בתפילת שמו"ע עצמה.

סח. ועי' ב"שבט הלוי שנשאל אם אפשר להפסיק ולנסוע לכותל ולומר שם הלל, והשיב שיש מקום לצדד להתיר.

סט. והעיר הרה"ח שמואל גפנר הי"ו שמביאוה"ל בסי' מ"ט כתוב שאם טעה בהוספות של "לא לנו" לא יצא וברכתו לבטלה ודלא כ"שבט הלוי", דהרי לפי דברי "שבט הלוי" הרי גם בחצי הלל אינו חוזר לברך, ומה שהוסיף כמה פס' לא גרע מדיבר באמצע הלל שאינו מעכב בדיעבד.

ע. ולכאורה יוכל לענות גם בין הברכה להלל דהוי שבח וכמו בפסוד"ז.

עא. במ"ב ס"ג שלרעק"א והפמ"ג עונים כל אמן, ולחי"א מותר רק על ברכה שאוחז בה. אך המ"ב בסי' מ"ט סתם שמותר לענות כל אמן ודעת שו"ע הרב שאסור לענות (ומותר רק אמן על שומע תפילה והקל הקדוש).

עב. ואלו הנוהגים שלא לברך על הלל בר"ח לדעת הא"ר יכולים להפסיק לכל דבר והביאוה"ל חולק ואוסר להפסיק סתם.

כתב ה"הליכות שלמה" שאין צריך לכוון שלא לצאת בברכת הש"ץ כשמברך על ההלל מכיוון שבזמנינו כ"א מברך לעצמו, נחשב כמכוון בהדיא שלא לצאת[עג].

האומר תהילים ביום שצריך לומר הלל ויש שם פרקים של הלל יכוון שאינו רוצה לצאת בזה י"ח הללע"ד.

מדיני שבת חנוכה

כתב השו"ע: מדליקים נ"ח קודם לנר שבת, והטעם לחוש לדעת הבה"ג [אע"פ דלא קי"ל להלכה הכי] שבהדלקת נרות שבת נחשב לקבלת שבת למדליק ולכל בני ביתו ולא יוכלו אח"כ להדליק אח"כ נ"ח, ועוד טעם איתא בפוסקים שהרבה פעמים המדליק נרות שבת מקבל עליו השבת, ושמא ישכח שצריך להדליק נ"ח ויקבל עליו שבת ושוב לא יוכל להדליק נ"ח. [וכ"ש באשה שצריכה להדליק נ"ח שאם לא עשתה תנאי שאינה מקבלת עליה שבת, מיד בהדלקתה הרי הוא אצלה שבת.]

גם על פי קבלה [אף באופן המצוי שהאישה מדליקה נרות שבת והאיש מדליק נ"ח] כ' ה"ברכי יוסף" והבא"ח על פי קבלת האר"י הק' שיש להדליק נ"ח קודם, ובבא"ח שהמהפך עושה פגם חלילה והוסיף שבמקום הדחק תדליק האישה אחר שהדליק הבעל את הנר הראשון.

המדליק בפתח דלת כשמעבר לדלת הוא תחת כיפת השמים, כ' השו"ע שצריך לעשות איזה חציצה בין הנרות לפתח כדי שהרוח לא תכבה את הנרות. [אבל אם מפריד חדר כניסה וכדומה א"צ לחשוש.] וכתב המ"ב שדין זה הוא גם בחול אך כ"ש בשבת שיש איסור כיבוי. ובמג"א כ' שאפילו כשאין הרוח מנשבת עכשיו אסור [אף כשפותח בנחת], אך המ"ב מתיר בשעת הדחק כשפותח בנחת כשאין הרוח מנשבת.

עוד כ' המ"ב שאם שם המנורה מאחורי הדלת יש להיזהר שלא לפתוח הדלת בחזקה שלא יפגע בכותל ויכבו הנרות.

עג. והמחמירים בספירת העומר לכוון מפורש שלא לצאת בברכת הש"ץ – יחמירו ג"כ.

עד. ב"הליכות שלמה" הקשה הרי הלל דרבנן, ולמ"ד "מצוות אין צריכות כוונה", אם כך מדוע שלא נחשוש שיצא י"ח באמירת הפרקים הנ"ל?

ולכן פסק שצריך לכוון שאינו רוצה לצאת. ושם בהערות נכתב לדחות דברי הגרש"ק גרוס שכתב ב"עלים לתרופה" שיש להשוות לר"ה שאין אומרים בו הלל, שכתב המג"א שאין לחשוש שאומרים תהילים שיש בהם פרקים של הלל מכיוון שהוא רק תחינה ובקשה, וא"כ הוא הדין

זמן ההדלקה בערש"ק: יש ב' דעות: דעת ה"מועדים וזמנים" שצריך להדליק בסמוך לשקיעה, וסמוך הוא פחות מחצי שעה. אך דעת ה"אגרות משה" שאין טעם לאחר את ההדלקה מאחר שבכל מקרה לא יוכל להדליק בזמן הדלקתה בימי החול, ובהכרח לומר שחז"ל תקנו הדלקה בערש"ק מבעוד יום, והזמן שמצינו בחז"ל מבעוד יום הוא פלג המנחה. (ובתוך הדברים הביא את דברי הר"ן שמכיוון שחנוכה הוא 8 ימים ובהכרח יש שבת בתוכם על כורחך שלשבת יש זמן אחר.)

ולכן יכול להקדים מפלג המנחה, אך צריך להיות ההדלקה סמוכה להדלקת נרות שבת. (והמהדרים לצאת שיטת ר"ת עיין בהערה[עה]) אכן המקדים ומדליק נרות שבת מוקדם מהזמן הרגיל צריך שאחד מבני הבית יקבל עליו שבת מיד בהדלקה ואין מועיל תנאי אלא לכמה דקות בלבד - שו"ע הרב. וב"עדות ביהוסף" - מנהגי ויזניץ כתב שמנהג רבוה"ק להדליק 50 דקות לפני השקיעה.

כאן. וכתב בספר הנ"ל דלא דמי, דבר"ה לא תיקנו אמירת הלל ולכן אין צריך לחוש כל שלא מכוון בהדיא לשם הלל. מה שא"כ כאן שיש חובת אמירת הלל יש לחשוש (והרי אין קריאה דרך שירה מעכבת.)

עה. אך המהדרים לחשוש לשיטת ר"ת לפי המקובל ברוב הקהילות הנוהגות כר"ת שזמן זה הוא 72 ד' אחר השקיעה וגם מחשבים היום מעלות השחר עד זמן ר"ת, מדליקים נ"ח לא לפני כ- 48 ד' (או 40 ד' כי קשה לדקדק בשעות זמניות) לפני השקיעה וכמו בהדלקת נרות שבת שמצינו בד"מ רס"א א' שכמו שתוספת שביעית היא ל' יום שהוא חלק י"ב משנה כך תוספת שבת הוא שעתיים שהם חלק י"ב משבת וכן כ' הב"ח ב' והביא שראה בימי חורפו לבד מזקנים וחכמים ואנשי מעשה גם מהרבה בע"ב הצנועים שמהרו לקבל שבת עכ"פ מסוף שעה כ"ב (מתוך כ"ד שעה כשיעור ר"ת) ואמרו כי כך קבלו מאבותם ואין ספק שנהגו כך אבותינו שבאשכנז על פי הוראת הרא"ם, ועיין גם המג"א רס"א ט' ששתי שעות לפני שבת אפשר לקבל שבת (דהיינו שעתיים לפני זמן ר"ת) וכן כ' בבה"ל רס"ג ס"ד ד"ה קודם הלילה שלמעשה בוודאי יש לסמוך על הב"ח והמג"א ולקבל עליו שבת שתי שעות קודם הלילה והוסיף שמצא כן לפרי מגדים והוא באש"ל י' וכתב וז"ל והנוהגים ב' שעות קודם צאת הכוכבים לקבל שבת יפה הוא וידליק אז וניכר שהוא לכבוד שבת. עכ"ל. ואכן היראים ומדקדקים בהדלקת נרות שבת שבזה זוכה אדם לבנים ת"ח נזהרים שלא להדליק נרות שבת יותר מוקדם מ- 8 ד' לפני זמן ירושלים וא"כ הוא הדין בהדלקת נ"ח שתקנו להדליק מבעוד יום אף שמסתבר שלא תקנו להדליק מהבוקר מ"מ מסתבר שתקנת חז"ל היא להדליק בער"ש אף בתחילת הזמן שאפשר להצמידו ולחברו לשבת שאחריו כדי שיוכלו להוסיף על השבת (ועיין ב"מחצית השקל" על המג"א ט' שלפי דבריו זמן השעתיים הוא מוקדם יותר ולפי דבריו אפשר להדליק רק כחצי שעה לפני השקיעה).

תפילת מנחה בערש"ק כ' המ"ב בשם ה"שערי תשובה" והפמ"ג שיש להתפלל מנחה קודם, והטעם כתב ה"שערי תשובה" שתפילת מנחה היא כנגד תמיד של בין הערבים ונרות חנוכה הוא כנגד הדלקת המנורה בביהמ"ק שהיתה מאוחר יותר. והפמ"ג כ' שנראה קצת כתרתי דסתרי שאם הדליק נ"ח הרי שעשה לזמן שאחר פלג המנחה לילה ואיך אח"כ יתפלל מנחה. אמנם בהרבה מקהילות החסידים מקפידים להתפלל מנחה וקבלת שבת זה אחר זה כל השנה וגם בערב שבת חנוכה, וכמו שכתב ב"מנחת אלעזר" על פי קבלה שאחר מנחה של ערב שבת אין לעשות מלאכה ולכן התפללו בזה אחר זה. [ויש להסביר על פי ה"אגרות משה" שאין הדלקת נ"ח עושה לילה, אלא שמדליקים מבעוד יום וא"כ אפשר להתפלל מנחה אח"כ[עו] ואין שייך בזה תרתי דסתרי.]

המדליק נ"ח בימי החול במקום שהרוח נושבת וכבו הנרות צריך לחזור ולהדליק, ודינו כמי שלא שם מספיק שמן במנורה ומ"מ לא יברך שוב דשמא לא היה פסיק רישא שיכבה.

אבל המדליק שלא במקום הרוח וכבו הנרות יוצא י"ח שהדלקה עושה מצווה, אמנם כ' המהרש"ל דהא דאיתא כבתה אין זקוק לה היינו בתורת חיוב, אך הרוצה לזכות במצווה שלימה יחזור וידליק ולא גרע (מהמצווה) להיות מהמהדרין. וכן איתא בב"ח בשם ה"אור זרוע" שראוי לחזור ולהדליק

וכתב הב"ח דכל שכן אם כבה בערש"ק ולא דלק בזמן החיוב רגע אחד שראוי לחזור ולהדליק כל זמן שלא נכנסה שבת. והט"ז כ' דמדינא חייב לחזור ולהדליק דהרי לא נתקיימה המצווה, אך כ' שלא יברך על זה שוב.

המדליק כמנהג רוב קהילות החסידים בפנים הבית בערב שבת ואינו אוכל בביתו יש שכתבו שצריך להניח הרבה שמן כדי שידלק עד שיחזור לביתו או שיתעכב אחד מבני הבית בבית עד צאת הכוכבים וכן אפשרי שיכנס עכ"פ אחד מבני הבית לבית לכמה דקות בלילה כשהמנורה עדיין דולקת או שידליק בחלון[עז] עח.

עו. ועיין בא"ר שהשווה בין הדלקה בבית להדלקה בבית הכנסת והביא שהרמ"א כ' שמדליקים בבית הכנסת לפני מנחה וא"כ הוא הדין הדלקה בבית, אלא שבסוף דבריו כ' שעדיף להתפלל מנחה קודם.

עז. א. עיין בספר "דבריו ליעקב" ס' ל"ג שהוכיח שמכיוון שהרבה אחרונים סוברים שהדליק בער"ש ונכבה הנרות צריך להדליק שוב שהרי א"א לצאת י"ח המצווה לפני חלותה בכניסת הלילה וכן כ' המ"ב תרע"ג כ"ז שראוי להחמיר ולהדליק שוב נמצא שעכ"פ לחומרא חלות

ההדלקה היא רק בלילה ואם אינו נמצא בלילה נמצא שלא היה פרסומי ניסא אפילו לעצמו ועוד שאדם המכבה נרותיו אחר שהדליקם בער"ש לכו"ע חייב להדליקם שוב כל שלא נכנסה שבת אולם נחלקו האחרונים האם חוזר ומברך וכ' ב"מנחת שלמה" שכל זה כשהדליק ואח"כ נזדמן לו סיבה שרוצה לכבות אולם המדליק על מנת לכבות לכו"ע חייב להדליק בברכה וא"כ המדליק על מנת לצאת מביתו ולא יהיה רגע אחד בלילה שיהא בו פרסומי ניסא לא יצא י"ח ועיי"ש שהוכיח שצריך שיהא פרסומי ניסא לכל הפחות לעצמו מסומא שי"א שאינו מברך אף שחייב בכל המצוות משום שאינו רואה הנרות וגם החולקים שצריך לברך זה משום שאחרים רואים את הנרות אבל אם אין רואים לכו"ע לא יצא עכת"ד והביא שכך הסכימו גדולי ההוראה.

ב. א.ה. וא"א לומר שהפרסום הוא בעת ההדלקה שהרי מכך שצריך המדליק להדליק נר שימשיך להאיר בלילה חצי שעה ולא סגי בנר שיש בו שיעור חצי שעה שידליקו מבעוד יום אף שיכלה קודם הלילה מוכח שהכוונה היא שהנר יהא דלוק בלילה דווקא ורק אז יש פרסום הנס רק שתקנו להדליקו מבעוד יום ולכן לכל הפחות לאחרונים החולקים על "תרומת הדשן" (הסובר שקיום המצווה בער"ש היא בזמן ההדלקה ואפשר לדון לדבריו שאולי אי"צ פרסומי ניסא אח"כ אך מאידך גיסא אפשר לומר שרק אם הדליק בכשרות באופן שעתיד להיות פרסום אז יצא כבר בשעת ההדלקה) וסוברים שכבתה בער"ש צריך לחזור ולהדליק א"כ לא יצא אם לא היה פרסום בלילה, אמנם היה מקום לומר שסגי שיהא ראוי לפרסום וסומא שאין ראוי שאני מ"מ לשיטת המג"א שהמאחר לבוא לביתו צריך להעיר את ב"ב כדי שיוכל לברך חזינן שאין מספיק ראוי אלא צריך פרסום בפועל ואף ה"חמד משה" שנחלק עליו וסובר שאפשר להדליק ולברך יחידי (ולדבריו אפשר לדון האם משום שסגי בפרסום לעצמו או משום שראוי) מ"מ כתב שלכתחילה יעיר את בני ביתו (וכל זה להבנת החמד משה וש"א בהבנת המג"א אבל לדעת חידושי מהרצ"א מאמר א קסד והמג"א מודה שהמדליק בזמנו אין צריך פרסום אם כן אין מהמג"א ראיה), אמנם בשעת הדחק אפשר שיצא י"ח בזה שהדליק אחר פלג המנחה שהרי השו"ע הביא דעה שיש מתירים ולשיטה זו י"ל שכבר הוי לילה ואף שעיקר ההלכה כדעה א' כמו שכ' ה"שבט הלוי מ"מ בדיעבד יתכן שיצא.

ג. ועיין עוד בזה בספר "וישמע משה" ח"ו קל"ה שהביא דעות לכאן ולכאן וכתב שי"א שאין צריך להקפיד לראות הנרות בלילה אולם לא הביא שם את טענות ה"דבריו ליעקב" דלעיל שוב ראיתי ב"להורות נתן" ח"ו מ"ג שכ' שמכיוון לדעת השו"ע מי שמדליקים עליו בביתו אינו צריך לראות נרות ולברך וא"כ כ"ש שמי שהדליק ורק לא ראה את הנר שיצא י"ח והוסיף שבשעת ההדלקה מקיים את המצווה ולא זכיתי להבין שהלא הדלקה שאין בה פרסומי ניסא אין יוצאים בה י"ח וזהו התנאי במצווה ואין זה עניין למי שהדליקו עליו בביתו שי"א שאין לו חובת ראייה.

עה. ועיין ב"דבריו ליעקב" הנ"ל שדן האם צריך להיות משך חצי שעה בבית ומסקנתו להקל בזה א.ה. שהרי ברור שהמדליק בפתח ביתו יוצא אף שלא כל הזמן יש עוברים ושבים רק שצריך להיות במקום שיהא בו פרסום לרגע אחד ולא במקום שיודע שאין עוברים ושבים כלל אמנם המדליק נרות חנוכה בער"ש בתוך ביתו ומתכנן לנסוע מיד לבית החולים שמחוץ לעירו יתכן שנחשב אינו ראוי לפרסום ולא יעזור ראיה של רגע אחד רק צריך שיהיה מישהו בביתו במשך חצי שעה .

כ' השו"ע שצריך שידליק המנורה במקום הנחתה, ולא יניחנה בפנים ויוציאה לחוץ שהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה. והמ"ב ס' תרע"ה כתב על פי ה"דרכי משה" שאף אם ההנחה וההדלקה במקום אחד אין לטלטל הנרות עד חצי שעה כדי שלא יראה כאילו הדליקה לצרכיו, והוסיף המ"ב שיש כמה אחרונים שמקילים בזה, ואח"כ הביא שהפמ"ג כתב שלכתחילה בוודאי יש להיזהר בזה.

טלטול הנרות אחר חצי שעה בימי החול: השו"ע כתב שאחר חצי שעה יכול לכבות הנרות[עט] וכן יכול להשתמש לאורם[פ], וכתב המ"ב (בשם המהרש"ל) שיש מחמירים שבעוד שהנרות דולקים אין להשתמש לאורם, והוסיף השעה"צ שלפי זה אין לטלטל הנרות גם אחר חצי שעה מפני הרואים שלא יאמרו להשתמש נטלה ולא יבדילו בין תוך החצי שעה ובין לאחר חצי שעה. ובספר "עדות ביהוסף" - מנהגי ויזניץ הביא שמנהג רבוה"ק היה שלא הקפידו שלא לטלטל המנורה אחר חצי שעה [שהרי יש מתירים גם בתוך החצי שעה].

הדליק המנורה בערש"ק לאחר כניסת השבת בעוד הנרות דולקות יש להיזהר שלא לטלטלם גם באופנים המותרים[פא] מכיוון שהשמן זז מהפתילה ויש כאן חשש כיבוי והבערה אלא א"כ יטלטל מעט ובזהירות.

כבו הנרות, לדעת המ"ב יכול לטלטלם ברגלו אף אם כוונתו לצורך המנורה. אבל לדעת החזו"א אסור (ורק במטלטל דרך הילוכו מתיר) וב"שבט הלוי" נקט כהמ"ב.

יש שנתנו עצה להניח על הכיסא[פב] שמונח בו המנורה דבר היתר החשוב יותר מהמנורה[פג] ואז יוכל להזיז הכיסא באופן שרוצה שיוכלו ללכת שם,

---

עט. וכתב המ"ב שלכתחילה טוב להתנות שאינו מקצה השמן הנותר אחר חצי שעה.

פ. והפס"ת הביא שיש הסוברים שמצווה שייתן שמן עד הזמן שבימינו תכלה רגל מהשוק, והוסיף שמכיוון שיש מצווה שוב אסור לכבות או להשתמש לאור הנרות אף לאחר חצי שעה. ולפי דבריו גם יהיה אסור לטלטל את הנרות לאוסרים לטלטל בתוך חצי שעה.

פא. המובאים בסעיפים הבאים.

פב. אבל על המגש המיועד לנרות י"א שלא יועיל שהרי דומה לחלה שהונחה על המנורה עצמה שאין מועיל מכיוון שהמנורה מיועדת לנרות ולא לחלה, אבל אם ייקח מגש של חלות וכדומה וישתמש בו יועיל.

פג. יש הסוברים שאף שמקובל לפסוק שחלה מועיל לשולחן בשבת שלא יהיה בסיס, דווקא שם שאם לא יהיה לו מספיק מקום בשולחן יעדיף להוריד הנרות למקום אחר, משא"כ כיסא שמניח בו נ"ח יעדיף להוריד החלות ולא הנ"ח ולכן רק תכשיט ששווה יותר מהמנורה

[אבל במתכוון שלא תינזק המנורה אסור.] ואף אם אין נותן ללכת שם מחשש שלא תינזק המנורה יוכל לטלטל כדי שיוכלו לעבור שם.

ויש החולקים על היתר הנ"ל (הגריש"א ועוד) שמכיוון שבכניסת השבת אסור להזיז המנורה [שהרי אסור לטלטל שלא יאמרו לצורכו נטלה], א"כ הכיסא הוא מוקצה לכל השבת, והוסיף שאף שיש המתירים לטלטל גם בתוך החצי שעה מ"מ העולם מקפידים שלא לטלטל ולכן הוא מוקצה, אך ה"חוט שני" כ' להתיר שאין מקפידים שלא להזיז מעט, ועוד שהלכות חנוכה אין גורם מיגו דאיתקצאי שהוא סיבה צדדית שאינה קשורה לשבת.

לומר לגוי לטלטל המנורה לצורך שלא תינזק המנורה אסור, אך לצורך שיוכלו לעבור שם מותר.

מנהג רבוה"ק אחר ההדלקה בערש"ק הוא לקחת המנורה למקום שמור, והסביר בספר "עדות ביהוסף" שהוא על פי ה"פרי חדש" שכתב שבמנורה המיוחדת להדלקת נ"ח ובפרט אם היא עם שמש אין חשש שיאמרו לצורכה נוטלה. עוד יש להוסיף שהוא על פי המג"א שהביא הישי"ש שהתיר להזיז. [ודווקא הדליק למעלה מכ' אמה והורידה למטה אסור אבל בתוך ה- כ' אמה מותר.]

כיסא שנעשה בסיס והורידו המנורה ע"י גוי לצורך המקום אם התערבב הכיסא עם כסאות אחרים יש מתירים, ואף דהווי דבר שיש לו מתירים, מ"מ אפשר לסמוך במקום צורך על דעת הצל"ח. שאין זה נקרא דשיל"מ מכיוון שאפשר להשתמש בכיסא גם היום וגם מחר ואף דהווי דבר חשוב ודבר שבמניין מותר. [מכיוון שאין הכסא איסור בעצמותו ודומה לחתיכה חשובה שבלעה איסור שבטילה ברוב[פד].]

מנורה מכסף אף אם לא הדליקו בה היא מוקצה מחמת חסרון כיס, ומנורה פשוטה כשלא הדליקו בה היא כלי שמלאכתו לאיסור.

שמן שאין אוכלים אותו אף בשעת הדחק הוא מוקצה מחמת גופו.

דין ברכת הסופגניה

הפרשת חלה

סופגניה היא תבשיל "מזונות", מכיוון שהסופגניה מתבשלת בשמן עמוק.

בצק לסופגניה– מפרישים ממנו חלה ללא ברכה. (כיון שהמחבר פטר בצק העשוי לבישול, והש"ך הביא שרבים מהפוס' מחייבים בהפרשת חלה,

יוכל להועיל.

פד. ועיין בספר "דברות מנחם" שהאריך להתיר.

שהבצק מתחייב בשעת עשייתו. ולכן כתב הש"ך שיש להחמיר ולהפריש חלה בלא ברכה.)

אם חלק מהבצק מיועד לאפייה, וכמות הבצק כולו הוא כמות של הפרשת חלה – יש להפריש חלה בברכה.

קביעות סעודה

תבשיל "מזונות" כפתיתים וכדו' ברכתו "מזונות" ו – "על המחיה", ומותר לאכול גם כמות גדולה, ואין בו דין קביעת סעודה. ומעיקר הדין גם הסופגניה דינה כן. אמנם דעת ר"ת שתבשיל שבלילתו עבה, ויש בו צורת לחם (לא כמו פתיתים.) דינו לברך עליו "המוציא" אפילו חתיכה קטנה

ובשו"ע כתב שירא שמים יחמיר על עצמו שלא לאכול תבשיל כזה אלא בתוך הסעודה.[פה] ולפי זה, לכאורה, ירא שמים לא יוכל לאכול הסופגניות, מכיון שיש בהן צורת לחם, אלא בתוך הסעודה. (ודין סופגניה בתוך הסעודה – ראה בהמשך.)

למעשה - סופגניות הנאפות בבתים, אפשר להקל ולאוכלם שלא בסעודה בברכת "מזונות" אף לירא שמים, כיוון שאפשר לצרף את דעת הט"ז שסופגניה המתבשלת בשמן עמוק – דינה כנילושה בשמן, (כיון שמרגישים היטב את טעם השמן,) ומכיוון שדין זה הוא רק חומרא, אפשר לסמוך על הט"ז הנ"ל, ולברך מזונות כעל כל פת הבאה בכיסנין.

בסופגניות קנויות – במציאות אין טעם השמן מורגש (משום שבסופגניה מוכנסים חומרים המעכבים את כניסת טעם השמן לבצק.)

ולדעת השו"ע עצמו, כיוון שמרגישים טעם מתוק בבצק הסופגניה– ברכתה "מזונות". אך לדעת הרמ"א צריך שעיקר המאכל יהיה הטעם ולא הבצק, ואעפ"י כן אפשר לברך "מזונות", מכיוון שהסופגניה היא עם ריבה ואבקת סוכר – הרי הטעם המתוק הוא העיקר. (ספר "וזאת הברכה"[פו]).

פה. יש לציין שאמנם הרמ"א כתב שהמנהג להקל, אך לאחר דברי השו"ע שירא שמים יחמיר על עצמו – ביאר הרמ"א באריכות את דעה זו, ומשמע שגם הרמ"א מודה שירא שמים צריך להחמיר על עצמו.

פו. וכתב שם בספר "וזאת הברכה", שאף שאת הריבה ואבקת הסוכר שמים לאחר האפיה, ודין פת הבאה בכיסנין שהיא ממולאת בדברי מתיקה, הוא רק באופן שנאפתה הפת יחד עם דברי המתיקה, למרות זאת בסופגניה מכיוון שהמוצר אינו נגמר ללא ריבה ואבקת סוכר, הביא בספר הנ"ל כמה פוס' להחשיב זאת כאילו נאפו אתה יחד.

לסיכום: המנהג להקל גם לירא שמים, ולאכול סופגניה שלא בתוך הסעודה, ולברך עליה "מזונות" עפ"י הטעמים הנ"ל. והמנהג להקל לאכול גם מסוג הסופגניות הגדולות יותר[פו], אך אין לאכול יותר מסופגניה אחת, משום דין קביעת סעודה לפי דעת ר"ת הנ"ל. ועיין בהערה – עצה כיצד ניתן לאכול יותר מסופגניה אחת ללא חשש[פח]. (אך גם לעיצה זו לא יאכל כדי שביעה משום שדעת המג"א שאז הוא ספק מדאורייתא לחייבו בברהמ"ז אמנם המ"ב חלק עליו בזה)

דין סופגניה בסעודה:

דעת הגרשז"א שהיא באה להשביע, ולכן היא חלק מהסעודה, ואין לברך עליה. לעומת זאת, דעת רוב הפוס' והספרים המתעסקים בהלכות הללו, שהמציאות היא כי אלו שאוכלים את הסופגניה בתוך הסעודה – אוכלים אותה בסוף הסעודה, לאחר ששבעו – לקינוח הסעודה.

וייתכן שאף אם יכוון לאכול הסופגניה כדי לשבוע – אינו מועיל בכך, כי באמת הוא רוצה לקנח בה את סעודתו.

ולפי זה, לכאורה, דין סופגניה כדין תבשיל "מזונות" שנעשה לקינוח – שברכתו "מזונות". אך אי אפשר לברך, מכיוון שלדעת ר"ת הרי הסופגניה היא פת, או פת הבא בכיסנין, ומספק שמא נפטרת ב"המוציא" – אי אפשר לברך "מזונות". (וגם יש לחשוש לחומרא לדעת הגרשז"א הנ"ל.)

לכן הטוב ביותר: 1.) לברך "מזונות" על דבר שוודאי חייב בברכה זו, כגון תבשיל "מזונות" המיועד לקינוח – כגון המאכל הקרוי "ביסלי", (שהוא מטוגן בשמן עמוק.)

פו. מכיוון שזו רק חומרא, אפשר להקל גם בשיעור קביעת סעודה, ולהסתמך על הדעות המקלות יותר.

פח. הפמ"ג הסתפק בבצק שהתבשל, ובשעת הבישול, היה בו "כזית", ואח"כ פרוו לפירורים קטנים – אם נפקע ממנו תואר "לחם" או לא. ובאופן שנפקע תואר "לחם" כתב הרמ"א, שגם לר"ת הנ"ל ברכתו "מזונות". וב"כף החיים" דייק משו"ע הרב (סעיף י"ח) שאין מועיל הפירור לאחר הבישול. ובמ"ב מהדורת "דרשו", הביא את דברי החזו"א שהכריע שאף אם מפורר פת שנתבשלה יהיה בה כזית – מאבדת הפת תואר "לחם". ובתנאי שלא יפוררו בשעת האכילה.

ולפי זה יש כאן עצה לאלו שרוצים לאכול יותר מסופגניה אחת, אם יחתכו הסופגניות האחרות לפני זמן האכילה לחתיכות פחות מ"כזית" – יוכל לאכול כרצונו, מכיוון שאין בו תואר לחם שהפמ"ג הסתפק בזה מכיוון שדין זה של חשש לדין בבצק מבושל הוא רק חומרא בוודאי נוכל לסמוך על הכרעת החזו"א.)

2.) אפשרות אחרת – לברך "מזונות" ולאכול פחות מ"כזית" לפני שנוטל ידיו לאכילה, ואין כאן חשש של "ברכה שאינה צריכה", כיוון שעושה זאת משום ספק ברכה.

3.) לדעת הביאוה"ל אם מכוון ב"המוציא" לפטור התבשיל – הסופגניה – הרי זה מועיל, אך יש מהפוס' החולקים על כך.

4.) ואם יש מי שלא נטל ידיו ויכול להוציא את האחרים בברכת "מזונות" יעשה כן.

חימום בשבת

מותר לחמם הסופגניה בשבת על מיחם או על סיר, ואין לחוש לאפיה אחר בישול – שאסורה, (הגרשז"א בספר "מאור השבת" כיוון שאין שינוי בטעם. וכן התיר הגר"ש וואזנר, מובא שם, משום שאין זה דרך אפיה ובישול.)

מותר לחמם הסופגניה הנ"ל, אף אם יש ריבה נוזלית, ולכאורה בדבר נוזלי שהתבשל והצטנן אח"כ יש איסור בישול אחר בישול, מכיוון שכמות הריבה מועטת (ודעת ה"מנחת כהן" שרוב יבש מתיר קצת לח.) ובצירוף שאין זה ברור שהריבה נחשבת כדבר לח. הגרשז"א בספר "מאור השבת", (וכן הביא שם את דעת הגר"ש וואזנר והגרי"ש אליישיב המתירים, ודעת הגרי"י פישר האוסר. ועי"ש.)

הדלקת נרות חנוכה בביהכ"נ

תקנת חז"ל להדליק נרות בבית הכנסת או בבית המדרש שמתפללים בו, והטעם כתב הב"י בשם הראשונים:

א. משום האורחים שאוכלים סעודתם בביהמ"ד וכמו שתקנו קידוש בבית הכנסת.

ב. לפרסם הנס ולסדר הברכות בפני העם שיש בזה פרסום גדול להשי"ת וקידוש שמו כשמברכים אותו במקהלות.

ג. מכיוון שאין יכולים לקיים המצווה כתיקונה ולהדליק בפתח הבית מפני שיד האומות תקיפה לכן תקנו להדליק בביהכ"נ ולפרסם הנס.

אף שחלק מהטעמים אינם כיום מ"מ התקנה לא בטלה, וכך נפסק בשו"ע להדליק עם ברכה. (אולם יש מהראשונים שנמנעו לברך וכן מובא מהחת"ס שהוא לא רצה להדליק כדי שלא יצטרך לברך[פט].)

פט. עיין ב"פסקי תשובות" שהביא מ"שיבולי הלקט" שנוהגים להדליק, אך לא ידענו שורש וענף למנהג זה ומורי אחי ז"ל היה נמנע מלהדליקה שלא יצטרך לברך והוסיף וכן דעתי נוטה.

מדליקים בכותל דרום זכר למנורה בביהמ"ק שעמדה בדרום ומניחים המנורה במקום גבוה אף למעלה מעשרה טפחים כדי שיראו כולם (מ"ב בשם הפמ"ג), ובמו"ק כ' שהמנהג היה להדליק בנרות[צ], אמנם הוא עצמו הנהיג להדליק בשמן זית דומיא דביהמ"ק.

נחלקו הפוסקים אם מקום עבודה שמתפללים בו בקביעות האם מדליקים בו, דהיינו האם נחשב לביהכ"נ, ובספר "אור ישראל" הביא בשם ה"אגרות משה" ועוד שאין מדליקים וכן דעת הגריש"א, אך בשם ה"שבט הלוי" ועוד הביא שמברכים. ונראה שסברתם שמנין קבוע הוא יוצר את ביהכ"נ.

בית כנסת שמתפללים בו מידי יום רק מעריב כ' ב"אשרי האיש" בשם הגריש"א שרק ביהכ"נ שמתפללים בו בקביעות רוב התפילות ביום מדליקים אבל בכולל ערב שרק מתפללים ערבית אין מדליקים וב"חוט שני" כ' שמדליקים.

בית כנסת שאין מתפללים בו רק בשבת, במ"ב "דרשו" הביא מהגרח"ק שאפשר להדליק בו בערב שבת ומוצאי שבת[צא].

אולם שמחות אף שהרבה פעמים מתפללים שם מנחה וערבית מכיוון שאין לזה קביעות אין מדליקים וכ"ש מקום שמתפללים בו באקראי שאין מדליקים.

כ' פוסקי זמננו שאין לברך על הדלקת נרות בכינוסים ואירועים וכדו' אף אם מתפללים שם ערבית ואפילו יש שם עוד אנשים שלא הדליקו נ"ח[צב].

עובדא הוה בבית המדרש של כ"ק אדמו"ר שליט"א לפני כמה שנים היה רצון וצורך שבימי החנוכה

צ. וכן מנהג ויז'ניץ, ובספר "פני השולחן" כ' שהטעם שיהא היכר שאין יוצאים הציבור בהדלקה זו וצריכים להדליק שוב בביתם.

צא. וכן כ' ב"פסקי תשובות" תרע"א הערה 117, ויש לדון לדברי הסוברים שכולל ערב שמתפללים שם רק מעריב צריכים להדליק האם ביהכ"נ שמתפללים בו רק בשבת ונכנסו בו באקראי לערבית האם צריכים להדליק נ"ח.

צב. כ' ב"שבט הלוי" ח"ד ס' ס"ה שהריב"ש כ' שאין אדם יוצא בהדלקה של בית הכנסת ואף מי שאינו בקי, ותמהו האחרונים על הא דכתב הב"י שטעם ההדלקה היא כדי להוציא אורחים וא"כ עיקר הטעם הוא לפרסם הנס וזכר למקדש ואולי לא ניתקן הדלקה זו רק בבית הכנסת שהוא זכר למקדש ואין בכוחנו להוסיף על תקנות חז"ל, וכן מובא מה"מנחת יצחק", "הליכות שלמה" ועוד.

יתפללו ערבית ב׳היכל הטישן׳[צג] ולא בביהמ״ד ונתעוררה השאלה האם אפשר להדליק נרות חנוכה של ביהכ״נ במקום זה, והורו הגרמ״ש קליין שליט״א ועוד רבנים שאפשר וצריך להדליק מכיוון שכל הביהמ״ד עובר לתפילת מעריב כל ימי החנוכה להיכל ואין מנין בשעה זו בביהמ״ד יש בזה קביעות מסויימת שביהמ״ד כעת הוא בהיכל והוי דומיא דביהמ״ק.

בית הכנסת שיש בו כמה חדרים יש שכתבו שידליקו רק בחדר המרכזי ויש שכתבו שכל חדר שיש בו ס״ת מדליקים בברכה.

בית הכנסת שיש בו כמה מנינים כ׳ ה״שבט הלוי״ ח״ט ס׳ קמ״ג שאין להדליק רק במניין הראשון, וב״אשרי האיש״ כ׳ שראוי ליתן שמן שיספיק לכל המניינים, אמנם אם כבו הנרות אין להדליק שוב בברכה.

איתא במג״א ס׳ תר״ע שהיה נהוג שנרות של בית הכנסת היו דולקים עד כחצות לילה[צד] (ויתכן שהטעם שעד אז מותר לכתחילה להתפלל ערבית, ולכן היו דולקים עד כחצות שאם יבואו להתפלל יהיה להם פרסומי ניסא.) אמנם מדינא דינם כנרות הבית שזמנם חצי שעה.

אין משתמשים לאור נרות ביהכ״נ - מ״ב תרע״ג י״ג, ובמג״א כ׳ שיש להיזהר לכתחילה שלא להזיזם ממקום הדלקתם כל החצי שעה[צה].

ולפי הנ״ל אין לכבות הנרות לפני חצי שעה, אמנם יש שכתבו שמכיוון שהעניין הוא פרסומי ניסא אם יצאו האנשים מותר לכבותם. וב״שבט הלוי״ כ׳ שאין ראוי לכבותם הן לטעם שההדלקה היא בשביל האורחים והן לטעם של זכר למקדש ורק אם יש חשש שריפה או גניבה מותר לכבותם, אמנם דעת הגרח״ק המובא בספר ״אור ישראל״ שאין לכבות משום חשש לברכה לבטלה.

צג. יצוין שבהיכל הטישן מתפללים מידי שבת מנחה וערבית במוצ״ש ויש מהרבנים שצירפו נקודה זאת לפסקם אך יש שסברו שנקודה זו אינה הופכת מקום זה לדומיא דביהמ״ק .

צד. ובד״מ תרע״ב ס״ק א׳ (והובא במג״א) איתא דנרות חנוכה של בית הכנסת הדרך לעשותם גדולים דאיכא מצווה להדליק נרות כל היום.

צה. וכמהר״י אבוהב בשם ה״נימוקי יוסף״ ודלא כב״י שהקל בזה מכיוון שהדלקת נרות אלו הוא רק מנהג.

אין אדם יוצא בהדלקה של ביהמ"ד, אמנם מי שאינו בביתו ואוכל בביהמ"ד[צז] (אם יזכו הנרות לכל הציבור ויכוון בו המדליק להוציא והשומע יכוון לצאת) יכול לצאת בזה י"ח, וכן בחור המדליק בישיבה יש מהפוסקים הסוברים שמאחר שכל הישיבה היא ביתו יוצא בזה י"ח.

כ' הרמ"א שנוהגים להדליק בביהכ"נ בין מנחה למעריב, וביאר המ"ב שאז הציבור מקובצים ואחר מעריב אין לעכב הציבור שצריכים להדליק בבתיהם. וב"שבט הלוי" כ' שהקפידו על ההדלקה דווקא אחר מנחה דומיא דהדלקה בביהמ"ק שהייתה בין הערבים (ובביה"כ שמתפללים מנחה גדולה דעת הרבה מהפוסקים שידליקו סמוך למעריב).

כ' המג"א שבמקום צורך[צח] אפשר להדליק אף שאין עוד מנין, מכיוון שבהמשך יבואו עוד אנשים ויהיה פרסומי ניסא וב"שערי תשובה" הביא המו"ק שאסור לברך כשאין עדה דהיינו עשרה אנשים, והביאוה"ל פסק שישתדל לאסוף עשרה אך אם אינו מוצא בנקל המדליק בברכה יש לו על מי לסמוך.

כ' הפמ"ג שיש נוהגים להדליק נרות בביהכ"נ מידי בוקר (כמו שמצינו בביהמ"ק (לדעת הרמב"ם) שאם מצאו שנכבו הנרות היו מדליקים ולכן נתקבל המנהג להדליק תמיד בבוקר.

צו. ואכן הרבה צדיקים מדליקים נרותיהם בבית מדרשם (מלבד הדלקת נרות בית הכנסת) מכיוון שהביהמ"ד שייך להם (או שוכרים אותו מהקהילה או שמדליקים בפתח החדר שלהם הצמוד לביהמ"ד). והוא כמי שיש לו שני בתים ואם אוכל באחד מהם יכול להדליק שם ואכן יש מהאדמו"רים שאוכלים פעם אחת ביום בחנוכה בבית מדרשם ועיין בספר "מתורתו של רבי פינחס" לזקני הגר"פ אפשטיין זצ"ל (חלק ב' ע' שצ"ו) שפסק (לשליח האדמו"ר מבעלז שליט"א) שדי בטעימת מזונות וא"צ דווקא נט"י ושם בביאורים (של מכון ירושלים) על הספר כתבו להסביר שלטעימה זו שנעשית באסיפה גדולה יש חשיבות כאכילת קבע, ועיין ב"מקדש ישראל" שכתב שהגה"ק מסאטמר זצ"ל שכר מהקהילה את ביהמ"ד והדליק שם נרותיו, וכתב שם להסביר קצת הטעם שמכיוון שבשבת ערך שם את שולחנו נמצא שזה הדירה היא מקום עיקר אכילתו אף שבפשטות כל יום נידון בפני עצמו (והוסיף שם שיש מהצדיקים המסגפים עצמם ואינם נוטלים ידיהם לסעודה כל השבוע וא"כ בית מדרשם זה מקום אכילתם) ומכיוון שיש בהדלקה בביהמ"ד פרסום ניסא גדול לכן מקום ההדלקה צריך להיות בדווקא שם [ויש מהאדמו"רים הנוהגים להדליק בבית המדרש נרות חנוכה של ביהכ"נ ואח"כ מדליקים שוב בביתם ויש שקבעו זמן הדלקה בביהמ"ד מאוחר בשעה שהציבור יכולים להתאסף ואז מדליקים נרות ביהכ"נ ולפני כן מדליקים בביתם].

צז. המג"א כ' לגבי הדלקה בערב שבת סמוך לחשיכה שא"א עוד להתעכב שיכול להדליק [בספר "עדות ביהוסף" מנהגי ויזניץ כ' שלא נהגו בויזניץ להדליק בביהמ"ד בערב שבת ובמוצאי שבת, א.ה. ולעת עתה לא מצאתי טעם למנהג זה.]

הגאון רבי פינחס סאמעט שליט"א
מח"ס פירות הדר ועו"ס

שמן זית שיש בו ספק אם הונח תחת המטה

בס"ד, חודש כסליו תשפ"ו לפ"ק

שלום וברכה וכט"ס, לכבוד מע"כ המופלג בתורה ויראת שמים ותיק מלא עתיק, הרה"ג מוה"ר **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, בעמח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

אחדשה"ט וש"ת באה"ר, הנני בזה על דבר השאלה, במי שיש לו שמן זית שיש בו ספק האם הונח תחת המטה, מה הדין להדליק בו נר חנוכה.

הנה כידוע שנחלקו הפוסקים בענין זה, שדעת הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת וישב, דיני חנוכה סעיף י"ב) הובא בכף החיים (סי' תרע"ג ס"ק י"א), שאם הניח השמן תחת המטה לא ידליקו בו נר חנוכה, משום דכל מידי דאכילה שורה עליו רוח רעה תחת המטה, וכיון דנמאס לאכילה נמאס למצוה משום הקריבהו נא לפחתיך. אבל בפתחי תשובה (יו"ד סי' קט"ז ס"ק ד') הביא משו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' ק"ה), דאין בזה רק אזהרה לכתחילה אבל בדיעבד אין כאן חשש איסור.

והנה אף דלכתחילה ודאי שיש להחמיר בזה, אמנם כשאין לו שמן אחר, ודאי יש להקל ואין צריך משום כך להדליק בשעוה, וכל זה בודאי היה מונח תחת המטה, ומכל שכן במי שיש לו שמן זית שיש בו ספק האם הונח תחת המטה, שבכהאי גוונא אין צריך להחמיר כלל אף לכתחילה.

דושה"ט
פינחס סאמעט

הגאון רבי שמעון דרור שליט"א
מח"ס בגדי קודש

בענין מנהג ק"ק בית אל יכב"ץ, שמברך להדליק נר חנוכה, ומדליק הנר, ואח"כ מברך שאר ברכות.

הנה אנהירו לעיינין והעיד לנו בגדולו מרנא ורבנא רבי רפאל אברהם רפאל שלום מזרחי דידיע שרעבי זיע"א בספר דברי שלום (אות ק) וז"ל: "בחנוכה המנהג לברך תחילה להדליק נר חנוכה ומדליקים ואח"כ מברכים שעשה ניסים ושהחיינו וכן בשאר הלילות מברכין שעשה ניסים". עכ"ל. ובאנו בזאת לחקור מנהג זה. וראיתי אכן להרבה שנוהגים כן, ומודע לבינה אשלי רברבי כי רובי המנהגות הנהוגות בקרב בני ספרד, לוקחו ממנהגי בית אל, וכמו שיראה הרואה בדברינו דלהלן, ונימא ביה אנא עבדא קמיה, מילתא חדא או שתים.

והנה כבר ידוע דבראשונים יש בזה פלוגתא, כי הנה הריטב"א בחידושיו למסכת שבת (דף כג ע"א) כתב וז"ל: "ונהגו לברך שלשתם קודם הדלקה, משום דבכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן (פסחים ז' ב'), וכמו שמברך שלשתן קודם מקרא מגילה, ויש אומרים כי הראשונה שהיא ברכת המצוה צריך לברך תחלה, אבל השתים האחרות אומרם אחר שהתחיל להדליק שיהא רואה נסו ויברך עליו כעין הרואה נר חנוכה, ואין לשנות בזה המנהג". ע"כ.

גם המאירי כתב שם וז"ל: "יש מדקדקין לברך ברכת להדליק בראשונה, ושעשה נסים באחרונה בשעה שהוא רואה כל מה שהוא חייב להדליק, ואיני רואה הכרח בכך, ומ"מ להדליק מיהא ראוי לברך בתחלתו, מטעם עובר לעשייתן." ע"כ. וע"ע בלקט יושר (ח"א אורח חיים עמוד קנא ענין ה) שכתב במנהגו של בעל תרומת הדשן וז"ל: "ולאחר שאמר הברכה בא"י אמ"ה אקבו"צ להדליק נר של חנכה, היה מדליק מיד. ושאר ברכות אמר בשעת הדלקתן." ע"כ. וכ"כ ר' יצחק אייזיק טירנאספר בספר המנהגים (טירנא חנוכה) 'ומיד אחר שהדליק אומר הנרות הללו וכו' כמו שמפורש באורח חיים ובסימני אשירי', ע"כ ומשמע קודם שיברך שעשה נסים וכו' וכמ"ש שם בהג"ה. וז"ל, המסכת סופרים (פ"כ הלכה ד) כיצד מברכין, ביום הראשון המדליק מברך שלש, והרואה שתים. המדליק אומר, ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של

חנוכה, ומתנה ואומר, הנירות האילו אנו מדליקין על הישועות ועל הניסים ועל הנפלאות, וכו׳ ואומר, ברוך אתה שהחיינו, ואומר, ברוך אתה שעשה נסים. אילו למדליק, אבל לרואה, אינו אומר ביום ראשון אלא שתים, שהחיינו ושעשה. מיכאן ואילך, המדליק מברך להדליק, ומתנה והרואה אומר, שעשה נסים, ע״כ. הרי דאפילו אמירת ׳הנרות הללו׳ ס״ל שיש לומר מיד אחר ברכת להדליק, ורק אח״כ שעשה ניסים ושהחיינו, וכן נראה מדברי הרא״ש (שבת פ״ב סימן ח) שהעתיק דברי המסכת סופרים. וכתב ע״ז בקרבן נתנאל (שם אות ח) ואומר הנרות הללו. משמע שמקדים חרוז זה לברכת שעשה נסים, ע״כ. וכן מבואר בהגהות מיימוניות הלכות מגילה וחנוכה (פ״ג ה״ד) ושכן היה רגיל מהר״ם ז״ל, ע״כ. ובטור (אור״ח סימן תרעו) ג״כ הביא דברי המסכת סופרים וסיים, וכן היה נוהג ה״ר מאיר מרוטנבורק וא״א הרא״ש ז״ל, ע״כ. וכתב הב״ח שם (אות ד) וז״ל, המדליק אחר שהדליק וכו׳. הלשון משמע שאומר כן קודם שיברך שעשה ניסים, וכן כתב מהרי״ש, והכי משמע במסכת סופרים ובהגהות מיימוניות, ע״כ. (ועיין משכ״ב במאמר מרדכי אות ה). ונראה דזו היא גם כוונת ספר המנהגים טירנא הנ״ל שהעיד שכן הוא נהג, וסיים ׳כמו שמפורש באורח חיים ובסימני אשירי׳ והוא מהאמור, ודו״ק. ועיין בכנסת הגדולה (הגה״ט אות ט) שהבין בדעת הטור שיאמר אחר כל הברכות הנרות הללו. אבל שוב בשיירי כנסת הגדולה (הגהות טור אות ה) כתב וז״ל גרסינן במסכת סופרים כו׳. נ״ב: אמר המאסף: מ״ש במהדורא ראשונה (שם) דרבינו בעל הטורים ז״ל סובר כמהרי״ל דאחר ג׳ ברכות יאמר הנרות הללו, הב״ח כתב דהלשון משמע שקודם שיברך על הנסים אומר הנרות הללו, ע״כ.

ונראה לומר כי מאחר דברכת שעשה ניסים היא על הראיה ולא על ההדלקה כמבואר בשבת (כג ע״א) ובשו״ע (תרעו סעיף ג) מימלא סברו ליה דייקא לברך אחר הדלקת הנר שלא יהיה הפסק במה שאין חיוב לברך קודם, ואף הריטב״א הנ״ל נראה דהסכים לאותה טענה אבל מאחר דאיכא מנהג כתב שאין לשנות המנהג ודוק בדבריו. וכעין זה מצאתי שביאר הגאון גליא מסכת סוף הלכות חנוכה (דף פ״ב סוף עמודה ב) עיי״ש. ולקושטא מצאתי כן בדברי הרשב״ץ (ח״ב סימן רד) שנישאל האם מברכים זמן על הלולב קודם ניטלתו או אחר, וכתב אחר שראינו מפורש בגמ׳ (פסחים ק״ב ב׳) שמסדרין זמן בכוס של קדוש קודם שתיה ובקריאת מגלה קודם קריאתה (מגילה כ״א ע״א), נראה שאין הברכה הזאת מפסקת בין ברכ׳ המצוה לעשיית המצוה דלא גרעה האי ברכה מטול ברוך הביאו מלח וגביל לתורי (ברכו׳ מ׳ ע״א) וכו׳, וא״כ קל וחומר

הדברים לנטילת לולב והדלקת נר חנוכה דלא הוי זמן הפסק בין ברכת המצוה לעשייתה וכו', ואם כן אם בברכת הכוס וקריאת מגילה דלא אפשר למשתי ולמקרי ולברוכי זמן בהדי הדדי לא הוי הפסק, כל שכן דבנטילת לולב ונר חנוכה, דאפשר למנטל ולאדלוקי ולברוכי בהדי הדדי דלא הוי הפסק, והיה מן הדין לברך זמן וליטול לולב ולהדליק נר כדי להשוותם עם שאר המצות הטעונות זמן. אבל כיון דקיימא לן (עירובין מ' ע"ב) זמן אמרו אפילו בשוק אין קפידא בדבר, ואפשר לברך זמן אחר קריאת המגלה אם לא בירך לפני קריאתה. וכל שכ' שבנטיל' לולב יש טעם אחר לברך זמן אחר נטילה, שהרי עדין יש נענועין שהם שירי מצוה (סוכה ל"ח ע"א) ובלא זה הטעם אפשר הוא שהרואה נר חנוכה אחר ראייתו הוא מברך זמן, והוא הדין בשאר מצות דאפשר בהכי. וראיתי בירושלמי פרק לולב הגזול (ה"ד) שאמרו כשהוא נוטל מברך על נטילת לולב. התפלל בו אומר אשר החיינו וקיימנו וזהו שכתבתי כי הנענועין שהוא עושה בשעת תפלה בקריאת ההלל הם שירי מצוה ומברך זמן עליהם. ולענין שאלתך העולה מזה הוא דמאן דעביד הכי לא משתבש ומאן דעביד הכי לא משתבש, אלא שאין לשנות המנהג מפני חשש מחלוקת, שהרי משנה שלימה שנינו (פסחים נ' ע"ב) אל ישנה אדם מן המנהג מפני המחלוקת, וכל שכן בנדון דידן שאפי' ברכ' הנטיל' עצמה אחר המצוה היא, דהא כיון דאגבהיה נפיק ביה, ומשום הכי מברכין בעל ולא בלמד כדאי' בפ"ק דפסחים (ז' ע"ב), עכ"ל. וכ"כ במועדים וזמנים (ח"ב סוכה סימן קכט עמוד נג), ולא זכר מדברי הרשב"ץ המפורשים.

והגם כי כד דייקינן ממ"ש הרמב"ם (פרק א מהל' ברכות הל' יז) וז"ל, ולמה לא יענה אמן אחר אהבת עולם שהיא סוף ברכות הראשונות של ק"ש, וכן כיוצא בזה מברכות שמברכין אותן תחלה לדבר, כגון ברכות שמברכין קודם מקרא מגילה, "וקודם הדלקת נרות חנוכה", הוא מפני שלא יפסיק באמן בין הברכה ובין הדבר שבירך עליו. עכ"ל. מוכח שכל שלשת הברכות של חנוכה מברך אותן קודם ההדלקה. מ"מ הרי הרמב"ם גופיה בהלכות ברכות (פרק יא הלכה ה-ו) כתב העושה מצוה ולא בירך, אם היא מצוה שעדיין עשייתה קיימת, מברך אחר העשייה. ואם דבר עבר הוא אינו מברך. כיצד הרי שנתעטף בציצית או לבש תפלין או ישב בסוכה ולא בירך, חוזר ומברך אחר שנתעטף אקב"ו להתעטף בציצית. וכן מברך אחר הנחת תפלין. וכן אחר ישיבת סוכה וכדומה לאלו. אבל אם שחט בלא ברכה, אלו וכל הדומה לאלו אינו חוזר ומברך, ע"כ. ומצאנו לחד מקמאי בספר הפרדס שער המעשה שהביא דברי הרמב"ם וכתב וז"ל, פירוש לפירושו, הרי שהניח תפלין בלא ברכה, כל זמן שהתפלין בראשו חוזר

ומברך. הרי שהדליק נר חנוכה כ״ז שהנרות דולקות חוזר ומברך, הרי שמל את בנו בלא ברכה כל זמן שעוסק באותו ענין חוזר ומברך. אבל אם חלץ התפלין או שכבו הנרות של חנוכה או שסיים מלהתעסק במילה וכדומה לזה הו״ל מעוות לא יוכל לתקון, ע״כ. והאמור אף לגבי ברכת ׳להדליק נר חנוכה׳ (ובזה איכא פלוגתא נרחבת ואכ״מ), אבל לגבי ברכת שעשה ניסים ושהחיינו, לית מאן דפליג דיכול לברך כל עוד והנרות דולקות, ואין בזה שום חשש ברכה לבטלה.

ובב״י (סימן תרעו) הביא דברי ה״ר דוד אבודרהם (סדר הדלקת נ״ח עמ׳ ר ד״ה כתב) בשם ה״ר יונה שבליל ראשון מברך שלש ברכות אלו קודם ההדלקה, דכל המצות מברך עליהם קודם עשייתן, ובליל שני מברך קודם ההדלקה להדליק ושעשה ניסים מברך לאחר שמדליק נר ראשון קודם שידליק נר שני שהוא נס אותו היום וכן בליל שלישי קודם שידליק נר שלישי וכן ברביעי, וכן על כולם, עכ״ל. נראה מדבריו שבנר שהתחיל להדליק בליל ראשון בה מתחיל בכל הלילות, אבל מהר״י קולון ז״ל כתב (בשורש קפ״ג) מאחר שכתב המרדכי בפרק במה מדליקין (שם) בשם רבינו מאיר שיש להתחיל לצד שמאל כדי לפנות לימין משום כל פינות שאתה פונה וכו׳ (יומא טו:), אם כן ראוי הוא להתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני, ויברך, ובליל שני כשיוסיף נר אחר אצלו, יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי להפנות לימין כדברי רבינו מאיר, וכן בליל שלישי כשיוסיף עוד אחר סמוך לשתי נרות הראשונות יתחיל בו בנוסף ובו יתחיל הברכה, ואחר כך יפנה לצד ימין, וכן בכל לילה ולילה, נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס, אבל אם היה מתחיל בליל הראשון להדליק בנר השמאלית, גם בליל שני היה צריך להתחיל בו, כדי להפנות לימין, כדברי ה״ר מאיר, וכן בליל שלישי, וכן כל הלילות, ונמצא שאין מברך אלא על נר אחד כל ימי חנוכה, עכ״ל, ואף על פי שלדברי ה״ר יונה לא שייכא קושיא זו, מכל מקום קצת דוחק לומר דברכת שעשה נסים יברך ליל ראשון קודם הדלקה, ובשאר לילות אחר הדלקה, ע״כ.

וכאשר ירדוף הלומד בדברי קודשו של הב״י יראה כי עיקר מה שכתב ׳קצת דוחק׳, הוא רק לחלק בין היום הראשון לשאר ימים בברכת שעשה ניסים, ולא בעיקר הטענה האם אפשר לברך שעשה ניסים אחר ההדלקה, ומ״מ בשו״ע הרי לא החליט כלל, ורק הרמ״א כתב (ס״ב) דיש לברך שלוש ברכות קודם ההדלקה, וליכא למימר דסמך מרן על מה שכתב בהלכות תפילין (אור״ח סימן כה סעיף ח) ׳כל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן׳, דא״כ היה לו להעיר מזה הכא בב״י, דאיכא חסרון

של עובר לעשייתן, ובפרט לא לומר 'קצת דוחק' שהוא לשון של זהורית טובא ולא מעיקר הטענה. ובפרט דברור דליכא בזה שום חסרון של עובר לעשייתן וככל הנ"ל, שהרי הרואה נמי מברך, צא וראה כי בהלכות מגילה (סימן תרצב ס"א) קרי הב"י בחייל 'הקורא את המגילה מברך לפניה ג' ברכות על מקרא מגילה, ושעשה נסים, ושהחיינו', והכא בשו"ע לא נזכר בזה מאום, ואע"פ שבב"י נסוג קצת מינה לגבי החילוק בין יומא קמא ליומי בתראי, מ"מ כבר כתב בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן לד) שמרן בכותבו השו"ע חזר בו בכמה דוכתין וידועים דברי מרן החיד"א במחזיק ברכה (יו"ד סי' מז סק"ד בד"ה ואחשבה) דזמנין דמרן הב"י רוח על פניו יהלוך בחיבור הש"ע והדר ביה ממ"ש בב"י בראותו כמה גדולים שכתבו להיפך, ע"ש. וכיו"ב כתב הברכי יוסף (בשיו"ב א"ח סי' סא סק"ב). וע"ע בשו"ת זכור ליצחק הררי (סי' פו) ובשו"ת פני יצחק (ח"א סימן כב ח"ב דף ה ד"ה ועם דחזינן) ובשדי חמד (ח"ו עמוד פו) ובשו"ת מעט מים סלוניקי (סימן יח) ובספרו יוקח נא (סימן שיג ד"ה ומעתה) ובכף החיים (יור"ד סימן כד אות קס וח"ד סימן רע סקי"א ובסימן תקנא אות לג ואות קא) ובציוני טהרה (סימן קצח דף רצט) משמיה דהכף החיים בספרו כל החיים. וע"ע בשו"ת יביע אומר (סי' כז אות ב ח"ה וח"ט דף שב), ע"ש. וכל היד המרבה, ימצא אין ספור של ראיות לזה. ובפרט שמרן כתב רק קצת דוחק, ודוק, וכבר ידוע שמה שמרן לא כתב להדיא לא קיבלנו כלל הוראותיו, עיין יבי"א (ח"ו דף רד בסוף התשובה), ואף להנך דס"ל דקבלנו הרואותיו גם למה שכתב בב"י, מ"מ נקטינן הכי רק באם כתב 'הכי נקטינן', וכמ"ש בשו"ת רב פעלים (ח"א יור"ד סימן כב), ולא ע"ט האסף.

והנה בסידור הרש"ש לרבי ידידיה רפאל חי אבולעפיה זיע"א (ח"ד עמוד 27) אחר ברכת להדליק כתב וז"ל, וע"י מעשה ההדלקה יכוין להמשיך וכו'. וכן בנדפס (עמוד 457) ואחר ברכה זו ידליק להמשיך וכו' ואחר ההדלקה יאמר ברכת שעשה ניסים וכו' (ושהחיינו בליל א'), ולא יפסיק בין ברכה למעשה בברכה אחרת, כי בכל ברכה נתקן ענין מפני עצמו, ע"כ. וכן הוא מנהג ק"ק בית אל שאחר ברכת להדליק נר חנוכה מתחילין להדליק, ותוך כדי הדלקה מברך את שאר הברכות, וכמ"ש עיר וקדיש רבי רפאל אברהם רפאל שלום מזרחי דידיע שרעבי זיע"א בספר דברי שלום (אות ק) וז"ל, בחנוכה המנהג לברך תחילה להדליק נר חנוכה ומדליקים ואח"כ מברכים שעשה ניסים ושהחיינו, וכן בשאר הלילות מברכין שעשה ניסים, עכ"ל. וסמכו על מ"ש הרש"ש בסידורו שברכת שעשה נסים מברך אחר ההדלקה. וכ"כ כמה"ר שלום משה חי

גאגין זיע״א נין הרש״ש בספר שמח נפש (אות ח) תחת הכותרת יג״ן (והוא הג״ה מבן המחבר כמוה״ר רבי יצחק גאגין זצוק״ל) וז״ל, חנוכה מנהג ק״ק ׳בית אל׳ יכב״ץ, הביא אותו עטרת ראשי מור זקני הר שר שלום ז״ל בסידורו של תפילה, דכשגומר ברכת ׳להדליק׳, מדליק נר הראשון ואחר כך יברך ברכת שעשה ניסים וכו׳, עיי״ש, ע״כ. וכן העיד בגדולו שכן הוא המנהג כמוהר״ר שם טוב גאגין זצ״ל בכתר שם טוב (ח״א עמוד תקכב) וז״ל, ובארץ ישראל וסת״מ וערי המערב להדליק אחר שבירך להדליק נר חנוכה, ובעוד שהולך ומדליק מברך הברכות האחרונות, ע״כ. ושם בהג״ה (תקצ) כתב שכן מנהג מרוקו, שהם מדליקים תיכף אחר שבירך ברכת להדליק, עיי״ש מילתא בטעמה והוא כאמור בדברינו שאין מן הצורך בברכות אלו להיות עובר לעשייתן, ודוק. ומצאתי הון יקר בספר ׳זה השלחן׳ שכן נהג המקובל רבי ישועה בסיס גאב״ד תוניס כפי שהובאה עדות מהרה״כ אליהו חי גז זצ״ל מחכמי תונס והוא ממנהגי ק״ק אלג׳יר, ורובם ככולם מיוסדים ע״פ הרבנים הריב״ש והרשב״ץ והרשב״ש ועד אחרון הגאון רבי יהודה עייאש זצוק״ל, ושם במנהגי חנוכה (עמוד פב) כתב וז״ל, בענין הברכות יברך על הדלקה והוא עוסק בהד׳ (כצ״ל) והוא מברך ברכה שעשה ניסים ושהחיינו, ושם בהגהות ויגש אליהו (אות ב) כתב ונהירנא כשהייתי בעירי, ראה ראיתי למורנו הרב הרי״ב זלה״ה, לאחר שבירך על הדלקה ידליק, ואחר כך יברך שעשה ניסים ושהחיינו, וכך עושה בכל לילה, וכן אני נוהג, ע״כ. ועיין מה שכתבנו לעיל מהרשב״ץ, ודוק׳, והמה ידעו.

ורבנן בתראי חתרו ליישב המנהג עיין בדברי כמהר״ר ר׳ מסעוד אלחדאד זצוק״ל בשו״ת שמחת כהן (סימן קיג) שהביא מה שכתב הרש״ש בסידורו, שאחר כונת הברכה הראשונה ׳להדליק נר חנוכה׳, ידליק. והסביר הדברים דכן הוא לפי סודם של דברים, ולכן ישנו באזהרה דלא יפסיק בין ברכה למעשה בברכה אחרת שעשה ניסים ושהחיינו, ואין להקשות שהוא נגד הפוסקים, דדבר שאינו מפורש בפוסקים, יש לפסוק כדברי המקובלים, עיי״ש שכן כתבו כמה בעלי הכללים, אמור מעתה כי בנידון דידן דהדבר תלוי במנהגים, ואין סדר אמירת הברכות מפורש, לפום דינא, כי אם למנהגא כמבואר בבית יוסף, לית דין צריך בשש דאזלינן ומורינן כן כפי סדר בעלי הקבלה וזה ברור, עכת״ד.

וזה עתה ראיתי למו״ר עט״ר רבי שלום הדאיה בשו״ת שלום וצדק (סימן מו אות ה-ו) שהביא הפלוגתא הנזכרת האם יברך כל הברכות כולם ורק אח״כ יברך, או רק הברכה הראשונה להדליק נר חנוכה, וידליק. ואח״כ יברך היתר. ולגבי היום הראשון הסיק (אות ה)

שיברך כל הברכות, ורק אח"כ ידליק כסברת הב"י וכמסיק מור"ם בהג"ה. ולגבי יתר הימים (אות ו) הביא כי בסידור הרש"ש מבואר כנ"ל, שיתחיל בהדלקה קודם ברכת שעשה ניסים, כדי להמשיך הצ' דבחינת וכו' תיכף בלתי הפסק בברכה אחרת, דכ"א לפי סודו נדרש לבחינה אחרת לא ראי זה כראי זה, והיינו כי ברכת להדליק נר חנוכה הוא מברכות התלויות במצות מעשה, דאם לא ידליק אינו יכול לברך, אך ברכת שעשה ניסים ושהחיינו, בלאו הכי יכול לברך גם אם לא ידליק דברכת שבח והודאה הם שאינם במצות המעשה, כי אם על הזמן, ולזה פסקו הפוסקים ז"ל וככתוב בהרא"ש והטור (סימן תרעו) הרואה הנרות מברך בלילה הראשון שתים, שעשה ניסים ושהחיינו, ובשאר הלילות מברך אחת שעשה ניסים, וכ"פ מרן (ס"ג), א"כ נמצא דברכת שעשה ניסים אינה תלויה במעשה ההדלקה, כי אם בראיה שיהיה היכר בדבר על איזה נסים הוא מברך, אבל היא בכלל כל ברכות התלויות בדיבור של שבח והודעה, לא כן ברכת להדליק היא תלויה בגוף המעשה, שאם לא יעשה מעשה ההדלקה אי לברך להדליק נר חנוכה, עיי"ש. והסביר באורך דכן הוא על סודן של דברים, דלפיהם לא אפשר כלל להיות הפסק בין ברכה להדלקה בבחינת ברכות אחרים אשר אינם מעין אותה ברכה, ולזאת סידר כן הרש"ש שבסיום ברכת ההדלקה, יתחיל תיכף ומיד להדליק, ויכוין כל הכוונות התלוייות במעשה ההדלקה, ואחר ההדלקה יאמר שעשה ניסים ככתוב בסידור, והגם דקיימ"ל שדבר שהוא בקבלה נגד הפשט, אזלינן בתר הפשט כדברי הפוסקים ז"ל נגד הקבלה, כיון שבתלמוד ובפוסקים לא נזכר דבר זה בדינא, כי עם במנהגא, לזאת לפי סודן של דברים להעובדי ה' בכוונה, ראוי ונכון לנהוג כן ככתוב בסידור, והוי שפיר ברכת ההדלקה התלויה במעשה עובר לעשייתן, כי ברכת שעשה ניסים ושהחיינו אינם תלויים בשום מעשה ההדלקה, כי אם כאשר יראה אם לא ידליק או אם ידליק יברך אותה על ההדלקה, ואין הדבר תלוי כלל בעובר לעשייתן, ובוודאי לא הוי ברכה לבטלה ח"ו, והכי יש לנהוג, עכת"ד.

וראיתי כי כן ביאר לן גם בטו"ט מהור"ר רבנו עובדיה הדאיה זצוק"ל בשו"ת דעה והשכל (ח"ז סימן יז) בתשובתו למהר"ר משה שטרנבוך שליט"א בעל מועדים וזמנים, שהביא מדברי הסידור וכנ"ל שיש לברך ברכה אחת ומיד להדליק, ולא יפסיק בין ברכה למעשה בברכה אחרת, ושכן מבוארים הדברים בשמחת כהן לראש רבני בית אל, כי לפי כלל המסור בידינו מפי הפוסקים ובעלי הכללים כמובא במכתב לחזקיהו (חלק התשובות סימן ז ובשד"ח כלילי הפוסקים סימן ב אות יב) דכל כה"ג נקטינן כהמקובלים,

עיי״ש. ודלכ״ע ברכות הללו אפשר לברך גם אם לא מדליק וכנ״ל, הרי דגם לפי פשטן של דברים יש טעם לשבח בזה, ואף מרן השו״ע סתם דבריו ולא ביאר אם יברך כל הברכות ואח״כ ידליק, ובהחלט אפשר דדעתו כנ״ל או דדעתו דאין קפידא כלל בדבר, והכי יש לנקוט כדברי המקובלים, עיי״ש והניף ידו שנית בזה שם (בסימן יט) באורך שאע״פ שמדברי הב״י לא נראה כן מ״מ מאחר שכבר ידוע שכל שלא ,הביאה בשו״ע אין לומר שדעתו כמ״ש בב״י, ואע״פ שבב״י כתב על״ז דדחוק, מ״מ אין ראיה שבשו״ע לא יפסוק כן[א]. ובפרט ממה שהוצרך הרמ״א להגיה שצריך לברך כל הברכות קודם כדברי מהרי״ל ודלא כדברי מרן ועיין ביד מלאכי כללי השו״ע (אות יט) שכתב שדרכו של הרמ״א בהג״ה לכתוב איזה דין או איזה פרט כאילו מרן מודה לדבריו ואינו כן ובפרט דברכת שעשה אינו תלוי במעשה ההדלקה עיי״ש באורך.

ושנה דבר״ק בשו״ת ישכיל עבדי (ח״ח – אור״ח סימן מב אות ג) כי הרב השואל הביא דברי רעק״א תנינא (סי׳ י״ג) בדין ברכות חנוכה, שהק׳ על רמ״א מדוע הוצרך לכתוב דמברך כל הברכות לפני ההדלקה, הלא זה פשוט דבעינן עובר לעשייתן, ותי׳ משום דבחנוכה קי״ל כל הרואה מברך והוה ס״ד דלא בעינן עובר לעשייתן קמ״ל, ומזה הוכיח השואל דגם ברכת על הנסים ושהחיינו בעינן עובר לעשייתן ע״כ, וכתב הישכיל עבדי וז״ל, הנה נכון בדין ברכות המגילה ודאי דבעינן עובר לעשייתן גם בברכות על הנסים ושהחיינו כמ״ש למעלה בדברינו, אמנם בדין ברכות חנוכה העלינו בדע״ה והשכל (ח״ז סי׳ י״ז) דדברי האר״י לא כן אלא דמברך אותם אחרי שמדליק, א׳ מטעם הנ״ל, כמ״ש בסי׳ תרע״ו ס״ג (כוונתו דמבואר דאפשר לברכם אחר ההדלקה) שנית מפני שלא להפסיק בין ברכת להדליק להדלקה, וכתבנו דמסתמות דברי מרן מבואר, דסובר דלא כדברי מהרי״ל שהביא רמ״א ס״ב דמצריך לברך כל הברכות לפני שיתחיל להדליק, וזה הכלל קי״ל דבכ״מ דיש מחלוקת בין הפשטנים והמקובלים הקבלה תכריע ע״ש וכן אנו נוהגים ק״ק חסידים בית אל, כמובא בתחי׳ ס׳ דברי שלום במנהגי בית אל אות ק׳ וכן בסידור הרש״ש זיע״א ואכמ״ל ודוק׳, עכ״ל.

והנה כאן רבותינו המקובלים נתנו טעם מדוע הכא שאני מכמה דוכתין דהברכה האחרת הוי הפסק בין הברכה למעשה המצוה, ולפי דבריהם אין מן

א. ויתרה מזו ציינתי לי לב״י יור״ד הלכות מקואות (סימן רא ס״ח) שפלפל באורך נגד דברי מהר״ר יוסף טאיטאצק (פסקי הגאון מהרי״ט סי׳ ג) המובא בב״י שם, ואחר שהביא דבריו באורך כתב הב״י ׳ואני על משמרתי אעמודה להחזיק בפירושי׳ ועיי״ש האריך הב״י לדחות דבריו, מ״מ פסק כוותיהו בשו״ע (סעיף ח) ויש עוד אין ספור ראיות כוותיה, ואכמ״ל.

הצורך להביא מקור נאמן מדברי המהרח"ו למה דייקא הכא יש לברך ברכת 'להדליק' ומיד לעבור למעשה ההדלקה, כי ומאחר דהכא שאני מכל מצוה אחרת, ויש עוד להוסיף כי לא מבעיא דבמצות שהם בדיבור, למאן דס"ל שאין הדיבור חשיב מעשה, שיש לכוון הצל"ם כולו בברכה על אותה מצוה בכגון ברכות המגילה או ברכת ההלל כי אמירת ההלל או קריאת המגילה היא רק בדיבור ולא חשיב מעשה, וכמ"ש הגר"י קצין באור הלבנה (עמוד טו) ושכן עלתא הסכמת השד"ה וכמוהר"א ענתבי זצוק"ל, וכ"כ מרנא ורבנא רבינו עובדיה הדאיה זצוק"ל בשו"ת דעה והשכל (ח"ו סימן ב).

אלא אף לחולקים וס"ל דההלל וקריאתה של מגילה, חשיבה שפיר מעשה, וכמ"ש רבי ניסים עיני בהגהותיו כת"י בנהר שלום לגבי מגילה והלל, שרק הל"מ נכנס בברכה, וכן הוא בסדר כוונות זמניות בברכת המגילה (דף מד ע"ב)[ב]. ולכאורה לפ"ז היו צריכים לברך על ההלל או המגילה ומיד להתחיל בקריאת ההלל או המגילה בכדי שלא יהיה הפסק ולברך את יתר הברכות, והרי זה ודאי אינו, כי לברך אחר קריאת המגילה את יתר הברכות ודאי לא שייך. ומאידך להפסיק ולברך תוך כדי הקריאה, גם לא שייך דהוי הפסק גמור לכל הפחות לכתחילה, ולכן בזה כי אין מנוס וחייבים לברך הכל לפני, ורק אח"כ לקורא המגילה או ההלל, משא"כ גבי נר חנוכה ששפיר אפשר לתקן הכל כיאות, דהיינו לברך על ההדלקה, ומיד להדליק, ושוב לברך על הניסים ושהחיינו, מאחר דהמצוה עדיין קיימת, והברכה אינה על עצם מעשה המצוה, כנ"ל, ושפיר לכ"ע אפשר לברך בעוד הנרות דולקות תוך זמנם, לכן נהגו כן חכמי וחסידי בית אל ע"פ המבואר בסידור הרש"ש כאן דייקא. וברור עוד דאינו דומה גם לשתיית כוס ראשון בליל הסדר דמברכים כל הברכות בקידוש, ורק אח"כ שותים כוס ראשון ומכוונים, דהכא נמי לא שייך, וכנ"ל. ובפרט ועיקר דהתם כך ההיתה תקנת חז"ל לברך בקידוש כל הברכות, ורק אח"כ לשתות, ובזה ניחא גם שאר דוכתין שכך הייתה תקנת חז"ל לברך בתחילה הכל, ורק אחרי כן לגשת למעשה. ובהלכות מגילה השו"ע כאמור נקיט להדיא שיש לברך בתחילה שלוש ברכות, ורק אח"כ לקורא המגילה וברור שכך הייתה התקנה מהסברא הנ"ל ומן הטעם האמור, ודוק'. משא"כ גבי חנוכה דאין תקנה לברך דייקא שלוש ברכות

ב. אבל בספירת העומר לכ"ע הצ' נכנס בספירה עצמה דכיון שעיקר המצוה נתקנה ע"י מעשה הקרבת העומר לכן אף הספירה היא כדוגמת המעשה וכמ"ש באור הלבנה שם וכמבואר בפתח עינים החדש בהקדמה (אות יא)

קודם ההדלקה, שהרי גם הרואה מברך שעשה ושהחיינו, ולפיכך תלוי רק מנהגה, ולכן הכא שיש מעליותא להדליק מיד בשביל סדר הכוונה, כן סידרו ונהגו, ויש עוד כמה חילוקים ואכ״מ, ומ״מ מה נדע אשר לא ידעוהו וקושיות שלנו מה הוא בעיניהם, ואם הם החלטו שכן הוא ע״פ סודם של דברים, המה ידעו שמנהג זה הוא שופרא לכל הדיברות ולכל האימרות.

ומכאן גם תשובה היא מוצאת למה שכתב בנתיבי עם (סימן תרעו) וז״ל, עיין מה שכתבתי לעיל במנהגי בית אל (כפי שהעותק בראש הספר דף ח) שמברך תחילה להדליק ומדליק, ואח״כ מברך שאר ברכות, לא ראיתי מי שנוהג כן, דקשה דמ״ש ממקרא מגילה דמברכין כל שלשת הברכות לפני הקריאה, ע״כ. ולא דק כלל, כי הרואה יראה דלא קשיא ולא מידי ממגילה והכל כנ״ל, והוא עצמו העיד בגודלו בהקדמה ש׳בראש ובראשונה הדפיס מנהגי ׳ק״ק בית אל׳, מכיון שהם מתפשטים חיש מהר ברוב הגדול של הבתי הכנסת׳ עיי״ש, ודוק.

ובר מן דין כי מלבד כל זה לענ״ד עין רואה כי ברור, כי שורש ויסוד דברי הרש״ש זיע״א וחכמי ק״ק בית אל כאן חוצבו ונובעו ממקור מים טהורים מדברי המהרח״ו זיע״א בפרי עץ חיים (דף קט עמודה ב ד״ה בענין) שכתב וז״ל, ונדבר עתה בענין הברכות, דע כי שרשם סובב על היות לה סוד יחוד א׳ ונאה והוא סוד נר שידעת שהוא סוד יחוד שם הוי״ה ואהי״ה, הוי״ה אלהי״ם, הוי״ה אדנות, וג׳ יחודים אלו גמיטריא נ״ר והנה בברכות אלו רמוזים כל הג׳ יחודים דהיינו בברכה א׳ יחוד א׳ הוי״ה אהי״ה בברכה ב׳ הוא יחוד ב׳ של הוי״ה אלהי״ם, בברכה ג׳ יחוד ג׳ של הוי״ה אדנ״י. אמנם תכוין תחילה להמשיך אליה ע״ב ס״ג מ״ה גימטריא ק״פ כמנין להדליק ע״ה, כי הוא סוד שם ב״ן ׳ולכן תמשיך אליה ע״ב ס״ג מ״ה, וע״י זה תמשיך ודולקת ומאירה, ותעשה נר חנוכה, ואז תתייחד עם דודה בג׳ היחודים שהם גימטריא נ״ר׳, ותכויין לשם קדוש נח״ל, שהוא ר״ת להדליק נר חנוכה, והוא המשכת או העליון של הבינה לז״א וכו׳, כי בכח אור זה הבא עליו מלמעלה יש בו אור ׳ליתן אליה להדליק ולהאיר אותה כדי שיכול להתייחד עמה ביחוד נ״ר, עכ״ל. הרי מבואר כי כבר בברכת להדליק שע״י שממשיכים לה עס״מ, מיד היא דולקת ומאירה (ובתיבת חנוכה אנו ממשיכים עוד לנוק׳ שתי המשכות, אחת מאימא ואחת מז״א). וכבר הכא בסיום הברכה איכא יחוד גמור של כל הנ״ר כמובא וכנסדר בסידורים, ועיין בהקדמת הרש״ש שכתב ׳ובמילת נ״ר יכוין ליחדם בג׳ יחודים, ואז נעשה נר חנוכה׳, ודוק׳.

הרי שכבר עכשיו נעשה היחוד במילואו, וברור ומובן כי מה שכתב המהרח״ו בשער הכוונות (דף קח

ע"ג בתחילת הדרוש לחנוכה) דסדר ההדלקה היה נוהג כנוסח הכתוב בב"י והטור וגם בספר שולחן ערוך בודאי דאינו קאי ע"ז שהרי הרואה יראה שמפרט הרב והולך דכוונתו למקום החנוכיה וסדר ההדלקה של הנרות וביותר כי ציין לטור ובטור איכא עיקולי ופשורי בזה כנ"ל ובשו"ע לא נזכר מאום ומה שכתב נוסח ההדלקה כוונתו דהב"י מבאר דיש לברך בלמ"ד ולא בעל כמבואר בב"י, ודוק' ושאר הכוונות המובארים לכוון בהם בברכת שעשה אינן אלא רמזים בעלמה ולא לעיקר צורך יחוד נ"ר.

וכבר ידועים הדברים מה שכתב הרש"ש זיע"א בנהר שלום (דף לא ע"א) שכתב וז"ל, והנה עדי בשמים וסהדי במרומים כי כל הכתוב שם כולם דברי אלקי"ם חיים האמורים מפי האר"י למהרח"ו ז"ל, ואין עוד מלבדו ואפילו בדברי שאר תלמידי האר"י לא למדתי, ואין לי יד בספרי המקובלים לא ראשונים ולא אחרונים, ולא למדתי בהם כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שכן האמת, ע"כ. וכן כל מקובלי בית אל לכל הדורות כן הוא דרכם ודברי הרש"ש הוא כמשה מפי הגבורה ואין להרהר חלילה על דבר"ק. ועיין להגאון המקובל רבי סלמאן אליהו זצוק"ל בכרם שלמה (עץ חיים שער א סוף ענף ה כר' א עמ' קסא) כי יש ללמוד ספר עץ חיים שמונה שערים וספר נהר שלום מוסיף, ואח"כ תלמד הסדור של הרש"ש ז"ל ואז תראה שלא הבנת כלום מימיך מדברי הרב האר"י ז"ל, ע"כ, עיי"ש. ועיין בשמן ששון פתח עינים ברכת רפאנו (דף מה ע"ב) ובכוונת סדר העמידה תיבת אל עליון (אות ב'ה דף לג) וכן בסדר העמידה ליל שבת (דף סח סע"ד) דבכל המקומות הנזכרים, לא מצא מקור מדברי האר"י לרש"ש, אבל סמך עליו בכל כוחו כמובן. ועיין למו"ר עט"ר בבן איש חי (ש"ר פיקודי סעיף יא) דאע"פ שבדברי האר"י לא מוזכר, מ"מ ברש"ש מוזכר ויש לאומרו, וכן בבא"ח שם (פרשת שמיני סעיף ד) דאף על גב דמדברי רבינו האר"י ז"ל בשער המצות משמע לשפוך ב"פ ולשפשף פעם אחת, ודאי דבר זה נתברר לרבינו הרש"ש ז"ל מדברי רבינו האר"י ז"ל במקום אחר, כי נאמן רבינו הרש"ש ז"ל שלא יחדש דבר מדעתו אם לא מצא לו גילוי והכריח בדברי רבינו האר"י ז"ל, לכן אין לזוז מדבריו, ע"כ. ועיין עוד בשו"ת רב פעלים (חלק ג – אור"ח סימן לה) שכתב לדון בסוף התשובה באיזה אופן ועל מי סומכים מדברי המקובלים, וכתב שם דמאחר ולא יצא מפי המלך או מדברי רבינו האר"י או מדברי הרש"ש 'גם מזמן הרב החסיד רב ידידיה אבואלעאפיה ז"ל שהוא רב של חסידי בית אל, וכל כתבי רבינו הרש"ש ובן בנו הרב דברי שלום מצויים בידו, וג"כ אמרו שלא נמצא אצלם דבר זה', עיי"ש. ומכלל לאו אתה שומע הן, ודוק.

ועיין בספר פדה את אברהם פלאג׳י (עמוד כה) דהמנהג לזמני אמירת תיקון חצות הוא ע״פ מה שנהגו בק״ק בית דין הגדול שבירושלים ׳בית אל׳, עיי״ש הייטב. ועיין עוד בשו״ת ישכיל עבדי (ח״א – אור״ח ס״כ אות יא) וז״ל, ופוק חזי נמי מאי עמא דבר, פעה״ק דכל עדת הספרדים יצ״ו כולם נגררים במנהגי תפלותיהם עפ״י מנהגי ק״ק בית אל יכב״ץ המובאים בתחי׳ ס׳ דברי שלום ע״ש כידוע, ע״כ. וידוע דהמנהגים המובאים בדברי שלום הם היו לישכיל עבדי לספר היסוד ואור לעינים למנהגים, וע״ע בישכיל עבדי (ח״ד קונט״א אור״ח סימן ב אות ה ובח״ח אור״ח סימן כד ענף ב אות א ושם עוד באור״ח סימן כו אות ב) ובשו״ת ישכיל עבדי (ח״ז – אור״ח סימן ח אות ה) כתב וז״ל, לפי דעתי עליהם לנהוג כפי מנהג א״י, שהוא העולה על כולם, וכו׳ והם נתייסדו ע״פ ותיקין גאוני עולם, בפרט שרובם ככולם ע״פ מנהג בית אל, שכמעט כל בתי הכנסת של הספרדים, נהגו ע״פ מנהג בית אל, אלא שעתה שרבו העולים מארצות שונות, כל עדה נהגה כפי מנהגה בארצה, ומזה יצאו כל המחלוקות, שכל אחד רוצה להתפלל לפי מנהג עירו, וע״כ הטוב והישר, להתנהג ע״פ מנהג א״י, כפי שסודר בסידור חקת עולם, שסידרו עיר וקדיש הרב המקובל ר׳ נסים עיני, ז״ל, שהיה מרבנים המקובלים בבית אל, והוא סידר הכל ע״פ מנהג ק״ק חסידים בית אל, כפי שכתובים בס׳ דברי שלום בתחי׳ הס׳ בהקדמה, וכפי שהיה מקובל מדור דור עד רבינו הרש״ש זיע״א, עכ״ל. עיי״ש. וכל היד המרבה לבדוק במנהגי הקודש של הספרדים ימצא לנכון כי רובם ככולם מיוסדים על אדני קודש מק״ק חסידי בית אל כי הם שורש הכל.

ועיין היטב בדברי הכף החיים (סימן קסב אות ב) ועיין לגר״ח פלאג׳י זצ״ל בשו״ת לב חיים (אור״ח סימן צה ד״ה ואנכי צעיר) שכתב דהגם דאין לו עסק בניסתרות, אם כל זה אמינא ולא מסתפינא, כי כנגד גדולה תורתו של הרש״ש בנגלה יותר ויותר בנסתר, שהיה רב גדול ומפורסם בקבלה, עד שכמעט העידו עליו, כי קבלה בידם כי מה שהבטיח רבינו האר״י ז״ל בעת סילוקו שאם תזכו הבוא אליכם פעם אחרת, נתקיים הבטחתו זאת שבה הרש״ש, ואבותינו סיפרו לנו גודל חכמתו בקבלה, וא״כ מי הוא זה ואיזה הוא אשר יחלוק עליו, וכל שלא מצא ראיה לדבריו לדידי להרב הרש״ש שמעינן שהוא בקי טפי וכו׳, והרי יש כמה רבוותאה מהמקובלים ז״ל שהיו אומרים וכו׳ ושכן המנהג וכו׳, ואם כן איך יתכן בלתי ראיה חותכת לחלוק עליהם לבטל המנהג משום דעפ״י הסוד וכו׳, כי אם איתא להא כל הרבנים הגדולים ומקובלים הללו לא היו עושים הפך זה, ומה גם שמצינו שרבני הפשט מסכימים עימהם וכו׳, ואין שום מקום

לבטל המנהג וזה ברור ופשוט, שלא ימצא מי שיחלוק על זה עיי"ש. דברים מופלאים. והתם המעין יראה דיש חשש ברכה לבטלה, ובכו"ז כתב דאפילו במקום דנהגו שלא לומר יש לשנות את המנהג כל שלא ימצא מוחה אפילו אחד כי גדול השלום. ועיין גם בספרו רוח חיים (סימן תפז אות ג') דמנהג ק"ק 'בית הילל' ובכמה מקומות בעירנו איזמיר הוא ע"ם מנהגי קודש בית אל, וכתב שם עדות מרבי יעקב יעב"ץ וז"ל, אנכי תולעת יעקב הודעתי נאמנה איך הלכתי לק"ק בית אל יכ"ץ אשר פה עיה"ק ירושלים, ושאלתי את המתפללים שם כיצד נוהגים וכו', עכ"ל. חזי מאן גברא קא מסהיד בזה, כי קהילות הקודש איזמיר, היו נאמנים דבוקים ככול אשר יעשון ק"ק חסידי בית אל ומשם תדרשון.

אחר זמן מצאתי בשו"ת הררי קדם להגמ"ז שורקין והם חדו"ת ששמע מהבית הלוי, ושם בהלכות חנוכה (סימן קעה דף רח"צ ד"ה ומנהג) כתב להעיד שמנהג הגר"ח סולובייצ'יק זצוק"ל היה לברך כל הג' ברכות קודם ההדלקה, אבל מהלילה השני ואילך, היה מברך קודם ההדלקה, רק ברכת להדליק, ומדליק נר אחד, ואח"כ מברך שעשה ניסים, ומדליק את שאר הנרות, ובזה יוצא ידי ב' השיטות (כמבואר לעיל מינה), דאם ברכת שעשה נסים היא ברכת הרואה, הרי הוא רואה את הנר הראשון, ואם היא ברכת המצוות על פרסום הנס, הרי עדיין לא הדליק את שאר הנרות, והברכה חלה על הנרות שידליק אח"כ, עכ"ל. ולענ"ד כלך לדרך זו כי הנה ראיתי בכמה מקורות (עיין ספר ירושלים בתפארתה, וירושלים של מעלה ח"ה) דבידיו של הגר"ח מבריסק זצ"ל היה סידור הרש"ש המקורי, ולעת פטירתו ציווה להעביר את סידור הרש"ש לישיבת בית אל, עיי"ש. ואפשר שמשם גם חפר ואכל ולוקח מנהגו, ואכמ"ל.

והנה אחר איזה זמן ראיתי במועדים וזמנים (ח"א סימן קמז) שדן בזה (עיין לעיל ששלח השאלה גם למו"ר הישכיל עבדי), עיי"ש שהסיק שאין לזוז מדברי הרמ"א. אבל אחר זמן ראיתי שוב בספרו בתשובות והנהגות (כרך ב סימן שלט) שכתב וז"ל, ועכשיו מצאתי ברשימות הגר"מ שורקין (והוא בעל השו"ת ההרי קדם וכנ"ל) בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל בזה דברים נפלאים במנהגו, דנהג הגר"ח זצ"ל בעצמו לצאת כל הדיעות, והיה נזהר כשיצא מבית הכנסת אחרי מנחה לא להביט בחלונות מבחוץ שלא יתחייב בברכת הרואה לכמה פוסקים, ולענין ברכה בלילה ראשונה נהג כש"ע ובירך כל ג' ברכות לפני ההדלקה, אבל בלילה שנייה נהג לברך ולהדליק נר אחד, ואח"כ בירך שעשה נסים והדליק שאר הנרות, וסיים בתשובות והנהגות וז"ל, ועכשיו כיון שבלאו הכי מנהג בית אל לברך שעשה נסים אחר ההדלקה,

ומנהגם בקודש יסודו, נראה לקיים המנהג כן גם ע״פ הלכה למתחסד לצאת כל הפוסקים, ובש״ע (הרמ״א) דינא קאמר, לברך עובר לעשייתם, אבל מליל שני והלאה מועיל גם אחרי הדלקת ראשון וכמ״ש שעי״ז יש אפשרות לצאת כל הדיעות, ע״כ.[ג] ומכאן נובין ונידון אם הם בני אשכנז שקבלו עליהם הוראות הרמ״א המפורשת לברך שלוש ברכות קודם ההדלקה ובכו״ז הגר״ח מבריסק זצוק״ל נהג כן ואחריו החזיק הגר״מ שטרנבוך שליט״א הסיק שהכי מן הראוי לנהוג וכנ״ל אנו בני ספרד דליכא שום גילוי בזה בדעת מרן והנהגת ק״ק חסידי בית אל המה לנו לעינים. וכן אמר לי מו״ר ראש ישיבת המקובלים נהר שלום, שכן נהג מו״ר עט״ר זקן המקובלים הרב מרדכי שרעבי זצוק״ל ואחריו בקודש נהג אביו רבי שלום שמואלי זצ״ל, ושכן הוא נוהג בעצמו ע״פ הדברי שלום.

ואע״פ שמו״ר ועט״ר רבינו יוסף חיים זצוק״ל פרשת וישב הלכות חנוכה (סעיף א) כתב, בליל ראשון מברכים שלשה ברכות ״להדליק״ ו״שעשה נסים״ ו״שהחיינו״, ונתנו הפוסקים ז״ל סימן ״עשה לך שרף ושים אותו על נס וראה אותו וחי״, גם נרמזו באותיות מספרם שהוא אותיות שלשה, שגם בם סימנים שלש״ה ר״ת שעשה להדליק שהחיינו הנרות הללו וכו׳. ואחר שהדליק נר א׳ יאמר הנרות הללו וכו׳ בנוסח המתוקן יפה שיש בו ל״ו תיבות כמנין הנרות של כל שמונת הימים. ויעמדו אשתו ובניו בשעת הברכה ובשעת הדלקת כל הנרות, ע״כ. וקצת משמע מדבריו שיש לברך כל הברכות לפני הדלקת הנר הראשון, מ״מ כבר ידוע דלא היו תמיד לפניו סידורי הרש״ש ובכל מנהגי בית אל היה שולח לפני הגר״א מאני זצוק״ל וכמה חקר ודרש מרן הרי״ח הטוב אחר מנהגי בית אל כמפורסם בכל ספריו הקדושים, והרי מנהגי הדברי שלום היו לגר״א מאני זצוק״ל לאור ולעינים כמבואר בהרבה מקומות בספריו הקדושים (עיין במכתבים מכתב ט ג ובכתבי הרא״ם אות מה, ועוד ועוד) ובמקום אחר הארכתי בזה. וכן השיב לי הגאון הגדול הגר״ח סופר שליט״א דאין ראיה מדברי הבן איש חי אחר שכן מקובל שלא היה לפניו תמידין סידור הרש״ש, ועיין בסוד ישרים (ח״ד סימן י) כי בודאי דאין להרהר אחר סידור הרש״ש, כי הוא מקובל נאמן ודבריו וצדק, עיי״ש, וצרף.

הן אמת כי הכהן הגדול מאחיו הגה״ק מוה״ר השד״ה זצוק״ל בסידור כוונת זמניות (דף טל ע״ב) סידר בברכת להדליק רק ל״מ ובברכת שעשה ניסים ושהחיינו צל״ם שלם, ורק אח״כ כתב

ג. וזה דלא כמ״ש מופה״ד בחזון עובדיה (עמוד קכז) של התשובות והנהגות בציון הנ״ל בשמו של הגר״ח מבריסק שס״ל לברך הכל לפני, וצ״ע.

ידליק נר אחד שהוא עיקר המצוה ואח"כ יאמר הנרות הללו, עיי"ש.[ד] הרי שהבין שאין בזה קפידה כלל ולא הוי הפסק וכמו שבשאר המצות עבדינן הכי ובכו"ז לא הוי הפסק הכא נמי בזה, וכן סידר בחמדת ימים (ח"ב דף נא עמודה ג) ובמשנת חסידים וכן מבואר בהגהות מהר"א אזולאי זצוק"ל על דברי הלבוש שם, וכן סדר ר' נסים עיני, ז"ל, שהיה מרבנים המקובלים בבית אל בסידור חוקת עולם[ה] לברך קודם הכל לפני ההדלקה, וכן יש ללמוד מדברי הכף החיים (סימן תרעו אות ל) שכתב וז"ל 'לאחר שיאמר כל הברכות ויתחיל להדליק כולם או מקצתם כדי שלא להפסיק בין הברכות להדלקה יאמר הנרות הללו עכ"ל הגם שתדיר אזיל בתר מנהגי בת אל הכא לא העתיק ולא כלום מדבריהם וכ"כ מו"ר עט"ר הגרב"ץ זצוק"ל באור לציון (ח"ב פרק מו בהערות הלכה ב) לכתחילה יש לברך את כל הברכות לפני ההדלקה, כמבואר בדברי הרמ"א בסימן תרע"ו סעיף ב'. וראה גם בב"י שם. וכן הסכמת הפוסקים שלא כדעת חלק מהראשונים הסוברים שיש להדליק מיד אחר ברכת להדליק נר חנוכה. וראה בזה בדברי המאירי והריטב"א בשבת דף כ"ג ע"א. ואף שמנהג בית אל להדליק מיד אחר הברכה הראשונה, כמ"ש בספר שמח נפש בסוף ערך חנוכה, ושכן הוא בסידור הרש"ש, מכל מקום למעשה יש לברך כל הברכות כולם לפני ההדלקה ע"כ וכ"כ מופה"ד והדרו מרן בחזון עובדיה חנוכה (עמוד קכה) וזה עתה אחר שנים שכתבתי ככול הנ"ל בעת בואי לשלוח התשובה שוב עברתי בחפיס"ה ומצאתי גם בחנוכה מציון (דף רמז) לגאון הגדול רבי בן ציון מוצפי שליט"א בשם מור אביו רבינו הגדול המקובל האלק"י רבינו סלמאן מוצפי זצוק"ל דלא הייתה נוחה דעתו מן המנהג הזה להפסיק בין הברכות ולהדליק נרות, עיי"ש. וכ"כ בספר דברי שלום מועדים מהנהגותיו של מרן ראש הישבה רבי שלום הכהן זצ"ל (עמוד תד) ושם בהגהות כתב בזה הלשון. והורה רבינו שאין לנהוג כן להדליק לפני שסיים את כל הברכות והוסיף רבינו כי אבותינו לא נהגו כן ואף בבן איש חי שלא היה גדול ממנו בקבלה בדורות האחרונים וראשו היה בעולמות העליונים כתב שיש לברך את הברכות כולם קודם ההדלקה ע"כ וכן נוהג מרן ראש השיבה הגר"מ צדקה שליט"א לברך כל הברכות קודם ורק אח"כ להדליק, וכן נהג הרה"ג הגרי"ח סופר שליט"א כפי שהעיד לפני בקי ונהיר הרה"ג יוסף זכאי שליט"א שהיה נוכח בהדלקה. ועיין בשו"ת יצחק ירנן (ח"ח

ד. האומנם כבר ידוע דבכמה מקומות נסוג השד"ה ממנהגי בית אל ואכמ"ל

ה. עיין לעיל מדברי הישכיל עבדי (ח"ז – אור"ח סימן ח אות ה)

סימן כה וסימן כו) ובשו״ת מחקרי אר״ץ (ח״ב סימן פו) לגאון הגדול המקובל ידי״נ הרה״ג רחמים משה שעיו שליט״א[1] ואני לא באתי אלא ליישב המנהג לנוהגים כן דלא יז״ח החוס״ן וימשיכו במנהגם, וכן השיבני הגאון הגדול מו״ר עט״ר הגר״ח סופר שליט״א שכל אחד ימשיך במנהגו ודוק.

שוב השתא האיר עיני ידידו נפשי בקי ונהיר הרה״ג יוסף חיים אוהב ציון שליט״א שכבר כתב בזה הגאון הגדול המקובל האלקי הגרי״מ הלל שליט״א ישלח ה׳ דברו וירפאהו באורך גדול בשו״ת וישב הים (ח״א סימן יא), וראיתי לו שם שכוונתי ברובי הדברים לדעתו הגדולה, שהסיק להלכה ולמעשה הוא, ששום בר ישראל לא ישנה מנהגו בזה. ורק השרידים אשר ה׳ קורא, אשר זכו להיות מבני עליה, אשר במסילה העולה בית אל ימצאם, ועובדים ה׳ בכוונה, ונוהגים בכל עניניהם על דעת רבנו האר״י ז״ל ומרן הרש״ש ז״ל, וכוין פתיחן להו בסידורי מרן הרש״ש ז״ל, להם נאה ויאה שיעשו כדעתו, כדי שיבואו סדר הכוונות על נכון, וככל הנ״ל. ויש להם אילן גדול לסמוך עליו הוא מרן הרש״ש ז״ל, ובפרט שכן נהגו אחריו גדולי חכמי ורבני בית אל. ולשיטתם הרי מצאנו ראינו שאכן יש ויש על מה לסמוך גם לפי דעות הפוסקים ושיטותיהם עכת״ד.

---

1. ובכמה דברים שכתב שם יש לעמוד אחר המחילה כפי שיראה המעיין מדבר״ק, ובמה שכתבנו ועניותנו כאן.

הגאון רבי דוד ברדא שליט"א
מח"ס רביד הזהב ועו"ס

בענין לבער בערב בערב, ולהטיב בבוקר

בס"ד: יום כ"ד כסלו תשפ"ו.

לכבוד מערכת "בית נאמן", שלום וברכה !

אודות מה שהעיר מרן ראש הישיבה זצ"ל הכ"מ, בגליון היקר בית נאמן (פרשת וישב) בענין לבער בערב בערב, ולהטיב בבוקר. הנה מה שהקשו הפוסקים על הרמב"ם (פ"ג מהלכות תמידין ומוספין הי"ב) שכתב להדליק בערב ולהיטיב בבקר, ממה שנאמר בדברי הימים (ב', יג, יא): "ומנורת הזהב ונרותיה לבער בערב בערב", נראה כי עיקר מצות הדלקת נרות המנורה בערב[א],והטבת המנורה בבוקר היא רק לתקן את מצות ההדלקה בערב, שאם כבה נר אחד מדליקו ומנקה את הנרות, והיא מצוה אחת שתחילתה בערב, וכמ"ש בזוהר הקדוש (פרשת בהעלותך דף קנ ע"א): "והקטיר עליו אהרן", וכתיב: "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה", מאי שנא הכא "בהטיבו", ומאי שנא התם "ובהעלות", אמר רבי יהודה: כולא חד מילה. ע"ש. וכוונת הזוהר שכותב: "חד מילה", רצה לומר, שהדלקה עם הטבה, היא מצוה אחת כדעת הרמב"ם. אבל אין כוונת הזוהר שהוא מעשה אחד, שהטבה היא הדלקת כל הנרות, אלא ניקוי והדלקת נר אחד אם כבה בלבד. וכ"כ הרב לחם משנה (שם הלכה יב) בשיטת הרמב"ם: "דרבנו [הרמב"ם] קרי הטבה לכל דבר שהיה דולק ואינו דולק יפה, שמטיבו כדי שיהיה באיתנו הראשון, דהיינו הדלקתו, כאדם שהוא חולה ומרפאים אותו שיחזור לבריאותו. וא"כ ההטבה היא, שנר שכבה שידליקו אותה כדי שיחזור הדבר לאיתנו, וכך נר שלא כבה מתקנו". ע"ש. ולא קשיא מידי, ואתי שפיר.

וכך כתב הרמב"ם בספר המצוות (מצוה כה) שמצות הדלקת נרות המנורה והטבתן מצוה אחת היא. וזה לשונו הזהב: "הציווי שנצטוו הכהנים להדליק הנרות (המנורה) תמיד לפני ה', והוא אומרו יתעלה: "באהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן ובניו" (שמות כז, כא), וזוהי

א. דהיינו בין הערביים, כמו שנאמר: "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה". וכן הוא אומר: בהעלותך את הנרות" שתהא שלהבת עולה מאליהן. ולכן כתוב: "בערב בערב" פעמיים, להקדים לבין הערביים שהוא ערב ראשון, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט.

מצות הטבת הנרות". ע"ש. וכ"ה בפירוש המשניות (פ"ג דתמיד מ"ט) שהטבת הנרות הוא ניקוי הנרות והדלקת מה שכבה מהן והחלפת הפתילות. ע"ש. היינו טעמא, שאין ההטבה הדלקה בפני עצמה, אלא רק הטבה וניקוי הנרות, או להדליק נר שכבה בלבד. ומה שכתב מרן בכסף משנה (בפ"ג מה' תמידין ומוספין הלכה יב) בשם הרשב"א בתשובה ח"א (סימן שט) שחולק על הרמב"ם וסבירא ליה שאין הדלקת הנרות אלא בין הערבים. ומה שכתוב בתורה "בהיטיבו" אינו הדלקה אלא רק תיקון הפתילות. והוסיף שכן נראה מדברי רש"י (שמות ל, ז), ומדברי הראב"ד (בפ"ב מה' עבודת יום הכיפורים ה"ב). ע"ש. אולם אחר העיון נראה דאין הרשב"א ורש"י והראב"ד חולקים על הרמב"ם אלא קרובים דבריהם להיות שוים לדברי הרמב"ם, כי שם הרמב"ם סובר שהטבה אינה הדלקה אלא רק תיקון הפתילות. וכמ"ש גם בפירוש המשניות (פ"ג דתמיד מ"ט) שהטבת הנרות הוא ניקוי הנרות והדלקת מה שכבה מהן והחלפת הפתילות. ע"ש.

ולא זכיתי להבין כמה מרבותינו האחרונים, והובאו בספר חזון עובדיה (חנוכה דף א) וגם איהו ס"ל הכי, שהטבת הנרות ביום כ"ה בבוקר הוא הדלקה בפני עצמה, וכמ"ש בזוה"ק: "חד מילה". ע"ש. אלא כוונת הזוהר במה שאמר "חד מילה", שהיא מצוה אחת, ההטבה עם ההדלקה כדעת הרמב"ם הנ"ל, וזה כוונת הרמב"ם (בפ"ג מה' תמידין ומוספין הי"ב) שכתב, והדלקת הנרות היא הטבתן. עכ"ל. רצה לומר שהדלקת הנרות שכבו היא הטבתן, ולא הדלקת כל הנרות כמו בערב, ומכל מקום הדלקת הנרות היא מצוה אחת עם הטבתן כנ"ל. וכן הוא ביומא (ע.), ובזוהר ח"א (דף רל ע"א) וח"ג (דף פח ע"ב, ודף קנ ע"א, ודף קפג ע"א) ע"ש ודו"ק.

וראיתי בחידושי הגר"ח הלוי (בפ"ט מה' ביאת המקדש ה"ז) שהקשה, שהזר המטיב את הנרות לוקה ועבודתו פסולה, ובהמשך (שם הלכה ז) כתב שהדלקת הנרות כשרה בזרים ואם הכהן הטיב את הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקם. ונמצא שהטבת הנרות והדלקתם הם שני דברים נפרדים ודינם שונה, שהדלקת הנרות כשרה בזרים והטבתם פסולה בזרים, והרי זו סתירה לכאורה לדבריו כאן שהדלקת הנרות היא הטבתם. וביאר הגר"ח (ע"פ ביאור אבן האזל, ביאת המקדש שם) שלדעת הרמב"ם המצוה אינה מעשה ההדלקה עצמו, אלא עיקר המצווה היא דישון המנורה ונתינת השמן וסידור הנרות במנורה שיהיו מוכשרים ומוכנים לדלוק, וכן בכלל המצוה שיהיו הנרות דלוקים, וכל זה נכלל בהטבת הנרות, ומה שכתב הרמב"ם שהדלקת הנרות היא הטבתן, הכוונה שהמצוה להיטיב את הנרות מתקיימת בכך שהנרות

דולקים כהלכתן, אבל מעשה ההדלקה עצמו אינו נכלל בהטבת הנרות ואינו עיקר המצוה, ומשום כל אינו נחשב לעבודה במקדש, ולכן זר יכול להדליק. ואילו המעשים הנכללים בהטבת הנרות נחשבים לעבודה במקדש, ולכן הם פסולים בזר כמו שכתב רבנו בהלכות ביאת המקדש. ע"ש.

אולם אנכי הצעיר, לא זכיתי להבין שיח אמרי קדוש זצ"ל, שהרי כתוב בדברים הימים הנ"ל: ומנורת הזהב ונרותיה לבער בערב בערב, ואם המצוה בהטבה בבוקר, למה כתוב מצות הדלקה בערב? וכ"כ הרמב"ם בספר המצוות (מצוה כה) שמצות הדלקה עם הטבה מצוה אחת. ומה שכתב הרמב"ם במשנה תורה שזר חייב בהטבה ולא בהדלקה, היינו משום שהטבה היא במנורה שעומדת בקודש, ואסור לזר להכנס לשם, משא"כ הדלקה בחוץ, וא"כ החיוב הוא משום קדושת המקום ולא משום מצוה בפני עצמה. וע"ע בשו"ת קול יעקב למהר"י גינצבורג (סימן א). ע"ש ודו"ק.

[מאמר זה למדתי יחד עם בני בכורי הרב יש"א ברכה נר"ו].

הגאון רבי ישראל שלום אליהו ברדא שליט"א
מח"ס שלחן ישראל ועו"ס

ארבעה מי יודע? ארבע קושיות על הדלקת נרות חנוכה

א) קשה למאן דאמר בגמרא שבת (כא:) וכן הלכה, כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה, והסבירו הראשונים (הרז"ה, והרשב"א בפירוש ראשון, והר"ן ועוד) דהוי משום דהוי זכר למקדש שהיה אסור להשתמש לאור המנורה. וקשה, אם כן איך כבתה אין זקוק להדליקה, והרי בנרות המקדש כבתה זקוק להדליקה, ואיך יתפוס החבל בשני ראשים, מצד אחד מדליקים נרות חנוכה בפתילות ושמנים שאסרו חכמים להדליק בשבת, משום כבתה אין זקוק לה, ולא כנרות המנורה, ומצד שני אסור להשתמש לאורה כנרות המנורה זכר למקדש, אתמהה, דארכביה אתרי ריכשי ומזכי שטרא לבי תרי?

וכן ראיתי בשו"ת קול יעקב למהר"י גינצבורג ח"א (סי' א) דבאמת אם כבתה המנורה קודם אור היום, שהיו זקוקין להדליקה מחדש, לקיים מה שנאמר: "מערב עד בוקר". והיו צריכים ליתן בה שמן חצי לוג, כמבואר במנחות (פח:) ע"ש.

ב) ועוד קשה לדעת הראשונים שפירשו אסור להשתמש לאורה משום ביזוי מצוה (הרמב"ן, והרשב"א בפירוש שני, שם) והוקצה למצותו (תוספות הרא"ש שבת כב:). אם כן איך בנר שבת מותר להשתמש לאורה, ולא אסרינן נמי משום ביזוי מצוה והוקצה למצותו, אטו נר שבת לאו נר מצוה היא כנר חנוכה, אתמהה?

ג) ועוד קשה למה לא מדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת אחרי תפילת מנחה בין בערביים קודם שקיעת החמה זכר למקדש, כזמן הדלקת נרות המנורה בבית המקדש. ובשלמא בבתים מצות נר חנוכה איש וביתו משתשקע החמה, משום שאין בני הבית מצויים אלא בלילה כדאמרינן הכי לגבי בדיקת חמץ (), וכמו שכתוב: "יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב". אבל בבית הכנסת שהוא מקדש מעט שכל ההדלקה היא זכר למקדש, ומתפללים מצויים שם, למה לא מדליקים בזמן בין הערביים אחרי תפילת מנחה לפני שקיעת החמה?

ד) ועוד קשה למה זמן הדלקת נר חנוכה עד דכליא ריגלא דתרמודאי (שבת כא.), והרי זה זכר למקדש, ובמקדש מצות הדלקת המנורה בדיעבד כשרה כל הלילה, כי כל מצוה שזמנה כל הלילה כשרה כל הלילה.

ומצוה ליישב!!!

הגאון רבי צבי דידי שליט"א
חבר בי"ד לממונות "בעזרת השם"

ההולך בלילה במקום חשוך ונתקל במנורת חנוכה העומדת ברשות הרבים בסמוך לפתח, ושברה, האם מחוייב בנזק

שלום וברכה לכבוד הגאון זוכה ומזכה הרב **גמליאל רבינוביץ** שליט"א מחבר סדרת החשובים 'פרדס יוסף החדש' – 'גם אני אודך' ועוד

בענין הולך בלילה במקום חשוך ונתקל במנורת נר חנוכה העומדת ברשות הרבים בסמוך לפתח, ושברה, האם מחוייב בנזק?

נפסק בשולחן ערוך חושן משפט (הלכות נזקי ממון סימן תיב):

"**המניח** את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בו ושברו, פטור, שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים. ואם הוזק בו, בעל הכד חייב ואפילו הפקיר הכד, שכל המפקיר נזקיו בדבר שאין לו רשות לעשות מתחלה, חייב.

הניח הכד במקום שיש לו רשות להניחו, כמו במקום פנוי שלפני בית הבד, ובא אחר ונתקל בו ושברו, חייב. ואם הוזק בו המהלך, בעל הכד פטור, מפני שהיה לו להסתכל. ואם היתה אפילה, או שמילא כל הדרך כדים, פטור על שבירתם. ואם נתקל בה והוזק בעל הכד חייב. וכן כל כיוצא בזה"

מבואר בשו"ע, כי הפטור או החיוב בשבירת חפץ ברשות הרבים, תלוי בשאלה: האם שייך כאן הכלל "אין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים" או לא. – ולכן;

א] אם החפץ מונח במקום בו אין רשות להניחו שם, פטור הנתקל משום שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים.

ב] כאשר יש רשות להניח, חייב הנתקל כי היה לו להסתכל, והרי בזה דרכם של בנ"א כן להתבונן.

ג] גם במקום שיש רשות לבעל החפץ להניח, אם היתה שם אפילה פטור הנתקל, שהרי אין דרך להתבונן באפילה.

וכך כתב מרן הב"י בזה"ל: "שאם הוא אפילה אין דרך בני אדם להתבונן בו וחזר דינו כדין מקום שאין לו רשות להניחו שם" וכן פירש הסמ"ע (ס"ק ב) הטעם: "היות והמקום חשוך "שלא היה יכול להתבונן, הוה ליה כנתקל בכלי דשאר מקומות ופטור".

חנוכיה בטפח הסמוך לפתח נחשבת 'מקום שיש רשות להניח'

הנה מקום הנחת נר חנוכה בפתח ביתו מבחוץ בוודאי נחשב "מקום שיש לו רשות להניחו" (וגם בפתח חצרו כך הוא - שהרי לדעת הגרי"ז שיש דין "פתח החצר" גם בימינו, שוב אין להחשיבו כהניח ללא רשות לכו"ע, הואיל והסברא היא בדעת בני אדם אם יודעים שמונחים שם חפצים אז דרכם להתבונן, והרי יודעים שיש דעות הסוברות להניח בחוץ גם בזמן הזה) וצריך ההולך להתבונן וחייב – ואין לפוטרו מדין "אפילה" ולומר שאינו יכול להתבונן, שהרי הנרות דולקים ובוודאי רואה אותם.

ואם תאמר הרי נחלקו רבי יהודה וחכמים (ב"ק ל ע"א - סב ע"ב) לענין "גמל טעון פשתן ועבר ברה"ר אם הניח חנווני נרו מבחוץ, החנווני חייב, רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור" ומבואר בגמרא טעם הפטור של רבי יהודה מפני שהדליק ברשות מצוה. – והלכה כחכמים לחייב וכך נפסק רמב"ם נזקי ממון פי"ד הי"ג, ושו"ע חו"מ תיח סי"א):

גמל שהוא טעון פשתן ועובר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את כל הבירה בעל הגמל חייב מפני שהרבה במשוי בין שעמדה הבהמה בין שלא עמדה, הניח החנוני נרו מבחוץ החנוני חייב אף בדמי פשתן מפני שהניח נרו מבחוץ ואפילו נר חנוכה היה לו לישב ולשמור.

ולכאורה מדוע חייב הרי יש לו רשות להניח נר חנוכה מבחוץ, ולמה לא יפטר החנווני כדין מקום שיש לו רשות להניח, שבו מוטל על בני אדם להתבונן בדרכים, כמבואר בב"ק כח: ונפסק בשו"ע.

והחילוק מבואר בדברי הרמב"ם והשו"ע כאשר הניח חנווני נרו בתוך החנות סיבת החיוב לבעל הגמל "מפני שהרבה במשוי", הרי שאין חיובו משום שלא התבונן, ומכאן נלמד כאשר הניח חנווני נרו מבחוץ שחנוני חייב ולחכמים גם בנר חנוכה, שסיבת חיובו היא משום שבעל הגמל לא פשע, שהרי לא הרבה במשוי עד כדי שיכנס לרשות אחרת, ויש לו רשות ללכת עם גמלו ברה"ר, ומאידך החנווני לא אנוס בהנחת הנר מחוץ לחנות, אף שיש לו רשות להניח אינו אנוס, והיה לו לשבת ולשמור כלשון הרמב"ם והשו"ע,

אולם בדין נתקל בחפץ השאלה אם לחייבו או לפוטרו תלויה במציאות אם דרכם של בני אדם להתבונן בדרך, וכאשר יש רשות להניח הרי דרכם להתבונן ופטור המניח משום שההולך בדרך לא אנוס, וכן המניח אינו פושע בהנחתו, אבל דין גמל טעון פשתן לחייב או לפטור אינו עומד בנדון ההתבוננות בדרך, אלא בפשיעת בעל

הגמל בריבוי המשוי, ואם לא פשע בעל הגמל חייב המניח את הנזק, והרשות להניח לא תוציאו מידי חיוב [ואם תאמר היא גופא צ"ב ברמב"ם מדוע החיוב או הפטור תלוי בפשיעת בעל הגמל, ולא נחייבו להתבונן בדרך - במקום שיש רשות להניח - גם אם לא פשע בעצם ריבוי המשא, נראה שזו מציאות בבהמה הטעונה פשתן ובעליה הולך מצידיה או לפני או מאחוריה, שאין עליו תביעה לראות מכשולות בדרך]

סיכום הדברים; גם רבנן החולקים על רבי יהודה סוברים שנר חנוכה יש לו רשות להניח, אלא שחולקים אם היזק האש שנעשה נחשב מזיק ברשות או שהיה לו לישב ולשמור, אבל עצם ההנחה בוודאי היא ברשות (וראה מש"כ ליישב בזה באופן אחר בספר משפטי התורה ב"ק סב, ושם מסיק שחנוכיה אינה בכלל מקום שיש לו רשות להניח שם, מכח ההלכה כחכמים, והנלע"ד כתבתי).

נמצאנו למדים שבשעה שהנרות דולקות יש לחייב את הנתקל בחנוכייה ושברה; מפני שיש למניח רשות להניח, ואין לפוטרו משום שהיה באפילה, שהרי הנרות דולקות ויכול להתבונן.

אולם יש לדון בשעה שהנרות כבו, האם במקום אפלולי, יש לפוטרו לכאורה כפשט דין 'אפילה' כמבואר בשו"ע, או שצריך אפילה מוחלטת, ואם יש מעט תאורה אפילו רחוקה ויש יכולת להתבונן, בזה לא נאמר הפטור.

מהי "אפילה" הפוטרת

הרא"ש כתב (ב"ק פ"ג סימן א):
"באפילה שנו, וכיון דאפל הוא לא מצי עיוני" – וכתב על דבריו בפלפולא חריפתא בזה"ל:

תמיהא לי למאי אצטריך לפרושי, הא ממילא משמע, ואף רש"י לא פי' כלום וכן בריי"ף ליתא אלא נראה לי דבא לפרש דהך אפילה לאו בכגון שא"א שיוכל לראות כלל דפשיטא ולא הוה מתניתין אצטריך לאשמועינן כלל אלא מיירי באפילה דראייה שולטת אבל לא מצי לעיוני כולי האי והיינו דלקמן קאמר דאפילה לא הוי כ"כ אונס כמו קרן זוית".

הרי שסובר הפלפולא חריפתא בדעת הרא"ש, שלא מדובר בחושך אפילה שלא רואים איש את אחיו, אלא הראייה קשה בה, ופטור המזיק אע"פ שיכול לראות במאמץ. – ולכאורה צריך ביאור, מדוע יפטר המזיק אם יש לו אפשרות להתבונן ואין זו אפילה גמורה.

הביאור בזה נראה ע"פ דברי הב"י והסמ"ע, שבאפילה פטור אפילו שיש רשות להניח משום שחוזר הכלל של "אין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים" כמו בכל מקום שאין רשות להניח, - כלומר עיקר הפטור

באפילה אמנם הוא פטור של אונס גמור (כדברי תוספות ריש המניח ד"ה באפילה, ולשיטת הרמב"ן הסובר לחייב אף באונס גמור, סיבת הפטור היא מחמת שהמניח אזיק אנפשיה), אבל לא אונס משום שאינו יכול לראות, - אלא אונס הדעת כי הפטור מונח ביסוד שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים, אלא שבמקום שיש רשות להניח דרכם להתבונן, ובאפילה חוזר המצב שאין הדרך להתבונן, ואם כן הפטור הוא באונס הדעת שאין כלל שימת לב, בצירוף הקושי לראות רק ע"י מאמץ, ובזה נוצר האונס הגמור עליו דברו תוספות (וכן לשיטת הרמב"ן שהמניח אזיק אנפשיה מחמת שיודע שאין בדעת בני אדם להתבונן ולאמץ כ"כ את הראייה, ולכן איהו דאזיק אנפשיה).

עוד נראה לומר כי מוכרח מלשון הב"י כדברי הפלפולא חריפתא, שהרי אם מדובר בחושך אפילה גמורה, מה שייך לומר שחזר הדין של "אין דרכם של בני אדם להתבונן", הרי אין יכולת להתבונן באותה הדרך שזהו פטור מחמת אונס גמור שלא יכול לראות ללא קשר לדרך להתבונן (אם כי בעיקר דקדוקו של הפ"ח בדברי הרא"ש ניתן לכאורה להבין להיפך, וכדברי רבנו יהונתן דלהלן, מ"מ שיטתו מתבארת ע"פ דברי הב"י והסמ"ע).

מאידך בשטמ"ק מבאר בשם רבנו יהונתן מהי "אפילה" בזה"ל;

"**דאפילו** בלילה הרי יכול לראות באורן של כוכבים, אלא בלילה שהיו השמים מתקשרים בעבים".

משמע שדווקא באפילה מוחלטת כאשר אין אפילו אור הכוכבים, בזה פטור המזיק, אבל אם יכול לראות במעט מאמץ חייב. – ונראה שסובר שגדר הפטור באפילה דלא כהב"י והסמ"ע שחוזר הדין של "אין דרך בני אדם להתבונן" אלא פטור של אונס גמור שאינו יכול לראות, (ולשיטת הרמב"ן ,הפטור בכה"ג הוא מטעם שהמניח איהו דאזיק אנפשיה, כשיודע שההולכים לא יכולים לראות כלל).

כשהחנוכיה מונחת לאחר שכלתה רגל האם זה בכלל 'מקום שיש רשות להניח'

עוד יש לדון בשעה מאוחרת שאינה זמן ההדלקה, וכגון שכלתה רגל גם בימינו, האם יש מקום לפטור את הנתקל מצד שאין למניח רשות להניח, ולכאורה כך מסתבר שהרשות היא רשות דמצוה דווקא בשעת מצוה.

מאידך יש מקום לומר, היות והרגילות היום להניח כל ימי חנוכה את בית המנורה בחוץ, הרי מתבונן בדרכים כשם שמתבונן במקום שיש רשות להניח ומכח זה חייב.

באמת כן הדעת נותנת לחייב, אולם זה דבר הצריך ביאור – שהרי גם בחפץ גדול ונראה לעין חל הדין שאין דרכם וכו' כמבואר בתוספתא (ב"ק פ"ו הי"ג, הובאה ברשב"א ושטמ"ק) שהעושים סוכות בפתחי חנוניות ובא אחר ונתקל בהם חייב, וה"ה הדין בהזיק פטור מטעם שאין דרכם של בנ"א להתבונן, וכן הוכיח הגר"ש זעפרני (שמרו משפט ח"א עמוד שנז) מדין נתקל בכד או חבית, - ויש להבין הרי פשטות הסברא לחייב את הנתקל במקום שיש רשות להניח, היא משום שיודע שיש שם חפצים ולכן "היה לו להסתכל" כלשון השו"ע, ואם כן גם בחפץ גדול היה לו להסתכל גם אם אין רשות להניח ומדוע פטור?

הביאור בזה יתכן לומר כפי שהתבאר לעיל בדין 'אפילה' ובדברי הב"י והסמ"ע, שהכלל "אין דרכם של בני אדם להתבונן" הינו מלבד ראיית העין גם התבוננות ושימת לב לא להזיק לחפצים העומדים במקום, ולכן, במקום שיש רשות להניח הרי האדם נותן דעתו ועיניו על הדרך, אבל במקום שאין רשות להניח אף אם מדובר בחפץ גדול שעיניו יכולות לראות, מ"מ אין דעתו בהליכתו על חפצים כלל, ולכן אינו מתבונן בדרך. – מעתה היות ונהגו רבים להניח את החנוכיות גם לא בזמנם, ובמשך כל ימי חנוכה במקומם שבפתח, הרי נותן דעתו לכך וכדין קרנא דעצרתא שהוא מקור הדין דהיינו בית הבד, שנהגו להניח שם חביות, ואין שם ענין של "רשות דמצוה" אלא היות ונהגו והאדם מודע לזה, הרי כבר מתבונן בדרכו, ולכן חייב אם נתקל, וכן הורה האב"ד הגאון הרב אפרים שליט"א.

שו"ר בספר וישמע משה (ח"א עמוד תי) שכתב בשם הגרי"ש אלישיב:

נשאל: הדליק נר חנוכה בפתח החצר, ועברה אשה עם עגלה ודחפה ושברה את המנורה, והיא טוענת שזה היה פחות מעשרה טפחים ועל כן לא הבחינה במנורה, האם שייך לומר בזה אין דרכן של בנ"א להתבונן בדרכים ולפוטרה? והשיב: מסתבר שאין לומר כן כי הדבר הזה נראה לעינים וחייבת לשלם.

אמנם לא מפורט בשאלה האם היה זה בשעה שהנרות דולקות, ועל זה היתה כוונת הגרי"ש שזה דבר "הנראה לעינים", וכנ"ל, או אף לאחר שכבו הנרות הואיל ומנורה היא חפץ גדול, אף אם לא היה בזמן שיש רשות להניח, ואם היה באפילה או לא.

סיכום: מזיק חנוכייה העומדת בפתח הבית בטפח הסמוך לרה"ר:

א) בזמן שהנרות דולקות ובתוך זמן המחוייב בהדלקה, חייב הנתקל המזיק, מפני שיש לבעה"ב רשות להניח. ב) לאחר שכבו הנרות (ועדיין לא כלתה רגל), במקום בו שורר חושך מוחלט, פטור הנתקל, כמבואר בשו"ע שבאפילה פטור היות וחוזר הדין שאין דרכם של בני אדם להתבונן.

ג) אם המקום חשוך עם תאורה רחוקה ומועטת המצריכה לאמץ את הראייה; לדברי רבנו יהונתן יש לחייב את מזיק החנוכיה, הואיל ואפשר להתאמץ ולהתבונן, אולם לדברי הפלפולא חריפתא בדעת הרא"ש, וכן נראה מסברת מרן הב"י והסמ"ע, יש לפוטרו גם באופן זה מדין אפילה ומשום שחוזר הדין של אין דרכם של בני אדם להתבונן, ולכן פטור. – ובוודאי אם המזיק מוחזק יכול לומר קים לי.

ד) גם לאחר שעבר הזמן של כלתה רגל מן השוק לגמרי גם בזה"ז – נחשב כמקום שיש רשות להניח, היות וכך המנהג ויודע האדם מזה, ומתבונן.

הגאון רבי משה שפיצר שליט"א
בית שמש

הארות על ספר "תורת החנוכה"

למע"כ הגאון הגדול פקיע שמיה בבי מדרשא הר"ר **גמליאל רבינוביץ** שליט"א דומ"ץ ומח"ס גם אני אודך ושא"ס.

בשמחה גדולה קיבלתי את הספר "תורת החנוכה" שמלא כולו מתחילתו ועד סופו בדברי תורה יקרים ומתוקים מנופת צופים, וכחלק מהכרת הטוב, שאין טוב אלא תורה, כתבתי כמה הערות הנראות לענ"ד כעת,

מה שהביא (פסקי גם אני אודך) סימן ג' אות ה' מהבא"ח ליתן לאחד מבניו הקטנים להדליק נר השמש, נראה להעיר שמסתברא מילתא שכל זה לדידהו שנהגו שרק בעה"ב מדליק וממילא אינו יכול לחנכם בהדלקה עצמה, אבל בני אשכנז הנוהגים כדברי הרמ"א (תרעה,ג) שקטן שהגיע לחינוך מדליק בפני עצמו, ממילא זהו חינוכו ואין צורך ואין טעם ליתן לו להדליק השמש.

ומש"כ שם או' ו' בענין טעה והדליק השמש בין הברכות להדלקת הנרות, יש לציין דהאי מילתא שיחשב הפסק ע"י מעשה קטן שעושה, לא ברירא כלל, והרבה נקטו שכל שלא סח או הסיח דעת מהמצוה, אינו הפסק בדיעבד.

ובענין מה שהביא שם סימן ד', בענין סופגניות חלביות, שמעתי להעיר שהאידנא שנפוץ בכמה מסעדות שמוכרים סופגניה ממולא בשר, ממילא יש מקום גדול לומר שאותם הסופגניות הנילושות בחלב, (ולא הממולאות שהוא אחר אפיה), מכיון שאין עליהם סימן בשעת אפיה ועומדות למכירה, אסורות באכילה.

ומה שהאריך בטוטו"ד אחיו הגאון רבי אליעזר שליט"א בסימן א' בענין שמיעת הברכות וראית הנרות, מש"כ באות ה', שמעתי לדון אי צריך להודיע לנשים שיוצאות יד"ח בברכות, (ולענ"ד א"צ להודיע להדיא, שסגי שיודעות שצריכות כולם לשמוע הברכות ומכווני לצאת בהדלקה זו ופרטיה באופן המועיל והמהודר),

ומש"כ בהערה ו', לכאורה איך שיהי' הביאור שם הוא רק כלפי מתי יכול עושה המעשה מצוה לברך, אבל ודאי אין חובה לשמוע ברכה זו, וממילא א"צ לכוין להוציא ולצאת ודו"ק.

ומש"כ באות ז' וט', הנה זה ודאי שאם יש לה היכן לשמוע הברכות במקום שנמצאת כך ראוי לעשות, (וכגון שיש איזה קרוב משפחה באזור שנמצאת שם שתלך לביתם), אמנם מש"כ לדון להמתין עליהם שמעתי מרבותי שליט"א שאינו מחויב להפסיד ההידור של להדליק בתחילת הזמן כמבואר בפוסקים בשביל שבתו תצא מהספק, (ואף באשתו כן, אלא שבזה כבר אמרו שנר ביתו קודם משום שלום בית), איברא שיש מקום לומר שכ"ז במי שמדליק במקום שיש היכר לבני רה"ר, אבל המדליקין בפנים ממש שאין ההקדמה אלא מדין זריזין, אפשר בזה ראוי להמתין וצ"ע.

ומש"כ באות י"א, כן נראה גם לענ"ד (והוא נפק"מ למדליקים מבחוץ לבנין, והאישה עם תינוק קטן ולכן עומדת מבפנים ולכן אינה רואה הנרות רק שומעת הברכות, גם היה נידון זה באחד שמדליק בב' מקומות מספק, אי ראוי שאשתו תבא גם למקום השני לראות הנרות), וביאור הדבר נראה פשוט שמי שיוצא יד"ח בהדלקה זו הרי קיים מצוותו משלם, רק שחסר לו ענין הברכות, ולכן למרדכי צריך לברך וכדי לברך צריך לראות, וממילא סגי ששומעת הברכות שקאי על קיום מצוותה, משא"כ מי שאינו יוצא בהדלקה זו שכדי להחשיב שאין הברכות כאילו עומד בשוק ומברך אלא קאי על נרות חנוכה, צריך לראות הנרות.

ומש"כ באות י"ב וי"ג, יעויין עוד בשעה"צ ס"ק כ"א מה שהביא מהמאמר מרדכי, ולפ"ד מבואר להדיא שעיקר החיוב הוא הראיה, ומש"כ בהערה ט"ז בשם חכ"א שליט"א, אין מובן טענתו שהרי מדליק כדי לצאת יד"ח לפי המרדכי עה"צ שהכוונה בדבריו מצד הראיה עצמה, והרי לפי שיטה זו ודאי הוי נר חנוכה לענין זה דמקיים המצוה, ולשיטתם אף מברך עליה, רק שאנן משום סב"ל לא מברכינן.

ומש"כ בפ"ב אות ז' להקשות איך שרי להעיר בני ביתו, ובאמת היה אפשר לדחוק שמיירי שיודע שלא אכפ"ל, אבל יתכן שמחוייבים מדין ערבות, שגם הם מחויבים לדאוג שיוכל לקיים מצוותו שמחויב בה, (וע"ע משנ"ב תרעא,ו שצריך ליתן שמן לחבירו להדליק אף שמפסיד ההידור), איברא שבשלמא למג"א שאין יכול לברך בלא זה א"ש, אבל לסוברים שהוא רק ראוי שיקיצם לכאו' אין זה טענה וצ"ע.

ומש"כ שם בהערה י"ב, יש לציין דבמשנ"ב כתב גם כן כעין לשון זה, והוא בסי' תרעז סקי"ב "ואם אינו רוצה לזוז ממקום שסועד יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו ומ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו", (ובאמת

שאפשר לדון שאינו הכרח שהוא מדין שליחות, אלא שענין מצוה בו הוא כדי להראות חביבות המצוה שטורח בה בעצמו, וממילא אף שאינו ממש בדין שליחות מ"מ יש בזה החיסרון הזה ועיין).

ומש"כ בסוף פ"ח ובהערה ל"ד להקשות ע"ד שו"ת התעוררות לתשובה, לכאו' יש לבאר שכשמקבל ע"ע שבת אין הכרח שנעשה ללילה, שהרי רק קיבל על עצמו את היום הבא, אבל מציאות יום ולילה נשאר כבריאת העולם, וממילא אי שתי הימים חנוכה אין מניעה מלומר הלל, שהרי לא עשאתו לילה אלא עשאתו להיום הבא, משא"כ אי שבת אינו חנוכה שהוי תרתי דסתרי שהוא מצד אחד שבת ומאידך גם חנוכה ודו"ק.

והותם בהודאה מעין הפתיחה על כל הני מילי מעלייתא שכתב וליקט בספרו וגרם בזה להרבות תורה בהני יומין קדישין כמבואר בספה"ק הצורך בזה

הגאון רבי אברהם בירנהק שליט"א
מו"ל "צפנת פענח החדשות"

מתורתו של הצפנת פענח - באיזה אופן נטמאו השמנים ע"י היוונים

הנה התוס' בשבת (דף כ"א ע"ב ד"ה שהיה מונח) דנו באיזה אופן נטמאו השמנים בבית המקדש ע"י היוונים, וכתבו שאם גזרו על הגוים להיות כזבים (נדה דף ל"ד ע"א) צ"ל שהפך שהיה חתום בחותמו של כהן גדול, היה מונח בחותם בקרקע שלא הסיטו הכלי. ורבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל מציע באופן אחר על פי המבואר בחולין (דף קכ"ג ע"א) דגזרו טומאה על לגיון [- חיל של גוים] העובר ממקום למקום שאין לו כמה קרקפלין (עור ראש אדם מת - רש"י). וכאופן זה כתב גם הגר"א לופטביר זצ"ל חתנו של האור שמח זצ"ל הובא במכתבו של האור שמח אליו שהסכים לדבריו, ונדפס בקובץ דגל התורה (ורשא כסליו תרפ"ב).

עוד הנה מביא רבינו מתוס' בנזיר (דף כ"ג ע"ב ד"ה ומדינים) בשם מדרש רבה שגזרו על עמון ומואב שלא יכנסו בעזרה, ואף שגזרו כן על כל הגוים, מיישב רבינו בשלשה אופנים, א. שעל עמון ומואב גזרו תחילה, ואח"כ על שאר הגוים. ב. שעל עמון ומואב גזרו באופן מיוחד שאף שורפין ע"ז תרומה וקדשים, ואילו על טומאת שאר הגוים לא שורפים תרומה וקדשים כמבואר בנדה (דף ל"ד ע"א) ור"ש זבים (פ"א). ג. דנ"מ לעזרה עיין בפ"א דכלים (מ"ח) דרק בחילא.

ומראה רבינו דברי רש"י בסנהדרין (דף י"ב ע"א) שכבר בימי חזקיה גזרו עליהם. שוב כתב (בה"ג) ששם מדובר על טומאת ע"ז שמטמאה ולכן לא יכלו עובדי ע"ז להכנס למקדש, ובירושלמי פסחים (פ"ט ה"א) איתא שהיא טומאת זיבה וצרעת. ומציין רבינו לע"ז (דף נ"ב) ועירובין (דף ק"ה) (ע"ש מענין טומאת ע"ז). ויתכן כונת רבינו להוסיף שזהו גזירה נפרדת מגזירת הגוים שלא יכנסו לביהמ"ק.

עכ"פ נמצא שישנם ג' אפשרויות נוספות (על מה שכתבו התוס' שגזרו עליהם שיהיו כזבים) לטומאה

א. תירוץ זה לא הבנתי מה כונת רבינו.

ע"י ביאת העכו"ם לעזרה. ואף אם שאר טומאות נגזרו מאוחר יותר, מ"מ לגבי טומאת ע"ז הנה מצינו שהיא טומאה שכבר נגזרה בימי חזקיהו, כך שבודאי כבר היתה בימי היונים. [מקור: צ"פ הל' חנוכה פ"א ה"א וה"ג]

הגאון רבי שמחה בונים לונדינסקי שליט"א
מח"ס סוכת חיים

הדלקה בבית הכנסת ואם מברכים עליו

טעם דמדליקין בבית הכנסת

כתב רבינו מהרז"ך (הו"ד בקובץ מועדים עמוד טו) וז"ל, קשה לי על המנהג דמדליקין נרות חנוכה בבית הכנסת וכל אחד בביתו, מאחר דקאמר המיימוני (פ"ג חנוכה ה"ד) כל שחייב בקריאת מגילה חייב בנר חנוכה, א"כ מ"ש גבי מגילה דדי לו בזה שקוראים בבית הכנסת והיו פרסום נס ואין צריך ג"כ לקרות עוד כל אחד בביתו. ונ"ל גבי פורים לא הוה אלא גאולה וישועה די בקריאה דבית הכנסת, אבל גבי חנוכה דהוי תרתי מילי, נס דשמן דהי' מדליק בו ח' ימים, ונס דגאולה וישועה, ולכן מדליקין בבית הכנסת דוקא משום נס דשמן ואין אדם יוצא בו משום נס דישועה, וצריך להדליק בביתו העיקר משום נס דישועה, ולכך מנהג לומר הנוסח הנרות הללו אנו מדליקין העיקר על הישועות, היינו ניצוח המלחמה, ועל הניסים היינו מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, ועל הנפלאות אומר באחרונה, כלומר גם אגב להזכיר הנפלאות היינו נס השמן דהי' פלא ונפלאות דהוי נגד טבע העולם שלא הי' בו אלא שיעור יום אחד ודלק שמונה יומין, והוי כמו דבר דא"א והי' פלא זה הנס. ובכל מיימוני כתב בנוסח ועל שבעת ימי חנוכה ולא כתב שמונת, ונ"ל דהדין עמו משום דקאי אהא דקאמר ועל הנפלאות, ומעתה הוי פי' ועל שבעת ימי חנוכה הנותרים לבד מיום ראשון הוי עיקר חנוכה משום נס דשמן, דמשום גאולה וישועה לא הוו מתקנים חנוכה אלא יום אחד כ"ה בכסליו יום שנצחום כמו פורים דהוי רק יום אחד, ולכך קאמר בנוסח זה והפך כדי להודות על נפלאותיך קודם, ואח"כ ועל ישועתיך, משום דקאי אשבעת ימי חנוכה דסליק מיני', דהיינו עיקר נס השמן דשייך עלי' לשוו נפלאות כדפי' וכו', עכ"ל.

וצ"ע טובא במש"כ, דאם הדלקה בבית הכנסת הוא רק משום מציאות פך שמן ובבית מדליקין משום המלחמה, אמאי בבית מדליקין כל שמונת ימים. והעיר בזה, וכתב משום דמדליקין שאר הימים משום פך שמן, א"כ ק' אמאי מדליקין ב' פעמים, בבית הכנסת ובביתו [הא כתב דהטעם דמדליקים בבית הוא רק משום נס דמלחמה]. ולפי דבריו מבואר דכשמדליקים בבית הכנסת אינם אומרים הנרות הללו, כיון דדין הדלקה הוא רק משום מציאות פך שמן, ולא

משום נצחון המלחמה. ועוד יל"ע בעיקר קושיתו מקריאת המגילה, הא בקריאת המגילה המצוה הוא לשמוע, וכל אחד שמע בבית הכנסת, אבל במנורה חנוכה לא קיים הדלקה כלל בהדלקה השמש.

ועי' לקמן שהבאנו טעמים אחרים להדלקה בבית הכנסת.

פלוגתת הראשונים אם מברך עליו

דיעות הראשונים והפוסקים דמברכין עלי'

כתב בס' המכתם (פסחים דף ק"א ע"א) וז"ל, מה שנהגו הראשונים להדליק נרות של חנוכה בבית הכנסת וכו', ולסדר הברכות לפניהם, עכ"ל. ומבואר דס"ל דמברכין על הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת. וכ"כ באבודרהם (סדר מעריב של שבת ופירושה ד"ה ענין סברי). וגם בשו"ת הריב"ש (ח"א סי' קי"א) כתב וז"ל, בזה שהוא לפרסם הנס בבית הכנסת ברבים מברכין עליו, עכ"ל. וכן פסק המחבר (סי' תרע"א סעיף ז') וז"ל, ומדליקין ומברכין משום פרסומי ניסא, עכ"ל. וכ"כ בס' כנסת הגדולה (בהגהות בית יוסף) וז"ל, ומברכין ג"כ בבית הכנסת, עכ"ל. ובחיי אדם (כלל קנ"ד סעיף י"ז) כתב וז"ל, מדליקין ומברכין בבית הכנסת משום פרסומי ניסא, עכ"ל. וכ"כ במור וקציעה (סוף סי' תרע"ב) ועוד.

דיעות הראשונים והפוסקים דאין מברכין עלי'

כתב בשבלי הלקט (סי' קפ"ה) דאין לברך עלי'. וכ"כ בתניא רבתי (סי' ל"ה) וז"ל, כתב בעל עשרת הדברות נהגו להדליק נר חנוכה בבית הכנסת וכו', אבל מורי הרב חביבי הי' נמנע מלהדליקה בבית הכנסת, כדי שלא לברך עלי', עכ"ל. וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' שע"ד) וז"ל, ששמעתי שמרן הגאון בעל חת"ס מנע את עצמו מלברך על הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת, עכ"ל. ובשו"ת משנה שכיר (ח"ב או"ח סי' ר"ב) כתב וז"ל, ואחד אמר בשמא דהגאון מו"ה יוסף צבי דושינסקי זצ"ל אב"ד חוסט יצ"ו, שהוא מונע עצמו תמיד מלהדליק בבית המדרש ובבית הכנסת כדי שלא לברך, עכ"ל.

ביאור שי' הראשונים דס"ל דמברכין עליו

יל"ע דהאיך מברכין על הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת, והא עיקר הדלקתו הוא רק מנהג, ואין מברכין על המנהג, כדאיתא ברש"י בסוכה (דף מ"ד ע"א ד"ה מנהג) לגבי פלוגתא אי ערבה יסוד נביאים או מנהג נביאים וז"ל, ונפק"מ דלא בעיא ברכה, דליכא למימר וציונו דאפי' בכלל לא תסור ליכא, עכ"ל. וכן מבואר בהרמב"ם (פי"א מהל' ברכות הט"ז) וז"ל, כל דבר שהוא מנהג אע"פ שמנהג נביאים הוא, כגון

נטילת ערבה בשביעי של חג וכו׳, אין מברכין עליו, עכ״ל.

ישוב הריב״ש

וכתב בשו״ת הריב״ש (סי׳ קי״א) וז״ל, ואע״פ שאין מברכין על המנהג, זהו במנהג קל, כמו מנהג של ערבה שאינו אלא חבטה בעלמא, אבל בזה שהוא לפרסם הנס בבית הכנסת ברבים מברכין עליו, כמו שנהגו לברך על ההלל של ר״ח ואע״פ שאינו אלא מנהג, ואין בזה משום ברכה לבטלה כלל, עכ״ל. ואזיל רק בשי׳ הראשונים דס״ל דמברכים על הלל דר״ח, אבל לשי׳ הראשונים דלא מברכים על הלל דר״ח, ה״ה לא יברך על הדלקת נרות חנוכה.

ישוב הכנסת הגדולה

כתב בכנסת הגדולה (הגהות בית יוסף סי׳ תרע״א) וז״ל, דהא אין מברכין על הערבה מפני שהמעשה בעצמו הוא מנהג נביאים, ואמנהגא לא מברכינן, אבל בנר חנוכה דאינו מנהג אלא משום מעשה שהי׳, ותקנו חכמים שידליקו, אף שההדלקה בבית הכנסת הוא מנהג, כיון שעיקר נר חנוכה אינו מנהג, עכ״ל.

ולכאו׳ כוונתו הוא, דהטעם דאין מברכין על מנהג הוא משום דא״א לומר וציונו, דבמנהג א״א לומר ציווי. ולכן אם עיקר תקנת הברכה נתקנה למצוה יכול לברך נוסח זה גם אמנהג, ולכן כיון דעיקר הברכה נתקן על מצות נר חנוכה, ובזה שייך לומר וציונו, יכול לברך גם כשעושה ההדלקה רק משום מנהג.

ובשו״ת מהר״ם שיק (יו״ד סי׳ שע״ד) כתב כעין זה וז״ל, מיהו נראה דזה דוקא במנהג שהוא לסייג למצוה, או שמצינו ושייכה המצוה ההוא ביום אחד, ומשם נשתלשל מצד המנהג לנהוג כן גם בימים אחרים, וכיון דמברכין על העיקר יכולין לברך ג״כ על המנהג שהוא סניף מן המצוה, ועיקר לשון וציונו קאי על עיקר המצוה וכו׳, ולכן שפיר מברכין וכו׳, הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת שנמשך ונשתלשל מעיקר מצות הדלקת נר חנוכה, עכ״ל.

וכ״כ בשו״ת מנחת שלמה (ח״ב סי׳ נ״ג אות ב׳) וז״ל, י״ל דלא נחלקו הפוסקים בברכה על המנהג אלא במקום שכל עיקר המצוה הוא רק ממנהגא, וכמו הלל בר״ח או ברכה על קריאת מגילת רות וקהלת שכל עיקר קריאתם הוא מצד המנהג, משא״כ בנר חנוכה שהרי כל אדם מחוייב בהדלקת נר חנוכה בביתו בשמונה ימים אלו ולברך עליו, אלא שהנהיגו להדליק גם בבית הכנסת משום פרסומי ניסא, וכאילו הרחיבו את פרסום הנס מהבית גם לבית הכנסת, בכה״ג לכו״ע מברכין עליו וכו׳, ואינו דומה לחביטת ערבה שחיובו הוא רק במקדש וכל ישראל אינם מחויבים בזה כלל, עכ״ל.

ישוב המור וקציעה

כתב במור וקציעה (סוף סי׳ תרע״ב) וז״ל, והיינו טעמא דמברכינן עלה בבית הכנסת אע״פ שאין החיוב מדין התלמוד, והי׳ די להדליק בבית הכנסת בלא ברכה, דהא נמי לספיקא דמיא ואעפ״כ לא חששו לברכה שאינה צריכה מספק, כי חשבוה צורך המצוה לעשותה כהוגן, שאם ידליקוהו בלא ברכה אין בו פרסום הנס שיהיו סבורים שהדליקו נרות לצורך בית הכנסת, וכיון שראו שהלכה רופפת אמרו שלא לזוז ממנהגן של ישראל שתורה היא בכל כיו״ב בזה, עכ״ל. הרי דס״ל דברכת נר חנוכה הוי חלק ממעשה מצוה, ואינו דין כמו שאר ברכת המצות.

ישוב הערוך השלחן

כתב בערוך השלחן (סי׳ תרע״א סעיף כ״ו) וז״ל, דע״פ רוב יש אורחין או רווקין שאין להם בית ויוצאין בההדלקה של הבית הכנסת, ואפי׳ אינו כן כיון דכל עיקר ההדלקה הוי משום פרסומי ניסא ובבית אין אנו יכולים לקיים הפרסומי ניסא כבזמן הגמ׳ להדליק בחוץ, ולכן בבית הכנסת הוי עיקר פרסומי ניסא וראוי לברך שם, עכ״ל.

ישוב השבט הלוי

כתב בשו״ת שבט הלוי (ח״א סי׳ קפ״ה) וז״ל, ביאור הענין נראה ע״פ מש״כ במקום אחר, כי פרסומי ניסא הוא ענין שאין לו שיעור וגבול למעלה, כי כל מה שמוסיפין במצוה זו שעיקרה פרסומי ניסא בכלל תקנת חכמים הוא, אלא שלא חייבו אלא בדבר מוגבל, על כן מצינו כאן ענין מהדרין ומהדרין מן המהדרין, כי פרסומי ניסא אין לו שיעור והכל בכלל התקנה, אלא שלא חייבו, על כן אם מוסיפים כאן להדליק בבית הכנסת ברוב עם שאין לך פרסומי ניסא גדול מזה, אין זה מנהג חדש אלא שהוסיפו בפרסום הנס, וכל עיקר רצונם בתקנת הנר הי׳ פרסומי ניסא, על כן שפיר מברך על הדלקת נרות בבית הכנסת דכל פרסום שאפשר בכלל תקנתם הוא, עכ״ל. וצ״ב בזה, דסו״ס זהו ענין פרסומי ניסא דלא חייבי בי׳ רבנן, ומדליקים אותו רק משום מנהג בעלמא, ואמאי מברכים עלה.

ישוב סתירת השו"ע

תמיהת החכם צבי

בשו"ת חכם צבי (סי׳ פ״ח) תמה על שי׳ השו״ע, דבנרות חנוכה בבית הכנסת כתב דיש לברך עליו, הרי מבואר דמברכין על המנהג, ובהלל דר״ח כתב (סי׳ תכ״ב סעיף ב׳) דאין לברך עליו כיון שאינו אלא מנהג, ועל מנהג אין מברכין. וכן תמה בשו״ת פרי הארץ (ח״ג או״ח סי׳ ב׳) וז״ל, דטעמו שכתב בכנסת הגדולה ניחא לבני חו״ל דמברכין על הלל דר״ח כדעת ר״ת, מיהו לבני א״י דפסקינן כהרמב״ם, א״כ

נמצא איפוא דס"ל דאפי' דקריאת ההלל בשאר יו"ט הוא חובה, מ"מ בר"ח הואיל והוי מנהג אין מברכין, א"כ אין לנו לברך על נר חנוכה שבבית הכנסת, ונמצא מה שמברכין בני ארץ ישראל על נר חנוכה שבבית הכנסת ואהלל דר"ח לא מברכין, הם שני דברים דסתרי אהדדי, ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם במעשה רב, עכ"ל.

ישוב הגר"א

כתב הגר"א (סי' תרע"א סעיף ז') וז"ל, מדליקין, ראי' מהלל בליל פסחים שנתקן על הכוס ואומרין בבית הכנסת משום פרסומי ניסא, כמ"ש בירושלמי (ברכות פ"א ה"ה) בענין ברכה הסמוכה לחברתה, והרי אשר גאלנו, שניא שאם שמעה בבית הכנסת יצא, עכ"ל. וביאר דבריו נראה, דמהא דנהגו לומר הלל בברכה בבית הכנסת בליל פסח, חזינן תרתי, חדא דאף דמעיקר הדין הלל טעון כוס, מ"מ משום פרסומי ניסא נהגו לאומרו אף בבית הכנסת. ועוד חזינן דאף שאינו אלא מנהג, מ"מ מברכין עליו. ומבואר דטעמא דמברכין אהדלקת נר חנוכה בבית הכנסת משום דכל שנתקן לפרסומי ניסא בעי ברכה. וזהו הטעם דהביא ראי' מהלל דליל פסח ולא מהלל דר"ח, כיון דבליל פסח שפיר מברכין גם לפי המחבר.

ישובים ע"ז ע"פ היסודות שהבאנו לעיל

ויש ליישב זה ע"פ כל התירוצים שהבאנו לעיל, דלתי' הריב"ש דערבה הוא רק חבטה בעלמא, משא"כ הלל דר"ח והדלקת נרות חנוכה, דהיינו דוקא במנהג קל כמו מנהג של ערבה שאינו אלא חבטה אין לברך, אבל דבר שעבדינן משום פרסומי ניסא ברבים מברך, ולכן אינו דומה להלל דר"ח שאין מברכים עלי', כיון שבענייננו הוא פרסומי ניסא דרבים ואינו דבר קל, ולכן מברכים עלי'. וכ"כ בשו"ת פרי הארץ (שם).

ולפי תי' הכנסת הגדולה יש ליישב כפשוטו, דשאני קריאת הלל דר"ח שאין לזה שום יסוד מן הדין, לכן אין מברכים עליו כיון שלא שייך לומר וציונו, משא"כ בהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת כיון שיש חיוב מן הדין להדליק [בביתו], שייך לומר וציונו גם בבית הכנסת.[א]

ולפי תי' המור וקציעה יש ליישב, שמה שנפסק בשו"ע שאין מברכין על מנהג, הוא דוקא באופן שאין הברכה

א. אך יל"ע בזה, דא"כ הלל דר"ח ג"כ תקנוהו במקום מצוה, כגון בהלל דחנוכה דמברכין עליו, ואמאי לא נאמר שזה מקבל שם מעשה מצוה, ומעתה אפשר לברך עליו. ונראה דחלוק אמירת הלל בר"ח משאר אמירת הלל ביו"ט, וראי' לזה דהלל דר"ח איתא בגמ' תענית (דף כ"ח ע"ב) אינו אלא מדרבנן, ושאר הימים הקבועים בהם הלל ס"ל לכמה ראשונים דהוי מדאורייתא.

שייך למנהג, כגון בהלל דר"ח שלא נגרע המנהג ע"י מניעת הברכה, ולכן אומרים שיקיים המנהג ולא יברך, משא"כ בעניננו שהברכה מורה שמדליקה לשם מצוה, אז מעיקרא תיקנו לברך על המנהג. וכ"כ בשו"ת חתן סופר (ח"ב קונטרס נר מצוה דף קעג ע"ב).

ולפי תי' הערוך השלחן י"ל שכיון למתפרסם הנס בהדלקתו בבית הכנסת, שהרי כמה בני אדם יש שאין להם בני בית ואין מפרסמין הנס כלל, לכן תיקנו להדליק בבית הכנסת, וכיון שההדלקה הוא ממצות פרסומי ניסא, לכן מברכינן על ההדלקה. וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' ק"ג).

ובשו"ת חתן סופר (שם) כתב ליישב עוד, שמן הדין בודאי יכולים לברך על מנהג, אלא שבמקום שאין כל כך חיוב עשיית המנהג למה לו לברך, וכ"ז דוקא במקום שאין לחוש לקלקול, אבל במקום שיש לחוש לקלקול יברך, ובבית הכנסת יש לחוש לקלקול אם לא יברכו שיבואו להתשמש לאור הנר, ופשוט שבהדלקתו הוקצה למצותו ואסור להשתמש לאורה, לכן תיקנו שיברך כשמדליק בבית הכנסת. ועי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' פ"ה).

הגאון רבי חיים לידר שליט"א
ירושלים

הלכות חנוכה עם ביאורים ועיונים

סי' תרע"ב

שנינו בברייתא (שבת כא:): תניא, מצותה משתשקע החמה, עד שתכלה רגל מן השוק. ויש מחלוקת בפוסקים אם "משתשקע" הכוונה בתחילת השקיעה, או בסופה דהיינו בצאת הכוכבים. [וזה בנוסף לנידון הכללי מהי שקיעה, להגאונים כשגוף החמה מתכסה מעינינו, ולר"ת בשקיעה שנייה שלו]. עוד יש לדעת מהו זמן שתכלה רגל מן השוק, בזמנם ובזמנינו, ואם בשעת דחק או בדיעבד מועילה הדלקה לפני הזמן או אחרי הזמן. ונידונים אלו מתבארים בסימן שלפנינו, נידון תחילת זמן ההדלקה בסעי' א, ונידון עד מתי הנרות צריכין לדלוק, ועד אימתי יכול להדליק כשלא הדליק בתחילת הזמן - בסעי' ב.

סעי' א

זמן תחילת הדלקת נר חנוכה

נחלקו הפוסקים מהו "משתשקע החמה", דעת הרא"ש שהכוונה בסוף השקיעה דהיינו בצאה"כ (כן נראה בדבריו בשבת פ"ב סי' ג 'בתחילת הלילה', ובתענית פ"א סי' יב ד'שקיעת החמה היינו סוף שקיעה והוא זמן צאת הכוכבים'), וכן כתבו הטור ושו"ע דמצותה בסוף שקיעה"ח והיינו בצאה"כ וראה עוד בזה להלן. ובתרומת הדשן (ח"א סי' קב) כתב בשם המרדכי (לפנינו בהגהות מדרכי שבת סי' תנה) "דמצות נר חנוכה מסוף שקיעת החמה ואילך, והיינו צאת הכוכבים ולא קודם, משום דשרגא בטיהרא מאי אהני ליה".

אך לעומת זה דעת הרשב"א והר"ן והמאירי והגר"א והפר"ח שצריך להדליק מיד בתחילת השקיעה (נמנו בביה"ל ד"ה עם סוף), והגר"א הביא בשם המרדכי דלשון משתשקע מוכח שהוא תחלת השקיעה (והוא בהגהות מרדכי סי' תנו בסוף הפרק בשם הרא"ם), וכ"ה בב"ח שכן דעת היראים. ויש להוסיף שכן נראה בבירור דעת הרמב"ם, שכתב (פ"ד ה"ה) "אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה", והיינו מיד בתחילת השקיעה.

זה שאמרנו ד"סוף שקיעתה" שבטור ושו"ע הכוונה צאת הכוכבים, כתבו כן הב"ח והמג"א והמ"ב בדעתם, אך כבר העירו רבים דיש לפרש דמה שכתבו סוף שקיעה כוונתם לשקיעה

השנייה דר"ת, ולאפוקי משקיעה ראשונה, כי כידוע סבירא להו כר"ת, אבל אין כוונתם כלל על צאה"כ, וא"כ לדידן שאנו סוברים כהגאונים ולא כר"ת זמן ההדלקה הוא בשקיעה דידן כשגוף החמה מתכסה. ובאמת קשה לומר ד"משתשקע החמה" בגמרא הכוונה לצאה"כ, ובפרט דבגמרא (שבת לד ע"ב) אמרינן "ואיזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין" וכו', ובהכרח היינו תחילת בין השמשות ולא צאה"כ, ועל כן מסתבר לפרש דברי הטור ושו"ע כאמור, ואף בדברי הרא"ש יש לומר כן [ראה בהרחבה ב"קונטרס בדין זמן הדלקת נ"ח"].

היוצא מהאמור, דעיקר זמן הדלקת נ"ח לרוב פוסקים הוא בשקיעה"ח, וי"א שהוא בצאה"כ. ובמ"ב וביה"ל חושש לזה ולכן כתב שהנוהג להתפלל ערבית מיד בצאה"כ יש לו להדליק נ"ח לפני ערבית דהיינו לפני צאה"כ, וכוונתו כדי שיספיק להדליק עכ"פ בתוך חצי שעה לשקיעה, דאילו אם ידליק רק אחרי ערבית כבר יהיה אחרי חצי שעה מהשקיעה.

אמנם החזו"א נהג להדליק כעשרים דקות אחרי שקיעה"ח, ובטעמו יש שביארו משום שרגא בטיהרא מאי אהני, מאחר דבשקיעה"ח עדיין יש אור רב המעפיל על אור הנרות, ואחרי כעשרים דקות נחשך והנרות מאירים; ויש שביארו דכיון שנקט דצאה"כ הוא רק כארבעים דקות אחרי שקיעה"ח דידן על כן חשש לחומרא דהשקיעה ג"כ מאוחרת. ויש לציין דבמעשה רב (הנהגות הגר"א, אות רלה) כתוב: "זמן הדלקת נר חנוכה משתשקע החמה קודם צאת הכוכבים, על כן מדליקין קודם תפלת מעריב", ומשמע לכאו' שהדליק רק סמוך לצאה"כ [ובמ"ב סק"א הביא שכן נהג הגר"א, אך משמע בדבריו שם וכן בביה"ל ד"ה לא מאחרים ד"קודם מעריב" הוא מיד אחרי השקיעה, וצ"ב].

אם מותר להקדים להדליק לפני הזמן

הבה"ג והרמב"ם ושו"ע אוסרים, כמו שכתבו דלא מקדימים ולא מאחרים, לעומת זה הרשב"א והר"ן מתירים להקדים לכתחילה (הגר"א), ובביה"ל (ד"ה ולא מקדימים) נוקט דלרוב הראשונים מותר להקדים, ועיי"ש בכל דבריו דהיינו עד כחצי שעה קודם צאה"כ שהוא עשרה דקות קודם השקיעה מותר להקדים [ועיקר ראייתו מער"ש דבהכרח מקדימין לפני השקיעה].

ובשעת הדחק אם מותר להקדים מפלג המנחה - להרמב"ם והבה"ג ושו"ע בדעה א' בפשטות לא, שהרי כתבו דלא מקדימים (אא"כ נימא דבשעה"ד הם מודים), אבל מהר"י אבוהב כתב בשם ארחות חיים דמי שהדליק בפלה"מ האחרון מפני שהוא טרוד יצא, דלא חמיר מהבדלה דאמרינן

בה (ברכות כז:) צלי של מוצאי שבת בשבת, מיהו צריך ליתן בה שמן יותר משיעור הדלקה כדי שתדליק עד דכליא רגלא דתרמודאי עכ"ל, הובא בב"י ובשו"ע בשם יש מי שאומר. והנה יש כאן חידוש רב, דהא קיי"ל הדלקה עושה מצוה והרי עושה את מעשה ההדלקה ביום, ונמצא שמתחדש כאן שמפלה"מ כבר נחשב מעשה הדלקה כדין, אע"פ שצריך שידלק דוקא חצי שעה אחרי השקיעה או אחרי צאה"כ. ולמעשה נקטינן כן להלכה ויכול אף לברך כמש"כ בשעה"צ בשם הפר"ח וברכי יוסף (וע"ע בשבט הלוי ח"ג סו"ס פא), והיינו משעה ורביע לפני צאה"כ (מ"ב סק"ג).

ולגבי ערב שבת בודאי מדליקין בעוד יום גדול, כמש"כ הרמ"א סי' תרע"ט, והיינו מפלג המנחה כבמ"ב שם, ונמצא ששפיר יש להדליק בערב שבת אף לפני חצי שעה לשקיעה, ובירושלים שנוהגים להדליק נרות שבת 40 דקות לפני השקיעה, שפיר יש להקדים הדלקת נר חנוכה כמה דקות לפני כן, כגון 45 דקות לפני השקיעה, [שכיון שאין מקום להצטמצם להדליק תוך עשרה דקות לשקיעה, שהרי חוששים שהשקיעה מוקדמת קצת וכן צריך תוספת שבת, שוב אין ענין להדליק דוקא תוך חצי שעה לשקיעה (כמו שיש שכתב כן), ועי' במ"ב סי' רס"א סקכ"ג "ומי שמחמיר ופורש עצמו ממלאכה חצי שעה או עכ"פ שליש שעה קודם שקיעה אשרי לו, דהוא יוצא בזה ידי שיטת כל הראשונים", וכוונתו לצאת לחומרא גם שיטת היראים שבין השמשות מתחיל ג' רבעי מיל לפני שקיעה"ח].

נמצינו למדים שיש כמה זמנים בתחילת ההדלקה: א] בשקיעת גוף החמה, ואפשר אף להקדים קצת עד עשר דקות לפני השקיעה (עפ"י ביה"ל ד"ה ולא מקדימים). ב] ובשעת הדחק וכן בער"ש ידליק מפלג המנחה בברכה, ויתן שמן שידלק עד חצי שעה אחרי שקיעה ויותר טוב עד חצי שעה אחרי צאה"כ. ומ"מ אסור להשתמש לאורה כבר משעת ההדלקה, ואם כבתה בחול לפני צאה"כ צריך לחזור ולהדליק אבל לא יברך כי כבר התחילה המצוה מפלה"מ (ביה"ל ד"ה ובלבד). ואם נתן בה שמן רק לחצי שעה יוסיף עוד שמן וידליק אך לא יחזור ויברך. ואם הדליק לפני פלג המנחה צריך לכבותה ולחזור ולהדליק. ג] סמוך לצאה"כ לפני ערבית, ונכון לעשות כן ולא להתאחר עד אחרי ערבית (מ"ב וביה"ל). ד] חזו"א - כעשרים דקות אחרי השקיעה. ה] מי שתמיד מתפלל ערבית מיד בצאה"כ והגיע צאה"כ מתפלל ערבית תחילה משום תדיר קודם, ויכין את הנרות לפני ערבית כדי להדליקם מיד אח"כ, אבל אם אינו מקפיד תמיד להתפלל בצאה"כ יכול להדליק אף בצאה"כ לפני מעריב (מ"ב וביה"ל). ו] שקיעה דר"ת, וצאה"כ דר"ת, ונפק"מ לחומרא שנכון

להטיל שמן כל כך שידלקו הנרות עד חצי שעה אחרי צאה"כ דר"ת.

ומי שנמצא חוץ לביתו בזמן תחילת ההדלקה, יש לו למַנות את אשתו או אחד משאר בני ביתו או כל שליח אחר שידליק בשבילו, כמבואר בכמה מקומות [עי' סי' תרע"ז ס"א שאם מדליקין עליו בביתו סגי, ובמשנ"ב שם סקי"ב דמי שאינו נמצא בביתו באקראי יצווה לאשתו שתדליק עליו בביתו מדין שליחות].

סעי' ב

שיעור הזמן שהנרות צריכין לדלוק

[כאמור בסעי' א' וביתר הרחבה בסעי' ב] - משך זמן הדלקת הנרות הוא עד שתכלה רגל אדם מן השוק, שהוא כמו חצי שעה מתחילת הזמן, כי עד אז העם עוברים ושבים ויש פרסומי ניסא, ועל כן צריך לתת שמן מתחילה בשיעור שידלקו חצי שעה, ואם אין לו שמן כשיעור זה ידליק בלא ברכה. ואם נתן יותר שמן אין בזה מצוה, ויכול לכבותה אחרי חצי שעה וכן להשתמש בה. אמנם בנרות של שעוה יש הידור מצוה שיהיו ארוכות, כי הם נאים יותר (מג"א סק"ג), אך לא גדולות מדאי (מ"ב סק"ו בשם שה"ג).

גם המדליק בפנים הבית צריך לתת שמן כשיעור זה (ס"ק ה-ו).

וכתב הרמ"א שי"א שבזמן שמדליקין בפנים אין צריך להדליק בתחילת הזמן לפני שתכלה רגל מן השוק, אלא ידליק כשבני הבית מקובצים יחד, אך סיים שמכל מקום גם המדליק בפנים טוב לו להיזהר להדליק בתחילת הזמן [שכיון שמדליק בפתח הבית והוא פתוח יש היכר לעוברים ושבים (טור הובא בביה"ל), וגם בלא"ה יש בזה משום זריזין מקדימין ויראה לקבץ אז את בני ביתו].

אם בזמנינו די בחצי שעה, או צריך שידלקו עד שתכלה רגל בפועל

בברייתא (שבת כא:) שנינו "מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק", ובגמרא שם אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן "עד דכליא ריגלא דתרמודאי", ופירש רש"י מלקטי עצים דקים המתעכבים בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירים בבתיהם אור, וכשצריכים לעצים יוצאים וקונים מהם. והנה הרי"ף כתב שהוא "כמו חצי שעה" [אחרי השקיעה או אחרי צאה"כ],

אמנם בזמנינו שאחרי חצי שעה - דהיינו בשעה 5:15 או 5:30 - עדיין לא כלתה רגל מן השוק כלל, אלא רק אחרי הרבה שעות, יש לדון עד אימתי הנרות צריכין לדלוק. כי פשטות הדברים הוא שהדין תלוי לפי המציאות של כלתה רגל מן השוק בכל מקום ובכל זמן, שהרי לא נאמר בגמ' שיעור של חצי שעה אלא עד שתכלה רגל, ורק הראשונים כתבו שיעור חצי שעה לפי

המציאות בזמנם שאחרי שחשכה הלילה לא היו בנ״א מצויים בשוק, אבל בזמנינו שיש אור חשמל ובנ״א מצויים בשוק עד שעה מאוחרת בלילה לכאורה יש חיוב שעד אז ידלקו הנרות.

[ועוד נפק״מ בזה, לגבי הדין דלכתחילה צריך להתאמץ להדליק תוך חצי שעה, (כלומר דאף אם לא יכול היה להדליק בתחילת הזמן מ״מ עדיין יתאמץ להדליק בתוך חצי שעה, ולאחמ״כ נחשב הדלקה בדיעבד כמבואר בשו״ע סעי׳ ב), הנה אם נימא דבזמנינו נחשב זמן עד שתכלה עד שעה מאוחרת נמצא דעד אז עדיין הוא בכלל לכתחילה ולא יהיה צריך להתאמץ כ״כ להדליק בתוך חצי שעה כשבודאי יספיק להדליק לפני שתכלה רגל בזמנינו].

והנה לשון הרמב״ם (פ״ד ה״ה) ״וכמה הוא זמן זה, כמו חצי שעה או יתר״, ויש לפרש כוונתו שהולכים אחרי כל מקום ומקום, ויתכן מקומות שזמן שתכלה רגל הוא יותר מחצי שעה, [וכן נקט הגרי״ז מבריסק בכוונתו עי׳ עוד להלן], אמנם יש מקום לדחות שאין כוונתו אלא שהוא חצי שעה או קצת יותר.

ויעויין בחידושי הריטב״א (החדשים, שבת שם) שכתב: ״עד דכליא רגלא דתרמודאי, פירוש מוכרי עצים הנקראים תרמודאי והיו מתאחרים שם ברחוב העיר, ובכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא, והמנהג הפשוט ששיעורו כל זמן שחנויות המוכרים שמן וכיוצא בהם פתוחות״. ודבריו ברורים שאין כאן כלל שיעור של חצי שעה, אלא בכל מקום ובכל זמן יש לבדוק מתי כלתה רגל אדם בשוק, ולפי״ז בזמנינו שרגלי אדם הומים בשוק עד שעות מאוחרות, יהיה צריך לתת שמן עד זמן שתכלה רגל בפועל, בכל מקום לפי עניינו, כי גם בזמנינו אין דומה זמן שתכלה רגל בעיר גדולה לזמנו בכפר קטן.

ומעתה צריך עיון מה טעם סתמו הפוסקים שזמן ההדלקה לעולם הוא חצי שעה בלבד, עי׳ בשו״ע כאן (תער״ב ס״ב) שצריך לתת שמן בשיעור שידלקו כמו חצי שעה שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא, ואחרי זמן זה יכול לכבותה או להשתמש לאורה, וגם באחרונים שאחרי השו״ע לא מצינו שנשתנה הדבר וצריך להדליק יותר מחצי שעה.

ושמא יש לומר בזה עפ״י יסודו של החזו״א (יו״ד סי׳ ה סק״ג ד״ה ואף, לגבי דיני טריפות) שכל מה שקבעו חכמים באלפיים שנות תורה נקבע לדורות [עיין ע״ז ט ע״א: תנדב״א ששת אלפים שנה הוי העולם, שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח וכו׳, שני אלפים תורה מאימת וכו׳, אלא מואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשין ותרתי הוה], ואינו משתנה אף אם חל שינוי במציאות, ולכן כל מה שמנו חז״ל שהם טריפה

שאינה חיה י"ב חודש אף אם בזמנינו יש מהן שניתן לרפאותן דינם כטריפה ואסורים[א], וא"כ גם בעניינינו כיון שבזמן חז"ל היה הזמן חצי שעה אין זה משתנה. אבל באמת עדיין אין הדברים מתיישבים, שהרי לא אמרו בגמרא "עד חצי שעה", אלא "עד שתכלה רגל" ואפי' רגלא דתרמודאי, וא"כ משמע בבירור דמעיקרא ניתן זמן של כלתה רגל בפועל. ומה שהרי"ף כתב שהוא חצי שעה עפ"י זמנו, מה יועיל הדבר לזמנינו.

על כן יש מקום לדון ולומר באופן אחר, ששיעור חצי שעה אינו מפני העוברים והשבים בלבד, אלא שרצון חכמים הוא גם שידלקו הנרות למשך שיעור זמן חשוב וניכר של חצי שעה, ולא לרגע בלבד, וראיה לזה ממה שנקטו הפוסקים לדינא דאף מי שמדליק במקום שאין איש אחר, כגון המדליק בפנים הבית בשעת הסכנה, או הדר בין הנכרים, וכן המדליק אחרי שכלתה רגל מן השוק, ג"כ צריך להדליק למשך חצי שעה (כמבואר במ"ב סק"ה וסק"ו בשם מג"א ופר"ח ופמ"ג), וא"כ כלול בזה שאי"צ להדליק יותר מחצי שעה גם אם לא כלתה רגל מן השוק, כי לא חיבו יותר, ודוק, ואף דלכאו' הוא מחודש מ"מ נבוא להרחיב מהלך זה כדלהלן.

דהנה בגמ' כא ע"ב על הא דת"ר מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, אמרינן ב' לישנות בכוונת הברייתא, א' דאי לא אדליק מדליק [היינו שאם לא הדליק בתחילת הזמן עדיין יכול להדליק עד שתכלה רגל], ב' א"נ לשיעורה [שיתן

א. ז"ל שם: "ואף בטריפות דמן ארכובה ולמעלה אין מעידין בזמננו, דמנתחים הרופאים וחיים, ואין לתמוה על זה, דבאמת נראה דברא הקב"ה רפואות אף לטריפות וכדאמר ב"ב ע"ד ב' בסגולת אבן טבא שמחיה אף המתים ושם בסגולת עשב סמתרי, ואמר שמואל ב"מ ק"ז ב' אי לאו זיקא עביד סמתרא להרוגי מלכות וחיי, ואמר בפסחים נ"ו א' שחזקיה גנז ספר רפואות ופרש"י שהיו מתרפאין מיד, אלא שלא נתגלו בכל דור ודור ובכל מקום ומקום, ויש אשר נתגלו וחזרו ונשכחו והכל ערוך ומסודר מאת הבורא ב"ה בראשית הבריאה, ונמסר לחכמים לקבוע הטריפות ע"פ רוח קדשם שהופיע עליהם, והנה היה צריך להקבע בב' האלפים תורה [כדאמר ע"ז ט' א'] דיני הטריפות לדורות, וכדאמר ב"מ פ"ו א' רבי ור"נ סוף משנה ר"א ורבינא סוף הוראה, ואין לנו תורה חדשה אחריהם והיו קביעות הטריפות כפי השגחתו ית' בזמן ההוא, ואותן המחלות שהיו פרוונקא דמלאכא דמותא בזמן ההוא שלא נתן הקב"ה לברואיו אז רפואת תעלה להן המה הטריפות שאסרתן התורה בין בזמן ההוא ובין בזמן של הדורות הבאים, שמסר הקב"ה את משפטי התורה שלהן לחכמי הדורות ההם, וכו', וז"ל הרמב"ם (שחיטה פ"י הי"ג) וכן אלו שמנו ואמרו שהן טריפה אע"פ שיראה בדרכי הרפואה שבידינו שמקצתן אינן ממיתין ואפשר שתחיה מהן אין לך אלא מה שמנו חכמים שנאמר ע"פ התורה אשר יורוך עכ"ל, ודבריו סתומים שכנראה הוא מקיים אמתת דברי הרופאים וא"כ איך נתישבו דברי חכמים אשר המה כמסמרות נטועים לעד, אבל למה שכתבנו ניחא".

בה שמן כשיעור של משתשקע החמה עד שתכלה רגל]. והנה הרי"ף והרמב"ם פסקו את ב' הדברים, אלמא ס"ל שאין ב' הלישנות חולקים אהדדי, ושיעורה כתבו כאמור שהוא חצי שעה (או יתר), אולם התוס' כתבו בשם ה"ר פורת דמספק יש להדליק גם אחרי שתכלה רגל דשמא הלכה כלישנא ב', וכלומר דס"ל דפליגי ב' הלישנות אהדדי, והיינו דללישנא קמא אחרי שכלתה רגל כבר אי אפשר להדליק, וללישנא בתרא עדיין אפשר להדליק, ועוד נפק"מ דללישנא קמא אי"צ שיעור כלומר שאי"צ שידלקו הנרות כל הזמן אלא די בחלק מהזמן (ולא נתפרש כמה)[ב]. והנה נמצא לפי"ז דללישנא בתרא אף כשמדליק אחרי שכלתה רגל צריך שמן כשיעור של משתשקע החמה עד שתכלה רגל, והוא פלא, דהא כבר אין בנ"א מצויים בשוק ולמה לן שיעור זה, אלא בהכרח שהוא שיעור שקבעו חכמים בעצם שיהיו דלוקים כחצי שעה.

ובאמת מצינו בשלטי הגבורים (ט. בדפי הרי"ף אות ה) שכתב שיש מחלוקת לגבי המדליקין בפנים (מפני סכנה), דלהתוס' וסמ"ג אם מדליק בפנים אי"צ שיעור כדי שתכלה, אמנם ברי"ף רמב"ם וטור מבואר לא כן[ג] עכ"ד, וביאור דבריו נראה דבדברי התוס' בשם ר"י מתבאר דפליגי ב' הלישנות רק לגבי המדליק בחוץ, אבל במי שמדליק בפנים פשיטא לו דליכא זמן דמשתשקע החמה עד שתכלה, ורשאי להדליק לאחר מכן, ופשוט לו להש"ג דה"ה לדעתו שאין דין נתינת שמן בשיעור זה (של חצי שעה) אמור להמדליק בפנים, אולם הרי"ף ורמב"ם וטור שסתמו ולא חילקו בין חוץ לפנים נראה ודאי דס"ל דכך ניתן הזמן והשיעור גם להמדליק בפנים.

ולמעשה עי' במ"ב סי' תרע"ב סק"ו (בשם המג"א וש"א) דאף בזמנינו (היינו כשמדליקין בפנים) צריך להדליק כשיעור זה של חצי שעה, וכ"כ שם לעיל מינה סק"ה בשם הפר"ח והפמ"ג דכשההיכר לבני ביתו צריך חצי שעה בין אם מדליק בסמוך לזמן שתכלה רגל מן השוק ובין אם מדליק אחרי זמן שכלתה רגל (אף דמי שמדליק בחוץ אם הוא כבר באמצע הזמן אינו צריך ליתן שמן בשיעור חצי שעה אלא רק עד זמן שתכלה רגל עיי"ש). ונמצא

ב. ועי' גם בדברי הב"ח (אות ב) דרוב פוסקים נקטו דב' הלישנות בגמ' פליגי אהדדי, וכתב לומר דלפי"ז אם נתן הרבה שמן בנר הרי לל"ק הוקצה למצותו דכיון שאין שיעור הכל בכלל המצוה, וכלומר דאין שיעור לא למטה וגם לא למעלה, דאיה"נ שאינו חייב להדליק חצי שעה אלא סגי בפחות אבל ה"ה שאם נתן יותר שמן נחשב הכל למצוה.

ג. באמת בטור סוף הסי' נראה בבירור דרק אם נראה גם בחוץ צריך חצי שעה, אבל אם לא נראה לחוץ כלל סגי בהדלקה לשעה קלה בלבד, אבל האחרונים נקטו דלעולם צריך חצי שעה, ראה עוד להלן.

מתוך דברי הרי"ף והרמב"ם והאחרונים - שתקנו וקבעו חכמים שיעור זמן חצי שעה מעין לא פלוג, שלעולם ידלקו הנרות לא פחות מחצי שעה, ולפי"ז י"ל דאף בזמנינו שכילוי רגל הוא יותר מחצי שעה אפ"ה לא נשתנה השיעור וסגי בחצי שעה, דכשם שאין להדליק פחות מחצי שעה ה"ה שאי"צ יותר מחצי שעה.

עוד יש לדון להביא ראיה לכאורה שנקבע שיעור חצי שעה, דהא יש לשאול לגבי ער"ש ומוצ"ש דליכא תרמודאי בשכונות היהודים, מהו השיעור, ולמה סתמו בגמ' ופוסקים ולא נתנו זמן אחר בער"ש ומוצ"ש, אלא נראה לכאו' מזה דכיון דברוב ימי החנוכה הזמן הוא חצי שעה נקבע כן גם לער"ש ומוצ"ש. (ורחוק לומר דשיעור תרמודאי ניתן לימי החול ובאמת בער"ש ומוצ"ש יהיה השיעור עד שחוזרין רוב הציבור מביהכ"נ, ועוד דאכתי במוצ"ש מאי איכא למימר הלא חוזרין מביהכ"נ לפני ההדלקה וא"כ עד אימתי יהיה השיעור, אלא ודאי נראה דשיעור תרמודאי ניתן גם לער"ש ומוצ"ש, והיינו חצי שעה). והרי"ז סיוע להנ"ל שנקבע שיעור זה הן בכל הימים, ובין בחוץ ובין בפנים, וא"כ ה"ה בין בכל מקום ודור. [ויש להוסיף צד קולא בזה, דהא י"א דליכא שיעור כלל דלינא קמא פליג על לישנא ב' כנ"ל, אף דלא קיי"ל כשיטה זו][ד].

אך כאמור הגרי"ז מבריסק היה חושש (עפ"י דיוקו מלשון הרמב"ם כנ"ל) שיש להדליק בשיעור כילוי רגל דזמנינו, ועל כן למעשה בודאי ראוי עכ"פ בתורת הידור להדליק עד שתכלה רגל מן השוק שבכל דור וזמן, כי על פי כל האמור יש לראות בנידון זה ב' שיטות. אלא שיש לדון מהו אכן השיעור בזמנינו.

ונראה לומר שהוא עד זמן שרוב בנ"א כבר שבים לבתיהם והוא עד שעה 8 או 8:30, ואף שרבים בזמנינו חוזרים ויוצאים מביתם לאחמ"כ, כגון ללמוד בביהמ"ד או להשתתף בשמחות וכדומה, די לנו במה שכבר ראו את הנרות בהיותם ברחוב לפני כן, [והגע

ד. וממוצא הדברים נראה דאף אם ננקוט דנקבע שיעור חצי שעה למשך זמן ההדלקה וסגי בזה אף בזמננו, מ"מ מי שנאנס ולא הדליק עד אחרי חצי שעה י"ל דשפיר עדיין יש לו להדליק בחוץ בברכה בבחינת לכתחילה כיון דסו"ס בזמננו עדיין לא כלתה רגל ושפיר שייכא הדלקה [ואף דבלא"ה אפי' אם מדליק מאוחר מאוד נקטי' דיכול לברך עכ"פ כשבני ביתו ניעורים, מ"מ אי"ז אלא גדר דיעבד, ואילו כל עוד שלא כלתה רגל בפועל נחשב כלכתחילה]. מיהו לכתחילה ממש חיישינן דהזמן הוא דוקא תוך חצי שעה משתשקע החמה שכך נקבע הזמן [ואף במוצ"ש היה דעת כמה גדולים שצריך להספיק להדליק בתוך חצי שעה מצאה"כ ולכן נזדרזו ביותר להתפלל ערבית תיכף עם הזמן הראשון ולהדליק מיד לאחמ"כ, מיהו דעת הגרי"ז היתה דבמוצ"ש ליכא זמן לתחילת ההדלקה ומותר להתאחר].

עצמך, מי שיש ׳אולם שמחות׳ מול ביתו ומסיימים שם בשעה מאוחרת, אטו יתחייב שידלקו נרותיו עד אז, אלא מסתבר שכיון שכבר ראו הבאים אל השמחה את נרותיו פעם אחת די בכך ואי״צ שידלקו כל זמן שהם מתעכבים שם]. ואף אם יש בנ״א הבאים ממקום רחוק או מעיר אחרת יותר מאוחר ועדיין לא ראו את נרות החנוכה, נראה שאין מתחשבים אלא באנשי אותה עיר ושכונה, וכל שהדליק בפני הרבים שבמקומו די בכך.

ובאופן אחר י״ל ההגדרה בזה, שצריך שידלקו הנרות עד זמן שהחנויות הרגילות (כגון ׳מכולת׳) פתוחות, כי עד זמן זה בני אדם עוברים ושבים בחוץ, וזהו מה דאמרינן ׳שתכלה רגל מן השוק׳ דהיינו מהחנויות, וכן הוא בדברי הריטב״א שהובאו לעיל, וגם בזה צריך להוסיף דאף שרבים יוצאים לאחמ״כ מביתם די לנו במה שכבר ראו הנרות לפני כן. אלא שזמן זה של חנויות פתוחות משתנה והולך לאחרונה, כי בעוד עד לפני כעשרים שנה היה זמן סגירת חנויות בשעה 7 עד 8, הרי לאחרונה הם מתאחרים והולכים ופתוחים בערך עד 10.

לעומת כל זה יש מקום לומר דיש להאריך יותר את הזמן ולהגדיר שכל עוד שיש תנועה ערה בחוץ, או במילים אחרות כל עוד שאין רוב בנ״א שוכבים לישון, שזהו לערך עד שעה 11, עדיין הוא בתוך הזמן. [ומ״מ בודאי לא נתחשב עם מיעוט אנשים ההופכים לילה ליום והולכים לישון בשעה 2 או 3].

ומפורסמת הנהגת הגרי״ז שהיה נותן ריבוי שמן בנרותיו כדי שידלקו הנרות עד שסיימו ב׳אולם אירועים׳ שהיה על יד ביתו, בערך עד שעה 1 בלילה. והיינו שהחמיר עד כמה שיש בנ״א באותו רחוב הרואים את הנרות (ולא ערך את החשבון הנזכר שיהיה די במה שכבר ראו את הנרות פעם אחת, או במה שרוב בנ״א כבר ישנים).

עוד יש להעיר שהחושש בשאר דוכתי להחמיר לזמן ר״ת, ראוי לו מאוד שיהיו נרותיו דולקים לכה״פ עד חצי שעה שאחרי צאה״כ דר״ת (שהוא בערך 6:30), שהרי זהו הזמן דחצי שעה לדעת ר״ת.

נמצינו למדים מכל האמור שיש חמש זמנים עד מתי ידלקו הנרות: א] עד חצי שעה אחרי השקיעה, ב] עד חצי שעה אחרי צאה״כ, [ובזה יש להוסיף דאף המדליקין בתחילת שקיעה ראוי שידלקו נרותיהם לכה״פ עד חצי שעה שאחרי צאה״כ, כיון די״א דתחלת הזמן הוא בסוף השקיעה דהיינו בצאה״כ ומשם צריך חצי שעה, וזו כוונת המ״ב סי׳ תרע״ב סק״א דנכון לנהוג לכתחילה להדליק קודם מעריב דהיינו בתחלת שקיעה ״אכן יטיל כ״כ שמן שידלוק חצי שעה אחר צאה״כ״], ג] עד חצי

שעה אחרי צאה"כ דר"ת, ד] עד לערך 8:30, ה] עד לערך 11 בערים גדולות. [ולהגרי"ז מי שדר בסמיכות לאולם אירועים יחמיר להדליק עד שתכלה רגל מהאולם].

ויש להוסיף לכל זה, דנראה להביא ראיות שיש הידור מצוה במה שדולקים הנרות יותר מזמן החיוב (היינו יותר מחצי שעה ויותר מזמן שכלתה רגל), א] מגמ' כג ע"א אמר אביי מריש הוה הדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משיך נהורא טפי, ופירש"י שאינו ממהר לכלות כשמן זית, הרי שיש עדיפות שידלק יותר. ב] מהסוברים דאכסנאי צריך להוסיף קצת שמן, עי' תרע"ז מ"ב סק"ג, והיינו שבעה"ב נותן כשיעור והאכסנאי מוסיף יותר, ומוכח שיש בזה מצוה. וכ"ש לדעת הא"ר שם דס"ל שצריך האכסנאי להוסיף שיעור שמן שידלק עוד חצי שעה. ג] מהאוסרים ליהנות מהשמן אף אחרי חצי שעה כי "הוקצה למצוה", עי' סי' תרע"ב מ"ב סק"ז, הרי שיש בזה מצוה. ונראה דזה מיוסד על מה דלעולם יש מיעוט אנשים הנמצאים בחוץ במאוחר (אף בזמנם וכל שכן בזמנינו).

לא הדליק בתחילת הזמן עד אימתי יכול להדליק

מי ששכח או הזיד ולא הדליק בתחילת הזמן, ימהר להדליק לפני שתכלה רגל מן השוק [ולהאמור לעיל הוא עד שעה 11 בערים גדולות], ויתן שמן בשיעור הראוי לחצי שעה, וזהו לכתחילה אבל בדיעבד אפילו אם עבר ולא הדליק עד אחרי שכלתה רגל - מדליק והולך במשך כל הלילה עד עלות השחר, וגם אז יתן שמן בשיעור חצי שעה (מ"ב סוף סק"ה בשם פמ"ג), ואם בני הבית נעורים יכול גם לברך, ואם הם ישנים נכון שיקיצם כדי שיוכל להדליק בברכה; ולדעת חמד משה יכול לברך גם כשמדליק ביחידי ואין אצלו שום בן בית ושום אדם, ולמעשה ספק ברכות להקל, אך הרוצה לנהוג כמותו ולברך אין למחות בידו.

ובביאור טעם המג"א שאם אינו מדליק בפני בני בית אין יכול לברך, לא כחמ"מ, וצ"ב מאי שנא מאם דר בין נכרים ואין לו בני בית דאעפ"כ מדליק בברכה, נדצ"ל דכיון שהוא בין ישראל והיה לו להדליק בפני רבים ולכה"פ בפני בני ביתו, גרע, ואם מדליק לעצמו לא יצא.

נמצינו אומרים שהמדליק מאוחר בלילה (מחמת אונס) כשכבר אין בנ"א בחוץ, צריך להעיר את בני ביתו להדליק לפניהם כדי שיוכל לברך גם לדעת המג"א, [ובאמת היה להם להדליק בזמן בשליחותו, וצ"ל שלא ידעו את הדין], והיינו דאף המדליק בפנים צריך לכה"פ פרסומי לבני הבית, ולעיכובא, ובחמד משה חולק, ומ"מ פשוט שאינו צריך להדליק בחוץ אלא על שולחנו. [ובאמת יש פלוגתא אם ידליק כלל, דלהרמב"ם לא ידליק מובא

בטור סי׳ זה, אבל הטור חולק שידליק וכ״פ בשו״ע].

ואם עבר כל הלילה ולא הדליק, אין לו תשלומין, אמנם בלילות הבאים ידליק מספר הנרות כשאר בני אדם.

הנאה מהשמן אחרי זמן ההדלקה

אם נתן שמן יותר משיעור החיוב, יכול לכבות את הנר, וכן מותר אז להשתמש לאורה וכן להשתמש בשמן, אך טוב להתנות שאינו מקצה את השמן יותר משיעור החיוב, כי י״א שבסתמא הכל הוקצה למצותה. ויש מחמירים שבעוד הנרות דולקות אין להשתמש לאורן, מפני שהרואה לא ידע שכבר עבר זמן ההדלקה, ולדבריהם לא מועיל לזה תאי, וכן אין לטלטל הנרות בעוד שהם דולקים אפי׳ יותר מחצי שעה, מחשש שהרואים יאמרו שלהשתמש נטלו.

מי שהדליק נר אחד בלילה השני, ידליק אח״כ עוד נר אך לא יברך, ואפי׳ אם מתחילה לא היה כוונתו להדליק אלא נר אחד לא יברך על הנר השני.

כשיגיע זמן ההדלקה אסור אפי׳ ללמוד, וכל שכן אכילה ושאר דברים, ואם התחיל פוסק, ויש להחמיר שלא להתחיל מחצי שעה קודם הזמן, אך לענין לימוד תורה נראה שאין להחמיר אלא בחצי שעה לפני צאת הכוכבים.

הגאון רבי נעם לסר שליט"א
נו"ג בישיבת מיר

השילוב שבין על הנסים וההלל בחנוכה

א] מובא בגמ' במסכת שבת, שקבעו את חנוכה לימים טובים בהלל ובהודאה. וכן הוא בנוסח על הנסים, וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו, להודות ולהלל לשמך הגדול. ופירש רש"י, הלל באמירת הלל, והודאה בעל הנסים. וצריך להבין, הרי בכל הלל יש גם הודאה, שהחלק הראשון הוא הללויה, והחלק השני הוא הודאה, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. אם כן מדוע צריך גם לומר על הנסים בכדי להודות.

ב] עוד צריך להבין, מדוע הוצרכה תקנה של הודאה. הרי בכל המועדים לא נתקנה הודאה למרות שיש על מה להודות. יציאת מצרים, קריעת ים סוף, מכת בכורות, מתן תורה, ודאי מחייבים בהודאה, אם כן מדוע בחנוכה נאמרה חובת הודאה מיוחדת. ובפשטות השאלה הראשונה מתורצת בשניה, שכיון שבהלל יש הודאה, אין צורך בהודאה נוספת, ולכך במועדים אין חובת הודאה מעבר להלל, אך אם כן חוזרת השאלה, מדוע בחנוכה יש חובת הודאה נפרדת.

ביאור הקשר והשייכות שבין הלל והודאה

ראשית נעמוד על מהות עניין הילול והודאה. המושג להתהלל פירושו, התהללות בכח כל שהו. כתוב בפסוק "אל יתהלל חכם בחכמתו וגו'" שהאדם לא יסמוך על חכמתו שתסייע לו בעת הצורך. וכשאנו מהללים את ה', אנו מתהללים בכוחו הגדול, להגן עליו מיד מבקשי נפשנו. וכאשר אנו מספרים על כוחו הגדול וזרועו הנטויה, בטחוננו מתחזק. אך ההודאה היא ההכנעה של האדם המקבל כלפי הנותן, שבאה לידי ביטוי בקבלת עולו, והתחזקות בשמירת מצוותיו. דהיינו, הודאה איננה אמירת תודה סתמית, אלא הכנעה כעין הודאת בעל דין, כפי שידוע מדברי הפחד יצחק. וזהו הטעם שבכל הלל יש הודאה, משום שהעיקר בהילול הוא ההודאה שבאה בעקבותיה, שעל ידה אנו מתעלים בעבודתנו, ואין ההילול מטרה לכשעצמה בלא התוצאה של ההודאה, שעניינה המחויבות שיש לנו עקב ההילול.

עולה מן הדברים, שכאשר אנו אומרים הלל, ומתהללים באלוקינו, עלינו לבוא לקראתו בתודה שהיא ההכנעה,

וההסכמה לקבל עול מלכות שמים. וכמאמר הכתוב "בואו שעריו בתודה".

ביאור החילוק בין הלל והודאה שבכל יום להלל והודאה שבמועדים

אמנם למרות שההלל חשוב עד למאוד, אין לומר הלל בכל יום, משום שההלל מתאר נסים עצומים שנעשו לעם ישראל, בזמן של גילוי פנים, וכעת אנו בהסתר פנים, ואין מן הראוי לתאר את כבודו וגבורתו של המלך, כאשר הוא נמצא בגלות. אך למרות ההגבלה שלא לומר הלל בכל יום, פסוקי דזמרה משמשים כהלל זוטא, ועל כך אמר ר' יוסי "יהי חלקי מאומרי הלל בכל יום". וההבדל בין הילול שבכל יום להילול שבהלל הוא, שבכל יום אנו מהללים את ה' על חסדו, בריאתו, והשגחתו על יראיו. והנהגות אלו קיימות בכל עת, ולכך פסוקי דזמרא נקראים "הלל שבכל יום". אך בהלל הנאמר בימים טובים ובחנוכה, אנו מהללים את ה' על ניסיו שלמעלה מן הטבע, שאינם נוהגים בכל יום אלא בזמנים מיוחדים. ועל אף שאין אנו מצפים לנסים גלויים. ואם כן כיצד נוכל להתהלל בניסים גלויים. התשובה לכך היא, שאנו מתהללים בבוראנו, שאם עשה עבורנו נסים כאלה למעלה מדרך הטבע, סימן שזוהי תכלית העולם, ואם יש צורך בכך, שובר הקב"ה את הטבע, עבור עם ישראל, תכלית הבריאה. וממילא גם אם לא יעשה הבורא נסים גלויים, יעשה זאת בדרך נסתרת, והרבה שלוחים למקום.

באותה מידה אפשר לומר שהודאה שבימים מיוחדים, שונה מההודאה שבכל יום. שבכל יום אנו עובדים את ה' ונכנעים לפניו בהיותו אדוננו מלכנו וגואלנו, ומשגיח עלינו בהשגחה מיוחדת, ולכך אנו צריכים לעבדו באופן מיוחד, יותר משאר העמים, וזוהי ההודאה שבכל יום. אך ההודאה בימים טובים, קשורה לעצם הנס שנעשה לנו. שמחייבת בעבודה מיוחדת לפי הנס שנעשה, ולכך בכל הלל יש גם הודאה, כפי שביארנו.

הטעם שבחנוכה יש שתי הודאות - על הניסים והודאה שבהלל

ידועים דברי הב"ח שגזרות היוונים וביטול עבודת בית המקדש ארעו מחמת התרשלות בעבודה. וכששבו והתחזקו בעבודה, עשה להם הקב"ה נסים עצומים וקומץ מכבים, ניצחו את האימפריה היוונית. אמנם ברור הדבר, שהקב"ה היה יכול לסלק את היוונים מסיבות אחרות, ללא צורך בנס עצום כזה. אלא רצה ה' ללמדנו לקח לדורות, על חשיבות עבודת ה', בקדושה ובטהרה, שבעבורה נעשו נסים כאלו. ומשום כך כשאנו באים להודות על הנסים, אנו מפרטים את גודל הניצחון, של גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים. אמנם מיד לאחר מכן מזכירים את הסיבה לכך, "טמאים ביד טהורים, רשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך". כעת מובן היטב, מדוע ישנה חובת הודאה מיוחדת בחנוכה,

וזאת בכדי להתחזק בעבודה, כנגד ההתרשלות שהיתה שם. וכשאנו אומרים על הנסים, עלינו להפנים את חשיבות עבודתנו, שלא נזלזל בשום חיזוק והתעוררות. אם למדנו על הנזק שבהתרשלות, נלמד גם כן על התועלת שבכל חיזוק קטן.

ואם כן מערכת ימי החנוכה בנויה על הודאה, הלל והודאה. הודאה בעל הנסים, שמגדירה עבור מה נעשה הנס. ההילול שבהלל שבו אנו מתהללים בנס, וההודאה שבהלל, שכעת מקבלת גוון מיוחד, שהודאה זו נעשית בכדי להתחזק בעבודתנו הרוחנית, ולדעת שלמרות כל המקטרגים, והמפריעים, ה׳ אתנו, ואיננו צריכים לפחד מכל היוונים והמתיוונים...

עולה מהדברים, שעלינו להכיר בחשיבות עבודתנו, שהניסים שנעשו למכבים, הם בעצם עבורנו. וכשם שהקב״ה עשה להם נסים בכדי שיוכלו להמשיך לעבדו בקדושה ובטהרה, כך הקב״ה ימשיך הלאה לחזק אותנו, מול אתגרי התקופה, דור דור ונסיונותיו, דור דור וגזרותיו. הדברים מתשלבים היטב עם דברי הב״ח שגזרת היוונים הגיעה עקב התרשלות בעבודה. התרשלות זו נבעה בתקופה קשה מאוד, שבו חלק גדול מעם ישראל התייוון והלך אחר הקידמה ותרבות הגוף. וקומץ קטן של אנשים התעקש להחזיק במסורת האבות, למרות שאף אחד לא החשיב אותם, ולא התכבדו בתורתם ויראתם. ואמנם גם היום שמוסדות התורה משגשגים, יש איזו הערכה לאלו שמכירים את העולם, ויש להם אינטליגנציה רחבה, ומתמצאים בחדשות ובמה שקורה במסדרונות הכנסת...ועל כך בא חג החנוכה וטופח על פנינו, ואומר ראה כמה חשובה העבודה לפני הקב״ה, עד שנעשו נסים כאלו עבורה. אם כן החזק בעבודה בכל כחך ואל תרפה.

הגאון רבי יוחנן ריינר שליט"א
מח"ס וטהר לבנו

ענינים שונים בהלכה ובאגדה בעניני חנוכה

חנוכה על שם מה??

כתב הר"ן שעל שם שחנו בכה' לכן נקרא השם חנוכה, ושואל המהרש"א ממה הם נחו?? שהרי בחנוכה אינו כשבת ויום טוב הם ימי מנוחה ממלאכה?? לכן מבאר המהרש"א שהשם חנוכה זה על שם חנוכת המזבח,

אומנם החיד"א בשם מפורשים כתב שבחנוכה נחו מהמלחמה באויביהם ולכן מתאים הלשון חנו בכה', ולכאורה קשה מדוע המהרש"א לא תירץ כן בפשיטות שהכוונה למנוחה מהמלחמה?? ולמה הב"ח סימן תר"ע טוען שדוחק לפרש כן, הרי בפורים חוגגים ביום שנחו מהמלחמה באויביהם?? ואם כן המושג שנחו מהמלחמה משמש סיבה לחג כבר מופיע מפורש בתנ"ך.

אלא יתכן בדעת המהרש"א, שהיות ובחנוכה המלחמה בעצם הייתה על החיים הרוחניים ולא על החיים הגשמיים, וזאת בשונה ממה שהיה בפורים ששם רצו להשמיד את עם ישראל מלחמה על גוף עם ישראל, לכן כלפי חנוכה יתכן בדעת המהרש"א שפשוט שלא שייך מנוחה ממלחמה כזו לעולם עד ביאת משיח צדקנו, ועל כן פירש חנוכה על חנוכת המזבח.

ואילו לדעת המפורשים שכן שייך לקרוא לחנוכה על שם המנוחה מהמלחמה, כי גם במלחמה רוחנית יש מטרות והישגים וכביכול תחנות של מנוחה.

וכמו שברוך ה' ראיתי מתחזקים רבים ביראת שמים, ברוך ה' מעל 2000 שמתחזקים 40 יום בשמירת עיניים וקדושה כראוי, וכל סיום של 40 יום בקדושה הם חוגגים אותו בסעודת מצווה בהלל והודאה, ומתוך שמחה של מצווה הם מקבלים על עצמם שוב ושוב עוד 40 יום שמירת עיניים וקדושה, כך כל חייהם בקדושה וטהרה.

ורעיון עצום טמון בזה, שהרי היצר הרע מסית את האדם בטענה שאין לו כל תקווה כל ימי חייו להיות קדוש וטהור, על כן באים כנגד היצר בטענה שזה לא כל החיים אלא זמן קצוב ומוגדר של 40 יום, וככה אדם מצליח לעמוד בקדושה כל ה40 יום, וסיום ה40 יום משמח אותו ביותר שהצליח במטרתו, והצליח לנצח את היצר הרע

בתקופה שלימה זו, וכך מתחזק וחוזר לנצח ולהצליח להתקדש עוד 40 יום, ובעזרת ה' עד סוף ימיו בקדושה.

והנה ימי חנוכה ימי טהרה וקדושה, ימים בהם קצת מהאור מגרש הרבה מהחושך, בוודאי כדאי לקבל על עצמנו תוכנית זו, להתקדש כל אחד ברמתו הרוחנית בהתמדה 40 יום, שגם הוא ירגיש את ניצחון היצר, ואת המתיקות לנוח כל סיום 40 יום ממלחמת היצר, ודבר זה מתוק הוא ביותר!! כדאי לכל אחד להחליט שהוא מקבל קבלה טובה זו עליו, ומול הנרות יבטיח לעצמו ולנשמתו להתקדש בהתמדה ובהצלחה.

ואכן, ישנם אנשים שהם בעמק הבכא לאחר נפילות קשות, היות ולהם 40 יום התמדה בקדושה נשמע כמשימה בלתי אפשרית, לכן לאנשים אלו שבורא עולם שמח בשיבתם אליו, כדאי לקבל על עצמם תחילה 24 שעות של קדושה מושלמת, ולאחר מכן 48 שעות, ולאחר מכן שבוע רצוף בקדושה, עד שבסוף סוף יצליח בעזרת ה' עם הרבה עקשנות ונחישות להגיע ל40 יום שלימים של קדושה וטהרה. ואני מכיר יהודים צדיקים, שמידי שבת בשבתו מקבלים את השבת במתנת סיכום ההתעלות שלהם במשך השבוע, ובתפילת "וטהר לבנו" הם מתחננים לבורא עולם שיעזור להם להצליח כל השבוע עד שבת הבאה להיות בטהרת הלב מושלמת!!!

וזכור שאכן המלחמה – מלחמת היצר היא כל החיים בלי הפסקה עד הרגע האחרון, בכל זאת תוכנית 40 יום נותנת כביכול הפסקות של שמחת הניצחון, וסיום מערכה בהצלחה, וכך אפשר לחגוג חנוכה כל השנה, וכל החיים!!! ולהאיר את העולם מחושך היצר כל ימי חיינו אמן ואמן.

"על הניסים" - מדוע בתפילת על הניסים לא מזכירים את נס פך השמן??

ראיתי רבים ששואלים, מדוע בתפילת על הניסים לא מזכירים את נס פך השמן, והנה התבוננתי וראיתי שגם בפורים שאומרים על הניסים לא מוזכר שם הנס שמרדכי נהיה משנה למלך אחשוורוש ושאסתר הייתה מלכה יהודית בגאון בבית אחשוורוש שנהפך לטובה לישראל.

ובפרט שמאסתר המלכה נולד המלך שעזר להקים את בית המקדש השני, אלא רק מזכירים את הנס שה' הפיר עצת המן והפכה לטובה, וזה מזכיר את הנוסח של חנוכה שבו מוזכר התהפוכה שעשה ה' שהפך את הטבע שרבים וחזקים נוצחו על ידי מעטים וחלשים.

וראיתי שמרן שר התורה רבי חיים קנייבסקי זצ"ל מסביר שאנחנו מודים בהלל והודאה על ניסים שהיו ושהם משפיעים עלינו עד עצם היום הזה, ולכן המלחמה נגד היוונים

שניצחנו אותם וזכינו לחיות בחיי תורה בטהרה, ולשלוט בארץ ישראל 200 שנה זה נס שראוי לחגוג אותו לדורות. ובפשטות כוונתו, שאילו לא היו מנצחים את היוניים לא היה נשאר שריד רוחני לבית ישראל, וכפי שאומרים בחג פסח בהגדה של פסח שאילולי הוציא אותנו ה׳ ממצרים הרי אנו ובנינו היינו משועבדים לפרעה במצרים עד עצם היום הזה.

ואכן משמע כדבריו בנוסח על הניסים, שאומרים: בימים ההם ובזמן הזה, שמזכירים נס שמשפיע גם לימינו, אבל נס פך השמן היות והנס הזה היה רק לזמנם ולשעה, לכן לא מזכירים אותו בתפילת על הניסים.

וקצת קשה, שהרי הרמב״ן במדבר ח׳ ב׳ אומר שנס נרות חנוכה הוא לדורות עוד מימי הדלקת אהרן הכהן, ועל זה נכתב בתורה ״להדליק נר תמיד״, עד עצם היום הזה!!! ואם כן בוודאי יש משמעות לנס פך השמן עד עצם היום הזה?? ובפרט שהמשמעות היא שאור חוכמת התורה הקדושה תאיר עד עצם היום הזה?? וכפי שהארכתי בסוף העלון.

ובכדי לענות על שאלה זו יש להקדים ולשאול שאלה נוספת, שהנה השמן שמצאו הרי הוא הספיק אך ורק ליום אחד בדרך הטבע, ומה שהדליקו בו כל 8 ימי חנוכה היה בניסים, וקשה איך היה מותר לברך בבית המקדש על הדלקת המנורה (לשיטות שעל כל עבודה בבית המקדש חייבים לברך ברכה), והרי הטבת הנרות לצורך הדלקת מצווה נפרדת היא והיה חובה לברך עליה ואיך ברכו על מעשה ניסים??

ולמרות שמצאנו בגמרא תענית כה׳ סיפור עם הבת של רבי חנינא שהדליקה נרות לכבוד שבת ולאחר ההדלקה הבחינה שהשתמשה בחומץ במקום בשמן, והייתה בצער מכך, אמר לה אביה אל תצטערי, מי שאמר לשמן שידלק יאמר לחומץ וידלק, ואכן כך היה החומץ דלק יותר זמן משמן רגיל, שדלק עד מוצאי שבת ועשו ממנו הבדלה וזה היה נס גלוי, ואם כן לכאורה ניתן ללמוד מכך שאפשר להדליק ולצאת ידי חובה במעשה ניסים.

אבל אין זה הוכחה מושלמת, שהרי יתכן שבאמת אי אפשר להדליק ולברך על מעשה ניסים, אבל לפחות רבי חנינא ניחם אותה שיהיה אור בבית בליל שבת וחלילה לא ישבו בחושך. וייתכן שעל הברכה לבטלה לכאורה יתכן שזה לא תוקן, וגם יתכן ומצוות ההדלקה לא התקיים בהדלקה ניסית, וגם משמע בלשון הגמרא שלא באש זו ממש יצאו לברכת הבדלה, אלא ממנו לקחו אש – לנר אחר שאינו מעשה ניסים ובו עשו הבדלה ויל״ע.

עוד קשה, איך עשו מלאכה בשבת להדליק את המנורה בשמן של

מעשה ניסים, בפרט לדעות (תוס׳ הרא"ש שבת כא׳) שחילקו את השמן לשמונה, כך שבכל יום השתמשו רק בשמינית מכמות השמן הנצרכת, והרי בדרך הטבע לא היה במנורה כמידתה ואיך היה מותר להדליק בשבת לא כנדרש שממילא זה לא עבודת בית המקדש המותרת בשבת (התוס׳ הרא"ש נראה שהסתפק האם זה לעיכובה, והמאירי וכן הקרן אורה מנחות פט׳ כתב מפורש שבפחות לא יצא יד"ח כמו בחנוכה, וקצת משמע כדבריו מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות מנחות פ"ט מ"ג שגם בכבתה בלילה צריך להדליקה שוב במידה שלימה ולא חצי מידה למרות שזה כביכול מצב של בדיעבד??

אלא יתכן שהכהנים החשמונאים הצדיקים למדו הלכה למעשה ממעשה הניסים שראו בגופם שהצדיקים המועטים ניצחו את היוונים הרבים והחזקים, שעל פי דרך הטבע לא היה סיכוי לקבוצה קטנה לנצח את האימפריה היוונית העצומה ששלטה בעולם ביד רמה, והיות ובכל זאת המועטים ניצחו, ממילא הבינו שכרגע יש מצב נס כמו טבע בעולם שקצת יהיה יותר עוצמתי מהרבה.

ובפרט שהם מצאו בנס רק פך שמן קטן ובודד שהיה שמור להם שידליקו בטהרה, והרי הוא לא הספיק בדרך הטבע לשמונה ימים כנצרך על פי דרך הטבע, ומדוע אותו כהן גדול שטמן להם ברוח הקודש את הפך שמן לא טמן 8 פכים, מזה הוכח להם שאכן הטבע בעת ההיא היא שמועט יהיה כרבים ויותר מהרבים, ועל כן הם בירכו על הדלקה כזו וגם הדליקו בשמן כזה בשבת בלי שום פקפוק, כי הקצת נהפך למידתה של המנורה על פי דרך הטבע שנקבע לאותו זמן.

ולפ"ז הכל מתורץ, שבתפילת על הניסים, אנחנו משבחים את ה׳ על עיקר הנס, ואכן עיקר הנס שהיה בחנוכה הוא שנהפך הטבע הרגיל לטבע ניסי, ואכן על התוצאה שנגרר מהנס על זה לא משבחים בתפילת על הניסים.

וכן בפורים מודים ומהללים על עיקר הנס שזה שה׳ הפר את מזימת המן וביטלה, ונהפך לרעת המן, וזה עיקר הנס ואילו מה שמרדכי ואסתר משלו ביד רמה בבית אחשוורוש לטובת היהודים, ומה שנגרר מזה שבנה של אסתר נתן רשות לבנות את בית המקדש השני, זה כבר תוצאה של הנס העיקרי, ולא על אנחנו מודים בתפילת על הניסים.

ואילו בגמרא שבת כא׳ ב׳, על השאלה מאי חנוכה?? עונה הגמרא דתנו רבנן וכו׳, ושם הגמרא מציינת בעיקר את נס פך השמן, והגמרא לא מציינת ומפרטת בהרחבה את ניצחון המלחמה ביוונים אלא בהבלעה, וכל כך למה??

ויתכן שהגמרא בשאלתה מאי חנוכה?? רצונה לפרש: איזה תוצאה למדו רבנן מנס חנוכה המפורסם – שעיקרו

הניצחון של המועטים החלשים את הרבים והגיבורים??

ועל זה עונה הגמרא, "שתנו רבנן", שאין כאן סיפור היסטורי, אלא לימוד ותלמוד יש כאן, שרבנן שלמדו תורה, הבינו בעומק דעתם הרחבה והקדושה שמדייקת לאמיתתה של תורה, שאפשר הפעם להדליק בשמן של נס, ולברך עליו וגם להדליק אותו בשבת בבית המקדש ללוא חשש עבירה, ולא העדיפו להתיר לעצמם להשתמש בשמן טמא, למרות שטומאה הותרה בציבור, כי הם הבינו מנס חנוכה – ניצחון על היוונים, שהטבע השתנה בעת ההיא, שמועט יהיה כהרבה, וכפי שכתבנו קודם.

ואכן מתאים מאוד שיכתבו את נס פך השמן והדלקת נרות חנוכה דווקא במסכת שבת, כי חייבים להדליק נרות חנוכה כראוי, כפי שמדליקים כראוי לכבוד שבת, וכמו כן בבית המקדש היה מותר להדליק שמן ניסי של פך השמן אפילו בשבת, כי את זה תנו רבנן ולמדו אותו מהנס העיקרי של חנוכה וכאמור.

והדליקו נרות בחצרות קודשיך - איפה זה, ולשם מה?

לכאורה קשה, מה הכוונה שהדליקו נרות בחצרות בית המקדש??

ואם תאמר שהדליקו את המנורה במקום להדליקה בפנים הדליקו אותה בחוץ מטעמים וסיבות שונים כפי שראיתי במפורשים, בכל זאת לכאורה זה לא עונה על הלשון רבים "בחצרות", שהיה לכתוב והדליקו בחצר קודשיך, אם אכן הדליקו רק מנורה אחת??

אלא נראה לפרש, שלמרות שרק לשנה הבאה קבעו את חג החנוכה לדורות, בכל זאת גם בשנה ראשונה עשו פרסומא ניסא, כי הדליקו הרבה מנורות ונרות בחצרות בית המקדש – מכל צדדי החצר, בכדי לפרסם את נס הנרות לעיני כל, ורק לשנה הבאה קבעו את פרסום הנס כחובה על כל בית ובית כפי שבתחילה בשנה הראשונה פרסמו את הנס בחצרות בבית המקדש עבור כל כלל ישראל, אבל למהדרין עדיף שכל אחד יקיים בגופו את מצוות פרסום הנס.

ללמדנו, שחובה עלינו ללמוד מכל מצב בחיים בעיניים תורניות ובעיניים של תלמידי חכמים מה כל מצב עכשווי או משתנה או מפתיע דורש מאתנו לחיים העכשוויים וגם לעתיד הרחוק, ואכן ראינו משך כל ההיסטוריה שגדולי ישראל למדו לפרש את המצבים לפי דעת תורה, שהיא בדרך כלל היפך מדעת בעלי בתים ואנשים פשוטים.

וזכור נזכור את דברי הגמרא בדף כג׳ דווקא בקשר לחנוכה, שהגמרא שואלת מה מברך?? ועונה הגמרא, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה, ושואלת הגמרא,

והיכן צונו?? רב אויא אמר מ"על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ורב נחמיה אמר מ"שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך", כי אכן כאמור חלק גדול בנס חנוכה נוצר מאיך שרבנן למדו את המצב שנוצר, שלכן הם התירו לברך ולסמוך על הנס של השמן ולהדליקו גם בשבת בבית המקדש כי הם הבינו שזה מצב של נס שמועט יצליח כמו מרובה.

ובעזרת ה', בורא עולם שעשה ניסים בעבר גם יעשה לנו ניסים בזמן הזה, ברוחניות ובגשמיות, שגם לנו למרות מיעוט כוחינו לעמוד מול פיתויי היצר הרע הזמין כל כך היום יותר מתמיד, בכל זאת קצת מאמץ ורצון שלנו ינצח הרבה מחושך היצר הרע והחזק והטמא, וגם בגשמיות למרות ההכנסות הקטנות שיש לנו מפרנסתנו, בכל זאת שיהיה ברכה בבית שהקצת יספיק לכל צורכנו בשפע בלי מחסור וחובות חס ושלום, ואך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ה' לאורך ימים, לראות בטוב ה' כל ימי חיי, ולהיות דבוק בקדושתו יתברך כל עת מעתה ועד עולם אמן ואמן.

שמונה ימי חנוכה

ראיתי בשולחן ערוך הלכות חנוכה, אחד מהמפרשים במקום שואל מדוע בחוץ לארץ לא נוהגים 9 ימים חנוכה, כמו בשאר החגים, שהרי שבעבר קידשו וקבעו את ראש חודש על פי עדי ראיית הלבנה, ובחוץ לארץ לא תמיד הגיעו השליחים לכן נקבע לדורות שבחו"ל מוסיפים יום נוסף מספק, ומילא בפורים כתוב מפורש במגילה שאסור להוסיף ימים, אבל בחנוכה למה לא??

ובאמת במנחת חינוך שא' אות ט' הביא שבזמן שקידשו על פי הראיה אכן בחו"ל מספק היו נוהגים 9 ימים בחנוכה, אבל בזמננו לא קבעו 9 ימים בחנוכה כי אין כבר ספק, ורק בחגים שהם חובה מהתורה החמירו שיוסיפו יום כבעבר.

ונראה לתרץ שחג חנוכה חייב להיות רק 8 ימים, כי רצו לזכור לדורות שהקפידו על שמן טהור, ולקח 8 ימים לקבל שמן טהור, ואת זה היה חשוב לזכור לדורות!!!

והנה מפורסם קושיית מרן הבית יוסף מדוע חוגגים חנוכה 8 ימים הרי ביום הראשון לא היה נס בשמן רק ב7 ימים הבאים??

ולפי הנ"ל הכל מתורץ, שאכן היה מעיקר הדין היו צריכים לחגוג זכר לנס רק 7 ימים בחנוכה, אבל היות ובחו"ל מספק בזמנם – בזמן החשמונאים שקידשו על פי הראיה את החודש, לכן קיבלו עליהם בשנה הבאה שבכל העולם גם בארץ ישראל ובכל התקופות 8 ימים שכל עם ישראל יחגגו בשווה 8 ימים, וזאת בגלל שהיה עניין

לחז"ל לחגוג 8 ימים חנוכה להזכיר שהקפידו על שמן בטהרה.

ואולי מרן הבית יוסף שהקשה למה חוגגים 8 ימים, ולא 7 ימים, יתכן כי הוא מרא דאתרא דארץ ישראל, ובארץ ישראל תמיד היו אמורים לחגוג רק 7 ימים לכן הקשה למה מתחילה קבעו גם בארץ ישראל 8 ימים, העיקר שננצל את 8 ימי חנוכה בקדושה אמן ואמן.

ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים - ויישר כוח לתלמידי כיתה ח' בתורת אמת ב"ב

לקראת הדלקת נר א' של חנוכה, דרשתי מתלמידי המצוינים והעילויים, להתחזק בלימוד התורה הקדושה ולא לוותר, שחלילה לא ניתן ליוונים את הניצחון שרצו להשכיחם תורתך, ואכן המשכנו ללמוד על פי סדר השיעורים, משניות כתובות בפרק יג' משנה ד', ושם יש מחלוקת אדמון וחכמים כלפי אדם שתובע מחברו 10 קנקני שמן, והנתבע מודה שחייב קנקנים ריקים בלי שמן, ולדעת אדמון זה נחשב מודה במקצת התביעה שחייב שבועה מן התורה שלא חייב יותר ממה שהודה, כי כלול בתביעה גם שמן וגם קנקנים, ואילו דעת חכמים שכוונת התובע רק לתבוע כמות שמן של 10 קנקנים בלי הכלים – הקנקנים, ולכן בהודאתו שחייב קנקנים זה כמודה שלא ממין טענת התביעה ולכן זה לא נחשב מודה במקצת הקיים רק במודה במקצת ממין התביעה, ועל כן הוא פטור משבועה.

ותוך כדי הוראת משנה זו, התחדש חידוש עצום, הרי במזמורי חנוכה אומרים "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים", ולכאורה נותר רק קנקן אחד בלבד בחותמו של כהן גדול?? ואולי הכוונה מהקנקנים השלמים שנותרו נהיה נס פך השמן, אבל זה דוחק כי את פך השמן לא מצאו בין הקנקנים הנותרים שלמים אבל טמאים אלא היה טמון מתחת המזבח??

ואכן מצאתי לאחמ"כ בשפת אמת שטוען שפירוש זה שקנקן זה נותר יחיד מכל הקנקנים הטמאים דוחק הוא, וכמו כן קשה לשון "קנקנים" הרי מצאו "פך" אחד שמן ולא "קנקן"??

אלא יתכן הכוונה שנותר רק פך אחד טהור בעזרה, אבל היה בו נס שפך אחד הכיל כמות של כמה קנקנים, בבחינת מועט המחזיק את המרובה, שלא נגמר השמן והתמלא שוב מאליו, אלא כבר בעת הימצאו היה בו נס של כמות של 8 קנקנים.

וזה כדברי חכמים שקנקנים הכוונה לכמות השמן, אך גם תואם לשיטת אדמון שהנס היה בפך השמן שמועט החזיק את המרובה שלא בדרך הטבע, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים בנס פך השמן של חנוכה.

וכל כך שמחתי שאדרבא מתוך שקידה במשנה התחדש לנו הכנה נפלאה בנס חנוכה, וחידוש זה היה בבחינת נס חנוכה כי מחשבתי הייתה בהסבר מחלוקת אדמון וחכמים בדין מודה במקצת, אבל בנס הקב"ה החזיק את מוחי לחדש תוך הסבר המשנה את החידוש הנפלא והיקר הזה.

חקירה בנס פך השמן

יש לחקור, איפה ואיך היה הנס, האם מצאו כמות שמן שבאמת מספיקה ל8 ימים, רק היה נס שהפך המועט בשטחו החזיק את המרובה, כפי שפתח אוהל מועד החזיק את כל עם ישראל, (ויקרא ח' ג') ופני הסלע (במדבר כ').

או שהפך היה קטן והנס היה שהשמן לא נגמר כפי שהיה בנס השמן אצל הנביא אלישע מלכים ב' פרק ד' שיצקו שמן לכל הכלים שבבית עד שתמו הכלים, ולכאורה זה תלוי במחלוקת אדמון וחכמים הנזכר לעיל בתירוץ על הנכתב ומנותר קנקנים לשון רבים, עי' שם.

בית שיש לו 2 פתחים בב2 רחובות

הגמרא שבת כג' מחייבת אדם שיש לו בית שיש לו 2 פתחים הנפתחים ל2 רחובות, חייב הוא להדליק נר חנוכה בשני הצדדים מפני החשד, שאנשים שעוברים בצד שלא הדליק יגידו עליו שהתקמצן ולא הדליק כלל נר חנוכה.

והגמרא מוכיחה זאת ממצוות פאה שהתורה מחייבת להשאיר רק בסוף קצירת השדה, ואחד מהטעמים הוא מפני החשד, שאם יפריש פאה בתחילת הקצירה שאנשים לא יודעים מתי מתחיל בקצירה יגידו עליו שלא קיים מצוות פאה אלא קצר הכל לעצמו.

ושמעתי מהגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א שטען שהגמרא לא הביאה את הפסוק "והייתם נקיים מה' ומישראל", וגם לא הביאה איסור "מראית העין", כי מראית העין ומצוות והייתם נקיים זה על מעשה שאפשר לפרשו כעבירה מעשה כזה נאסר מחמת מראית העין ומהפסוק והייתם נקיים.

אבל בשב ועל תעשה לחייב אדם שלא עושה מעשה לחייבו בגלל שאנשים חושדים זה התורה לא מחייבת מהאדם לעשות פעולות למנוע את החשד של בני האדם, חוץ מחנוכה כשיש לו 2 פתחים, ולכן הגמרא הוכיחה זאת ממצוות פאה דווקא, כי גם שם מחייבים אותו לעשות מעשה למנוע חשד שבא בלי שעשה מעשה מחשיד, שוב מצאתי כדבריו במהרי"ט.

אומנם גם לפי דבריו עדיין יש בחנוכה חידוש גדול יותר מאשר מצוות פאה, שהרי בפאה מפני החשד לא חייבו אותו לתת פעמים פאה, אלא את אותו פאה שעליו להפריש חובה עליו להפריש בזמן שימנע ממנו חשד, ואילו

בנר חנוכה חייבו אותו מפני החשד להדליק כפול נרות ממה שהיה מחויב לולי החשד??

וכמו כן ראיתי שהבית יוסף סי׳ תרעא׳ מקשה על דין חנכה מדין העובר ליד בית כנסת בזמן שהציבור מתפללים שחייב להיכנס בכדי שלא יחשדו בו שפרק מעצמו עול מלכות שמים, אבל אם יש לבית כנסת שני פתחים אין כבר חשד, כי יאמרו שכנראה יכנס מהצד השני, ולמה בחנוכה דורשים ממנו להדליק בשני הצדדים מפני החשד??

וייתכן שבחנוכה שעיקר מצוותה לעשות פירסומא ניסא, ממילא כל שיש חשד שלא הדליק ממילא יש בהדלקתו רק בצד אחד חוסר בפירסומא ניסא, כי זה לא פרסומת!! ולכן החשד גורם שחסר בפרסומא ניסא.

עד כדי כך שנחלקו הראשונים – ר״ן ורשב״א, האם אפשר לברך על הפתח השני שמדליק בו מפני החשד, כי הוא ממש חלק מהפרסומא ניסא ולא רק להסיר לזות שפתיים.

ללמדנו שבחנוכה עלינו להתאמץ הרבה יותר מכל החששות שמצאנו בכל התורה כולה, כי מהותה פירסומא ניסא שאתה מקיים את הפירסום בלי חשדות, ולכן חובה עלינו גם להשקיע בעיקר מהותו של חנוכה להילחם ביוונים שרצו ״להשכיחם תורתך״.

ואדרבא בימי חנוכה למרות שיש פחות סדרי לימוד, נוכיח בעצמנו שלא יהיה בנו חשד כלשהוא, אלא נוכיח שאנחנו מתוך רצון עצמי בלי סדרים המחייבים, אלא מתוך חשקת התורה ששים ללמוד תורה בקדושה בזמננו הפנוי, בלי חופש ובלי בטלה חלילה, כי שאיפתנו להשתייך לצדיקים ולעוסקי תורתך, וגם אם נהיה מועטים בבית ובישיבה ובכלל, כל אחד מאתנו ילחם בגבורה למען הגדלת אור התורה בכמות ובאיכות בימי חנוכה בקדושה ובטהרה.

וחשוב לזכור שגם אם נתמיד שעות בלימוד התורה זה לא מספיק אם חלילה נערב גם טומאה בימים אלו , שלא יהיה חלילה נגיעה של חוכמת ותרבות יוון בפך השמן הטהור, ונזכור ימים אלו אינם ימי בילויים של הבלי עולם הזה למרות הזמן הפנוי והתקבצות בני המשפחה יחד, אלא נחגוג את חנוכה בקדושה ובטהרה מושלמת. ורק כך נזכה לאור החנוכה הטמון למשקיעים בימים אלו בצורה נכונה, ולא כל אחד זוכה בה, רק מי שבחר באמת להיות מהמועטים הקדושים עוסקי תורתך וזה ישפיע חשק עז לתורה בקדושה ולזכות לאור חידושי התורה משך כל השנה אמן ואמן.

ביום ראשון של חנוכה נר אחד ומוסיף והולך

התחדש בס"ד בנר שני של חנוכה, מלבד הסבר הגמרא שמוסיף והולך שאולי עוד בדרך רמז שלבית הלל ביום א' מדליקים נר 1 כנגד אחד אלוקינו שבשמים ובארץ, ואכן זה היה החיזוק הראשון שקיבלו על עצמם היהודים לאחר שניצחו את היוונים לחזק את האמונה ולהחזיר בתשובה את המתיוונים, ולאחר מכן ביום ב' להתחזק ב2 לוחות הברית בעשרת הדיברות, ולאחר מכן להתחזק ב 3 אבות, שיש במשמעותו התחזקות בתפילה שתיקנו שלושה האבות, וביום ד' כנגד 4 אימהות שהיו עקרות כולן והקב"ה הפך את הטבע עבורן ופתח את רחמן והולידו, כך אנחנו נאמין ונבטח בהקב"ה שיהפוך את הטבע להטיב לנו, וביום ה' כנגד 5 חומשי תורה, שנקפיד על תורה שבכתב, ובקריאת התורה ושנים מקרא, וביום 6 כנגד 6 סדרי משנה, שנתחזק בלימוד התורה שבעל פה לעומק הסוגיה וידיעת התורה הלכה למעשה, וביום 7 כנגד 7 ימי השבוע וכנגד שבת קודש היום השביעי, שנתחזק בשמירת שבת בשלימות וגם נדאג להתעלות בכל יום מימי השבוע, שיהיה תוכן יהודי חזק לכל יום ויום בבחינת ברוך ה' יום יום יעמוס לנו, וביום 8 כנגד ברית מילה שעושים ביום ה8 להתחזק בקדושת יוסף הצדיק בקדושת היסוד.

ולאחר התחזקות זו אנחנו נפרדים מחנוכה בקדושה ועם הרבה כוח להתחזק בניסיון הקשה של ניסיון הברית קודש, שנוכל לשמור את עיננו ואת גופנו כל השנה אמן ואמן.

ועל הניסים

ועל הניסים - לא מזכירים את נר פך השמן, כי נובע מזה חיוב הלכתי של הדלקת הנרות, ובתפילה רק מודים ולא מציינים את ההלכות, ואכן גם בפורים מודים בועל הניסים את נס ההצלה מהמן הרשע, אבל לא מוזכר אחדות ישראל וקיימו וקיבלו והנובע מזה שזה מצוות היום של משלוח מנות ומתנות לאביונים וקריאת המגילה.

ובכל זאת בחנוכה אחרי שמציינים בתפילה את נס המלחמה, מספרים שנכנסו לבית המקדש והדליקו נרות בחצרות בית המקדש, ולמה? ולמה בחנוכה האריכו יותר מאשר פורים ששם לא סיימו שקבעו את יום פורים להודות ולהלל?? והתשובה היא כי בפורים קבעו רק יום אחד להודאה וגם יש מסכת מגילה שלימה עליה, אומנם בחנוכה קבעו 8 ימים להודות ולהלל, ולכן מציינים זאת בתפילה, ומרמזים שהשמונה ימי הלל קשורים לטהרת בית המקדש והדלקת הנרות, ושהיה להם שם נס ופלא.

ואם תרצה פירוט קדימה, פתח את הגמרא, ולא פלא שהגמרא בשבת פותחת את הסוגיה של חנוכה באמצע

פרק במה מדליקים הקשור להלכות שבת, והגמרא פותחת את ענייני חנוכה בשאלה, מאי חנוכה?? וכי מי דיבר קודם על חנוכה?? אלא בתפילה הזכרנו שקבעו 8 ימי הודאה, ומהתפילה לגמרא שואלים מאי חנוכה שראינו בתפילה שנוהגת 8 ימים ולא יום בודד?? ועל זה מאריכה הגמרא ומפרטת על מצוות הדלקת הנרות שזה השפיע שימי ההודאה יהיו 8 ימים.

מקום הנחת החנוכיה בין 3 ל 10 טפחים, מדוע??

ראיתי במפרשים שכתבו מדוע על המדליק להתכופף כאשר הוא מדליק את נרות חנוכה, וחלקם ביארו שזה עניין של הכנעה וענווה, ואכן מהות חג חנוכה זה הכניעה לדברי חכמים, והראיה שרק שנה אחרי הנס קבעו את החג לדורות, ולא באותה שנה, כי רצו שגדולי ישראל יחליטו ולא המנצחים במלחמה וכפי שהבאתי קודם מהרמב"ם שמעתיקי השמועה הם שקבעו את חנוכה לדורות.

אומנם בנר חמישי של חנוכה התחדש לי תשובה נפלאה ברוך השם, שהרי הרמב"ן בפרשת בהעלותך הביא מדרש תנחומא, ש"אל מול פני המנורה יאירו" הכוונה שהנרות יאירו לעולם גם כשאין בית המקדש קיים, ומסביר הרמב"ן שבזה בורא עולם ניחם את אהרן על ששבטו לא התנדב בתרומת הנשיאים לחנוכת המשכן, שהקב"ה גילה לאהרן שהשפעת הטבת והדלקת נרות המנורה תימשך לעולם על ידי הדלקת נרות חנוכה. ובהמשך כתב הרמב"ן שאהרן בעצמו הקפיד להדליק בעצמו כי במצווה הגדולה הזאת "רמוז דברים עליונים וסוד נשגב", וכפי שכתבתי קודם באריכות שיתכן שבסוד הזה כלול ההכנה שעשה לנס ואורות חנוכה.

והנה בפרשת בהעלותך כתוב "ויעש כן אהרן" וכתב רש"י: מלמד שלא שינה, ושואלים, וכי מדוע אהרן ישנה??? ועוד מקשים וכי מה הקושי להיטיב נרות שזו רק הטיה של פתילה לכיוון הנר האמצעי, וכן ההדלקה פעולה פשוטה היא???? ומתרץ המהרי"ל דיסקין, שאהרן הקפיד לעלות על המדרגות ולהדליק, . וכפי שכתוב במסכת תמיד פ"ג משנה ט' "ואבן הייתה לפני המנורה ובה שלוש מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב הנרות".

ולכאורה, למה שידליק באופן לא נוח כאשר לא כתוב שחייב לעשות כן, ובפרט שגם אהרן הכהן כמשה היה בגובה 10 אמות, וכפי שהרה"ג מיכאל מרדכי סויסה, הביא לי את המדרש (אותיות דר"ע אות ק') כשבא משה ואהרן אצל פרעה וכו' ורום קומתם כארזי לבנון, ובכלל הגמרא בשבת צ"ב דנה האם כל הלויים היו בגובה 10 אמות. נמצא אם כן שכשאהרן נכנס למשכן היה מגיע לתקרת המשכן אלא אם כן כופף ראשו

כל הזמן, ועוד אומרים לו תעלה על המדרגות בכדי להדליק את המנורה!!! בכל זאת אהרן לעולם לא פקפק, אלא בתמימות שלא שינה אותה לעולם, עלה על המדרגות והתכופף עד כדי כאב בכדי להטיב ולהדליק את הנרות.

שהרי גובה המנורה 18 טפחים שזה 3 אמות, וזה פחות משליש מגובהו של אהרן, ועוד נוסיף את גובה המדרגות וכך היה על אהרן צורך להתכופף עוד יותר, ומלבד זאת יש את הקושי שצריך להתכופף ולהיזהר לא לאבד יציבות וליפול כי הוא על מדרגות מתכופף מתחת לשליש גופו.

ומלמד שלא שינה, שלא אמר זה מיותר זה רק מוסיף קושי, ומי רואה אותי, ואדרבה עדיף ומצוה שלא לעלות כי כך אפשר יותר לדייק בעבודת הנרות, אלא בתמימות תמיד עלה והתאמץ בלי לשנות לעולם.

ואם כן מובן פלאי פלאים, שכמו שאהרן הדליק את המנורה בהתכופפות מיוחדת ולא פשוטה וכפי שפירטנו, כך אנחנו נדליק נרות חנוכה בהתכופפות, וממילא גם נתבונן כמה עלינו להיות כפופים ומתחשבים באחרים כדרכו של אהרן הצדיק.

ובדרך רמז, מדליקים נר חנוכה מעל ג' טפחים זה כנגד ג' מדרגות, ועד י' טפחים גובה לזכר אהרן הכהן שגובהו י' אמות ובכל זאת התכופף מאוד מאוד ועוד על גבי סולם לפחות משליש מגובהו וכמתואר קודם.

וכדאי להמשיך ולהבין עניין המדרגות שהיו למנורה??

ולמה אכן יש מעלות למנורה??? מה העניין שבהם?? ואולי אהרן הקפיד לעלות על המדרגות, בכדי שלדורות אם יהיה כהן מועמד להיות כהן גדול שיש בו את כל המעלות הגשמיים שמונה המדרש רבה ויקרא כ"ו ט' כהן גדול - שהוא גדול בה' דברים: בחכמה, בכח, בנוי, בעושר ובשנים, רק חסרון אחד יש בו שהוא נמוך, שזה לא ישמש כחסרון בשיקול דעתם בבחירתו לתפקיד כהן גדול, כי ממילא היו מדרגות לרמז לכהנים נמוכים שיצטרכו למדרגות, ואדרבה הנמוך יראה כביכול כיותר מתאים לתפקיד.

כמו כן שכל כהן אפילו כהן הדיוט שהוא נמוך שהרי כל הכהנים יכולים להדליק את המנורה, לא יתבייש לקבל את התפקיד להדליק את המנורה, וגם אם כבר קיבל את התפקיד שלא יתבייש להשתמש ולעלות על המדרגות שמא ילעגו לקומתו הנמוכה.

ובמקרה של כהן גדול נמוך שמדליק הוא חייב לעלות במדרגות כי אסור לו להרים את ידיו מעל לציץ, לכן אהרן הכהן האוהב שלום ורודף שלום העדיף לסבול, ולהתכופף עד כאב למען הדורות הבאים.

ואולי יש צורך נוסף לעלות במעלות למנורה, בכדי שבכל פעם לפני שמדליק יבין שהמנורה זה עלייה רוחנית, וכל הזמן אמורים לעלות ממנה.

כי מלימוד התורה חייבים להתעלות, או ללמוד מוסר קודם ולהתעלות ביראת שמים ורק אחרי זה להדליק שזה כנגד חכמת התורה, כמו שנאמר "ראשית חכמה יראת השם" וכפי שהוסבר בדיבור הקודם.

ועוד נראה, שדווקא היו מדרגות בכדי שגם כהן ענק יעלה ויתכופף, בכדי שיזכור נכון זו עבודה קלה ופשוטה בכל זאת אל תזלזל בה למרות פשטותה וקלותה, ומחשבה זו באה לו כשעולה ומתכופף.

וכוונות אלו נזכור גם בהדלקת נרות חנוכה, שחייבים לשאוף להתעלות בתורה וביראת שמים קודם ההדלקה, וכן שיזכור להתחשב תמיד בכבודם של אחרים למרות שהם פחותים ממנו ברמה ובחשיבות, וכמו כן לדעת שחנוכה למרות שקיום מצוותה פשוט היא וזולה היא, בכל זאת נתאמץ בהדלקתה בהתכופפות ונחשיבה כי טמון בה סודות התורה ואורות התורה, וכפי ההכנה כך קבלת האורות בס"ד.

וגם מזה נוכל ללמוד, שעלינו לסגור את כל הפתחים ליצר הרע וכפי דרישת הרבנים, ולהתרחק מאינטרנט וכל שכן מאינטרנט פתוח ומכל כלי הטכנולוגיה המסוכנים, ולמרות שאתה משוכנע ובכנות שאצלך פתחים אלו לא רלוונטיים, כי אתה חזק ולא פזיז, אתה בוגר ולא ילד קטן ויודע מה מותר ומה אסור, ובטוח בעצמך שלך לא יקרה כלום, בכל זאת נהג כאהרן הכהן שהתאמץ עד כאב רק למען אחרים ואפילו לדורות הבאים, ולא שינה מהקפדה זו כל חייו.

ובפרט שבינינו אנחנו מכירים את האמת שגם אדם החזק ביותר, יכול להיות חזק במשך 1000 ימים מושלמים, ויום אחד אחרי ה 1000 הוא יפול, ולמה?? כי הוא השאיר פתח ליצר הרע!!! וכשתנוח ותשרה עליו רוח שטות הוא יפול עמוק לבאר שחת, והיצר ינקום בו חזק על כל התקופה שחנק אותו, על כן, שמוע נשמע לרבנים חכמי ישראל עיני העדה, ולמרות הקושי והמגבלות נעשה ככל אשר יורונו, ובעזרת השם הבא להתקדש מסייעים בידו, אמן ואמן.

למה חוגגים 8 ימים בחנוכה?? קושית הב"י

ראיתי בספר היוחסין – מאמר ראשון האלף הרביעי, המאה הרביעית, ואז בא יהודה וכל החסידים ויטהרו הבית ויביאו עצים ואש הקדש לא מצאו, ויקראו אל ה' ותצא אש מן האבן אשר על המזבח ויתנו עצים עליה ותהי האש ההיא עד הגולה השלישית. ויעשו חנוכת המזבח בחדש כסלו בכ"ה יום בו. וישימו לחם הפנים ונעשה נס גדול

בשמן, ויהללו לה' ח' ימים. ולפי זה יום ראשון של חנוכה זה חג על האש קודש שיצאה מהמזבח בכה' בכסליו, כי בלי זה לא היה כלום!! וזה חג חנוכה על חנוכת המזבח, ורק לאחר תיקון המזבח עם אש קודש רק אז המשיכי בעבודת הקודש, לסדר לחם הפנים ולהדליק את הנרות, ושאר הלילות חוגגים על נס הנרות שדלקו מפח שהספיק רק ליום הראשון.

לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים

הודו לה' התחדש חידוש נפלא נוסף, מדוע בפורים קבעו את החג כבר באותה שנה שהתרחש הנס, ואילו בחנוכה המתינו ורק שנה לאחר הנס קבעו את החג לדורות??

ונראה, שהיות ובמלחמה נגד היוונים נהרגו בקרבות צדיקים מבני מתתיהו – אלעזר שנפל עליו פיל במלחמה וטבע ברפש של הפיל, לכן המתינו שיעבור שנה כביכול שנת של האבל על אלעזר, ורק בשנה החדשה קבעו את החג לדורות.

ולמרות שעדיין הקרבות נגד היוונים עדיין המשיכו שנים לאחר מכן ואכן גם יהודה מת במלחמת מצווה לאחר שש שנים שמלך, אבל בכה' בכסליו כבר היה הניצחון חד וברור, וכדברי הרמב"ם שהניצחון החזיק כ200 שנה.

ועל המלחמות

אכן גם על המלחמות ולא לא רק על הניצחונות אנחנו מתייחסים בכבוד, ולכן בנוסח על הניסים מוסיפים "על התשועות ועל המלחמות, והבן שואל וכי יש להודות על המלחמות?? וגם למה כתוב על המלחמות לאחר שכתוב על התשועות?? אלא ברור שיש להודות מאוד על הניסים ועל התשועות אבל עדיין יש צורך להודות גם על המלחמות, על שבער בנו אש קודש להילחם למען שמו באהבה, שיקד בנו בעירה למסור נפש כאלעזר למות על קידוש ה' למען אחרים שיצליחו ללמוד תורה בשלווה ובקדושה ובטהרה בלי מפריעים.

ועל זה ועל אלו שמתו במלחמה במסירות נפשם על קדושת השם אנחנו מודים לה' שיש לנו צדיקים כאלו, ועבורם יתכן שהמתינו גם שנה שלימה ורק ככלות השנה קבעו את חנוכה לדורות.

ללמדנו שיהודי חייב להילחם למען חיי קדושה, נכון זה קשה להילחם כל החיים, והיצר בוער בנו, אבל זה לא מדויק, כפי שטענתי לידידי הרב חיים אפשטיין שליט"א בשלום זכר, כאשר שאל אותי האם אכן יהודי שהצליח להתקדש 40 יום האם הוא כבר מוגן מפני היצר הרע?? הרי מצאנו רבים שנפלו לאחר 40 ימי קדושה רצופים?

ובס"ד עניתי לו, זה ברור שמי שמתקדש ומרעיב את יצרו אזי כפי עדות הגמ' הוא שבע ולא רעב לחטאים, וכתוב שהקב"ה לא מכשילו בשוגג בחטאים, ויותר מזה הוא כבר לא בגדר רק רע כל היום, שמחשבותיו לא כל הזמן נוטים לטומאה בכל מראה ברחוב וכו', אומנם גם מי ששמר את עצמו בלי ספק במזיד יכול הוא להיטמאות מחדש ולא נודע כל ימי קדושתו, על חייב כל מתחזק לסגור כל פתחי עבירה, שלא יהיה ליצר פתח לנסותו ולהכשילו בשום דרך ובשום צורה, ובהחלטה כזו נזכה כל ימינו לנצח במלחמה הגדולה מלחמת היצר, בשלווה וברוגע ולא בניסיונות קשים ומרים שרבים נופלים בהם רח"ל.

שאור הנורות הקדושים ירצדו בעיננו תמיד ולא חושך החטאים שמאירים היצר כאור יקרות והם בעצם חבלי שווא ואש הגיהנום רח"ל, ובס"ד עם הרבה תפילות ותחנונים נצליח להודות על הניסים ועל המלחמות אמן בהצלחה עצומה תמיד.

תשובה מעומק הלב בחנוכה - בהלל ובמזמור שיר חנוכת הבית

עכשיו זה הזמן לבקש ולהתחנן בעד נפשינו שנצליח להתחזק ביראת שמים תמיד שאור הנרות יאירו ויגרשו מאתנו את חושך של העבירות והניסיונות וכדאי להגיד את מזמור שיר חנוכת הבית בהתרגשות רבה, ולכוון שהקב"ה יעלה אותנו ואת כל מה שפגמנו מעמק הקליפות - משאול נפשי, חייתני מיורדי בור זה מה שעלינו להוציא מחנוכה, להתעלות ולתקן מה שפגמנו זה הזמן להתחנן ולשווע לבורא עולם

והנה בהלל השלם שאומרים בחנוכה במזמור - אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני אומרים, אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת. וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי. צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא:

ופירשתי לעצמי שהכוונה על עומק הטומאה שנופלים בעיניים ובברית עד שמגיעים לשאול ולמוות וליגון מחמת הטומאה רח"ל.

אבל: וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא. אָנָּה ה' מַלְּטָה נַפְשִׁי: אני מתחנן לבורא עולם אבא תציל אותי מעומק הבור, אנא תציל את נשמתי שלא תלך לאבדון, אבא יקר הצילו!!!!

ואני מתעודד מההמשך: חַנּוּן ה' וְצַדִּיק. וֵאלֹקינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פְּתָאיִם ה'. דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שלמרות שאני מלוכלך בעבירות באשמתי בכל זאת הקב"ה דן אותי כטיפש ופתי שהתפתתי ליצר הרע והקב"ה שולף אותי מהבור ועומק הטומאה כבקשתי וכהתחננותי אליו.

שובי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי. כִּי ה' גָּמַל עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת. אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה. אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה'. בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: וברגע

שאני מצליח בעזרת ה' לצאת מהטומאה ולעזוב דרך רשע עכשיו הזמן לשמוח בה' וללכת בבטחה בדרך ה' הטובה, ולא לחשוב על החטאים שחטאתי בעבר, כי כרגע אני עדיין חלש ועלי להמשיך להתחזק ביותר בשמחה בה' ולהרגיש שאני בארץ החיים, וזה רק מתוך שמחה.

הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר. אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: ועלי להאמין שמעכשיו אני צדיק ועבד ה' כפי שאומרים בתחילת הלל הללו עבדי ה' - מעתה ועד עולם!! עזוב כרגע את העבר, תהיה מהרגע עבד ה' - מעתה ועד עולם!!

אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי. כָּל הָאָדָם כֹּזֵב: ותמיד עלי לזכור, שהיצר הרע משקר על בני אדם ואומר להם תחטאו שהרי כל אדם חוטא וכוזב, ואל לך להתאמץ יותר מידי, זה בסדר לחטוא, אבל את זה אמרתי והאמנתי בשטות זו כי רח"ל לצערי כי רב הייתי נחפז לעשות עבירות, וחיפשתי תירוצים לחטוא בפחות נקיפות מצפון.

אבל את האמת אני יודע, שיש עוד רבים וטובים יראי שמים ויראי חטא שמקפידים קלה כבחמורה, וגם אני יצטרף לחבורת הצדיקים ואתרחק מכל קבוצה ואנשי רשע, ואחסום כל פרצה שעלולה לסכן אותי גם אם כל העולם לא מגינים את עצמם כל כך ומתירים לעצמם וסומכים על עצמם, אני לא יצטרף להיתרם, אלא אהיה בין הצדיקים והיראי שמים האמיתיים אמן ואמן.

מסירות נפש ללימוד תורה במערות - בזמן גזירות היוונים

החינוך במצוה רצו כתב, שכשאמרו יעבור ואל יהרג, דעת הרמב"ם והמחבר: שאסור להחמיר על עצמו, והוסיף החינוך שלגדולי הדור וחסידים כשהשעה צריכה היו מותרים למסור נפשם. אומנם דעת ראשונים שעל מצות עשה: לעולם לא יחמיר למסור נפשו כי יתכן שיבטלוהו יותר פעמים ע"י שיתפשוהו בבית האסורים, או כיון שאין בו מעשה. אבל דעת הלחם משנה שהר"מ חולק שגם על מצות עשה ימסור נפשו.

ובכסף משנה הקשה על הראשונים מרבי חנינא בן תרדיון שהיה עוסק בתורה, וממה לך יוצא ליצלב שמלתי בני ושנטלתי לולב, שאפילו על מצוות עשה בשב ועל תעשה בכל זאת מסרו נפש??

ובעצם קושיה זו היא גם על מה שמצאנו שבימי גזירות היוונים בימי חנוכה התחבאו היהודים במערות בכדי ללמוד תורה, ומדוע סיכנו נפשם על מצוות עשה, ועל מצוות שהן בשב ואל תעשה??

ומחלק המנ"ח: אם אנס רוצה לבטלו ממצוות כגון שלא יניח תפילין - לא ימסור נפשו כיון שביד האנס

לעכבו מלהניח עכשיו וגם אח״כ כשיאסרו ויבטלו עוד פעמים, אבל רבי חנינא בן תרדיון שלא היה עומד עליו אלא פקוח נפש כשאם יתגלה יהרגוהו, אז ילמד כי קודם הגילוי - בכל רגע יש מצות עשה שיכול לקיים.

ולענ״ד שאם הטענה שעל מצוות עשה יש ביד האנס לעכבו מלקיים כי בידו להניחו בבית האסורים לכן יקשיב לאנס , יתכן שהיא הנותנת שאם עדיין לא התגלה ולא נתפס ביד האנס, חייב הוא ללמוד תורה ולקיים כל המצוות, כי אם ימנע אזי יתבטל לגמרי מהמצווה כל זמן גזירת המלכות, וכך לפחות יקיים עד שייתפס.

משא״כ כשציווי האנס עכשיו חד פעמי, אזי אכן לא יקיים את המצווה, כי עדיף שיתבטל פעם אחת כי ממילא מיד האנס להכניסו לבית האסורים ולמנעו זמן רב מקיום המצווה.

ומעניין לעניין באותו עניין אם אכן יהודית הלכה מעצמה לשר הצבא היווני ברמאות כאילו באה להיטמא עמו, האם דבר זה מותר לחלל שם שמים תחילה למען הניצחון בסוף?? ובפרט שהניצחון אינו מובטח?? ואולי זמן מלחמה שונה שבתחבולות עשה לך מלחמה ואולי גם זה כלול בתחבולות עשה לך מלחמה, ויל״ע.

ל״ו נרות בחנוכה - משמעות המספר

תלמידי המצוין והעילוי עמיחי פומרנץ, הצעיר לימים שהוא סה״כ בכיתה ג׳ ב״שובו״ ראשון לציון, תוך כדי שיעור בנביא יהושע, לפתע הוא האיר את עיני, להתבונן ולהתעמק בקשר שמצא לכאורה, בין 36 השעות בהם עמדה השמש בנס על פי ציווי יהושע שאמר שמש בגבעון דום יהושע י׳ יב׳.

וכפי שהביא הרד״ק וז״ל: ובדרש 36 שעות עמדו השמש והירח, כיצד המלחמה הייתה בערב שבת ונתיירא יהושע שלא יחללו ישראל את השבת ופשט ידיו למעלה שיעמוד השמש ביום הששי כשיעור יום שבת והירח כשיעור ליל שבת ומוצאי שבת והם 36 שעות: - לבין 36 יהודים או יאיר בן מנשה הצדיק שהיה שקול כרוב סנהדרין, שמתו במלחמה על העי בגלל חטאו של עכן שלקח מהחרם שנאסר.

והתחדש לי בזכותו חידוש עצום, שהרי בהפסד על המלחמה בהעי טען יהושע שזה חילול ה׳ נורא, ״וישמעו הכנעני וכל ישבי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול״ שם ז׳ ט׳, ובגלל החילול ה׳ הזה מתו 36 יהודים או צדיק השקול כ36 רוב סנהדרין, וחילול ה׳ הזה נגרם בגלל יהודי אחד שלקח מהחרם – עכן.

לכן כנגד זה בא יהושע לתקן את החילול ה׳ על ידי קידוש ה׳, והוא לבדו גרם לקידוש ה׳ כמפורש שם י׳ יד׳ "ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמע ה׳ בקול איש כי ה׳ נלחם לישראל, ולכן 36 שעות עמדה השמש לקדש שם ה׳ בכל העולם כולו, וזה תיקן החילול ה׳ שמתו 36יהודים, וכדברי רבינו יונה שחילול ה׳ מתוקן על ידי קידוש ה׳.

והיות והמספר 36 שימש לקידוש ה׳ ותיקון חילול ה׳, לכן מדליקים 36 נרות בחנוכה, לפרסם הנס ולקדש שם שמים בעולם, שזה יכפר את החילול ה׳ שעשו המתייוונים שעזבו את היהדות והתחברו להיות כיוונים רח"ל.

ויתכן שזה מחלוקת בית שמאי ובית הלל, האם הדגש ב36 זה צמצום ומחיקת החילול ה׳, ולכן ידליקו באופן שה36 פוחת והולך, או ה36 זה באופן של מוסיף והולך שלהגביר קידוש ה׳, והחילול ה׳ כביכול מאליו ימחק, כי עד כמה שמתגבר הקדושה וקידוש ה׳ כך מתמעט כוח הרע ורושמו בכל העולמות.

ויתכן עוד, שבחילול ה׳ בהעי נפטר יאיר שהיה צדיק ושקול כ 36 רוב הסנהדרין, שיתכן כי עכן שנטל בחרם מובא במדרש רבה כג׳ ו׳ התיר זאת מכוח פרשנות מעוותת בתורה שכתוב בה "ואכלת את שלל אויבך", ובגלל נגיעות ואינטרסים הוא לא רצה להבין שיש מקומות בהם התורה אוסרת לקחת מהשלל, לכן נפטר יאיר השקול כרוב סנהדרין, להראות לעם ישראל שורש חטאו של עכן שהשתמש בתורה שלא על פי כפי הוראת רוב סנהדרין, שעל פיהם נקבע כל הלכה ודין.

לכן בחנוכה קבעו הסנהדרין דווקא את החג לדורות, ורק בשנה הבאה, ללמד שרק סנהדרין קובע חגים בעם ישראל, כי כוח התורה לדורות נמצא בידי רוב הסנהדרין שהם 36 כמניין נרות חנוכה, וכפי כתב הבן יהוידע בתחילת העלון.

אגב יתכן שלו׳ נרות זה כנגד לו׳ צדיקים נסתרים שמאירים את חשכת הגלות.

מוסיף והולך

בשבת קודש וישב, שאלני ידידי הרה"ג ר׳ שמעון מוזס שליט"א מדוע דווקא כלפי חג חנוכה מצאנו את המושג של מהדרין מן המהדרין?? וכמו כן מדוע רק בחנוכה יש את ההידור של מוסיף והולך??? ונראה לחדש בפשיטות, שדווקא בגלל שחג החנוכה זה חג מדרבנן, וכמו כן הוא החג המאוחר ביותר שיש שהרי חג פורים קדם לו כ 200 שנה, ואת חג הפורים תקנו אנשי כנסת הגדולה, ואכן סיפור נס פורים אפילו נכנס ונהיה לחלק מהתנ"ך, ואילו סיפור נס חנוכה זה היה הרבה אחרי תקופת חתימת התנ"ך.

ודווקא בגלל זה רצו חז"ל לחדש לנו, שגם חג דרבנן שתקנו רבנן אחרי תקופת התנ"ך אפשר לקבל השגות גבוהות ביותר, עד כדי כך שאין יום דומה לחברו, ואפשר להתעלות בחג הזה בבחינת מוסיף והולך!!!

על כן, חובה עלינו לנצל את ימי החנוכה להתעלות מיוחדת באמת, ולקבל על עצמנו קבלות אמתיות ברי קיימא לסגור את הפרצות, שלא נשאיר פרצה אחת ליצר הרע, ובעזרת ה' נזכה לאורו של משיח שיאמר לנו ראו אורי שזורח בקרוב ממש אמן.

עיון בתשובת הב"י על שאלתו המפורסמת

יש לעיין בתשובת הב"י על שאלתו מדוע נס חנוכה הוא 8 ימים הרי היה מספיק שמן ליום אחד, ותירץ שחילקו את השמן ל8 ימים כך שגם ביום הראשון לא היה מספיק לדלוק בדרך הטבע רק על ידי נס, אומנם קשה למה לא סברו חז"ל שעדיף לקיים יום אחד כמצוותו בדרך הטבע מאשר לסמוך על נס שאולי לא יבוא??

ואולי כי כבר ראו נס גלוי ב2 תמידים כמובא בעדיות פרק ו' משנה א' שפעם אחד בימי מלכות עובדי כוכבים. לא היו להם כבשים לתמידין. ונשתהו להקריב התמיד עד שהאיר הקדוש ברוך הוא את עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים. והקריבו תמיד של שחר בארבע שעות ביום, ומפורש בירושלמי ברכות ד' א' "בימי מלכות יוון היו משלשלין [ישראל הנצורים] להן ... על אותה שעה העיד ר' יודה בר אבא, על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות.

ולכן החשמונאים הצדיקים סמכו על הנס שמעט השמן יספיק להם למצוות הדלקה שלימה, כי ראו נס גלוי.

ופרצו חומות מגדלי - חידוש ביחד עם תלמידי מת"ת "תורת אמת" בני ברק

לקראת הדלקת נר א' של חנוכה התשפ"א, דרשתי מתלמידי המצוינים והעילויים בכיתה ח' ת"ת תורת אמת, להתחזק בלימוד התורה הקדושה ולא לוותר, שחלילה לא ניתן ליוונים את הניצחון שרצו להשכיחם תורתך, ואכן המשכנו ללמוד על פי סדר השיעורים, ובמשניות נדרים בפרק ג' משנה יא', התחדש בס"ד חידוש נפלא המתחבר לנס חנוכה.

שבמשנה שם כתוב: רבי ישמעאל אומר, גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות. ומיד תלמידי היקר יעקב בולג ני"ו האיר את עינינו ואמר שהיוונים בימי הגזרות שקודם נס החנוכה פרצו 13 פרצות בסורג של בית המקדש, כמובא במשנה במידות פרק ב משנה ג' שחזרו וגדרום וגזרו כנגדם 13 השתחויות, והגר"א בחידושיו על משנה זו מסביר מה היה מיוחד בסורג, שעד הסורג היה מותר לעובד כוכבים ליכנס

– בבית המקדש. ומשם ואילך אסור לעובד כוכבים ליכנס, ואילו ליהודים היה מותר להיכנס יותר פנימה, לפיכך פרצו שם.

ואכן תלמידי היקרים דוד שניצר ואליהו שיינקר ני"ו, הוסיפו שאכן היוונים גם גזרו במיוחד על איסור ברית מילה, ובעצם על כל הבריתות שהם שבת ראש חודש וברית מילה, כמובא במגילת אנטיוכוס ז-יא', ועי' מהר"ל בנצח ישראל פרק ג', ובגור אריה בראשית א, א' שמאריך בעניין, ותלמידי בחכמתם הטהורה הסבירו שמטרת היוונים למחוק את המיוחדות של עם ישראל, ולאחדם ולהשוותם לכל אומות העולם, ולכן פרצו וגזרו בעיקר הדת המפרידים ומייחדים את עם ישראל.

ואכן כלפי שבת ידוע שגוי ששבת חייב מיתה כי אות היא ביני ובין בני ישראל, וכפי הכתוב בתפילת שחרית של שבת ולא נתתו ה' אלקינו לגויי הארצות. ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים. וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים. כי לישראל עמך נתתו באהבה. לזרע יעקב אשר בם בחרת:

וגם כלפי ראש חודש כבר ביארתי שהיא המצווה הראשונה לעם ישראל, כי היא מסמלת את המיוחדות של עם ישראל מול אומות העולם שמונים שנה על פי ימות החמה – השמש, לעומת עם ישראל המונים לפי הירח, כי טמון בזה רעיון אדיר ועוצמתי.

שהגויים סופרים לפי השמש, דהיינו כמה זמן מקיף כדור הארץ את השמש שזה 365 יום, ויוצא כביכול שהשמש היא המרכז, וכדור הארץ שמקיפו כאילו טפל לשמש ומשמש אותו וכביכול רוקד סביבו, ואילו היהודים שסופרים לפי הירח, בעצם סופרים כמה זמן הירח מקיף את כדור הארץ, והמשמעות היא שכביכול כדור הארץ הוא המרכז, ואילו הירח טפל לנו ומקיף אותנו, ורוקד סביבנו. וזה עיקר המסר במצווה ראשונה זו, יהודים אתם מרכז העולם, אתם לא טפלים ובטלים, אלא המרכז, לעומת כל הגויים שהם כאין וכאפס נחשבו.

והתבוננתי בדבר עוד, שביהדות יש גם עניין של יג' למצוות, שבלי הצ' זה למוות, כי בגיל 13 יהודי מתחייב במצוות ואילו חילל שבת יום לפני אינו בדין מיתה, ואם חילל ביום היותו בן יג' שנה דינו במיתה, ואכן אם אינו צדיק הרי ימות בחטאו בזה או בבא, כי בגיל 13 אינו חכם יותר, אלא נוצר בו אחריות למעשיו, שזה אצל כל אדם בין חכם ובין פחות חכם, כי אחרי משך 13 שנות חיים אדם מקבל בגרות ואחריות למעשיו.

ואכן מהות המילה שהיא ברית, מהותה אחריות שנשתמש בגופנו אך ורק למצוות הבורא ולמה שהתיר לנו, עד כדי כך שהמשנה מסיימת: גדולה מילה, שאלמלא היא, לא ברא ה' את עולמו, שנאמר (ירמיה לג), כה אמר ה' אם לא

בריתי יומם ולילה, חקות שמים וארץ לא שמתי, ומהותה חיים ומוות, אם מקיימים את מצוות הבורא בה הרי קיימנו עולם וחוקי שמים וארץ, וחס ושלום אפשר להרוס חוקי שמים וארץ בביטול מצוות המילה ושמירתה.

ולכן הקב״ה כרת על מצוות הברית 13 בריתות, לומר לנו שמהות המצווה היא בשמירתה ובאחריות לשמור על מצוות הברית כל ימי חיינו יומם ולילה בקדושתה.

ויתכן שבזכות שמירת 13 בריתות, זכינו ליג׳ מידות שהתורה נדרשת בהם, שמהם התורה מתעצמת ונדרשת בהם כראוי לאמיתות התורה, וגם במקיימי מצוות ברית מילה כראוי יזכו ללמוד תורה ולדורשה ולחדש בה כראוי, וכמ״כ זכינו ונזכה ביג׳ מידות של רחמים.

ותודה לת״ח עצום שהוסיף זאת, ונזכה להגיע ולהתחבר באחד של פסוק האמונה ״שמע ישראל״ שאחד עולה ליג׳- , וכמו כן כתוב בקו הישר על חנוכה ששתי הברכות המיוחדות לחנוכה כל אחד מהם יש 13 מילים, שזה כנגד יג׳ מידות של רחמים, ושנייהם יחד עולה ל26 שזה גמטריה שמם הויה מידת הרחמים מעל הטבע, ותודה לגאון הרב יעקב דוד שרייבר שליט״א על הוספותיו אלו .

אומנם עי׳ במשנ״ב סימן תרעו׳ א׳ שנוסח הברכה ע״פ הגמרא הוא להדליק נר חנוכה – אבל בכל הפוסקים הנוסח נר של חנוכה וכ״כ המהרש״ל אך הוסיף שיאמר שלחנוכה במילה אחת ולא של חנוכה שתי מילות – ואולי כי רק כך יוצא 13 מילים.

ואת זה היוונים רצו לטשטש ולמחוק, שעם ישראל אינו מיוחד משאר הגויים, ואין מיוחדות ל13 בריתות של המילה, ואין מיוחדות לגיל 13 באחריות לקיום המצוות, ואין מיוחדות לעיני העדה שהם גדולי ישראל שהם כמגדלים הרואים למרחוק ומזהירים את העדה מסכנה, ולכן למרות שהיוונים ״פרצו בסורג״ בכל זאת נחשב שפרצו ״חומות מגדלי״, שרצו לערער את יסודות הדת ואת עיני העדה שמחזקים את עם ישראל בייחודיותם של עם ישראל מול הגויים וטומאתם, (ומ״מ יתכן שמלבד ה13 פרצות שעשו בסורג הם גם פרצו פרצות בהיכל כלשון הרמב״ם בתחילת הלכות חנוכה, כשם שפרצו את חומות ירושלים שלכן נהפכה לרשות הרבים ע״פ תוס׳ ר״ה כג׳).

ועל זה נלחמו הכהנים החשמונים וניצחו את היוונים, ואדרבא הוסיפו עוד 13 ביהדות, שזה 13 השתחוויות במקדש, להתקדש בעוד 13, ובעזרת ה׳ נזכה להתקדש באור החנוכה תמיד בס״ד אמן.

ויישר כוח לתלמידי היקרים כל אחד בשמו הטוב, שבזכותם אני זוכה

לחדש חידושים נפלאים, וכוחם גדול ועצום שהם מתאמצים בלימוד התורה בכל כוחם בכל זמן ובכל שעה, ביומי דפגרי כבכל הימים, כי אש התורה בוערת בהם, ועדיים לגדול בתורה וביראת שמים ובמידות טובות ונאצלות להיות מגדולי הדור של הדור הבא, דורו של משיח צדקנו שיבא במהרה בימינו אמן.

וידבר על לבם - עוד בעניין המספר 13

כתוב במדרש רבה, וכי יש לך אדם שמדבר על הלב?? אלא דברים שהן מנחמין את הלב, וטען להם יוסף וכי אני יכול לשנות סדרו של עולם?? מפני ש12 השבטים הם כנגד שנים עשר שעות ביום, וכנגד שנים עשר מזלות ברקיע??

וחשבתי לפרש שהרי מיוסף יצאו 2 שבטים שהם מנשה ואפרים, ואם כן יוצא שהשבטים הם 13, ולפי זה הם אינם כ12 המזלות?? אבל על זה אפשר לתרץ בפשטות, שאכן יש לנו שנה מעוברת שיוצא 13 חודשים, ואכן חודש אדר הופך ל2 חודשים, ואכן אומרים שחודש אדר ב׳ – חודש העיבור הוא חודש מעל המזל, שאכן יש רק 12 מזלות.

אומנם בקשר לשעות יש קושי לבאר איך נסתדר לבאר 13 שעות ביום?? ואולי למעלה מן המקום ולמעלה מן הזמן זה כביכול השעה ה13, שאולי בזכות קדושת היסוד של יוסף הצדיק, זה כוח מעל דרך הטבע שנותן כוח לכל מתקדש שיצליח בעולם הזה למרות שנגזרו עליו גזירות קשות, כי הוא כביכול מעל הזמן מעל 12 שעות היום, ואולי זה רמוז במושג אין לך אדם שאין לו שעה, שהכוונה שעה מיוחדת מעל השעות הרגילות, מעל הטבע הרגיל, ועדיין יל״ע.

וברוך ה׳ במוצאי חנוכה התעוררתי באמצע הלילה עם הסבר נפלא, שיש מצוות תוספת שבת בכניסתה וביציאתה, כך שמוסיפים על 12 שעות הלילה של שבת וכמו כן מוסיפים על ה12 שעות של יום השבת, והתוספת הזו היא מחול על הקודש והיא כמו השעה ה13 שאינה בטבע, כי ה׳ הבדיל בין קודש לחול, וקבע שעות השבת הקדושה ואת שעות החול ובכל זאת בכוח התוספת להחיל קדושת שבת על זמן החול.

ואחרי כותבי כל זאת, הפתיעני משגיח חשוב מאוד ומשפיע רוחני בישיבות חסידיות חשובות מאוד, שכיונתי ברוב חידושי מורכב זה לדברי השפת אמת.

ואכן מצאתי בשפת אמת בליקוטים לחודש אדר, וזה תוכן דברו כמעט כפי שכתבתי, וברוך שזכיתי לכוון בכל המהלכים הללו לדבריו הקדושים, ואני חייב תודה לבורא עולם על שזיכני לדעת גדולים

שם הוא מבאר דברי זקנו החידושי הרי״ם, הי״ב חדשים הם בחי׳ הי״ב שבטים, - זה בעצם כדברי המדרש הקודמים, וחודש אדר רומז ליוסף, לכן יש ב׳ אדרים, והי״ב חדשים מנהיגים כל העולם בי״ב מזלות, וחודש העיבור ה13 הוא בבחינת למעלה מהנהגת הטבע והמזלות, לכן סוד העיבור לא נמסר רק לבני ישראל, זהו בחי׳ אדר שני להשוות הלבנה עם החמה.

וגם את חידושי על השעות בעניין תוספת שבת שהוא מכוחו של יוסף הצדיק, מצאתי בקול שמחה, מועדים - חודש אדר - כחו של יוסף, שהביא מהשפת אמת בשם החידושי הרי״ם, והיה הוא לשון שמחה. תוספת שבת היא על ידי ההכנה וההתלהבות של האדם. וזה הוא מכוחו של יוסף, ופירש זאת מהפסוק שאמר להם להתכונן לשבת בזריזות והבית ישראל מביא שבזכות תוספת שבת זוכים לתשובה, ואולי זה הבחינה שאין לך אדם שאין לו שעה, ויש קונה עולמו בשעה אחת כפי שכתבתי, וגם לכן יוסף חידש להם זאת בכדי שיחזרו בתשובה גם על מה שפסקו ב״ד שצדקו במעשם.עי׳ שם, ואני כולי תודה לבורא עולם.

גיבורים ביד חלשים

שלא נחשוב שהיו גיבורים כפי גבורתם העצומה של חיילי בר כוכבא שהיו גיבורים עצומים כפי שמתואר שהיו בעוצמת גבורת ואומץ נפשם כורתים אצבע לעצמם, אלא שחכמים טענו לבר כוכבא שבכך הוא הופך את עם ישראל לבעלי מומים, ולכן החליף את תנאי הקבלה לצבאו בכך שתוך כדי רכיבה על סוס החייל יעקור עץ ויסיע אותו על הסוס תוך כדי דהירה!!

אלא בתקופת היוניים רוב עם ישראל היו מתייוונים חלקם לגמרי ורובם למחצה ולשליש ולרביע, ואם כן אם היה נס שהמכבים ינצחו את היוונים בכוח הגוף, אזי עם ישראל המתייוונים לא היו מתפעלים כל כך מהנס כנס רוחני של ניצחון האור מול החושך, ודווקא בגלל שהמכבים היו חלשים זה גרם התפעלות עצומה והתעוררות תשובה עצומה והחזיר בתשובה את כל עם ישראל.

ואולי בגלל שתהליך החזרה בתשובה של כלל עם ישראל לקח זמן רב, או שרצו חז״ל לראות האם חזרתם בתשובה של המתייוונים אכן שרירה וקיימת ולא תדעך ותתקרר לאחר מספר חודשים, לכן רק לשנה הבאה קבעו את חנוכה לחג לדורות.

ולפי זה אפשר לתרץ קושיית ש״ב הגאון הרב יוסף טויב שליט״א, ששאלני מה השבח המיוחד שטמאים נמסרו ביד טהורים וכן רשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך, הרי זה פשיטא?

אלא יתכן שהכוונה שהטמאים והרשעים והזדים שבעם ישראל שהתייוונו הם בנס נמסרו ביד הצדיקים הטהרים עוסקי התורה הקדושה, שראו כל רשעי עם ישראל את כוח האור של עוסקי תורתך שניצח מעל הטבע את האימפריה היוונית, וראו שזה לא ניצחון גשמי אלא כוח רוחני שמכוון מבורא עולם לניצחון היהדות והאור על החושך והטומאה.

שבת חנוכה - חידוש מתוק מדבש מהצדיק "המשותק" הרב רפאל ישראל פלדמן הי"ו

נפסק בשו"ע אור"ח תרע"ח א' שנר שבת עדיף מנר חנוכה מפני שלום ביתו, אומנם נר חנוכה עדיף מקניית יין לקידוש היום ולהבדלה משום פרסומי ניסא:

והקשה הרב פלדמן שאם מצוות נר של חנוכה מצוותה משתחשך והדלקה עושה מצוה, אזי בערב שבת שא"א להדליק בזמן שקבעו חז"ל מפני חילול שבת ולכן מדליקים לפני השקיעה, א"כ מדוע מברכים להדליק, אולי יברכו רק ברכת "שעשה ניסים" כי כל זמן חנוכה הוא זמן הודאה?

ותירץ נפלא שכמו בשבת העניין זה בשביל שלום בית שעיקרו זה בלילה שלא יכשל בחושך, ומ"מ מברכים להדליק נר שבת גם קודם חשיכה בגלל מה שידלק אח"כ בלילה, אם כן גם נר חנוכה שעיקרו לפרסם הנס, אם כן גם יברכו "להדליק" כי יתפרסם הנס אחר כך בלילה, ונפלאים דבריו מאוד יש"כ שזיכני !!

ואולי יש להוסיף, על דבריו המאירים, שהיות וכל שבת בדרך כלל מצוות הנשים להדליק נרות, ובחנוכה להיפך משבת מצוות הבעל (והבנים) להדליק, הבדל בולט זה מעצמו גורם פרסומי ניסא גדול לכל הפחות בשעת ההדלקה שהיא עושה מצווה לבני הבית והמשפחה.

ובשבת חנוכה מאירים אורות קודש המצטרפים ממעשה הבעל ומעשה האשה, וזה אור יקרות ששני ההורים מאירים את הבית בקדושה ובטהרה. ומשבת זו נקבל על עצמנו להיות באחדות המשפחה ושיהיה אהבה ואחווה שלום ורעות בין ההורים, ושההורים יחדיו יאירו את הבית בקדושה כל אחד בסגנונו אבל למטרה אחידה ומושלמת. וכך נזכה שכל ילדינו ויוצאי חלצינו יאירו גם הם באור יקרות את חיינו וימשיכו את אור התורה והקדושה לדורות הבאים בקדושה ובאהבה אמן ואמן.

"בהעלתך את הנרות - יאירו" - כלול בזה גם הדלקת "נרות חנוכה"

כתב רש"י, למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה

משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות.

הרמב"ן שואל על זה כמה שאלות, א. למה נחמו הקב"ה דווקא בעבודת המנורה יותר משאר העבודות, כגון הקטרת הקטורת והקרבת הקרבנות ומנחת חביתין??

עוד הקשה הרמב"ן, למה חלשה דעתו של אהרן, הרי בימים ההם ימי המילואים הקריב אהרן הרבה קרבנות, אז הוא זכה במה שהם לא זכו??? והרמב"ן מחדד את השאלה, ואם תאמר שהקורבנות היו חובה ולא נדבה, הרי גם הדלקת הנרות היא חובה??? ובכלל תמה הרמב"ן מה היא הנחמה שבעבודת המנורה??

ותירץ בשם המדרש תנחומא, ש"אל מול פני המנורה יאירו" הכוונה שהנרות יאירו לעולם גם כשאין בית המקדש קיים, ומסביר הרמב"ן שבזה בורא עולם ניחם את אהרן, כי גילה לאהרן שהשפעת הטבת והדלקת נרות המנורה תימשך לעולם על ידי הדלקת נרות חנוכה.

אבל עדיין קשה, שהרי אהרן הצטער כי רצה שיהיה תרומה שיש בה חסרון כיס גם ממנו לחנוכת המשכן??

ויתכן שריבונו של עולם לימד את אהרן, שיש השקעה של תרומה ונדבת ממון, ויש השקעה ומאמץ בעבודה ה' שהיא נדבה חשובה לאין ערוך שהשפעתו לדורי דורות.

וראיה לדבר, שבפרשת נשא התורה מאריכה וחוזרת על קורבנות כל נשיא ונשיא, למרות שתרומתם הייתה שווה, ולא קיצרה וכללה אותם יחד, והדבר בולט במיוחד כי בגלל אריכות זו פרשת נשא היא הפרשה הארוכה מכולם.

והסיבה שהתורה מאריכה וחוזרת, כי כל נשיא ונשיא כיוון כוונות אחרות ושונות מתרומת חברו וכפי שמאריך המדרש, וזה מוכיח, שעיקר התרומה לבורא עולם זה המחשבה והכוונה.

ובזה ניחם בורא עולם את אהרן, המאמץ העצום שלך בכוונות ובעבודת ההדלקה, שווה יותר מחיסרון ממון, שהרי הצלחת להשפיע לדורות בנס חנוכה, וכדברי הרבינו בחיי החנוכה הפרטית שלך גדולה מהחנוכה שלהם.

נלמד מזה, שכל מאמץ רוחני שתשקיע עם כל הלב והכוונה, ובפרט כשקשה לך, בורא עולם שמח ונהנה מזה יותר ממה שתוציא כסף מכיסך, כי לא העיקר חסרון הממון, אלא כוונתך הטובה והמסירות שלך לבורא עולם.

ואולי אמחיש את הדבר מהרהורי ליבי בטיסה, שכשהייתי בגובה 10 אלף מטר, ראיתי שבמסך כתוב שאנחנו כרגע טסים מעל גרמניה, חשבתי לעצמי, בגרמניה יושב מיליונר שיש לו רחוב שלם, אפילו מסוק פרטי, וחושב

לעצמו אני ואפסי עוד, אני כל העולם ענק שבענקים, אבל מגובה של רק 10 קילומטר, לא ראיתי אותו, וגם לא ראיתי את הבית הענק שלו, ואפילו לא ראיתי את הרחוב שלו, ואפילו גם לא את העיר שלו, רק חום וירוק במקום רקע התכלת של הים.

ואז הרהרתי עוד, הנה הולך יהודי ברחובות גרמניה, ומולו פריצות איומה, והיצר אומר לו אף אחד לא מכיר אותך כולם גוים, תיפול כבר!!! אבל היהודי צועק בלבו, לא!!! לאאאאאא!!! אבא אני לא רוצה!!! אסור!! די!! די!! זה עבירה!!! וברוך השם הוא מתגבר, ואז כביכול קרן לייזר עוצמתי מתפרץ ממנו ואורו זורח עד למעלה למעלה, כן זה בולט מלמטה עד לכסא הכבוד, אוי!! איזה נחת רוח הוא עשה ליוצרו, ומלאכי השרת שרים לו "ועושה נחת רוח, נחת רוח ליוצרו".

וגרמניה זה גם פה, ברחוב, בשכונה, תחליט שאתה לא מסתכל אפילו שאף אחד לא שם לב, ואם ראיתי בלי כוונה, תתחנן, אבא תוציא לי את זה מהזיכרון!! בבקשה דחוף!! מתחנן בבקשה!! והנה זה עף, ואבא שבשמים אומר לפמליא דיליה "חזו חזו בני חביבי", קדושתו וטהרתו על פניו וגבורתו כאריה ונמר, שפע ברכה והצלחה ניתן לו, ברכת השם יותן לו אמן, שלך גדולה משלהם, זה מחזיק ומשפיע לדורי דורות.

שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות - המשך

ידידי הגאון הגדול ר' עזרא שטיינבך שליט"א בספרו "עזרי מעם השם" הביא מספר ברכת שמואל [מקץ] שהפך שמן שהתגלה לחשמונאים היה חתום בחותמו של אהרן הכהן, שלאחר שבורא עולם גילה לאהרן הכהן את נס חנוכה, אהרן עשה כל מה שביכולתו לקחת חלק בנס ולהכינו, ולכן חתם פך שמן כדי שיהיה שמור להיגנז עד שיתגלה לחשמונאים.

ועל זה אמר לו הקב"ה שלך גדולה, שההדלקה שלך היום וגם מה שהטמנת את פך שמן והכנת את נס חנוכה, גדול מהשפעת קורבנות הנשיאים, שהחנוכה של אהרן והחשמונאים הכוהנים מבית אהרן גדולה יותר מחנוכת המזבח, כי חנוכת הנרות, קיימת לעולם גם בימינו.

ולפי זה מתורצת לי השאלה, שאם נר אחד מספיק להדליק בדיעבד, אם כן מדוע בנס חנוכה שמצאו פח קטן שהיה בו רק להדלקה של יום א', למה לא הדליקו רק קצת בכל נר וכך בדרך הטבע יקיימו מצוות הדלקה כל ה 8 ימים??? למה השתמשו ביום הראשון בכל הפח והדליקו את כל 7 הנרות??? הרי הם לקחו סיכון שאם לא יהיה נס אז יתבטל מצוות הדלקת הנרות לגמרי בשאר הימים????

ובפשטות אפשר לתרץ שחייבים להדליק את כל שבעת הנרות עם כל כמות השמן הנדרשת, ולא מועיל ולא יוצאים ידי חובת הדלקה בקצת שמן בכל נר כדברי המאירי בסוגיה שם שבת כא׳, אומנם דעת התוספות הרא״ש חולקת שמועיל קצת בכל נר ועי׳ שם.

ותשובה נוספת נראה להוסיף, שהיות ומצאו פח בחתימתו של אהרן הכהן, שהכין זאת במיוחד לנס חנוכה, ראו והבינו שאהרן צפה את העתיד, והיה ברור להם שאהרן הכין פח שידליקו את המנורה בלי שינוי ובאופן מהודר, שזה 7 נרות מלאים.

ויתכן עוד שאהרן בכוונה הכין פח שמן קטן, כי רצה שלחשמונאים שמצאו את הפח שמן יהיה אמונה שלימה שזה יספיק בדרך נס, שהם יאמינו בכוח פועלו של הצדיק אהרן, ובכוח האמונה בפועלו של הצדיק, זה יגרום להם לחדש ולהעצים את הנס, וגם שהשפעת פועלו של הצדיק תמשך לדורות, אז גם אנו נתחזק באמונה בכוח פועלם של הצדיקים ונראה גם אנו ניסים ונפלאות אמן ואמן.

ואולי זה הכוונה מלמד שבחו של אהרן שלא שינה, שאהרן השפיע שגם בנס חנוכה לא יהיה שינוי אלא ידלקו כל הנרות כל שבעת הנרות.

ואפשר עוד כפי שכתב הרמב״ן ״ויעש כן אהרן״, שאהרן הקפיד להדליק בעצמו את הנרות כל ימיו, ואפילו שהמצווה כשרה בבניו, ככתוב (שמות כז כא) יערוך אותו אהרן ובניו, כי במצווה הגדולה הזאת ״רמוז דברים עליונים וסוד נשגב״, וייתכן שבסוד הזה כלול ההכנה שעשה לנס ואורות חנוכה.

וחשבתי עוד, שיש כאן עניין של מידה כנגד מידה, שהיות ואהרן הקפיד כל ימיו להדליק בעצמו ובהידור את כל שבעת הנרות במלואם, ובכוונה מושלמת וכפי שנראה לקמן בביאור הכוונה, זה השפיע מדה כנגד מידה, שבורא עולם טמן כוח בפח הקטן שלא ישתנה בנס חנוכה ממה שאהרן הקפיד בחייו להדליק את כל הנרות בשלמות, ולכן הבינו שלא יתכן שמהפח הטמון לנס של אהרן ידליקו רק קצת שמן בכל יום ושידלק קצת זמן ולא כפי שהקפיד בחייו.

וראיתי בראשית חוכמה שער הקדושה יב׳ סה׳ שמי שמרגיל את עצמו שכל דיבוריו ומחשבותיו יהיו אמיתיות, אז גם בלילה יחלום ויראה מראות אמת, וידע כמו המלאכים, שזה מידה כנגד מידה!! אם כשהוא ער לא חושב שטויות ושקרים, אז גם בשנתו ריבונו של עולם לא ייתן שיחלום דברי שקר ושטות.

לכן גם אם תרגיל את עצמך לשמור על עיניך וקדושתך ביום, בורא עולם ישמור אותך בלילה, ומידה כנגד מידה אם אתה מרגיל את עצמך לברוח ממחשבות רעות אז בורא עולם ישמור עליך, ולא יתן למשחית להשחיתך, אלא

יוסיף לך קדושה על קדושתך, רק חזק ואמץ אמן ואמן.

יוחנן כהן גדול - האם הוא צדיק??

כתוב בספר העקידה שבורא עולם לא מעניש אדם אם במעגל של אותו אדם יש צדיק שלא מגיע לו צער מכך. ולפי זה מבאר הקדוש רבי אלחנן ווסרמן הי"ד את מאמר הגמרא בירושלמי תענית, יז' א' שרבן יוחנן בן זכאי בשנות בצורת היה אומר לספר יש לי צער שאני רוצה להסתפר אבל אסור לי כי גזרו תענית כי לא ירדו גשמים, ומיד החלו הגשמים לרדת בכדי שרבן יוחנן לא יצטער חלילה.

וביאר האור אלחנן שרבן יוחנן טען שהיות והוא צדיק לא מגיע לו להצטער על חיסרון הגשמים, ולכן בורא עולם הוריד גשם עבור כל העולם, בכדי שהצדיק רבן יוחנן לא יצטער!!!

ובראותי חידוש זה התעוררתי, שהנה לנו רבן יוחנן בוטח בצדקותו ודורש מבורא עולם גשם כי לא מגיע לו צער, אפילו שיש רשעים וגזרה על הדור בכל זאת בגלל צדקותו הוא דרש גשם!!

אבל פלא עצום שעל אותו רבן יוחנן בן זכאי מספרת הגמרא ברכות כח' ב' וז"ל: כשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו, כיון שראה אותם התחיל לבכות!! אמרו לו תלמידיו: נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק!! מפני מה אתה בוכה??

אמר להם אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכים אותי, שהיום כאן ומחר בקבר, ואם כועס עלי אין כעסו כעס עולם, ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם, ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם, וגם אני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון, ואף על פי כן הייתי בוכה!!!

עכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, ואם כועס עלי כעסו כעס עולם, ואם אוסרני איסורו איסור עולם, ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם, ואיני יכול לפייסו בדברים, ולא לשחדו בממון!! ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי!!! ולא אבכה!!!

ופלא עצום!!! איך התהפכו היוצרות???? מביטחון עצמי בחייו על צדקותו השלימה שלכן דרש גשם ואכן בזכותו ירדו גשמים, פתאום לפני פטירתו הוא בוכה שלא יודע מה מצבו?? לא יודע אם לגן עדן או לגיהינום?? מה פתאום עלה בראשו פתאום שהוא ילך לגיהינום?? איפה בטחונו העצום בצדקותו שהשתמש בה בחייו להוריד גשמים???

אלא נראה לחדש, וזה התחדש לי תוך כדי תפילת "על הניסים בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול", שהתחלתי

לבכות מצער על יוחנן, לא סתם יוחנן!!! יוחנן שקיבל 80 שנה אישור מבורא עולם שהוא צדיק מאושר, שהרי יוחנן כהן גדול נכנס לבית קודשי הקדשים ביום כיפור במשך 80 שנה ויצא שלם!!! וזה בכלל לא פשוט כי בזמן בית שני כמעט כל שנה מתו כוהנים גדולים ביום כיפור, וגם כבר היה זקן מעל בן 110 לפחות.

ויוחנן גם זכה לשמוע בת קול בקודש הקודשים (בעת הקטרת הקטרת) סוטה ל״ג, ובגמרא ר״ה י״ח ב׳ מזכירה את יוחנן כ״כהן גדול לאל עליון״, וכשרבן יוחנן בן זכאי מביא דוגמא לאדם גדול וצדיק הוא מזכיר את יוחנן כהן גדול (ידים פ״ד מ״ו). וכן בברכת משה לשבט לוי: ״ומשנאיו מן יקומון״ דברים ל״ג י״א כתוב בתרגום ירושלמי: ולא יהיה לשונאיו של יוחנן כהן גדול כוח לעמוד.

ובכל זאת ולמרות הכל יוחנן כהן גדול בסוף נעשה צדוקי!! לבכות מרה!!! איך נפלו גיבורים??? איך??? מה קרה לצדיק הגדול, יוחנן???

והנה כל המשפחה שלו נלחמו בנס חנוכה, אפילו הבת שלו יהודית נלחמה והרגה את שר צבא יוון, והכל למען היהדות המסורה מדור דור!!! משפחה יהודית לתפארת!!! אז משפחה כזו, מיוחנן כהן גדול, ומה עם יוחנן עצמו?? ״לבסוף נעשה צדוקי״!!! ואני בוכה מרה!!! יוחנן!! אוי יוחנן!!! למה???? ובמחשבות אלו נרדמתי אמש!!

וכאמור בבוקר יום שני של חנוכה, התחדש לי ברוך השם, שרבן יוחנן בן זכאי בא לתקן את הקלקול שעשה יוחנן כהן גדול בסוף חייו. ולכן רבן יוחנן בן זכאי בכוונה ודווקא בסוף ימיו פחד ובכה והתעורר בתשובה בכדי לחדד את הפחד שלא יקלקל סופו כיוחנן כהן גדול, אלא אדרבא יהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו וישפיל עצמו בעוונה מרובה, ולא יבטח בעצמו אלא יפחד מאוד מיום המיתה.

וכך רבן יוחנן בן זכאי תיקן את הרושם שעשה יוחנן כהן גדול, וכאמור רבן יוחנן בן זכאי החשיב מאוד את יוחנן כהן גדול כאדם גדול וצדיק (ידים ד׳ ו׳) ולכן הוא דאג לתקן רושם חטאו, ואולי גם תיקן חטאו של יוחנן כהן גדול, ואין לי יד ושם בקבלה לכן נסתפק ברעיון שתיקן הרושם הרע של סוף חיי יוחנן.

ונלמד מזה שאסור לנו לסמוך על עצמנו, וכפי שהגמרא אומרת ברכות כט׳ תנן: אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמונים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי, ולכן לא יאמר אדם הנה אני נקי מחטא וכל הרהור וראיית איסור תקופה ארוכה ממש ואפילו יותר משנה שלימה ולכן אין לי יותר חשש וסכנה, וזה ממש לא נכון, עלינו לזכור ״לבסוף נעשה צדוקי״.

לכן אז אם ברצוננו לשמר את פך השמן הטהור בקדושה ובטהרה, עלינו לדעת שיש להזהר מאוד, מלבסוף נעשה צדוקי!!! ומחר כמו היום בתפילת "על הניסים בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול", שוב אבכה, אוי יוחנן אוי יוחנן!! למה??? ולא אבטח אלא אפחד מיצרי, ואשרי אדם מפחד תמיד.

לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים

בתפילת ערבית שוב בעת אמירת "בימי מתתיהו בן יוחנן", התחדש לי בס"ד חידוש המשך ליוחנן כהן גדול, שגם יוצאי חלציו של יוחנן כהן גדול תקנו את חטא אבי המשפחה - "שלבסוף נעשה צדוקי".

הנה הגמרא בשבת כא ב אומרת "שלשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה", דהיינו שרק בשנה אחרי שהיה נס חנוכה קבעו אותו לחג לדורות!! ורבים שואלים, למה דחו את קביעת החג רק לשנה הבאה, ומה לא קבעו אותו מיד??

וייתכן, שאם זה היה נקבע מיד, זה הייתה החלטה מעורבת עם החלטת המנצחים, אבל המנצחים החשמונאים צאצאיו של יוחנן כהן גדול רצו לתקן את יוחנן אביהם הגדול, לכן הם החליטו לדחות את ההחלטה, ושהם לא יחליטו בכלל בעניין, רק נתנו לחכמי ישראל "כדברי הרמב"ם תחילת הלכות חנוכה" למעתיקי השמועה. וכפי שמסביר הבן יהוידע, קבעום - בית דין למעלה ועשאום - בית דין למטה שהם נגד הצדוקים, והם יקבעו ויחליטו על החג.

ובעצם זה מתברר כחג של כוח ההלכה היהודית המסורה והנכונה, מעל כל הכוחות של ניצחון המלחמה, והדלקת הנרות!! והכוח הגדול הוא שנקבע בחג "וציוונו לשמוע לדברי חכמים"!!! ככה תיקנו את חטא יוחנן אביהם "שלבסוף נעשה צדוקי", כי בן מכבד אב, בן מזכה אב.

לא פלא שרבן יוחנן בן זכאי שחי מאות שנים אחריו משתמש ביוחנן כהן גדול כסמל לצדיק ומתעלם מסופו שבסוף נעשה צדוקי, כי המשפחה ויוצאי חלציו ניקו את הרושם והנפילה שנפל.

וכ"ז מתאים בעיקר בפרט לדעות הראשונים שיוחנן כהן גדול ששימש 80 שנה בכהונה גדולה זה היה אביו של מתתיהו, אך יש ראשונים שחולקים וטוענים שיוחנן כהן גדול שנעשה צדוקי היה בנו של שמעון ונכדו של מתתיהו, ועי' דרך אמונה של מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א בביאור הלכה מהלכות מעשר פ"א מ"ד.

קדימה צדיקים ננקה את חטאינו, שלא נשאיר אחרינו לכלוך שעל צאצאנו לתקן גם עבורנו, כי גם כך יש ירידת הדורות והניסיונות רק מתגברים רח"ל, כי מיום ליום יותר בקלות אפשר

לחטוא וליפול בבת אחת לשאול תחתיות, ואדרבא נקבל על עצמנו להתחזק בימי קדושת חנוכה, ותוך כדי התבוננות בנרות חנוכה נזכור את ניסי בורא עולם עמנו בימים ההם ובזמן הזה, ונקבל על עצמנו מימי החנוכה להתמסר לעבודת הבורא וכך נזכה גם את אבותינו, וככה נזכה גם שיקויים בנו ההבטחה ש"זכות אבות לבנים תזכור" - זכות האבות הקדושים, ונזכה לאור הגנוז במהרה בימינו אמן ואמן.

הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים דודי צפנתי

מובא במדרש "המובא בילקוט ראובני" פרשת ויצא על הפסוק: "הדודאים נתנו ריח"- זה ראובן שהציל את יוסף מן הבור, וצריך להבין מה הקשר בין הדודאים לעניין זה שראובן ניסה להציל את יוסף מהבור?? וממשיך המדרש "ועל פתחינו כל מגדים - זה נר חנוכה (שמצוה להדליקו על פתח ביתו מבחוץ, שוב ראיתי כן בשם מדרש חזית שיר השירים ז' יד'.

ורבים תמהו מה הקשר בין הדברים?? ובדרך אפשר נראה לבאר, שכידוע עצם מה שמצאו את הפח היה נס, כי היוונים כמפורש במדרש בית המדרש חדר א' וכן מובא בשאילתות דר' אחאי גאון בראשית ב' כז' ובב"ח סימן תר"ע מברייתא שבעצה של המושמד תתני בן פחת חיפשו בכל מקום לטמאות את כל השמנים בכדי לבטל את מצוות הדלקת הנרות בקדושה, חוץ מאותו פח שמן טהור שנטמן, שמצאו מונח תחת המזבח, וכתוב באוצר המדרשים על חנוכה עמוד קצב' ג' וביוצרות לשבת שני של חנוכה מרבי מנחם בן מכיר "וחנכו וכבדו את היכל להעלות נרות באומן, כחפשו ומצאו בשיתין (ביסודות המזבח)".

וצריך להבין מדוע היוונים למרות עזרתו של המושמד הרשע בכל זאת לא גילו את מסתור זה?? וייתכן לתרץ על פי הגמרא סוכה מט' שכתוב שם: תניא א"ר אלעזר בר צדוק לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש, ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין לשם ומלקטין משם יין קרוש שדומה לעיגולי דבילה – תאנים מיובשות, ובאין ושורפין אותו בקדושה, שנאמר בקדש הסך נסך שכר לה'.

ולפי זה נראה שהיוונים בכוונה לא חיפשו שם כי לא העלו על דעתם שבמקום ששם צבור יין נסך במשך עשרות ומאות שנים שאפילו מתקרש לגושים כתאנים, ובפשטות אמור להיות שם ריח חריף ביותר של יין, ולכן סברו היוונים שבמקום כזה לא יניחו שמן טהור להדלקה כי הריח החריף של היין עלול לפסול את השמן, ואולי חשבו שזה כלול בפסולים שהביאה המשנה מנחות פו'.

וזה הנס שחידש הכהן הגדול, שלא רק שידע שיהיה נס ופח השמן הקטן

יספיק לשמונה ימים, הוא גם ידע ששמן זה לא רק שלא יושפע לרעה מהריחות העזים של היין, אלא אדרבא יהיה בו ריח נפלא של מגדים, וזה הרמז שנרמז "ועל פתחינו כל מגדים", שכולם ידעו שבשמן שנמצא בנס היה ריח נפלא שהפיץ ריחו הטוב לכולם.

והנה אצל ראובן בתחילה הוא מצא דודאים ומסרם לאמו לאה, ורחל ביקשה אותם ובשכר זה לאה קיבלה את יעקב ונולד לה מחמת זה עוד 2 שבטים, ואם כן יוצא שראובן בעצם עזר לאמו להחליף אותה ברחל, ועל זה ראובן לא נענש אלא אדרבא הוא פעל כראוי, ואילו כשרחל נפטרה וראובן החליף יצועי אביו שחס על כבוד אמו מול שפחת רחל, על זה ראובן נענש והפסיד את הבכורה, ולמה?? מה ההבדל ממה שפעל תחילה עם הדודאים??

התשובה שנראית פשוטה היא, שקודם בדודאים הוא לא התערב רק האימהות הקדושות התערבו ופעלו מרצונם ולדעתם ועל הסכמתו הסופית של יעקב, ואילו בסוף ראובן פעל רק על דעת עצמו ובלי רשות, לכן נכשל בחטא והפסיד.

אבל ראובן למרות טעותו, הוא חזר בתשובה כל חייו, ולא רק בתפילות, אלא גם במעשים הוא טרח להציל את יוסף, שכאשר יהודה הציע שהאחים לא יהרגו את יוסף אלא ישליכו אותו לבור, התורה מעידה שראובן רצה אחרי זה להוציא את יוסף מהבור, וכך ירצה את אביו על שבלבל יצועי אביו כפי שכתוב בתרגום יונתן, ולכן נחשב כאילו הציל ממש.

ובכל זאת ראובן שכל ימיו חזר בתשובה, לא עזרה לו חזרתו בתשובה כלפי ברכת יעקב בסוף חייו, אלא עדיין יעקב אבינו בברכות שלפני פטירתו גער בו על המעשה והעניש אותו, וזאת למרות שכל חייו ראובן חזר בתשובה!!!

אבל למרות שראובן לא זכה לברכת יעקב, בכל זאת הוא זכה לתקן את עוונו, מכוח התשובה שעשה כל חייו, ולא רק שתיקן את חטאו אלא היות וחטאו התחיל מכך שטעה והשווה את מעשהו האחרון מכוח הדודאים שנתן תחילה, ממילא בחטאו הוא כביכול גרם לדודאים להריח רע, שפגם את המצווה שעשה תחילה כי מחמתם חטא וטעה בהמשך.

אומנם מאחר שחזר בתשובה שלימה כל חייו, ממילא הדודאים שוב נתנו ריח, שהכל נהפך לריח טוב, כי תשובה הופכת עבירות למצוות כאשר התשובה היא מתוך אהבת ה', ותשובה משך כל החיים זה בפשטות לא רק מחמת פחד העונש אלא מתוך אהבת ה'.

וזכה ריחו הטוב של ראובן – הדודאים, שהשריש את המושג תשובה בכל ימיו, שגם דורות אחריו, מזרעו היה

אדם שגם חזר בתשובה כל ימיו, והוא: און בן פלת, שנקרא שמו און כמאמר הגמרא כי כל ימיו היה באנינות על חטאו שהתחיל לחלוק על משה רבינו במחלוקת קרח.

וכמו שהשפעת התשובה של ראובן בתוספת מעשיו לחזק את התשובה גם במעשים, משפיעה לדורות הבאים, כך נס נר חנוכה יפיץ אורו וריחו הקדוש לדורות הבאים שנוכל בימי החנוכה להתקדש ולהתעלות ונהיה מוסיף והולך בעזרת ה' אמן.

נס פח השמן נוסד בעבודת יעקב אצל לבן במשך 20 - א

בפסוק "ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשיבו את האבן למקומה", ביארתי בפרשת ויצא, שיעקב אבינו תמה הרי עוד היום גדול מדוע מתבטלים הרועים הממתינים שעות מיותרות, ואז הסבירו לו שהאבן כבידה ורק כל הרועים יחד יכולים להוריד את האבן, ולכן מתעכבים שעות עד שכל הרועים יגיעו, ולמה עשו כך?? אלא ההסבר הוא, כי היה קצת מים ולא רצו שאחד הרועים יקח יותר מים ממה שמגיע לו ויחסר לאחרים, לכן הניחו אבן כבידה שכולם יהיו בעת חלוקת המים, ע"פ הסברו של הרב הירש.

אומנם כאשר יעקב הוריד את האבן, לא כתוב שהחזירה למקומה, ולמה?? או שחיכה שכל הרועים יחזירו את האבן הכבדה בסיום שאביתם, אבל עדיין קשה כפי שהקשה הגאון הרב אליהו פרידלנדר שליט"א שמדוע אין חשש גזל במה שהשקה יעקב את צאן לבן תכף ולא המתין לבא כל הרועים שיהיה חלוקה במידה מדודה בין כולם כפי שנהגו?? וגם אם יקח פחות מהרגלה עדיין יחשדו בו?

ולכן נראה לתרץ, שאכן כבר לא היה צורך לשים מכסה כבד כל כך, כי כאשר יעקב אבינו הגיע היה ברכה במים והיה בשפע לכולם ולא היה צורך לשמור עליהם פן יחסר ואכן מיד ראו זאת כולם כי המים עלו לקראתו. ויתכן בדרך אפשר שגם בגלל שהמים שעלו לקראתו ממילא היה קל להסיר את המכסה ולהסירו כי המכסה צף על פני המים,

וכך ראו כולם בחוש שיעקב לא חיסר מאום כי הברכה באה בגללו וגם נותרה לאחר שהשקה את צאן לבן, והגבורה שלו הייתה או ברחניות או כי ניגש להסיר את האבן לפני שידע שהמים כבר עלו לקראתו, ואולי אפשר להוסיף שלפני שידע יעקב שיעלו המים לקראתו חישב להשקות צאן רחל בעדים שלא לקח יותר מהרגלה ויל"ע.

ודווקא ליעקב עלו המים ולא לרחל ואפילו לרבקה עלו אבל בפשטות חזרו למטה ולא נתברכו לכל אנשי המקום בעבורה, וכל זה מחמת

עבודת הקודש של יעקב אבינו אצל לבן וכפי שיתבאר לקמן.

והנה כאן טמון הנס שהיה בפח השמן של חנוכה שלא התרוקן למרות שימושו ביום הראשון וכן בשאר ימי חנוכה, ואם כן מהות נס כזה כמו של נס פח השמן החזיק את יעקב צדיק, וגם לקיים תרי"ג מצוות בשלימות ב20 שנה שהיה אצל לבן, וגם להתנסות בניסיון שלא למדתי מדרכו הרעה וכפי המאמר דלקמן.

מי הבאר עלו לקראת יעקב וכך נשארו למעלה כל 20 שנה - פירסומא ניסא - ב

כתב הילקוט שמעוני שלבן מכונה לבן הרמאי כי רימה את כל אנשי מקומו, ולא רק בגלל שרימה את יעקב אבינו, וכך מספר המדרש, "ויאסוף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה", אמר להם יודעים אתם שהיינו דחוקים במים וכיון שבא יעקב הצדיק התברכו המים בשפע – ובפשטות הכוונה שהמים נשארו למעלה עד פי הבאר כל 20 שנה, כך שלא חסרו להם המים בנס גלוי שכל אנשי המקום ראו והכירו בנס בבירור, וכן מצוות פירסומא ניסא בחנוכה.

פך שמן הטהור - עבודת יעקב אצל לבן - ג

התבוננתי בדבר שרבקה שלחה את יעקב ללבן הרשע כהגנה מפני עשו הרשע, זה מדהים שאצל לבן היה הגנה ליעקב מעשו, וכי כוחות טומאה הגנו על כוחות קדושה?? וכי כביכול עשו כוחות הטומאה קואליציה עם יעקב וכך היה הגנה ליעקב מול רשע אחר – עשו??

וגם מתי ארמי היה אובד אבי?? מתי ביקש לבן לעקור את הכל?? ומצאתי שכתב רש"י דברים כו' לעקור את הכל: כשרדף אחרי יעקב, רק אז עם תום 20 שנות חיי יעקב עם לבן רק אז ביקש לבן לעקור את הכל, וכל כך למה?? ואיך יתכן שקודם לבן שהוא יצר הרע כדברי הזוהר הקדוש, לא ניסה להרוג את יעקב, והרי יעקב טוען שזה היה ניסיון עצום לחיות עם לבן 20 שנה ולשמור את כל התרי"ג??

אלא התשובה לכל פשוטה היא, לבן אהב כסף והמון כסף, וברגע שקלט שיעקב הצדיק מביא ברכה לעיר וללבן ממילא לבן שמר עליו שלא יהרגו את יעקב, ולא עוד אלא לבן רצה שיעקב ישאר צדיק, כי אם יעקב יתקלקל אצל לבן ממילא כבר לא ברכה בזכות יעקב.

אבל היות ולבן היה אוהב כסף, לכן חשב לגרום ניסיונות קשים מאוד ברוחניות ליעקב כך שיעקב ימסור נפש להתקדש ולשמור על כל התרי"ג במסירות נפש מדהימה, וכך יעקב יהיה צדיק עוד יותר גדול וכך יתרבה הברכה והעשירות בבית לבן.

ואכן הכל פעל כשורה, אבל ברגע שיעקב פנה ללכת מלבן

והעשירות התרוקנה מלבן, ממילא לבן הרשע נהפך לאויב ורצה להרוג את יעקב וכל יוצאי חלציו כי כבר אין לו חפץ בהם. ומדהים ש 20 שנה לבן הרשע קידם את יעקב לדרגות עצומות בקדושה וביראת שמים ודקדוק הלכה, כל זה נמחק כשנגמר לו האינטרסים האישים שלו, לכסף!!!

אומנם יש כאן יותר מזה, שהרי רש"י כתב ולא למדתי מדרכיו הרעים, שלא עבדתי את ה' מתוך אינטרס כלשהוא אלא רק לשם שמים בלבד לא כלבן שפעל לשם אינטרס, ולא מתוך רצון לרצות את לבן ואנשי המקום, ולא מתוך לחץ שלבן לחץ אותו כי לא רצה חלילה לעבוד את ה' מתוך נגיעת אדם טמא ורשע בעבודת הקודש שלו, אלא הכל אך ורק לשם שמים בלבד.

וזה בדיוק פח השמן הטהור שטמן יעקב אבינו בעבודתו המושלמת אצל לבן, עבודת השם בקדושה ובטהרה בלי נגיעות ובלי אינטרסים, ודווקא בגלל שלבן כביכול דחף את יעקב להתאמץ ביראת שמים ובעבודת ה' למען שתשרה לו הברכה, זה כעין וטמאו כל השמנים, שלבן נגע בעבודת הקודש של יעקב, אבל יעקב אבינו נלחם שלא יהיה ללבן שום נגיעה בו אלא קיום כל המצוות הוא עשה בלי קשר לרצון לבן כלל אלא מאה אחוז לשם שמים ממש בלי שום נגיעה, - פך השמן הטהור.

חיוב ההדלקה בבית הכנסת - בחצרות קודשך

ברוך ה' הטוב והמטיב, הזן ומפרנס בגשמיות וברוחניות את כל יצוריו וכל המצפים לישועתו, אכן התחדש לי חידוש נוסף על חנוכה הודו לה' שכל יום של חנוכה השנה נתן לי חידוש מתוק מדבש, ומאיר לי ולזיכוי הרבים.

נפסק בהלכה שמדליקים נרות בביתי הכנסת קודם ערבית ומברכים על ההדלקה כדרך שמברכים כל איש בביתו, ולמרות שהדליק בבית הכנסת חייב המדליק להדליק שוב בביתו ולא יוצא ידי חובתו מה שהדליק בבית הכנסת עם ברכות.

וייתכן שהסיבה לכך היא, כי בבית כנסת זה חיוב מיוחד ולא קשור כל כך לחיוב ההדלקה שתיקנו חז"ל שכל אחד ידליק בביתו, כי יתכן שהחיוב ההדלקה בבית כנסת נובע ממה שהדליקו נרות באותה שנה ראשונה מיד לאחר נס הניצחון, ככתוב בנוסח "על הניסים" והדליקו נרות בחצרות קודשך עוד קודם תקנת חז"ל על הדלקת הנרות 8 איש וביתו, שפרסמו בבית המקדש את נס פך השמן בכך שהדליקו הרבה מנורות ונרות בחצרות בית המקדש.

ורק שנה לאחר מכן קבעו חז"ל מצוות פרסום הנס כל איש שידליק נרות בביתו, אבל הדלקה בבית הכנסת זה

נובע מההדלקה שהדליקו בשנה הראשונה בחצרות קודשך.

ולכן גם מי שהדליק נרות בבית הכנסת חייב הוא להדליק שוב בביתו עם ברכות, כי מקור החיוב שונה לחלוטין בין הבית כנסת להדלקה בבית.

ובשנת תשפ"ב התחדש לי תוספת, שהדלקת נרות בחצרות קדשיך, עשו בשנה ראשונה כי אור במקום קדוש ופרסום נס במקום קדוש בציבור עובדי ה' במקום עבודת ה', בוודאי אין צורך בהמתנה של שנה, כי בוודאי דבר טוב ומושלם הוא בלי תערובת רע חלילה, לעומת נר איש וביתו שם המתינו שנה בכדי להתבונן האם פרסום הנס בבית יהיה דבר מושלם של חג טהור בלי תערובות של כוחי ועוצם ידי וכו'.

ליל שמיני - זאת חנוכה - סוף חנוכה

עכשיו שכבו כל נרות חנוכה , כשכבו כל שמונת הנרות זה הרגשה קשה, אוי חסר לי הרבה, הרבה אור חסר לי!! ובתחושת חסר כזה יוצאים לימי החורף לאתגרים ולנסיונות עד טו' בשבט או עד פורים שגם בו יש אורות של קדושה ושמחה, וכך זה ביהדות מחג לחג מחיל לחיל, אבל עדיין, הזמן שבין לבין זה כמו חלל מול תחושת קדושת החג שנגמר וחלף.

וייתכן שבדיוק לזה שאפו בית הלל, כי אם אדם היה מדליק כדברי בית שמאי שפוחת והולך שביום הראשון מדליקים 8 ובכל לילה מורידים נר כך שביום האחרון מדליקים רק נר אחד, אז היה קל יותר להיפרד מנרות חנוכה ומחג חנוכה, כי נראה שכל חנוכה זה תהליך של פרידה שפחות אור כל לילה עד שבלילה האחרון נשאר רק נר אחד בודד, וקל יותר שלילה אחרי אין כלום!!

אבל לדעת בית הלל אדרבא כל לילה מתעצמים באור חנוכה ומוסיפים עוד אור, ובלילה האחרון מגיעים לשיא ל8 נרות חנוכיה שלימה, ומשם בום הכל נגמר בחדות מתוך השיא, זה קשה לאדם להסתגל להפרש חד וקיצוני כל כך, ודווקא מתוך הקיצוניות והחדות הוא זוכר יותר בעוצמה את חג חנוכה שנגמר, ומתגעגע זמן רב יותר לחג שכביכול נקטע באיבו.

וזה להבדיל כאדם שנפטר בגיל מבוגר ומתוך מחלות וחולשה שכבר התרגלו לרעיון שאדם זה יעלם ויסתלק מהחיים, אבל אדם צעיר וחזק שנפטר בפתאומיות בשיא פריחתו ועוצמתו זה כואב ומזעזע, ומתגעגעים אליו הרבה יותר.

כי ההפתעה שנפטר בחדות באמצע החיים מזעזעת וגורמת לאנשים לחשוב המון על אותו צעיר שנעלם פתאום, ונזכרים בו הרבה, ולתקופה ארוכה, מלבד מה שגורם להרבה מחשבות על מהות החיים שלנו בעולם הזה.

ואת זה רצו בית הלל שנרוויח, שגם בסיום חנוכה נחשוב הרבה על אור חנוכה ונצטער על שבפתאום נעלמו מאתנו, ומתוך האכפתיות נדאג שקדושת חנוכה ואורות חנוכה שהשפיעו על הנפש ידלקו עוד ימים רבים אמן ואמן.

זאת חנוכה - עוצמת היום הגדול והנשגב הזה!!

אתם יודעים מדוע "זאת חנוכה" יום גדול מאוד הוא, עד כדי כך שראיתי בשם ספר חסידי, שאפילו יהודי פשוט יכול להשפיע בתפילתו ביום זאת חנוכה כמו שצדיק גדול פועל ביום כיפור, ונראה כי בזאת חנוכה קוראים בתורה על תרומת 5 שבטים כולם ביום אחד, ולא כמו 7 הנשיאים הקודמים שכל אחד מהם קראו את נדבתו ביום אחד לבד, וכל כך למה? מלבד התשובה כי אין ברירה, כי חנוכה זה רק 8 ימים.

אלא יש כאן סיבה נוספת, כי ביום השמיני יש כוח של אחדות ושלימות - שלימות נרות החנוכייה המלאה, שלימות נדבת המשכן שמסיימים 5 נשיאים ביחד את חנוכת המשכן.

ובלי ספק לאחדות ולשלימות יש עוצמה אדירה עד כדי כך שיום זה שמצטרפים כמה קהילות יחדיו להשלים דבר שבקדושה בוודאי יש בו עוצמה ומשפיע כוח לכל יהודי פשוט כמוני להתפלל ולקבל שפע טוב ברוחניות ובגשמיות.

אז אנא אחים יקרים, בכל הלב, ועדיין נשאר בי קצת לב, אנא נתאחד לקראת זאת חנוכה, כן, אנחנו כמה קהילות כמה שבטים, נכון לכל שבט ולכל קהילה יש יופי ואור משלו ודרך ה' משלו, בכל זאת באחדות נצליח לשפע טוב ולברכה אמן.

ולאחר כותבי זאת מצאתי בשם הספרים שכתבו מהנכתב בנביא ישעיה כז' ט' "בזאת יכופר עוון יעקב" רמוז בזה זאת חנוכה שזה גמר הכפרה, וכן הביאו דברי הגאון מווילנא שהלל השלם אותו אומרים בשמונת ימי חנוכה זה השלמה לששת ימי הלל של חול המועד פסח שבהם לא אמרו הלל שלם, וכן כנגד יום ראש השנה, וכנגד יום כיפור שבהם לא אומרים הלל כי הם ימי דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים ואיך אפשר לומר בהם הלל??

וממילא עולה שיום שמיני של חנוכה הוא כנגד יום כיפור, ולפי זה לא רק ליל שמיני של חנוכה הוא מיוחד ביותר שהדלקת כל 8 הנרות שבחנוכייה, אלא גם יום זאת חנוכה גדול הוא במאוד, כי בו אומרים את ההלל שהוא השלמה ליום כיפור, וכן קריאת התורה בו כוללים אחדות ישראל שקוראים בו הקרבת 5 שבטים ביחד, ולאחר מכן מסכמים את כל קורבנות 12 הנשיאים.

ועוד נראה שימי חנוכה אכן גם יהודי פשוט יכול לתקן חטאו כדברי ספרי החסידות ובבחינה פרטית יותר מיום כיפור, כי בחנוכה עובדים את ה' מתוך הלל ושמחה והודאה, וכתוב כי בשמחה תצאו.

מדוע לא נותר מבית חשמונאים כל זכר

חידוש נפלא שהתחדש יחד עם תלמידי המצוינים בכיתה ח' בת"ת תורת אמת בני ברק בערב הדלקת נר ראשון של חנוכה תשפ"ב. למדנו משניות נדרים פרק ד' משנה ב' שהמודר הנאה מחברו, שוקל את לו שקלו, ופורע את חובו, ומחזיר לו את אבדתו.

והטעם כי רק מסלק אי נעימות ממנו, ולא הנאה ממשית, וזאת לשיטות שמדובר שכבר שלחו את השקל ע"י שליח ואבד וכבר נתרם תרומת הלשכה, שמצד הדין פטורים מלשם, ואין גזבר ממשכנם, וכן בחוב מדובר כשאמר לו שאינו תובעו לעולם רק כשיהיה לו לשלם מעצמו יבוא לשלם, וכלפי מציאה היות וזה מצווה מצוה לאו להנות ניתנו.

אומנם יש שיטה, שאפי' בחוב גמור מותר לשלם למרות האיסור הנאה שנדר, כי רק מסלק ממנו תביעה.

ולפי דעה זו שסילוק תביעה למרות ההנאה הגדולה לא נחשבת להפרת הנדר, כי עדיין זה נחשב עקיף ולא ישיר, ודבר עדיף ולא ישיר לא נחשב לעוון, שלא ממש נתתי לו, אם כן גם להיפך בציור דומה לא יחשב שלקחתי ממנו, אה הגדולה לא נחשבת להפרת הנדר, כי עדיין זה נחשב עקיף ולא ישיר.

אם א"כ קצת קשה מדוע נענשו בית חשמונאי שלא נותר מהם זכר, כי לא מסרו את המלוכה לבית דוד ולשבט יהודה, הרי הם הצילו את המלכות מידי יוון, ולא גנבו את המלוכה משבט יהודה, כי זה כמו המציל מזוטו של ים, שזה דבר האבד, וכהפקר נחשב, ומדוע אשמה עליהם? ובפרט שהם באמת היחידים שאזרו אומץ להנהיג את העם נגד היוונים, והם הו הכוח היחידי שפעל, מדוע יקבלו עונש על הנהגתם?

ובפרט לפי דברי הרמב"ן הבאנו דבריו בהרחבה בעלון ובפרשת בהעלותך, שהקב"ה הבטיח לאהרן הכהן בחנוכת הנשיאים שיש חנוכה אחרת שיזכו בה שבט אהרן, וזה חנוכה שבימי חשמונאים, שקיבלו את ההנהגה מתנה מכוונת מאת ה'.

אלא יתכן לבאר עפ"י הגמרא בשבת כא' שאומרת ש"לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה".

והמפרשים כתבו שהיות והיה נס שגם מעורב בכוח הזרוע לכן המתינו שנה, ורצו שיתבוננו במשך כל

השנה שכל הנס היה ניסי ולא בכוח הזרוע.

ולכן היות ועצרו להתבונן לכן באה התביעה עליהם, אם אכן התבוננתם שהנס נפעל רק בכוח הנס, אם כן אין שום סיבה לא למסור את שרביט המלוכה וההנהגה לשבט יהודה, כי היפלא מה' דבר, ברצות ה' גם אם פשוט משבט יהודה יוכשר בכוח ה' להיות מנהיג עוצמתי לעם ישראל.

מה יש לנו בחנוכה? אור, שמן, חלב, הלל והודאה

אור - להאיר פנים לנו, שנשמח בעצמנו, ולהאיר פנים לאחרים, לחייך להם.

שמן – טוב שם משמן טוב, אבל בדרך נוספת, כן משמינים מהסופגניות, ואכן נתמלא כביכול בגשמיות ובמתיקות, בכדי שנודה על המתיקות, ומתוך שמחתנו נאיר פנים לאחרים, ונשמח אחרים, כמאמר חז"ל גדולה לגימה שמקרבת את הלבבות.

חלב - "אמר רבי יוחנן: טוב המלבין שיניים לחברו יותר ממשקהו חלב, המקבל את חברו בסבר פנים יפות, אפילו לא נתן לו כלום.

הלל והודאה – אנחנו נודה לה' על הטוב, ואנחנו נשמח אחרים כהכרת הטוב לבורא עולם, והמקבל את הטובה עליו להודות ולהלל על חסדי המטיבים עמו.

ונקבל על עצמנו להאיר פנים תמיד לכל יהודי ובכל מצב, ובזכות זה נזכה לאור התורה.

חנוכה ע"ש חנו ב כה מאויביהם ובכל זאת - "ועל המלחמות"

בנוסח על הניסים מוסיפים "על התשועות ועל המלחמות", והבן שואל וכי יש להודות על המלחמות?? וגם למה כתוב על המלחמות לאחר שכתוב על התשועות??

והתשובה שהתחדשה לי היום נר רביעי בס"ד, שקראתי בספר חשמונאים שלמרות נס חנוכה עדיין המלחמות המשיכו, ויהודים רבים מתו בקרבות עם היוונים שהיו לאחר חנוכה, ואפילו מלכי המכבים מתו בקרבות, והיה צער גדול לישראל מהיוונים שנים נוספות לאחר נס החנוכה, ואם כן מדוע מכונה חנוכה חנו – כה, על שם שחנו מאויביהם? (מחזור ויטרי סימן רלט; הפרדס עמוד רמג; ארחות חיים הלכות חנוכה; כלבו סימן מד' לבוש סימן תרע; פר"ח שם; ברכ"י שם).

אלא, התשובה היא על פי מה שכתבתי בפרשת וישב ע"פ המדרש רבה, על יוסף הצדיק, שנמכר לישמעאלים שבדיוק נשאו בושם ולא נפט, וזאת בכדי שיוסף הצדיק לא יריח את סרחון גופם, ושאלתי: הרי יוסף בצער איום ונורא על שרצו להורגו ועכשיו מוכרו אותו לעבד למצרים, וכי איכפת לו איזה

ריח הוא יריח, הרי הראש שלו עמוק בצערו ולא מעלה ולא מוריד איזה ריח בדיוק יריח ברגעים קשים אלו?

והתשובה היא, שיוסף ראה חיוך ה' בשיא צערו, שגם בתוך ההסתרה הנוראה ה' דואג לו ומחייך אליו, ובכך חיוך זה הצליח להתגבר על כל קושיו, וזאת למרות שלאחר החיוך עדיין נכנס לשנים לבור עמוק בכלא מצרי של לפני ימי הבניינים שא"א לתאר איזה צער סבל, אבל עדיין החיוך הקטן של ה' עודד את רוחו להתגבר על כל הקושי.

וכך היה בנס חנוכה, אכן היו מלחמות ואסונות קשים במלחמה עם היוונים גם לאחר נס חנוכה, אבל ברגע שראו הפוגה מהמלחמה בכה' כסליו, וראו שהצליחו באותו יום הפוגה לטהר את בית המקדש, וגם בנס מיוחד ה' האיר להם פנים שמצאו פך קטן של שמן טהור שהספיק בנס על טבעי ל8 ימים.

חיוך זה והארת פנים מיוחדת זו של הקב"ה נתנה להם כוח להמשיך את המלחמות מתוך אמונה תמימה, ולמרות ההפסדים לא להתייאש אלא באמונה המשיכו להילחם בכל הכוח, כי חיוך ה' האיר להם את הכוח להמשיך את המלחמות.

ולכן מודים גם על המלחמות, שמאז התשועות המלחמות היו שונים, הם היו עם כוח אמונה וביטחון מכוח שראו כבר תשועות וחיוך של בורא עולם להם.

ואכן הם מתו בקידוש ה' מתוך אמונה תמימה, אבל בכוח מלחמתם למרות הנפילות והאכזבות הקשות, הם יצרו כוח אמונה וביטחון בהקב"ה שלא כבתה ולא נחלשה, לכן עד עצם היום הזה אנו מקבלים כוח להילחם על היצר הרע, למרות כל הנפילות וכל האכזבות.

ולכן עלינו ללמוד מהמכבים, פשוט להמשיך להילחם על האור והקדושה היהודית, בלי להתייאש, רק ביטחון בבורא יתברך, ולזכור את הניצחונות שהיו לנו בעבר, ואת חיוכי הקב"ה שנתן לנו משך החיים, ובכוח זה להילחם לשם שמים תמיד, ובעזרת ה' נצליח להמון הצלחות שישמחו את לבנו וימשיכו לעודד אותנו תמיד אמן ואמן.

חג חנוכה - חג של הפתעות, אולי זה הטעם למנהג משחק הסביבון וסופגנייה

במשך 8 ימים זכו כל יום להפתעה מחדש, הפך הקטן התמלא מחדש, והנרות דלקו עד הסוף בהפתעה מתחדשת כל 8 ימי חנוכה. ולכן משחקים בחנוכה בסביבון, שמבטא המתנה והפתעה.

ושמעתי בחנוכה תשפ"ב שכל האותיות שיש בסביבון נגהפ בארץ ישראל (ע"פ זיו המנהגים עמוד רסג).

קיימים בסופגניה המתוקה. כמו כן תלמידי היקר דוד ולס מכיתה ז׳ ת״ת אמת ב״ב אמר לי ששמע והוסיף הסבר נפלא שסופגניה מרמזת על התגברות היהודים בגזרות היווניים, שהיא מ2 חתיכות וזה מרמז על שבת כמו לחם משנה, וכן השמן נרות שבת, והריבה מרמזת על דם מילה, והאבקה לבנה קידוש החדש, וכן הצורה העגולה, וכמו שהריבה טמונה עמוק בבצק כך למדו מתיקות התורה עמוק במערות כשהתחבאו מפני היווניים.

(ולאחר כותבי זאת, העירו לי בשם הרב עוזר וימר שליט״א מקהילת באבוב שהאות פ׳ זה המצאת הציונים, ודווקא על האות ש יש להקפיד כי מצאו בזה סודות בקבלה, וכן אכן מצאתי סיפור מהאדמו״ר הקדוש רבי אהרן רוקח זצ״ל מבעלזא שהקפיד מאוד גם בארץ ישראל דווקא על סביבון שכתוב ש ולא פ, אבל עדיין מנהג ישראל מנהג ורבים מיראי ה׳ מקפידים בארץ ישראל על סביבון שכתוב בו פ ובוודאי כוונתם לטובה, וכן המילה סופגניה היא מילה שהמציאו אותה הציונים, אבל בכל זאת בצק רך כספוג מובא במשנה (חלה א, ד׳ בשם סופגנין).

ותפילתי שהקב״ה יזכנו להפתעות טובות תמיד, ורק טוב וחסד ירדפונו כל ימי חיינו בשלום ושלווה תמיד אמן ואמן.

אגב סופגניה על שם שהיו ספונים וספוגים בתורה והיו ספונים עמוק במערות ללמוד תורה למרות גזירות היוונים שגזרו מוות על לימוד התורה ממש במסירות נפש, וגם הילדים ששחקו בסיבובנים ושאר משחקים בפתחי המערות, היה זה חלק מלימוד התורה של המבוגרים, שהם שימשו כמרגלים להזהיר את הוריהם כשיוונים מתקרבים, וגם במשחק חיפו על תפקידם שלא חשדו בהם, וכך קידשו את המשחק כהגנה על לימוד התורה.

לוי כנגד יון

כתוב במדרש תנחומא יד׳ ששבט לוי כנגד מלכות יון שבני חשמונאי הם מלוי, לוי שבט שלישי וזו מלכות שלישית, לוי שלש אותיות יון שלש אותיות, זה מקריב פרים וזו כותבת בקרן השור אין להם חלק באלקי ישראל.

ולפ״ז יתכן להוסיף, שההבדל בין לוי ליון שלוי יש בו ל וליון יש נון סופית, לרמז, שאכן בשניהם יש חצי משם ה׳, ואולי לכן יפת אלוקים ליפת – יון, אבל היוונים התחילו טוב, שמלכות אלכסנדר מוקדון שראה כוח ה׳ מנצח עבורו במלחמה, עד שירדו למטה וכתבו על קרן השור אין להם חלק באלוקי ישראל, ואילו לוי התחיל בעליה, בקנאות לשם שמים, להתעלות בעזות דקדושה, לכן שבט לוי היו נגד יון, וכמ״כ לכן החשמונאים מבית לוי,

הצליחו לנצח למרות מיעוטם את היונים הרבים.

נס חנוכה שורשיו אצל יעקב אבינו כשקם מחלומו ויצק שמן על המצבה

מצאתי במדרש בראשית רבה סט׳ ח׳ וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן וגו׳ ויצק שמן על ראשה, ומוסיף המדרש ״שופע לו מן השמים כמלא פי הפך״.

ונפלאתי מהיכן ליעקב אבינו מלא הפך, הרי בפשטות אליפז שדד את יעקב במקום להורגו היה זה בדרכו הראשנה של יעקב לחרן וזאת עוד קודם שחזר מיד מחרן בכדי להתפלל בארץ ישראל מקום שהתפללו אבותיו, שהרי יעקב אבינו עשה נדר בעת צרתו והתפלל וביקש שיהיה לו אוכל ובגדים, וממנו לומדים שכל יהודי בצרה ידור נדר ויתפלל מדרש רבה בראשית ע׳ א׳, וגם בפשטות אליפז המתין לרגע שיצא מבית מדרשו של שם ועבר בכדי להורגו.

ולאחר שיעקב אבינו נשדד, אמר כי במקלי עברתי את הירדן הזה, שלא נשאר לו רק המקל כי אליפז לקח לו הכל, ואם כן באיפה היה ליעקב אבינו פח שעליו נשפך שמן מהשמים?

אבל התשובה היא כמפורסם בשם פענח רזא שמקלו של יעקב היה חלול ושם היה שמן, אבל אם שם היה שמן מדוע נשפך עליו שמן מן השמים?? וגם ויצק עליה שמן משמע כמות גדולה של שמן (כמובא במפרשי המדרש)? וגם לא משמע שמשמים מילאו את הפח רק ניצוק מהשמים שמן כמו על פי הפח ומשם המשיך כיציקה אחת על המצבה?

אלא נראה שאכן יעקב אבינו לא השתמש בשמן שבמקלו שהיה בכמות קטנה וגם הוקדש לשמש ללימוד התורה בלילות, אלא יעקב אבינו פתח את המקל לקבל את שפע השמן שנשפך מן השמים בכדי כביכול לזכות בו, וברגע שמפי המקל המשיך להישפך היישר על המצבה זה היה כביכול יציקה ארוכה של שמן מהשמים עם מעבר בפי מקלו של יעקב שנשאר לו מכל רכושו, וזה כמו פי הפח.

ונס זה גרם שבנס חנוכה ימצאו פח קטן, שגם הוא ישתמש בשפע שירד משמים, שגם כאשר יצקו שמן למנורה כל הזמן ראו שפי הפח מלא ולא נחסר מאומה, ולכן גם ביום הראשון היה נס, כי לא התרוקן הפח ונמצא שוב מלא, אלא השפע היה בפי הפח שנשאר מלא כל הזמן.

ויתכן שביום השמיני גם היה כן, שהיה מלא כל זמן שיצקו ממנו לנרות המנורה, אבל לאחר שיצקו ביום השמיני שכבר יהיה בהמשך שמן טהור, מיד הפסיק הנס ומצאו את הפח ריק ויש לעיין עוד.

ואולי הקב״ה רצה לרמז ליעקב אבינו שהשפע שיורד משמים עובר דרך הכלים שהתאמצת ללימוד התורה, שבכוח הכלים של לימוד התורה ליצוק כצינור אחד ארוך ומתמשך של שפע ברכה וקדושה.

מתתיהו בן יוחנן כהן גדול

לפי הדעות שמתתיהו בנו של יוחנן כהן גדול זה אותו יוחנן שמסופר עליו ששימש 80 שנה בכהונה ולבסוף נעשה צדוקי, אם כן אולי עדיף היה לכתוב בימי מתתיהו כהן גדול בן יוחנן? ועי׳ דרך אמונה של מרן הגר״ח קנייבסקי זצ״ל בביאור הלכה מהלכות מעשר פ״א מ״ד.

ובעצם כשאומרים חשמונאי ובניו, הכוונה שחשמונאי זה מתתיהו, ובניו הכוונה לחמשת בני מתתיהו, אם כן יתכן שמה שאומרים קודם ״כהן גדול״ מתייחס למתתיהו ולא ליוחנן כפי שחשמונאי ובניו מתייחס רק למתתיהו.

עוד התבוננתי שבשם חנוכה יש רוב משמו של יוחנן, ובפרט שהמילה חנוכה אכן מחולקת בחלק מהמפרשים מ״חנו״ ״כה״, ואולי כידוע ברא כרעיה דאבוה, שבן הוא כמו רגל של אביו, וממילא מתתיהו הוא חלק מאביו יוחנן.

ואולי מתתיהו רימז את רוב השם יוחנן בשם החג כי יוחנן כהן גדול שימש 80 שנה בכהונה וכל שנה יצא חי מבית קדש הקדשים שזה בעצם אישור מהקב״ה שהוא צדיק, לעומת הכוהנים הגדולים שמתו כל שנה בקודש הקדשים כי לא היו צדיקים.

ומתתיהו רצה ללמד זכות על אביו, שאת כוחו ואומצו שהוא ובניו ובתו יהודית יצאו להילחם מעטים מול צבא יוון העצום זה מכוח 80 שנות קדושה שקיבל מאביו יוחנן.

וכפי שכתבתי קודם, יוחנן זכה לשמוע בת קול בקודש הקודשים (בעת הקטרת הקטרת) סוטה ל״ג, ובגמרא ר״ה י״ח ב׳ מזכירה את יוחנן כ״כהן גדול לאל עליון״, וכשרבן יוחנן בן זכאי מביא דוגמא לאדם גדול וצדיק הוא מזכיר את יוחנן כהן גדול (ידים פ״ד מ״ו). וכן בברכת משה לשבט לוי: ״ומשנאיו מן יקומון״ דברים לג׳ יא׳ כתוב בתרגום ירושלמי ולא יהיה לשונאיו של יוחנן כהן גדול כוח לעמוד.

והתיקון הגדול הוא על פי מה שכתבתי בפרשת מקץ, שמצאנו בנביא הושע ו׳ יא׳ כפי׳ המצודת דוד שהיה בלב ה׳ להשיב את 10 השבטים מהגולה קודם חורבן בית ראשון.

אבל בסוף מידת הדין ביטלה את מידת הרחמים, כי בני יהודה הבעירו חמתי במה שאחזו בדרכי ישראל לעבוד עבודת כוכבים כמותם, והיות ועשרת השבטים גרמו לקלקול ממלכת יהודה

לכן התבטל הרחמים לגאול אותם, ועד היום במשך אלפי שנים הם אבודים בין הגויים.

ואם מידה רעה כך, מידה טובה פי כמה וכמה, שהיות ויוחנן כהן גדול גרם במשך 80 שנה ששימש בקדושה, שבנו ממתתיהו ובניו ובתו יהודית יהיו בוערים באש קודש ובמסירות נפש עצומה לה׳ יתברך ולתורתו,

אזי בזכות שיוצאי חלציו התעלו והפיצו קדושה בעם ישראל וסילקו את הטומאה ואת המתייוונים מעם ישראל, על אחת כמה וכמה שמידת הרחמים תתגבר על מידת הדין ויתוקן יוחנן כהן גדול, ואכן בירושלמי הנ״ל מחשיבים את המלחמה ביוונים כמלחמתו של יוחנן כהן גדול.

מעוז צור ישועתי לך נאה לשבח

מעוז צור חיברו יהודי בשם מרדכי וטוענים שגר לפני 700 שנה בגרמניה, וזכה שזה מושר אצל כל עדות עם ישראל, ואולי ברמז כי נס פורים שהיה על ידי מרדכי היה קודם לנס חנוכה, ואף נכלל בתנ״ך, אבל נס פורים היה נס נסתר כביכול מהפכה פוליטית משלטון שונה ישראל לשלטון אוהב יהודים.

ואילו חנוכה היה נס גלוי כשמן שצף על פני המים, שמעטים וחלשים ניצחו צבא אימפריה עולמית, וזה כביכול השלמה לנס פורים, שכמו שנס חנוכה היה נס גלוי מאת ה׳, כך נס פורים הוא נס גמור ומוחלט מעל הטבע שרק מחופש בכאילו בדרך הטבע.

ושנדע שאנחנו לא משקרים, אנחנו כל יום בתפילה אומרים מודים אנחנו לך ונספר תהילתך על ניסך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים, כי אכן כל יום יש לנו ניסים, בערב ובוקר וצהרים יש לנו נפלאות וטובות מה׳ כל יום ממש וכל חלק ביום ממש, רק לפקוח עיניים ולהתבונן.

ומי שפוקח עיניים ומתבונן הוא מגלה עולם שלם של ניסים ונפלאות, ואם אכן הוא מספר לאחרים את הניסים והנפלאות הקב״ה מזמן לו יותר ויותר ניסים ונפלאות לספר ולחזק אחרים.

אני מבטיח בלי נדר לספר על כל נס שיהיה לי, אני כרגע מול נרות חנוכה הדולקים, ואני מבקש מבורא עולם, אנא עזור לי נא שבכל שבוע ושבוע וחג יהיה תורם להדפסת עלון וטהר לבנו וכל שבוע זה נס עצום, ומודה אני ומבקש על העתיד וזה גולת הכותרת!! הנס שהקב״ה נותן לי חידושים כל הזמן, ואנא אני מצפה ומתפלל לנס לתרומת הדפסת 7 הכרכים של וטהר לבנו על חמשה חומשי תורה ועל מועדים והגדה של פסח, ותודה לך אבא יקר ש2 כרכים נתרמו, ומבטיח אני לפרסם את הנסים ברבים בקרוב אמן.

ופרצו חומות מגדלי - למה לא החריבו את בית המקדש? למה לא ניפצו את השמן??

היוונים כששלטו בארץ לא החריבו את בית המקדש, למה לא? הרי הם נכנסו וטמאו ופרצו 13 פרצות, למה לא החריבו את בית המקדש??

ונראה שהיוונים רצו להרוס את היהדות מבפנים, לא שחור לבן, אלא בית המקדש קיים אבל בלי הפרדה בין יהודים וגויים, שלכן הם פרצו בגדר שהפרידה בין יהודים לגויים, ואכן מצאו שלטים מתורגמים ביוונית שעד כאן כניסה של גויים ומכאן הכניסה מותרת רק ליהודים.

כי הם רצו לטשטש את הגבולות, קדושה מעורבת עם טומאה, יהודי שיהיה מעורב עם גויים, קדושה וטומאה ביחד, ולכן היוונים למרות ששלטו בבית המקדש לא ניפצו את השמנים בבית המקדש שזה הכי קל ומהיר לעשות, אלא טרחו לפתוח את החותם ולטמאות אותם ולהשאירם שלמים, כי רצו שיהיה טומאה בבית המקדש, ושישתמשו בטומאה בבית המקדש, ככה יהיה תערובת טוב ורע קדושה וטומאה ביחד.

ולכן חז"ל לא ויתרו ולא התירו להשתמש בשמן טמא להדלקה מכח ההיתר שטומאה הותרה בציבור, אלא זה היה כשנת השמד שיש למסור נפש על טהרה מושלמת ולא טומאה בבית המקדש כרצון הזדון של היוונים.

ופורקן כהיום הזה - מה הכוונה

הנה הגמרא בשבת כא ב אומרת "שלשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה", דהיינו שרק בשנה אחרי שהיה נס חנוכה קבעו אותו לחג לדורות!! ורבים שואלים, למה דחו את קביעת החג רק לשנה הבאה, ומה לא קבעו אותו מיד??

ויתכן שבהתחלה לא חשבו לקבוע חג חדש שלא מופיע בתנ"ך, ולכן חגגו אותו באותה שנה בהדלקת נרות בבית המקדש ובחצרות קודשיך שאולי הכוונה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

אבל היות וראו שגם לאחר המהפך והנס הגדול, עדיין הקרבות המשיכו ואכן מתו במלחמות שאחרי נס חנוכה בני מתתיהו, ופחדו שמא יתהפך הגלגל ושוב יתגברו היוונים על עם ישראל וכל הגזירות הרעות יחזרו חלילה, לכן בשנה הבאה קבעו את כה בכסליו לחג נצחי, כי כאשר מודים ומהללים את ה' ומספרים תהילותיו אזי מתגבר הניסים והנפלאות כפי שראיתי ביום רביעי במעלית בשם אור אלימלך צח' של רבי אלימלך בעל הנועם אלימלך זי"ע.

ואולי זה בבחינת מה שאמרו בגמרא ב"ב כל הרודף לתת צדקה הקב"ה ממציא לו מעות שיעשה בהם

צדקה, ולכן כל מי שרודף לספר תהילות ה' ונפלאותיו אשר גמולו הקב"ה מזמן לו עוד ניסים ונפלאות גדולות, שיוכל לספר עוד ועוד לחזק יהודים באמונה ובהשגחה עליונה, וכך יגרום שיתקיים בכל יהודי "רוצה ה' את יראיו את המייחלים לחסדו" שכאשר יהודי שומע נפלאות ה' מתעורר בעצמו לייחל לישועת ה'.

ואולי יש כאן עוד בחינה, והוא לקבוע עובדה שהנס של חנוכה יתקיים ולא יפוג, כדרך שעושים סימנים בליל ראש השנה לקבוע שיהיה לנו שנה טובה, ועל ידי קביעת החג להודות על הנס שניצחנו את היוונים, ממילא כהיום הזה שניצחו יתקיים הניצחון על היוונים ולא יתבטל ולא יתהפך, וכדברי הרמב"ם והתקיימה מלכות בישראל יתר ממאתים שנה.

וכשהתבוננתי במעלית במאמרו של הנועם אלימלך שהוא באות צח, עלה במחשבתי השם יצחק שיש בו צח, ובעצם השם יצחק הוא מחמת צחוק עשה לי אלוקים, כל השומע יצחק לי, ואם כן מדוע לא נקרא על שם צחוק העבר "הצחיק" או "צחוק" שזה תואר, או "מצחיק" שזה הווה.

ויתכן שהיות והיה נס בעבר שהפתיע שנולד יצחק לזוג זקנים, ואברהם ושרה רצו לפרסם את הנס הגדול, ממילא זה גורם שבעתיד יהיה עוד ניסים אפילו גדולים יותר לספר, וכדברי הנועם אלימלך, ולכן קראה שמו יצחק שבעתיד יתפרסם עוד ועוד ניסים ונפלאות.

ואולי זה כמו חץ (הטמון בשם יצחק) שכמו שיותר מותחים אותו בהתחלה ככה הוא עף למרחק גדול יותר, כך כמה שיותר מפרסמים את הנס ככה יגדל כוח הניסים והנפלאות שיהיה לספר בעתיד הרחוק.

ואכן אברהם עשה משתה גדול ביום היגמל את יצחק, ולא שהיה שם הרבה אוכל, אלא כדברי רש"י שהיה שם גדולי הדור, שבכך יתפרסם הנס יותר ויותר.

ואכן לא מצאנו בשאר האבות שעשו משתה ביום היגמל בניהם, רק אצל אברהם בלידת יצחק כי היה מטרה לפרסם את הנס עד כמה שאפשר.

מחלוקת בית שמאי ובית הלל בנרות חנוכה מוסיף והולך או פוחת

לפי החידוש הקודם שכתבתי, שרק בשנה הבאה קבעו את חנוכה לחג לדורות, כי המלחמה עם היוונים לא הסתיימה והיה חשש למהפך לרעה, אם כן אפשר להבין את שיטת בית שמאי שצריך להדליק נרות חנוכה בבחינת פוחת והולך שביום הראשון ידליקו 8 וביום שני 7 כמו פרי החג שהקריבו בסוכות כנגד אומות העולם, שהיה מספרם פוחת והולך להחליש כוח הגויים.

ואכן היות ועיקר קביעת חג חנוכה היה להחליש כוח היוונים שלא יתגברו חזרה ושלא יהפכו את גלגל רח"ל, אם כן מובן שדעת בית שמאי שצריך להדליק בבחינת פוחת והולך להחליש כוח הגויים בכלל והיוונים בפרט.

אבל דעת בית הלל וכך ההלכה, שנכון עיקר קביעת חנוכה לדורות זה נגד היוונים שיחלש כוחם.

בכל זאת חז"ל רצו לקבוע בלבנו שההתעלות הרוחנית שלנו שהיא בחינת מוסיף והולך זה הכוח האמיתי שמחליש את כוח הגויים והיוונים.

כי אכן ברגע שהיהודים נפלו ברוחניות מספר שנים אחרי נס חג חנוכה, אז אכן נפטרו מהיוונים אבל התעורר הסכנה מהרומאים.

נר חמישי טהור ומאיר, חידוש וחיזוק אדיר על חנוכה

ימי חנוכה הם ימי שמחה והלל, ואכן הלל שלם אומרים בו כל יום, וימי שמחה מתבטא שלא מתענים ולא מספידים וגם לא אומרים למנצח אחרי אשרי בשחרית, כי כתוב בו יענך ה' ביום צרה, וימי חנוכה הם ימי שמחה ולא צרה.

והתבוננתי, כי הנה המזמור יענך ה' ביום צרה חוץ מהמילה "צרה", כל המילים ממש ככפפה ליד ומתאימים מאוד במיוחד לחנוכה, שימו לב!!

למנצח מזמור לדוד: יענך ה' (ביום צרה) ישגבך שם אלהי יעקב: ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך: יזכור כל מנחתך ועולתך ידשנה סלה: יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא:

נרננה בישועתך ובשם אלקינו נדגל ימלא ה' כל משאלותיך: עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו יענהו משמי קדשו בגברות ישע ימינו:

אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר: המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד: ה'הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

כל המילים חוץ מיום צרה הכל מתאים לנס חנוכה, בפרט אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה'אלוקינו נזכיר, ממש מזכיר את קריאת מי לה' אלי שהכריזו המכבים, וכן כל המילים על הניצחון בשם ה', ולמה בכל זאת לא אומרים מזמור מדהים זה בחנוכה??

והתשובה פשוטה, נכון הכל ממש מתאים אבל מילה אחת הורסת את השלימות, ובחנוכה רוצים שלימות!!!

כמו שהקפידו על שלימות פך השמן הטהור ולא רצו להדליק בשמן טמא למרות שטומאה הותרה בציבור!! שלימות ממש רצו בחנוכה!!

כך בתפילה הקפידו על שלימות התפילה, שמילה אחת לא מתאימה אין שלימות!!

ולכן נקפיד על שלימות התפילה בחנוכה, מילה לא נדבר בתפילה, ונשתדל לכוון בכל מילה בתפילה, ונתפלל מכל הלב לטהרת הלב וילראת שמים טהורה עומדת לעד בשלימות אמן ואמן.

נר שישי טהור ומאיר שמתערב באור נרות שבת קודש

קודם כתבתי שהיות וימי חנוכה הם ימי שמחה והלל, לכן לא אומרים למנצח שאחרי אשרי בשחרית, כי כתוב בו יענך ה׳ ביום צרה, וימי חנוכה הם ימי שמחה ולא צרה.

וכתבתי שלמרות שמזמור מתאים מאוד לנס חנוכה שכתוב אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה׳ נזכיר, בכל זאת ההגדרה האחת ״יום צרה״ לא מתאימה לימי חנוכה ולכן לא אומרים מזמור זה.

והיום בשחרית התבוננתי שהנה המזמור שמבטא את חנוכה ואומרים אותו כשיר בהדלקת נרות וגם כשיר של יום לכמה מנהגים, זה מזמור שיש בו ביטויים עצובים וקשים מאוד.

שכתוב: ולא שמחת אויבי לי : שועתי אליך ותרפאני: העלית מן שאול נפשי חייתני מיורדי בור, כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי, ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם: (ח) הסתרת פניך הייתי נבהל.

(ט) אליך ה׳אקרא ואל אדני אתחנן: (י) מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר היגיד אמתך: (יב) הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה:

ובמבט פשוט נראה ששיר זה לא מתאים לימי שמחה, אם למנצח כאמור לא מתאים בגלל ביטוי ״יום צרה״ למרות שהשאר ממש מקרין עידוד ושמחה, מדוע מזמור זה שכתוב בו חנוכת הבית אבל רובו מזכיר מצבים עצובים, וגם שה׳ מסתיר פנים וכו׳

אלא התשובה היא, שבמזמור שיר חנוכת הבית לדוד, כולו שמחה ולא עצב, כי כתוב בו שכל המצבים הקשים זה בגלל שה׳ עשה לנו זאת, ואבא עשה לנו זאת ואבא הופך לנו לטובה מה שהוא חינך אותנו בעונש, ולכן מודים בעל הניסים גם על המלחמות.

והיות וכולו אמונה שהכל מאת ה׳ הרע והטוב, זה חנוכה מלשון חינוך, שכי ככה יהודי חייב להתנהל, שחייב אדם להודות על הרע כשם שמברך על הטובה כי ככה הוא מחזק את האמונה שהכל והכל ממש רק מאת ה׳, וזה גם שמחה עצומה עבורנו שתמיד אנחנו בהשגחת הבורא יתברך.

ונזכה כולנו לחיות באור האמונה, ועד כמה שנאמין שהכל מאת ה׳, ככה ה׳ יעשה עמנו יותר ויותר ניסים ונפלאות לטובה אמן ואמן.

מול הנרות בליל שמיני זאת חנוכה עם דמעות ורגש

בליל שמיני של חנוכה תשפ״ג קרוב משפחתי אמר לי שים לב לדבר פלא ממגילת אנטיוכוס, שהראשון שנלחם במסירות נפש נגד היוונים היה יוחנן בן מתתיהו, שלאחר שניקנור הרג יהודים רבים ולאחר ששחטו חזיר, והביאו את דמו לבית המקדש, יוחנן הרג את ניקנור בתחבולה.

ואז יצא יוחנן בן מתתיהו ביום ההוא, וילחם בעמים ויהרוג בהם הרג רב. מספר ההרוגים אשר הרג ביום ההוא 772 אלף, כי בנס היוונים נלחמו והרגו יוונים את היוונים.

בשובו מהקרב וההצלחה בנה עמוד על שמו, ויקרא לו ״מכבי ממית החזקים״

אבל אז קם בגריס הרשע, ויבוא לירושלים, ובקע בחומה וינתק המבוא, וישבור במקדש 13 פרצות. ואז חמשת בני מתתיהו, יוחנן וארבעת אחיו, וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב, ויגרשום לאיי הים, כי בטחו באלוקי השמים.

ואז בא בגריס עם חיילים רבים מאוד מכל הממלכות עם פילים רבים, וכששמעו חמשה בני מתתיהו, קמו ויבואו למצפה גלעד, וגזרו צום, וישבו על האפר לבקש רחמים מלפני אלוקי השמים.

ואז נפל בליבם עצה טובה, שיברך אותם אביהם לפי סדר תולדתם, וכן ברכם:

יהודה בני, אַדַמֶה אותך ליהודה בן יעקב, אשר היה נמשל כאריה.

שמעון בני אַדַמֶה אותך לשמעון בן יעקב, אשר הרג יושבי שכם.

יוחנן בני אַדַמֶה אותך לאבנר בן נר שר צבא ישראל. יונתן בני אַדַמֶה אותך ליונתן בן שאול, אשר הרג עם פלישתים.

אלעזר בני אַדַמֶה אותך לפנחס בן אלעזר, אשר קנא לאלוקינו והציל את בני ישראל

על זה יצאו חמשה בני מתתיהו ביום הזה, וילחמו בעמים, ויהרגו בהם הרג רב. ויהֵרג מהם יהודה. ואח״כ מת אלעזר, ואז הצטרף להם מתתיהו אביהם ובכוח כולם ניצחו לגמרי את היוונים והמלך אנטיוכוס נמלט וכולם מרדו בו ובכל מקום שברח קראו לו בבוז הבורח.

ואח״כ באו החשמונאים לבית המקדש ותיקנו וניקו ומצאו פך השמן הטהור וממנו הדליקו 8 ימים בנס.

ובן משפחתי אומר לי, שים לב על הברכות שנתן להם אביהם מתוך עצה טובה!! שהעצה הגיעה לאחר צום ותפילות, שכל בניו הם על שם גיבורים שמתואר כוחם ועוצמתם, כאריה,

כשמעון שהרג יושבי שכם, וכיונתן שהרג פלישתים הרבים, וכפנחס שהרג את זמרי ועצר את המגפה ובכך הציל יהודים הרבה.

והנה ליוחנן שהתחיל את המלחמה לבדו מול היוונים במסירות נפש, המשילו לאבנר בן נר שר צבא ישראל, ולכאורה אין קשר בין השם יוחנן לאבנר בן נר, וגם לא מתואר שהרג פלישתים רבים, אבל כן כתוב שהיה שר צבא ישראל?

ובאמת לאחר התבוננות בעקבות דבריו, התברר שאבנר היה תחילה שר צבא שאול, ולאחר מות שאול אבנר המליך את איש בושת בן שאול, ובסוף עזב את איש בושת והצטרף לדוד המלך, וגם שכנע את עם ישראל להצטרף לדוד המלך, אבל אז הרג אותו יואב בן צרויה שהיה שר צבא דוד כנקמת דם בן משפחתו, ולכן לא הצליח אבנר לשמש בתפקיד שר צבא ישראל בממלכת דוד וכדברי הרד"ק במלכים .

ולמרות שאבנר לא הספיק להיות שר צבא ישראל המאוחד תחת ממלכת דוד המלך, ובכל זאת הצדיק מתתיהו מברך את בנו יוחנן שיהיה כאבנר בן נר למרות שאין קשר בשם ולא בתוצאה הרצויה, שהרי אבנר נרצח!!!

ובזכות תלמידי הנפלאים מכיתה ו' שובו ראשל"צ, התחדש הוספה חשובה לשאלה, שהרי בתנ"ך מופיע שם יוחנן כגיבור שעזר לדוד המלך לנצח בקרבות כמופיע בדברי הימים א' פרק יב' ה'.

אלא מעלת אבנר בן נר היא דווקא בגלל שהיה שר צבא שאול, וכשפרש מאיש בושת ועבר לצד דוד שכנע את כל השבטים להצטרף לדוד.

ודווקא רציחתו על ידי איש הנאמן לדוד, ותגובת דוד המלך שלא חיפה על יואב שר צבאו אלא בקינה על אבנר כינה אותו בני עוולה, זה מה שגרם לאחדות עם ישראל להיות באחדות עם דוד המלך.

ולכן, בירך מתתיהו את יוחנן בנו השלישי שלמרות שאינו הבכור הוא רץ ראשון להילחם ביוונים במסירות נפש, שיצליח במטרתו כמו אבנר בן נר, שאפילו מותו עזר למטרה שעם ישראל יתאחד עם דוד, ולכן הוא מכונה שר צבא ישראל גם אצל דוד, כי בגללו נפסקה המלחמה בין השבטים וכולם התאחדו לעם ולצבא אחד.

ואכן בעת שיעור בחנוכה בת"ת תורת אמת מסרתי לתלמידי את הדברים הללו, והמשכנו לסדר הלימוד הקבוע בסדר נשים ואחזנו במשניות נדרים פרק יא' משנה ד', ומוזכר שם דברי רבי יוחנן בן נורי, והתבוננתי שהשם רבי יוחנן בן נורי מתחבר ברמז לברכת מתתיהו לבנו יוחנן שחיברו לאבנר בן נר, שיש בשם אבנר בן נר פעמים עניין

נר, אב נר בן נר, ואולי יש קשר לשם רבי יוחנן בן נורי שהוא מלשון נר כפול, ועדיין לא מצאתי קשר.

ובס"ד בחופה שהייתי בליל יז׳ כסליו תשפ"ד, התחדש דבר רמז נפלא, שבשם אבנר בן נר יש בו אב בן נר נר, וכביכול נר לאב ונר לבן, וכידוע עיקר נס חנוכה הוא נס נר החנוכה, שהיה נס בשלימות בלי שום חיסרון, (לעומת נס המלחמה למרות הניצחון העל טבעי בכל זאת מתו בו חלק מבני החשמונאים וגם לאחר נס חנוכה עדיין היה קרבות עם היוונים), וכמאמר הגמרא "מאי חנוכה", והגמרא עונה ומסבירה רק את נס נר חנוכה שמצאו פח שמן יחיד טהור והנס שדלק 8 ימים למרות שהשמן שפח היה אמור להספיק רק ליום אחד.

ואכן בנס נר חנוכה כאמור יש 2 ניסים בנר, וכמו כן כאמור הניצחון במלחמה היה בזכות ברכת אביהם הצדיק, ובכח שהצטרף יחד עמם לקרב, וכפי שמודגש שהם ניצחו בכוח האבא והבנים הצדיקים – בעזרת ה׳ יתברך, והבן העיקרי היה יוחנן כפי שכתוב בהרחבה קודם.

וכמו כן בשם אבנר בן נר יש 8 אותיות, ובדרך דרש זה מרמז על 8 ימי חנוכה בהם מדליקים את הנרות, וכמו כן רמז למוסיף והולך כדברי ב"ה א ב נר בן נר.

וביום שלישי טו׳ כסליו פד׳ בשיעור נביא הושע בכיתה ז׳ ת"ת תורת אמת ב"ב, ביקשתי מה׳ שאזכה להוספה ראויה דווקא מתוך לימוד הנביא, וב"ה בלימוד בפרק ט׳ כתוב שכל רעתם בגלגל, שה׳ כעס מאוד שטימאו את גלגל שהיה קדוש, מקום שהקימו בו בעבר את המשכן, ולכן ילכו לגלות כי המלך אין בו כוח לנצח את האויב פ"י׳ פסוק ג׳, ואכן יוחנן יצא להילחם כשטימאו בדם חזיר את בית המקדש, כי אם כתוב בהושע שזה הכי חמור לטמאות מקום קדוש, וזה גורם לגירוש ישראל, אזי הגיעו מים עד נפש, ואם נילחם למען ה׳ וכבוד ה׳ כן ננצח במלחמה כי ה׳ יהיה עמנו.

ההלל האחרון של חנוכה - ברוך הבא, מי בא בסוף ההלל??

לאחר שאמרתי מכל הלב ובכוונה עצומה בפריסת כפיים אל ה׳ באנא ה׳ הושיעה נא ובאנא ה׳ הצליחה נא, שה׳ תציל ותושיע אותי המיצר הרע, ואנא ה׳ תצליח בידי לעשות תורה ומצוות ולהרבות תורה בעולם.

פתאום קיבלתי אור חדש, למה אומרים בסוף ההלל מיד לאחר אנא ה׳ "ברוך הבא בשם ה׳", וכי מה הקשר כאן לברוך הבא, וכי מי בא??

והתחדש בס"ד שאכן יש בכוח תפילת אנא ה׳ בכוונה גדולה להפוך את היהודי לאדם חדש, ועל שיש אדם חדש לפנינו אומרים "ברוך הבא".

ולפי זה מובן מה שאומרים לאחר כן "קל ה' ויאר לנו אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח", שהנה פסוק זה פירשו בגמרא שהוא על יום שביעי של סוכות – הושענא רבא, שבו היו מעמידים ערבות ענקיות על קרנות המזבח, והיו מקיפים בערבות 7 פעמים את המזבח.

ועניינו כפי שביארתי בעלון סוכות, שגם היהודי הפשוט שאין בו ריח ואין בו טעם, בכל זאת הוא מתעלה בסוכות ומגיע לשביעי של סוכות להגנה שנאחז בקרנות המזבח כפי שחשב יואב ששם יהיה לו הגנה, אבל לערבות יש כן שם הגנה לאחר העבודה של סוכות שהתחברו לצדיקים באגודה אחת לעשות רצון אבינו שבשמים, ומועיל להם הגנת המזבח למרות שאינם כוהנים שעבודה בידו, כי הם כאדם חדש.

ועל שה' מסכים בכוח התפילה לקבלנו כאדם חדש, על זה יש לשמוח ולהודות, ולרומם כי טוב ה', ומרחם ומחפש להטיב ועד יום מותו מחכה אולי ישוב מיד מקבלו, ואכן כשאדם מתעורר מיד ה' בקבלו בחיבה ובאהבה.

יהי רצון שכוח תפילת חנוכה, ואור חנוכה יאירו את נשמותינו לאורך ימים ושמים טובות, ונזכה להתקדש בקדושה העליונה אמן סלה.

ואנא נצלו את תפילת מנחה האחרונה של חנוכה להתפלל בה בכוונה גדולה ועצומה, כי כל עוד הנר דולק אפשר לתקן, ונר חנוכה שהדלקנו אתמול בלילה עדיין כוחו עצום, שהוא זכר לנר תמיד, ובפרט בזמן התפילה המיוחדת לחנוכה "על הניסים".

ויהי רצון שאזכה להאיר ולהפיץ תורה ולהאדירה, שהנדיב היקר ר' אברהם בן שושן נ"ו שהדפיס כרכי דברים ושמות, ישלים את הדפסת 7 הכרכים, כברכת מרן שר התורה רבי חיים קנייבסקי זצ"ל גם אני מצטרף להברכה (של מרן רבי משה הלל הירש שליט"א). כי הספר (וטהר לבנו) מעורר מאוד!! ליראת שמים ולמידות טובות וללימוד התורה, ויזכה הרב המחבר להגדיל תורה ולהאדירה. אמן ואמן.

ל"ו נרות - כנגד "איכה" וגם כנגד לו' צדיקים נסתרים

36 נרות חנוכה מאירים את החושך כנגד אפילת החורבן והגלות שמתבטא במילה איכה כי שניהם בגימטרייה 36.

ואכן בכל ימי הגלות אין פחות מ36 צדיקים כדברי אביי בסנהדרין צז שהם מאירים לנו את הגלות והם מקבלים פני שכינה בכל יום, ואכן בלו' נרות חנוכה אפשר להגיע לקבלת פני שכינה כידוע בספרים הקדושים.

ואומנם אנחנו מדליקים עוד 8 נרות של השמש וביחד זה 44 שזה בגימטרייה דם.

ואכן בדם מצאנו 2 בחינות, שמצאנו שפרעה הרשע הזהיר את עם ישראל לא לצאת ממצרים באומרו להם רעו כי רעה נגד פניכם שראה שישפך דם מעם ישראל.

ואכן כאשר ה׳ חשב להשמיד את עם ישראל אמר משה רבינו שיהיה חילול ה׳ שפרעה צדק שהזהיר שישפך דם ישראל במדבר.

אבל ה׳ המיר בחסדו דם מוות לדם ברית מילה שעשה יהושע לעם ישראל בכניסת לארץ ישראל בגלגל. ואכן דם ברית קודש, ממתק שיהיה אור חנוכה נגד החושך של החורבן שכתוב במגילת איכה. ואפילו הנולד מהול צריך להקיז ממנו דם ברית, כי בדמייך חיין.

ואולי לכן תמיד יוצא חג חנוכה בפרשת וישב מקץ, הפרשיות הנוגעות ליוסף הצדיק שהוא יסוד הקדושה כידוע, שעיקר נרות חנוכה להאיר ולהתקדש בקדושת היסוד בזכות יוסף הצדיק.

כמו כן מצאנו חשיבות הגימטריה לו׳ בנרות חנוכה, במשנ״ב תרעו׳ סקח׳ בשם המהרש״ל שיגמור ההדלקות בעוד שאומר הנרות כו׳ ובנוסח הנרות יש ל״ו תיבות נגד הנרות של חנוכה מלבד אלו שני תיבות הנרות הללו כלומר הנרות הללו הם ל״ו [ובשני תיבות הנרת הללו יש ח׳ אותיות רמז לח׳ ימי חנוכה] ואכן עלינו להתקדש באור נרות חנוכה לגרש את החושך, ועלינו להתחזק שדם הברית יהיה קודש, כאמור בדמייך חייך, שנתקדש שזרימת הדם תהיה לאור ולא לוחשך, שנתקדש בעזרת ה׳ באור ה׳ אמן.

התחדש באמצע שמונה עשרה של מוסף שבת בתפילת על הניסים.

כל יהודי מאיר באור מיוחד לו, למרות שיש אחד שמאיר כמו 8 נרות שיש ביום השמיני שכולו שלימות כביכול הכל מאיר בו כמו כל החנוכיה כולה שמאירה באור יקרות, ואולי זה גם מרומז בזאת חנוכה שקוראים ביום השמיני, שלאחר האות ז׳ – ובעצם לאחר ז׳ ימי חנוכה יש חנוכיה שלימה מ א עד ת שכל 8 הנרות דולקים יחד בשלימות.

אבל כל יהודי צריך לזכור שגם אם אין לו את כל המעלות, ואולי יש לו רק מעלה אחת בלבד, אסור לו להתייאש ולזלזל בעצמו, שהרי בשאר הימים המדליק 8 נרות פגם את ההדלקה, כי מבלבל את הרואים במספר הימים הנכון, (ולעניין הדלקה וברכה מחדש בפשטות אין צריך, ויל״ע וראה ב״י תרע״ב במעשה שהיה בנולי״ל), ואכן ביום ראשון רק נר 1 בלבד וביום שני רק 2 נרות, להבליט את מספר הימים.

וככה כל יהודי יבליט את המעלה המיוחדת שיש בו ואין יהודי שאין בו מעלה אחת לפחות, וממנה יאיר לעצמו ולכל העולם, ובדרך כלל

בכוח מעלה אחת טובה לגלות עוד אורות ועוד מעלות שאדם לא הכיר שיש בו, וכמו כוח של מצווה אחת שמחזיקים בה לגרום לקיום כל המצוות כולם כפי שהבאתי מהרמב"ם בפרשת תולדות.

והרעיון הוא שלהאיר כל אחד יש לו את יומו המתאים דווקא לו, והעולם צריך לאורו דווקא גם אם אורו פחות מהמאיר 8 נרות כביכול.

חנוכה 8 ימי חג!! יותר מסוכות ושמחת תורה שהם 7 ימים ועוד יום חג נפרד!

אכן בסוכות יש בשבעת הימים פוחת והולך בפרי החג שהם כנגד כוח אומות העולם, ואילו כנגד עם ישראל היה קבוע 14 כבשים בכל יום, וביום השמיני הוא חג בפני עצמו לעניין פז"ר קש"ב כנתבאר בסוכה מח', וחוזרים לסדר ההקרבה הרגילה של כל חג רגיל פר אחד אייל אחד ושבעה כבשים.

ואילו בחנוכה לדעת ב"ה שכך נפסק זה מוסיף והולך באור, וביום ה8 אינו יום נפרד בפני עצמו אלא הוא יום בו הכי הרבה נרות, וכן ביום זה משלימים את הקרבת המקריב ביום השמיני והתשיעי והעשירי וה11 וגם ה12, ומסכמים את סך כל הקורבנות שהקריבו כל הנשיאים ביחד.

וזה כוח עצום של רבנן לחדש חג שאין כמותו בתורה, 8 ימי חג!! (אומנם לעניין תשלומים של ראשון אפשר גם בשמיני, שלגבי תשלומים שמיני חלק מחג הסוכות מן התורה כמובא בגמ' ר"ה ד'), וגם שיהיה בו מוסיף והולך מפני שמעלים בקודש למרות שלא מצינו כן בתורה, ואולי היות ושמיני עצרת לגבי השלמת הקורבנות שאם לא הקריב בראשון ישלים אפילו בשמיני שנחשב לגבי זה כחג סוכות, כך בזאת חנוכה ביום השמיני משלימים כל הקורבנות של 4 הנשיאים שאין להם זמן נוסף כי ימי חנוכה 8 ולא 12 ימים כנגד 12 הנשיאים.

ולכן מוכח שיש בכוח ימי חנוכה כוח עצום מעל לכל החגים שבתורה, ברצף אחד של 8 ימים בעבודה אחת! וגם בעליה בקודש אפילו בקורבנות ולא רק בנרות, כי ביום השמיני קוראים קורבן 5 נשיאים.

נצחון חנוכה!! ניצחון למרות הנפילות וההפסדים - רק אל יאוש!!

נס חנוכה שמאיר לדורות, מלמדנו, שלמרות שהמלך יהודה ואלעזר המכבי מתו בקרב עם היוונים, אבל הניצחון של אור התורה והאמונה לא כבה, ולא נשברו מהנפילות אלא התעקשו להמשיך באור ה', וכך בעקביות הצליחו כדברי הרמב"ם שהייתה מלכות לישראל יותר מ200 שנה עד החורבן גם אנחנו לא נישבר ולא נתייאש מנפילות, נתעקש אנו וכל יוצאי חלציו להמשיך בדרך ה'

למרות שיש נפילות, אבל העקשן והמתמיד בדרך ה׳ יראה אור גדול וניצחי בעזרת ה׳, וקווה אל ה׳, חזק ואמץ לבך, ושוב וקווה אל ה׳, כן, גם כשקיוותה ובכל זאת נכשלת תתחזק לא להתייאש ושוב וקווה אל ה׳.

רמז גם לנס הכפול של חנוכה בפרשתנו - פרשת המועדים, ומה עם פורים? - דרש

פנחס מורכב המילים נס פח שזה רמז לנס פך השמן של חנוכה (כי ח ואות כ נשמעים בשווה, למרות ששורשם שונה) וכן מצאתי בשל״ה הקדוש בראשית וישב מקץ ויגש תורה אור יב׳ שכתב נס פח השמן, למרות שדרש שם את האות ך של פך.

ועוד רמז יש כאן לחנוכה, כי פח האותיות שנשארו מפנחס לאחר הוצאת נס יוצא פעמים 44, ונרות חנוכה ביחד עם השמש יוצא 44.

וכאן היה נס כפול שפנחס הצליח להרוג ביחד את האשה ואת הנשיא בעת העבירה, ולהרימם בחנית לגובה ביחד לפרסם שעשו עבירה, וכתוב מצד אחד בגמרא סנהדרין פב׳ שהיו לפנחס 6 ניסים במעשה זה, ואילו התרגום יונתן במדבר כה, ח׳, כותב שהיו לו 12 ניסים.

ואציין מהנס ה5 - שכאשר נשׂא אותם הִזדקף המשקוף והוגבה מִמנו עד שיצא, הנס ה6, שנשׂא אותם בכל מחנה של ישׂראל שהיה אורכו שש פרסאות ולא הִתעייף, הנס 7 - זקפם בזרוע ימינו לעיני כל קרוביו ולא יכלו להזיקו, נס 8 - שׂנִתחזק עץ [ידית] הרומח ולא נִשבר מִן המשׂא הכבד), נס 9, שׂנִמשׂך הברזל בשיעור שניהם ולא נִשׂלפו מִמנו, נס 10, בא מלאך והפך אִשׂה מִתחת ואיש מִמעל שיראו כל בית ישׂראל חרפתם, נס 11, שׂנִשׂתמרו בחיים כל זמן שהוליכם בכל המחנה כדי שלא יטמא כהן באוהל המת, נס 12, שנקרש דמם ולא נפל.

ואכן נרמז בשמו הכפילות של ניסי חנוכה – גם נס פך השמן וגם נס הניצחון במלחמה, א. כי הגמרא מציינת 6 ואילו התרגום יונתן מכפיל ל12 ניסים, ב. הניסים היו בנוגע לכפול אנשים, היהודי והגויה, ג. יש כאן פרסום ניסים כפול מחנוכה שמדליקים לפרסם נס פך השמן, ואילו כאן יש כאן ניסם שמזכירים גם את נס פך השמן הטהור שלא נטמא בנס כשם שפנחס בנס לא נטמא – הנס ה11, שהברזל שבחנית התארך מעל הטבע כמו נס פך השמן שהספיק מעל הטבע, וגם המשקוף שהתרומם בגובהו יותר מעל הטבע,

וגם רמז לנס המלחמה שזקף ידו בעוצמה מעל הטבע להרים 2 גופות, ולא יכלו להזיקו, ושלא התעייף ללכת ביד מורמת עם 2 גופות כבדים ביותר וכך הלך בכוח מעל הטבע 6 פרסאות בכל מחנה ישראל, שכל זה נס

של גבורה עצומה מעל הטבע, וכן לחשמונאים היה נס של גבורה וניצחון במלחמה מעל הטבע למרות חולשתם.

וכאמור כנגד נס פך השמן מדליקים נרות בחנוכה, אבל אצל פנחס היה פרסום בכל מחנה ישראל גם של כח גבורת הניצחון וכן פרסום הטהרה שלא מתו בנס בכדי שפנחס לא יטמא, ולכן מרומז בשמו פעמים 44 שזה פעמים נרות חנוכה עם השמש.

ולמה רמוז שמו עם השמש, שהרי נרות חנוכה הם 36 ויחד עם 8 שמשים הם 44, כי השמש מבטא שאין לנו רשות להנות ולהשתמש בנרות חנוכה רק לשם המצווה בלבד, וקנאות של פנחס הייתה 100 אחוז לשם שמים בלי הנאה או בלי שורשים משפחתיים שגרמו לו לקנאות שקר, כפי שהעיד עליו ה' וכפי שכתבתי באריכות ע"ז בתחילת הפרשה.

פנחס זה אליהו לכמה דעות – והוא בא בכל ברית, ולמה? כי תפקידו לזרז את הגאולה ולהכין את עם ישראל לביאת המשיח מתוך תשובה ככתוב "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא: והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם פן אבוא והכיתי את הארץ חרם" – סוף מלאכי, סוף תרי עשר, סוף הנביאים.

וראיתי ברד"ק על זכריה ט' יא "גם את" - כנגד כנסת ישראל, שכמו שאמר על המלך המשיח שיהיה נושע בצדקתו אמר גם את תהי נוטעת בדם בריתך, והוא דם המילה שהחזיקו בו ישראל בגלות יותר מכל המצות, ואליהו בא להעיד לה' שעם ישראל מקפידים ביותר בכל הגלויות במצוות המילה, ומגיע לנו ישועה בקרוב, אנא קל נא הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכת שלומך, כי זה כמה נכסוף נכספתי לראות מהרה בתפארת עוזך בקרוב ממש אמן ואמן.

המשכן משכן העדות - האם נבנה בית מדרש חדש לשיעורי משה רבינו בחנוכה?

כתוב במדרש רבה נא ב בשעה שא"ל הקב"ה למשה שיעשה המשכן, מיד ויבואו כל איש, ובכמה ימים הביאו כל הנדבה? א"ר יוחנן ל2 בקרים הביאו והותר, שנאמר והמלאכה הייתה דים, נכנס משה אצל בצלאל ראה שהותיר מן המשכן (ולמרות שכבר בימי המגבית כתוב שמשה הכריז להפסיק לתרום כי יש נותר, בכל זאת יתכן שאין סומכים על הנס ולכן רק בסיום המלאכה בא משה לבדוק האם יש נותר).

אמר לפני הקב"ה ריבון העולם עשינו את מלאכת המשכן והותרנו מה נעשה בנותר, אמר לו: לך ועשה בהם משכן לעדות, הלך משה ועשה בהן, כיון שבא ליתן חשבון אמר להם כך וכך יצא למשכן וביתר עשיתי משכן לעדות, וזו הכפילות "אלה פקודי המשכן משכן העדות" כי היו 2 משכנים.

ובתחילת הפרשה כתבתי בשם המפרשים שהכוונה לאוהל מועד שעשה משה רבינו לאחר חטא העגל שנטה אוהלו מחוץ למחנה וכל מבקש ה׳ בא לשם ללמוד תורה, ועל פי רש״י זה היה רק לאחר יום כיפור שירד עם הלוחות השניות ולאחר שנצטווה על המשכן, ולדברי האבן עזרא זה היה לאחר תרומת המשכן.

והקשתי שאם תרמו לצורך המשכן איך היה מותר להשתמש בזה לצורך אוהל ללימוד תורה?? והאם הוראת הקב״ה המפורשת זה היתר שמותר לשנות ממטרת הצדקה, או שכאן הייתה הוראת שעה מיוחדת?? ואכן בגמרא ב״ב ח׳ ע״ב דנה בעניין שינוי מטרות צדקה.

ובדקדוק דברי המדרש נראה, שמשה רבינו בא לבצלאל רק לאחר שסיימו את כל מלאכת המשכן, וכפי שאמר משה להקב״ה עשינו את מלאכת המשכן והותרנו, וכיודע כמובא בפסיקתא רבתי ו ה מלאכת המשכן הסתיימה בכה׳ בכסליו, והיה מקופל עד א׳ בניסן שאז נצטווה משה להקים את המשכן.

והנה כאשר סיימו את כל מלאכת המשכן כתוב בפרשתנו, ״ותכל כל עבדת משכן אהל מועד, ויביאו את המשכן אל משה״, ונראה שבכה׳ בכסליו בא משה לבצלאל לבדוק שהכל מוכן, ולאחר שמשה ראה שהכל מוכן ביקש מעם ישראל שיביאו הכל לאוהלו שהיה מחוץ למחנה.

והיות ומשה ראה בכה׳ בכסליו שנותר כסף לאחר שסיימו את כל מלאכת המשכן, שאל משה את הקב״ה מה לעשות בכסף הנותר, והקב״ה אמר לו לבנות בנותר אוהל מועד, בית מדרש לשיעורים של משה רבינו.

ולכאורה קשה, שהרי כבר היה למשה אהל מועד שבו לימד תורה ממוחרת יום כיפור או כמה ימים לאחר מכן במשך 3 חודשים עד כה׳ בכסליו, זמן סיום מלאכת המשכן?

והתירוץ בפשטות הוא, שהיות והביאו את כל המשכן המפורק וכליו לאהל משה רבינו, אם כן האוהל מועד שהיה ללימוד משה ושיעוריו לעם ישראל, נתפס לשימוש אכסון כל המשכן וכליו, וממילא הספסלים שהיו בבית מדרש שאותם היה מסדר יהושע לשיעורי משה רבינו הוצאו מחוץ לאהל שהתחיל לשמש לאכסון המשכן.

אבל הקב״ה עוד קודם שמילאו את אוהל מועד של משה במשכן וכליו, כבר הודיע למשה שבנותר יבנה אוהל מועד חדש, ויתכן שאכן בכה׳ בכסליו נבנה הבית מדרש החדש של משה רבינו שלא יהיה יום אחד בלי שיעורי תורה, ואולי זה נבנה עוד קודם או מיד לאחר שהביאו את כל חלקי המשכן לאהל משה.

וממילא אין בשימוש בנותר שנתרם למשכן הורדה בקדושה, כי בעצם הנותר שימש למקום אכסון למשכן וכליו למספר חודשים עד ניסן, ורק החליפו מקום, דהיינו שבמקום לבנות חדש לאכסון המשכן, השתמשו באהל הישן שהיה ספוג בתורת משה רבינו, ותמורת זה בנו למשה אהל חדש לבית מדרש, שלא יפסק הלימוד והשיעורים.

ולפי זה מובן באופן נפלא דברי המדרש נא (ז) משכן העדות, מה העדות? זו תורה שהם יגעים בה, אמר האלוקים בזכות התורה ובזכות הקרבנות אני מציל אתכם מגיהינום", דהיינו שהקב"ה סיבב שיהיה מתרומת המשכן בניית בית מדרש חדש ללימוד התורה, כי הקב"ה רצה להבליט שהיגיעה בתורה ביחד עם עבודת המשכן שבה מקריבים קורבנות זה מה שמגן ומציל את עם ישראל מהגיהינום.

ואם כן כה' בכסליו גם בשנת הקמת המשכן לא הפסיד כ"כ, כי בו ביום הקימו בית מדרש חדש לשיעורי משה רבינו, ואור התורה עוצמתי ביותר כי זה נשאר תמיד גם בעת שאין משכן וגם בזמן חורבן בית המקדש.

ואכן נס חנוכה היה כי רצו היוונים להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ובכוח התחדשות שיעורי התורה של משה בבית מדרש חדש בכה' בכסליו, התחדש בנס חנוכה עבודת בית המקדש בטהרה ובשלימות, וכך היה גם כוח התורה וגם כוח עבודת הקורבנות יחד שמגן על עם ישראל כדברי המדרש.

למה לא חוגגים את נס האש שיצאה מהמזבח? או שכן חוגגים!! ומה עיקר נס חנוכה?

ראיתי בספר היוחסין – מאמר ראשון האלף הרביעי, המאה הרביעית, ואז בא יהודה וכל החסידים ויטהרו הבית ויביאו עצים ואש הקדש לא מצאו, ויקראו אל ה' ותצא אש מן האבן אשר על המזבח ויתנו עצים עליה ותהי האש ההיא עד הגולה השלישית. ויעשו חנוכת המזבח בחדש כסלו בכ"ה יום בו. וישימו לחם הפנים ונעשה נס גדול בשמן, ויהללו לה' ח' ימים.

ושמתי לב שאכן השם חנוכה נקבע על חנוכת המזבח שנעשה נס שיצא אש קודש שהוא אש תמיד באבן שעל המזבח בכוח התפילה.

אומנם הנס הגדול היה בשמן, ופלא שנס יציאת האש לא מכונה נס גדול?

והנה בחינוך מצווה קלב' כתב בשורש מצוות אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, שגם ניסים גדולים ה' מלבישם דרך סתר, בדרכי הטבע ממש או בקרוב לטבע, כמו בקריעת ים סוף, שהיה נס מפורסם, כתוב "ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם

את הים לחרבה ויבקעו המים", והמשכילים יבינו כי ענין סתר זה למעלת האדון ושפלות המקבל:

ולכן ציוונו להבעיר אש במזבח, למרות יורד אש מן השמים, כדי להסתיר הנס. לפי הדומה שהאש היורדת לא הייתה נראית בירידתה, חוץ מיום 8 של מילואים ושל גדעון ומנוח שהייתה נראית:

ואם כן היה כאן נס עצום שנראה אש שירדה מהשמים כמו שהיה ביום שמיני של מילואים וכמו נס שהיה למנוח וכן לאליהו בכרמל, ומדוע זה לא מכונה נס גדול?

ואולי נס יציאת האש לא נחשב נס גדול, כי נס זה כבר היה כמה פעמים, וכביכול קל יותר לנס לחזור על עצמו, עדיין זה לא מתרץ, שגם מועט המחזיק את המרובה שזה הנס בשמן שהיה בו ליום אחד ובנס הספיק ל8 ימים, הרי נס שמן שלא כלה היה בנס השמן אצל אלישע עם האלמנה שמילאה כל הכלים שבבית מכד אחד, וגם בחצר המשכן היה נס מועט שהחזיק את המרובה, וגם בבית המקדש היו עומדים צפופים ומשתחווים בריווח בנס.

ויתכן שעיקר הנס בשמן היה בעצם במציאת פך שמן אחד טהור, כי לא כתוב שנעשה נס גדול בשמן שנמצא והספיק ל8 ימים, רק נעשה נס גדול בשמן, והללו את ה' 8 ימים, שזה בגלל שהספיק השמן 8 ימים אבל לא שזה הנס הגדול,

ואכן וגם אומנם בספר חשמונאים-ב י, ח-יא: כתוב ויחוגו כה' כסליו חג לה' שמונת ימים כימי חג הסוכות, דהיינו בלי קשר לנס שהספיק שמן ל8 ימים, אלא ככתוב בהמשך שזכרו את הימים מקדם בחוגגם את חג הסוכות בהרים ובמערות, ויתעו בישימון כבהמות שדה. ויקחו ערבי נחל וכפות תמרים, וישירו שיר שבח והודיה לה' אשר נתן להם עוז ותשועה לטהר את בית מקדשו. ויעבירו קול בכל ערי יהודה לחוג את החג הזה מדי שנה בשנה.

מדוע הסרת הפסלים מבית המקדש וטהרתו לא נחשב חנוכת המקדש?

תמיד כששרתי מעוז צור לא הבנתי מדוע מתייחסים רק לחנוכת המזבח, הרי כל בית המקדש היה מלא בפסלים ושמן שנטמא וכן 13 פרצות שעשו היוונים בסורג?

וביום שני של חנוכה תשפ"ה בשיעורי שמסרתי לתלמידי כיתה ח' תורת אמת ב"ב אולי כשכר מבורא עולם, על שאני נוסע מאשדוד לבני ברק שעתיים כל צד שביחד זה 4 שעות נסיעה עבור שיעור של שעה, ואצלי זה הפרסומא ניסא שאני נלחם נגד להשכיחם מתורתך, ולכן חשוב לי בעצמי להגיע ולא למנות מילוי מקום.

ובס"ד התחדש מתוך שיעור במשלי טו׳ על הפסוק (ו) בית צדיק חסן רב, ובתבואת רשע נעכרת: שכתב רש"י שהכוונה בית צדיקים לבית המקדש שדוד המלך בנה, שהוא חוסן לעם ישראל, ותבואות רשע זה הצלם/פסל שמנשה הרשע הניח בקודש הקדשים, וזה לא נחשב חורבן רק עיכור לבית המקדש.

ורש"י בפרשת וישלח לאחר ששמעון ולוי הרגו את אנשי שכם, על דברי יעקב שאמר העכרתם אותי, שהכוונה כמו מים עכורים ולא צלולים, וזה ההגדרה לבית המקדש שאינו כחרב בזמן שיש בו צלם ופסלים, אלא עכור מטושטש.

ואולי בזכות היסודות שדוד המלך יסד את בית המקדש, זה גורם שטומאה לא מחריבה את בית המקדש רק מעכירה אותו!! וזה החוסן של בית המקדש שבנה דוד המלך.

ורק המזבח אם נפגם נפסל מקורבנות, ואכן בספר חשמונאים -א ד, מב-מו מסופר: ויראו את מזבח העולה כי חולל, ויוועצו לב יחדיו כדת מה לעשות. ותהי העצה היעוצה לנתוץ את המזבח עד רדתו לבלתי היות להם למכשולו יען כי חיללוהו זרים. ויתצו אותו, ויקחו אבנים שלמות אשר לא עלה עליהם ברזל, ככתוב בתורת ה׳, ויבנו מזבח חדש כתבנית הראשון.

אבל בימי היוונים משמע שכבתה האש תמיד שהייתה על המזבח בנס, או שהיוונים כיבו אותה, או שבגלל שחולל המזבח ניתצו אותו וממילא לא היה מזבח ולא אש, ובמזבח החדש שבנו לא היה אש קודש, ואם כן אין קדושה בבית כביכול, עד שהתפללו ובנס יצא אש מן האבן שעל המזבח.

ללמדנו, שיסודות של צדיק אמיתי משפיעות עוצמה נגד טומאה שלא תחריב את הקודש!! וזה נוגע לכל אבא ואמא שהם יצקו יסודות נאמנים בחינוך ילדיהם, אזי גם אם חלילה בן או בת יורדים מדרך התורה הקדושה ושוקעים בטומאה, עדיין זה לא חורבן!!! זה מים עכורים!! ולא מים צלולים!! אבל לא חורבן!!

כי היסודות הטובים נותנים חוסן עצום לילדים שבעזרת ה׳ יחזרו בתשובה והמים יחזרו להיות צלולים, רק להמשיך להתפלל כי תפילה מביאה אש קודש משמים אפילו בנס גלוי!!

ולהמשיך לאהוב את הילדים ולא ליצור קרע וחורבן!! ובורא עולם רואה בצער ההורים, ובוכה יחד עמם, ובעזרת ה׳ יבוא גואל ואליהו ישיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, שנזכה כולנו למשיח בקרוב ממש אמן ואמן.

וקרב קץ הישועה - הקם לנו רועים שבעה

כתוב בנביא מיכה ה׳ ד׳ "אשור כי יבוא בארצנו וכי ידרוך בארמנותינו

והקמנו עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם", ובגמרא סוכה נב' מפרטת מי הם הרועים והנסיכים.

וחשבתי לפרש ש7 רועים כנגד המנורה בבית המקדש שבה 7 קנים, והנסיכים זה כנגד החנוכיה שבה 8 נרות, ולכן מוזכר "אשור כי יבוא" כי אשור התחיל את הגלות של עם ישראל עד ביאת המשיח של 10 השבטים, וכוח הרועים יהיה לגאול את גלות 10 השבטים שהיו לפני חג חנוכה, ואילו גלות ממלכת יהודה שזה עם ישראל המוכר בימינו יגאלו בזכות אור נרות חנוכה,

שנותנים כוח ל8 נסיכי אדם שכלול בהם אליהו הנביא ומלך המשיח שיתגלה בקרוב ממש בימינו בניסים גלויים אמן ואמן.

ומזכירים רק הקם לנו רועים שבעה, שנזכה לגאולה בבחינת "אחינה" קרב קץ הגאולה, וכך נזכה לדרגת "רועים" שהיא חזקה יותר מנסיכים, וגם נזכה שכמו שבאחשינה יש זכות שמיד יבנה בית מקדש מאש מהשמים בלי צורך במעשה אדם, כך באחישנה לא יהיה צורך להתעכב בחזרה בתשובה על ידי אליה ומשיח, אלא מיד יחזרו בתשובה ברגע שה' ימול אל ערלת לבנו, שעורלת בשר מסירים ביום השמיני, ועורלת הלב ה' יסיר מאתנו בזכות 8 ימי חנוכה.